

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКА МІСЬКА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ КНТЕУ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ШТЕФАНА ЧЕЛ МАРЕ (М. СУЧАВА, РУМУНІЯ)
ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ, ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(М. БРАТІСЛАВА, СЛОВАЧЧИНА)
ЛОДЗИНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (М. ЛОДЗЬ, ПОЛЬЩА)
СТАРОПОЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (М. КЕЛЬЦЕ, ПОЛЬЩА)
БІЛОРУСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СПОЖИВЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ (М. ГОМЕЛЬ, БІЛОРУСЬ)
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ (М. КАТОВІЦЕ, ПОЛЬЩА)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ РЕГІОНУ

(до 50-річчя ЧТЕІ КНТЕУ)

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**Чернівці
26-27 травня 2016 року**

УДК 332.122
ББК 65.048
Є 24

**Європейський вибір економічного поступу регіону :
матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці,
26-27 травня 2016 р. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2016. – 280 с.**

Розвиток вітчизняної економіки здійснюється в умовах впливу взаємопов'язаних процесів, зумовлених специфікою сучасного стану функціонування національного господарства, політико-правовими факторами його формування, інтеграцією України у глобальний економічний простір.

Глобалізація відкриває перед людством значні можливості у розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями та капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості, вивченні корисного досвіду інших європейських країн у сфері регіонального управління інтеграційними процесами.

У збірнику розглянуто актуальні питання, що стосуються реалій і перспектив європейського вибору України, як невід'ємної складової її подальшого розвитку. У цьому контексті висвітлюються проблеми транскордонної співпраці у стратегічному розвитку регіону, перспективи соціально-економічного розвитку регіонів в умовах євроінтеграції, теоретичні та практичні аспекти регіонального розвитку туристичної галузі, фінансово-кредитної та банківської систем регіонів, розглянуто стан та проблеми розвитку вищої освіти в умовах євроінтеграційних процесів та ін.

Розраховано на науковців, фахівців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, які цікавляться зазначеними питаннями.

Відповідальні за випуск: *Р.В.Кравчук;*
К.Ю.Афоніна

Коректор: *Н.С.Савельєва*

Роботи публікуються в авторській редакції

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2016

Підписано до друку 11.05.2016 р.

ЗМІСТ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Babinska Olha VISA-FREE TRAVEL FOR THE CITIZENS OF UKRAINE: REALITY AND PERSPECTIVES	13
Бенева Елена РЕФОРМЫ ОБЩЕЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ (ОСП) ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	15
Бурдяк Елена, Бурдяк Олег УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС	16
Бутирська Ірина ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОСТУП: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	18
Верстяк Оксана ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС СЬОГОДЕННЯ	20
Жалба Ілля ПЕРСПЕКТИВИ І РЕАЛІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ	21
Лошенко Оксана МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	23
Люта Ольга АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	25
Пігуль Наталія СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	27
Цибуляк Анастасія ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС	29
Яремович Петро ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТОВАРНОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНИ	30

МІСЦЕ І РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Кифяк Василь РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ	33
---	----

Лучик Світлана МІСЦЕ І РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	34
Микитюк Мар'яна МІСЦЕ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	37
Розман Анна ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	38
Федулова Світлана ТРАНСКОРДОННІ КЛАСТЕРИ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	40
Чучка Іван, Білак Георгій СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	42

*ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ*

Богуленко Олександр СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	45
Бурачек Віктор, Пепеля Валерія ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	46
Вдовічен Анатолій СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПРАЦІ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ	49
Власова Тетяна ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	51
Головачук Тетяна ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	52
Грицюк Ернест ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ: ШЛЯХИ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ	54
Дронь Євгенія ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	56
Єлісеєва Оксана, Опаришев Євген, ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ	58
Зарічна Олена ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	59

Ткач Ксенія, Грицюк Ілля РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ САМОДОСТАТНІХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	61
Хитрова Ольга АНТИКРИЗОВІ СТРАТЕГІЇ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ	63
Шкабара Тетяна, Сінгаєвський Ігор ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ : СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ	65

---

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ*

Гишук Роман, Пилипець Олександра НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІСЛЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ	67
Гугул Оксана, Сагайдак Тетяна КУЛЬТУРНО-ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА АНІМАЦІЙНОЇ АТРАКТИВНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	69
Оболенцева Лариса СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ	70
Рега Марина РОЗВИТОК ТУРИЗМУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	72
Скляр Георгій ГЕНЕЗИС ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВОЗНАВСТВА: ПОЛТАВСЬКИЙ ВИМІР ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ	74
Тибінь Анатолій ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	75
Чорний Богдан КАТЕГОРИЗАЦІЯ АГРОРЕКРЕАЦІЙНИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ	78

---

*АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ*

Антохова Ірина, Никифорак Валентина, Тодорюк Сергій ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	80
--	----

Артеменко Дмитро ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ, ЯКЕ НАДАЄ ПОСЛУГИ З НЕЗАЛЕЖНОЇ ОЦІНКИ МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ	82
Бикова Наталія НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН	83
Вудвуд Вікторія СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	85
Гнатишина Наталія ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	87
Гут Любов ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	89
Замятіна Наталія, Долга Галина АУТСОРСІНГ ПЕРСОНАЛУ: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	91
Nastase Carmen, Moroşan-Dănilă Lucia TAXATION IMPLICATIONS ON ENTREPRENEURSHIP IN ROMANIA	94
Катана Альбіна ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК У КОНТЕКСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА	96
Кивачук Василь «НУЛЕВОЙ РОСТ», ИЛИ КАК ПЕРЕЙТИ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	98
Ковальчук Александр, Ковальчук Елена ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ТРУДОВЫМИ СТРЕССАМИ КАК ФАКТОР УЛУЧШЕНИЯ ОХРАНЫ ТРУДА	100
Кругляно Андрій СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРОСТОРУ	102
Лизанець Анжела, Долинай Тиберій УПРАВЛІННЯ ТОВАРНОЮ ПОЛІТИКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	104
Малиновская Анелина, Немиров Владимир СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ НЕКОМЕРЧЕСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОБЛЕМА ИХ РАЗВИТИЯ В РОССИИ	106
Mikhel Romana SUPPORT PROGRAMMES FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE EU-UKRAINE ASSOCIATION AGREEMENT	108

Могилова Анастасія КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	110
Мусаткіна Вікторія УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	112
Пенюк Валерія ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	114
Полянко Валентина УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ	115
Romančíková Eva PUBLIC GREEN PROCUREMENT AS VOLUNTARY INSTRUMENT OF ENVIRONMENTAL POLICY	118
Сідуняк Олександра ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	120
Терехов Евгений УПРАВЛЕНИЕ ГОРНЫМ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕМ В АСПЕКТЕ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТЕХНОГЕННЫХ УГОДИЙ	122
Тимошик Наталія ПРОГНОЗУВАННЯ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	124
Čejková Viktoriá, Kopanický Lukáš INSURANCE MEDIATION FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES AND THEIR MANAGEMENT	125
Щурик Михайло ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ УГІДДЯМИ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН	129
Ярема Ярослав ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	132

*МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ*

Буднікевич Ірина, Гавриш Ірина, Крупенна Інга КОНЦЕПЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ПРИВАБЛИВОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	134
Вдовічена Ольга ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ КРИЗИ НА РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ	140

Гаврилець Олеся, Бочко Олена РОЛЬ ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	142
Гуляев Іван ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДАЖУ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	144
Королюк Юрій МАРКЕТИНГОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ В МЕХАНІЗМАХ СЦЕНАРНОГО УПРАВЛІННЯ	146
Лошенко Ірина МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	147
Любківська Галина ПАРТИЗАНСЬКИЙ МАРКЕТИНГ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	149
Незвещук-Когут Тетяна ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ	151
Олійнич Світлана ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ М. ЧЕРНІВЦІ	153
Урсакий Юлія АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НА ЗАСАДАХ ФОРМУВАННЯ ВПОДОБАНЬ СПОЖИВАЧА	155
Хотинь Любов ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ ТА СТАНДАРТИ СЕРІЇ ISO 14000	157
Чаплінський Юрій, Валентин Нікульча ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	159
Чередніченко Сергій ЕВОЛЮЦІЯ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	160
Чичун Валентина ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	162
Шевченко Інна АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «РИНОК»	163

---

*РОЛЬ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМ РЕГІОНУ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ*

Ватаманюк Ольга ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДЖЕННЯ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В АВСТРАЛІЇ	165
---	-----

Громов Виктор, Лысюк Руслана РЕЗОНАНСНЫЕ МОДЕЛИ МИНИМИЗАЦИИ РИСКОВ СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ	166
Колосінський Євген, Колосінська Мар'яна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕПОЗИТІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	168
Косяченко Сергій ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ	171
Лапішко Марія ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ – ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	173
Лысюк Руслана, Соловьева Мария СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА	175
Москальов Максим, Москальов Анатолій МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	177
Простебі Людмила ПОДАТКОВА РЕФОРМА В ЧАСТИНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	180
Семикоз Олена НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	182
Табенська Юлія СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	184
Томнюк Тетяна ПОДАТКОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	186
Харитоновна Юлия БЮДЖЕТИРОВАНИЕ КАК ОДИН ИЗ ИНСТРУМЕНТОВ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В БАНКЕ	187
Лысюк Руслана НАПРАВЛЕНИЯ МИНИМИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ	189
Юрій Софія ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ	191
<i>ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА</i>	
Багрій Конон ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	194

Багрій Конон, Адамова Ірина ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР НА РІЗНИХ СТАДІЯХ АУДИТУ	195
Винокурова Татьяна ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ОТЛОЖЕННЫХ НАЛОГОВ НА ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ	197
Височан Олег, Височан Ольга КОГЕРЕНТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ПРИЧИНА ПОРУШЕННЯ НАДІЙНОСТІ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ	199
Євдошак Володимир ОБЛІКОВА ПАРАДИГМА В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД	201
Ковалевич Дарія РЕФОРМУВАННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	203
Ковальчук Елена, Моисеева Татьяна ПРОБЛЕМЫ АВТОМАТИЗАЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В МСФО	204
Маначинська Юлія 3D-ВИМІР СУЧАСНОГО ОБЛІКОВОГО ВЧЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	206
Мустеца Ірина, Мошковська Олена ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	207
Протасова Наталья О ПРОБЛЕМАХ АДАПТАЦИИ БЕЛОРУССКОЙ ОТЧЕТНОСТИ К МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ	209
Романчук Алла ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	210
Скрипник Наталія, Скрипник Микола ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ	213
Труфен Алла ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	215

*ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ*

Готинчан Ірина ПОБУДОВА РОЗВ'ЯЗКУ АЛГОРИТМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ДЛЯ ЗАДАЧІ КВАЗІСТАТИКИ МЕТОДОМ ГІП ТИПУ ЛЕЖАНДРА 2-ГО РОДУ – ГАНКЕЛЯ 2-ГО РОДУ - (КОНТОРОВИЧА - ЛЕБЄДЄВА) 2-ГО РОДУ – ФУР'Є	218
Дріль Ірина, Рилєєв Сергій МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ	221

Лучик Василь, Лучик Маргарита МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ	223
Семчук Аркадій РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РОЗБАЛАНСОВАНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАДАЧ	225
Яковенко Владислав ПІДХОДИ ДО ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	228

*СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ*

Байбардина Татьяна, Подвительская Наталья, Мачалова Виктория ПРИОРИТЕТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО МАРКЕТИНГУ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	231
Безаров Олександр ГУМАНІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛЮРАЛІЗМУ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ	232
Вишневецкая Лариса РОЛЬ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРОДВИЖЕНИИ РЕГИОНОВ	234
Воробей Людмила, Кугаева Валентина СОТРУДНИЧЕСТВО УНИВЕРСИТЕТОВ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА	236
Gasperová Jana INFORMATION LITERACY AS AN IMPORTANT ASPECT OF TODAY'S INFORMATION SOCIETY	237
Гімчинський Олександр СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОГРАМУВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН	240
Гнатишена Ірина ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗІ СКОРОЧЕННЯМИ У ФАХОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ	242
Гончаренко Наталія ГУМАНІТАРНІ ЗНАННЯ ЯК УМОВА ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	243
Horzhu Lesya THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGES IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TOURIST MANAGER TODAY	245
Грицку Вероніка, Лапушняк Мирослава, Грицку-Андрієш Юлія ПІДВИЩЕННЯ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЙОГО ЯКОСТІ ЖИТТЯ	247

Дзвинковская Надежда ОПТИМИЗАЦИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В ВУЗАХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В КОНТЕКСТЕ РЕШЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЗАДАЧ СТРАНЫ	249
Кабешева Елена К ВОПРОСУ О ЯЗЫКОВОМ ОБРАЗОВАНИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	251
Kollár Vojtech, Gasperová Jana THE POSSIBILITIES OF USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS	252
Ларченко Татьяна ЯЗЫКОВАЯ ПОДГОТОВКА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ	254
Мижевич Ольга, Алиферович Марина ПРИСОЕДИНЕНИЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ К БОЛОНСКОМУ ПРОЦЕССУ: ТРЕБОВАНИЯ И ПРОБЛЕМЫ	256
Мороз Аліна, Сопільюк Наталя РОЛЬОВА ГРА НА ЗАНЯТТІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	258
Науменко Тетяна АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКТУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	260
Пацаранюк Юлія ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	262
Петров-Рудаковский Антон РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ	263
Polakovič Peter MULTIMEDIA EDUCATIONAL SYSTEMS IN THE EDUCATION SYSTEM	266
Сінгаєвський Ігор, Бозуленко Олена ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОВАРОЗНАВСТВА ЯК НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ	268
Stupak Maryna POPULARIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE STUDY ON THE REGIONAL SCALE	270
Фреяк Альона ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	271
Khariuk Inna MULTILINGUALISM POLICIES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT	273

Olha Babinska, Candidate of Economic Sciences,
Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

VISA-FREE TRAVEL FOR THE CITIZENS OF UKRAINE: REALITY AND PERSPECTIVES

Integration of Ukraine into the European Union, which is declared as priority vector integration into the world economy, has put on the agenda the specific requirements for the development and functioning of the national economy. It should be mentioned, Ukraine – EU Association Agreement has launched the process of development of a new form of relations on the principles of political association and economic integration (Ukraine joined the Deep and Comprehensive Free Trade Area with the EU) in the context of realization of systemic reforms in Ukraine.

It's known the EU Commission has recommended visa-free travel for the citizens of Ukraine. The EU-Ukraine Visa Liberalisation Dialogue depends on many key aspects influencing the visa-free prospect of Ukraine and the willingness of EU member states to support the introduction of a visa-free regime. It is necessary to remind that the EU-Ukraine Visa Liberalisation Dialogue was launched in October 2008. In November 2010, the European Commission presented the Ukrainian Government with an action plan on visa liberalisation (VLAP). The VLAP sets a series of precise benchmarks for four "blocks" of technically relevant issues, with a view to adopting a legislative, policy and institutional framework (phase 1) and ensuring its effective and sustainable implementation (phase 2). The benchmarks need to be met before Ukrainian nationals holding biometric passports can enter the Schengen zone for short stays without the need for a visa [1].

Despite the fact that Ukraine has made the necessary progress and undertaken all the required reforms and commitments for the abolition of the visa regime with the European Union, but this process can still be delayed because the number of problems in Ukraine is still increasing.

It is of importance to note the European Commission appears ready to offer visa-free travel to Georgia, but could postpone a similar offer to Ukraine. In December 2015, the European Commission said both countries had fulfilled the criteria to qualify for visa-free travel through the passport-free Schengen zone. Any proposal to allow Ukraine to enjoy visa-free travel within the Schengen zone will need to be approved by the European Parliament and the 28 EU member states [4].

It should be noted for the citizens of Ukraine the lifting of visa requirements would be a welcome instrument for getting to know Europe directly on one hand and as recognition for the reform efforts in country – on the other hand. From today's point of view, Kyiv hopes that visa-free travel would cement the pro-European perspective of Ukraine. But reality differs from wishes. The reform process is stagnating; the country is in an economic and political crisis that shows no signs of ending. The younger generation above all is trying with all its resources to leave its homeland and in this way escape their uncertain everyday life in Ukraine. However, the European Union is not convinced that Ukraine has

done enough for the lifting of visa requirements, taking into account the negative impact of a referendum in April in the Netherlands on the EU-Ukrainian Association Agreement.

So, Ukrainians have received twice as many visa refusals from Schengen consulates in 2015 than in 2013, online publication *Evropeiska Pravda* (European Truth) has reported. It cited the European Commission statistics on the work of all the consulates in the EU countries. Visas were denied to 1.7% Ukrainians in 2013 (the last pre-war year). The percent increased to 2% in 2014 due to the dramatic decrease in approved visa applications, a trend observed in a few consulates. In 2015, already 3.4% Ukrainians received denials in many consulates. Some of the consulates posted significantly lower than the average number of approved applications. Polish General Consulate in Vinnitsa made an anti-record and issued denials to 12% of applicants. Last year it refused visas to only 1.6% Ukrainians. The second worst on performance is the Dutch Embassy in Ukraine which refused visas to 7.2% Ukrainians (4.3% last year). Over 6% denial rate was at the Embassy of Belgium (6.7%), the Czech Consulate in Kyiv (6.9%), and Germany (6%). Bringing up the rear are the Greek Consulate in Kyiv (5.7%), Sweden (5.7%), Estonia (5.3%) [2].

But the abolition of visa requirements does not mean immediate unlimited travel. If everything goes according to the wishes of the European Commission, then the citizens of Ukraine will soon no longer require visas for travel within the European Union. However, the EU member states still have to decide. And there, we can see the first signs of resistance. The interior minister of the German state of Bavaria, Joachim Herrmann, had sharply criticized the decision: "Instead of repeating the same mistakes that were made for visa requirements for the western Balkan nations, Europe should finally get on with safeguarding the European borders," he told the German daily "Passauer Neue Presse" [3].

Thus the modern situation requires from Ukraine to frame a policy on implementation of ongoing reforms, in fields such as, judiciary and human rights reforms, anti-corruption, trafficking in human beings and organised crime, based on common values and interests among all participants and enhance measures to combat illegal actions. So, we can summarize that it remains uncertain when exactly Ukrainians will be able to start enjoying the benefits of visa-free travel. According to the EU Commission [3] and Ukrainian authorities, it is hoped this will happen in the summer of 2016.

References:

1. Report from the Commission to the council and the European Parliament Sixth Progress Report on the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation (SWD (2015) 705 final). Available at: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-905-EN-F1-1.PDF>
2. Ukrainians receive twice more Schengen visa refusals. Available at: <http://www.schengenvisainfo.com/ukrainians-receive-twice-schengen-visa-refusals/>.
3. Visa-Free Travel for Eastern Europe, but with a Lot of Question Marks. Available at: <http://visa-free-europe.eu/2015/12/visa-free-travel-for-eastern-europe-but-with-a-lot-of-question-marks/>.
4. EU May Offer Georgia Visa-Free Travel, Delay On Ukraine. Available at: <http://www.schengenvisainfo.com/eu-may-offer-georgia-visa-free-travel-delay-on-ukraine/>.

Елена Бенева, доктор философии, доцент,
Высшая школа экономики и административного менеджмента,
г. Братислава, Словацкая Республика

РЕФОРМЫ ОБЩЕЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ (ОСП) ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Одним из ключевых вопросов хозяйственной политики ЕС несомненно является сельскохозяйственная политика. Ее основы были заложены уже в концепцию Римского Соглашения в 1957 г. В этот период появилось определение общей сельскохозяйственной политики (ОСП), которая, кроме экономических, преследовала также политические цели. К ним относились: обеспечение продуктовой самодостаточности; ценовая стабильность и предостережение оттока жителей сельских районов в города. Для достижения этих целей на конференции в итальянской Стрезе в 1958 г. были приняты предложения, каким образом будет осуществляться ОСП на практике. Особенной чертой общей сельскохозяйственной политики был переход от решений на уровне государств – участников Соглашения к решениям от имени совместных институтов – Совета министров и Европейской Комиссии. При основании Европейского сельскохозяйственного и гарантийного фонда (EAGGF) было положено начало финансирования ОСП из взносов отдельных государств, поступающих на эти цели в общий бюджет. Кроме этого положения, был создан общий рынок сельскохозяйственных продуктов с общими ценами и установлены преимущества продукции стран – участников, что являлось ответной реакцией на внешнюю конкуренцию. При этом рынок регулировался и дальнейшими инструментами, что по истечению определенного времени привело к проблемам данной системы. Сельское хозяйство, поддерживаемое высоким уровнем цен, производило больше продуктов, чем требовал внутренний рынок. Таким образом, возник сигнал для реформирования общей сельскохозяйственной политики.

Среди попыток реформирования ОСП можно упомянуть план Маншолта в 1968 г., который был, в связи с радикальными изменениями, отвергнут, как и попытка стабилизации рынка, изложенная в Зеленой книге в 1985 г. Несмотря на эти предложения, не удалось остановить высокие темпы роста расходов на ОСП.

Первой отличительной реформой ОСП была реформа МакШарри в 1992 г., в рамках которой была проанализирована ситуация в финансировании и выработана ответная стратегия на реакцию США и ГАТТ, связанную с устранением существующей формы поддержки и отличиями в ценовых показателях между ЭС и мировыми рынками продовольствия. Реализованные мероприятия ситуацию изменили, но не решили проблему.

Предложения, изложенные в 2000 г. и называемые реформой Фисчлера, представляют дальнейшую реформу ОСП. Снизилась интервенционные цены на зерно, говядину, картофель и крахмал, повысились прямые платежи на зерновые и скот, был введен в действие второй уровень (принцип) ОСП – развитие сельских территорий.

С января 2005 г. страны-члены ЕС ввели новую реформу ОСП, где главной задачей стал переход от дотаций, касающихся ценовых интервенций, к поддержке структурных изменений. Получила большее признание политика развития сельских территорий совместно с реализацией охраны окружающей среды, безопасностью продуктов и соблюдением прав животных.

В течение последующих лет ОСП пришла к различным частичным изменениям и мероприятиям, однако двухуровневая структура ОСП сохранилась. Это означает, что первый уровень будет и в дальнейшем обеспечивать прямую поддержку сельскохозяйственных работников и поддерживать рыночные мероприятия. Второй уровень будет и дальше обеспечивать необходимые государственные средства в области окружающей среды, улучшать конкурентоспособность сельского хозяйства и лесных ресурсов, поддерживать диверсификацию хозяйственной деятельности и качество жизни для сельских территорий.

Основы современной реформы ОСП на 2014-2020 гг. были приняты в Европейском парламенте в 2010 г. с тем, что будут окончательно доработаны до июня 2013 г., и с 2014-2015 гг. могли быть реализованы на практике. Речь шла о пакете мероприятий, которые содержали следующие направления: прямые платежи, условия развития сельских территорий, общие принципы организации рынка, финансирование, управление и мониторинг ОСП и переходного режима в 2014 г.

В соответствии с мнениями экспертов есть основания предполагать, что новая ОСП обеспечит лучший баланс между безопасностью продуктов и охраной окружающей среды, лучше подготовит сельскохозяйственных работников к будущим вызовам, а вместе с тем, будет и более справедливой и легитимной.

Список использованных источников:

1. König, P. a kol. Rozpočet a politiky Evropské unie, příležitost pro změnu, Nakladatelstvo C.H. Beck, Praha 2009, 2 vydanie, ISBN 978-80-7400-011-9.
2. Poľnohospodárska politika EU 2014-2020, <http://europskenoviny.sk/2013/11/22>.
3. Havierniková, K. Fabuš, M, Krajčo, K.: Hospodárska politika Európskej únie, TU AD v Trenčíne, 2015, 2 vydanie, ISBN 978-80-8075-722-9.
4. Evropská komise, Rozpočet strategie Evropa 2020 část II: kapitoly politik.
5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.europa.eu.int/comm/budget>.

Олена Бурдяк, к.п.н., Олег Бурдяк, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Охорона довкілля є одним із ключових напрямів міжнародної інтеграції, зокрема європейської. Проте, незважаючи на активну роботу в напрямку інтеграції у ЄС, Україна майже не приділяє уваги екологічній сфері. Так, довкілля не входить до пріоритетних напрямів співпраці з ЄС, хоча процес приєднання до нього країн Центрально-Східної Європи засвідчив важливість саме екологічної сфери.

Сьогоднішня невітшна екологічна ситуація великою мірою успадкована Україною від колишнього Радянського Союзу і спричинена такими чинниками. Як застарілість промислових потужностей, наявність значних обсягів залишків хімікатів і недостатність інвестицій у впровадження чистих технологій. Також українському суспільству бракує обізнаності з питань захисту довкілля.

Досвід розвинутих країн свідчить, що в екологічній сфері ключову роль відіграє діяльність держави, а саме: реалізація великомасштабних цільових проектів (США, Великобританія, Франція); розповсюдження нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища, раціоналізація структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія); розвиток відповідної інфраструктури (Японія, Південна Корея). Тобто практика цих країн у контексті збереження довкілля зорієнтована не стільки на подолання наслідків від вже завданої шкоди навколишньому середовищу, скільки на впровадження інноваційних технологій задля унеможливлення цієї шкоди у майбутньому [1, с. 154].

Рівень державного управління України у сфері охорони навколишнього природного середовища можна оцінити на підставі ранжування країн світу в Global Innovation Index. Ранг України в системі субіндексів Global Innovation Index 2015 дає можливість аналізувати такі критерії, як екологічна стійкість та екологічна ефективність політики держави. Україна за показниками 2015 р. знаходиться на не найкращих 121-му з 141 країн світу (у 2013 р. – 118 місце) та 95-му (у 2013 р. – 97 місце) місцях відповідно. За показником екологічна стійкість в 2015 р. Україна поступається не тільки всім розвинутим та європейським країнам, але й всім країнам СНД, крім Киргизії та Узбекистану [2]. Вважаємо таку ситуацію неприпустимою, адже на сучасному етапі розвитку Україна повинна визначити для себе пріоритетним напрямом саме охорону та збереження навколишнього природного середовища.

Одним із напрямів удосконалення українського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища є його адаптація до вимог та стандартів ЄС. Вона полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених із урахуванням вимог ЄС.

У 2015 році Європейський Союз започаткував новий проект міжнародної технічної допомоги, покликаний зміцнити інституційну та правову спроможність України виконувати вимоги законодавства ЄС у сфері охорони довкілля. У рамках проекту «Підтримка України в апроксимації напрацьованого законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища» впродовж наступних трьох років діяльність спрямовуватиметься на забезпечення адаптації законодавства України відповідно до зобов'язань, що їх Україна взяла на себе за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, а також просвіту й інформування громадськості про важливі екологічні питання. Діяльність проекту, бюджет якого складає 2,6 млн. євро, проваджуватиметься за трьома основними напрямками: екологічне управління та інтеграція екологічної політики, якість води та управління водними ресурсами, захист навколишнього природного середовища [3].

Аналіз сучасних досліджень дає змогу зробити висновки про те, що основними перешкодами для реалізації ефективного механізму державного управління в екологічній сфері в процесі інтеграції до ЄС є недостатнє інформаційне та фінансове забезпечення, труднощі та невідповідності у сучасному законодавстві, низький рівень фінансування природоохоронних програм, низький рівень впровадження інноваційних технологій та неврахування світового передового досвіду.

Для удосконалення існуючого механізму державного управління в сфері охорони навколишнього природного середовища доцільно звернути увагу на досвід провідних країн світу у цій сфері, особливо країн-членів ЄС. Необхідним є подальше поглиблене вивчення практики міжнародного управління екологічною діяльністю з метою застосування комплексного механізму державного управління охороною навколишнього природного середовища шляхом впровадження новітніх інструментів, важелів, методів у цій сфері державного управління.

Список використаних джерел:

1. Кернична А. Є. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення механізмів державного управління в екологічній сфері у контексті євроінтеграції / А. Є. Кернична // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 24. – С. 152-156.
2. Global Innovation Index (2015), «Country Ranking». Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis/>
3. Новий проект сприятиме наближенню екологічного та природоохоронного секторів України до стандартів ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/press-center/news/150-news28/4264-yes-rozpochav-novyi-vseukrainskyi-proekt-pidtrymky-zakonodavchoi-reformy-u-sferi-ekolohii-ta-navkolyshnoho-seredovyschcha>

Ірина Бутирська, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОСТУП: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Увага до проблем соціальної сфери і, відповідно, соціальної політики відчутно зростає на рубежі ХХ-ХХІ ст. Досвід Європи в соціальній сфері цікавий не лише для громадян ЄС, але і для України. Трансформації соціальної політики та соціального питання, становлення європейського інтеграційного простору, розвиток України – все це посилює поле актуальності дослідження соціальної політики європейської інтеграції.

Соціальну політику як наукову проблему у межах європейської інтеграції досліджують відносно недавно. Втім, вона вже після чільне місце в дослідженнях з європеїстики. Для розгляду соціальної політики європейської інтеграції необхідно зрозуміти, що лежить в її основі. Жодний аспект діяльності об'єднаної Європи не може бути відірваним від національної політики. Соціальна політика теж безпосередньо пов'язана з національними соціальними політиками держав-членів ЄС. Останні є різними варіантами держави добробуту. Тож концептуальною основою соціальної політики ЄС є теорія welfare state (державна загального добробуту). Про кризу держави добробуту вийшло чимало праць, автори яких пишуть, що дана концепція продовжує відігравати визначальну роль і в національній,

і в наднаціональній практиці, адже розвинений капіталізм так же не може жити без соціальної держави, як і примиритися з її подальшим вдосконаленням [1, с.101].

Загалом, можна погодитися з А. І. Стребковим, який наголошує, що «уявлення про соціальну політику як про діяльність держави з фінансування соціальної сфери життєдіяльності людей повинні відійти в минуле. Сьогодні соціальна політика повинна розглядатися як діяльність держави, спрямована на умови життя людей з метою досягнення такого соціального порядку, при якому задоволення потреб не зустрічало б протидії природного та штучного характеру» [2, с.67].

Поняття «соціальної політики» і «держави добробуту» надзвичайно багатовимірні, але їх діалектичний зв'язок очевидний. Сучасне розуміння соціальної політики нерозривно пов'язане з досягненнями держави добробуту. У кожному варіанті концепція «welfarestate» спирається на кілька ключових понять. По-перше, поняття «праці», адже згідно з більшістю класичних соціальних теорій структура буржуазного суспільства формується абстрактною працею і типом праці. По-друге, розуміння того, що являє собою «держава» і як далеко поширюється її компетенція, є одним з основних питань концепції. По-третє, не менш важливим є поняття «суспільство», оскільки воно, з одного боку, характеризує той ідеал, на досягнення якого спрямована соціальна політика держави добробуту, а з іншого боку, визначає ступінь участі громадян у цьому процесі. Продовжуючи другу лінію розуміння «суспільства», неможливо виключити концепт «права людини», тому що він відображає зв'язок соціальної відповідальності держави і активності суспільства.

На нашу думку, саме еволюція понять, які складають основу концепції, може бути критерієм її розвитку. Кожне з понять зазнало значних змін у ході становлення європейської соціальної політики. Зокрема, центральна ідея «праці», хоч і залишилася системоутворюючою, але дещо змінила свій зміст. Якщо в договорах 1950-1960-х рр. «праця» розглядалася як джерело засобів до існування, то в Хартії 2000 р. «праця» визначена як спосіб самореалізації особистості, вона розуміється не просто як вимушена необхідність (право на працю як засіб існування), а саме як важлива складова становлення особистості (право на обрану працю) [3, с.203].

Розуміння концепту «права людини» також змінилося. Визнання суб'єктності громадян ЄС дозволило розширити сферу прав і обов'язків громадян. Автори Хартії основних прав Європейського Союзу відмовилися від традиційного розподілу прав людини на права першого (цивільні, політичні) і другого (соціальні, економічні, культурні) поколінь. В основу було покладено цінності, на яких формуються ці права: людська гідність, свобода, рівність, солідарність. Водночас зауважимо, що такий підхід і, головне, включення соціальних прав до розряду основних викликало серйозні заперечення з боку більшості соціальних партнерів, і Хартія так і не набула статусу джерела права [3, с.203].

Враховуючи специфіку кожного варіанту реалізації теорії, концепт «ідентичність» теж важливий для аналізу соціального напрямку інтеграції,

адже усвідомлення власне ідентичності дозволяє вибудовувати механізми об'єднання. Основою для оформлення поняття стало протиставлення держав-членів Європейського Співтовариства решті світу, подібно до того, як вперше ідея Європи як певної цілісності з'явилася у період Великих географічних відкриттів. Цей головний принцип так і не був змінений, хоч на сучасному етапі ЄС відчайдушно потребує визначення ідентичності через внутрішні чинники.

У підсумку наголосимо, що теорія держави добробуту як концептуальна основа соціальної політики європейської інтеграції еволюціонує нерівномірно. Сучасна база теорії соціальної політики – це клубок протиріч, які частково засновані на внутрішніх конфліктах концепції, а частково виникли в результаті її перенесення на наднаціональний рівень. Відсутність гідної альтернативної концепції сприяє збереженню провідних позицій за існуючою моделлю, але без серйозної ревізії її змісту перспективи подальшого розвитку інтеграційного процесу не можуть вважатися чіткими.

Список використаних джерел:

1. Хабермас Ю. Политические работы / Ю. Хабермас. – М.: Практис, 2005. – С. 101.
2. Стребков А.И. Социальная политика: теория и практика /А.И. Стребков. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского философского общества, 2000. – С. 67.
3. Хартия Европейского Союза об основных правах: комментарий / Под ред. С.К. Кашкииа. – М.: Юриспруденция, 2001. – 203 с.

Оксана Верстяк, к.е.н.,

Чернівецький торговельний-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС СЬОГОДЕННЯ

Переваги та недоліки глобалізації обговорюються все більш ретельно. Як і будь-який процес, глобалізаційний процес має своїх прихильників та критиків. Прихильники глобалізації стверджують, що це допомагає країнам, які розвиваються, "наздогнати" промислово розвинені країни за рахунок збільшення зайнятості і технологічних досягнень. Критики глобалізації стверджують, що це послаблює національний суверенітет і дає можливість багатим країнам використовувати більш дешеву робочу силу.

У більш глибокому розумінні глобалізація відноситься до тенденцій міжнародної торгівлі, інвестицій, інформаційних технологій різних країн.

Саме тому розглянемо конкретніше переваги та недоліки глобалізації (рис. 1).

У світі сучасний етап розвитку характеризується слабкістю торговельних потоків в останні роки. Це свідчить про те, що процес глобалізації, який продовжувався два десятиліття, став набагато менш динамічним.

Сплеск глобалізації, який відбувся за крахом комунізму в кінці 1980-х, можливо, закінчився. Саме негабаритні збільшення у світовій торгівлі в 1990-х і 2000-х років були значною мірою обумовлені інтеграцією Китаю і колишніх комуністичних країн у глобальних ланцюжках.

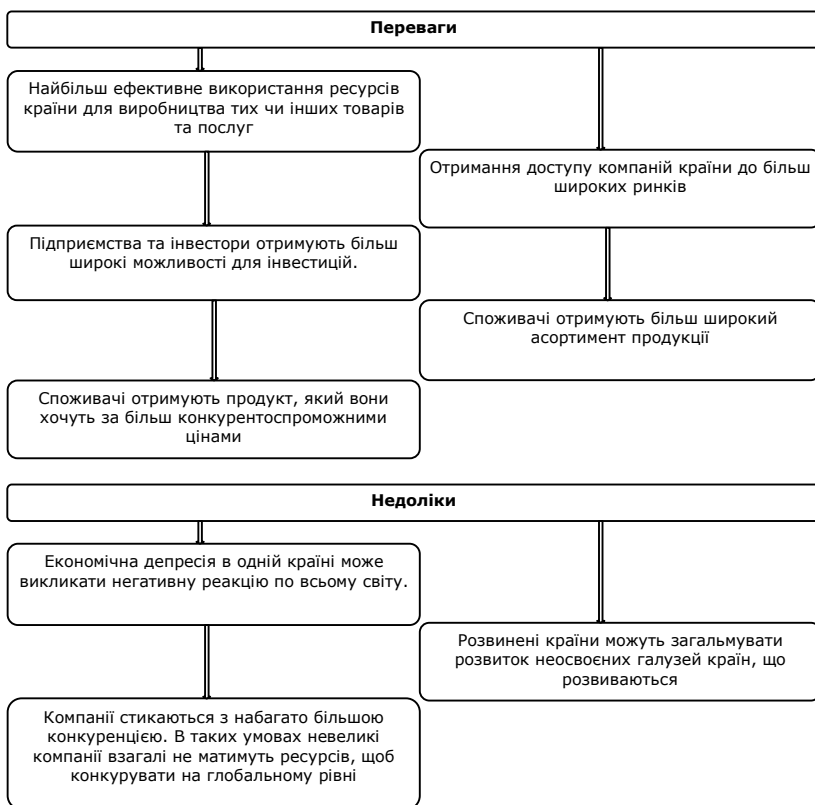

Рис. 1. Переваги та недоліки глобалізації

Отже, мало хто сьогодні очікує темпів зростання торговельних потоків у процесі глобалізації але не можна стверджувати, що глобалізація вичерпала себе, адже багато науковців-економістів продовжують прогнозувати пік в торгівлі протягом найближчих років.

Ілля Жалба, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПЕРСПЕКТИВИ І РЕАЛІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Глобалізація стала головною закономірністю сучасного світового розвитку. Держави, які повільно інтегруються у світову економіку, ризикують залишитися далеко позаду, якщо не змінять економічну політику, але це не означає, що у даного процесу немає негативних сторін.

Участь України у процесі глобалізації не може не викликати побоювань, оскільки наша країна виявилася не готовою ні до конкуренції на загальносвітовому рівні, ні до глобальної інтеграції. Одночасне включення України в глобальні та європейські інтеграційні процеси пов'язане для неї як з перспективами розвитку, так і з величезними ризиками і загрозами. Однак розвиток України в умовах впливу глобального простору є неминучим і безальтернативним. Держава такого масштабу, місця і геополітичної ролі не може залишатися в самоізоляції, оскільки це означало б незахищеність та консервацію відсталості, низької міжнародної конкурентоздатності.

Майбутній розвиток України залежатиме від її спроможності віднайти власний, новий критичний шлях та модель глобального інтегрування. Щоб розробити та впровадити таку модель, слід врахувати усі можливі негативні наслідки від даного явища та шляхи їх подолання [1, с. 99]. Однією з негативних тенденцій є те, що в умовах глобалізації розрив у рівнях розвитку багатих і бідних країн посилюється, що зумовлено нерівномірною зовнішньою торгівлею. І ці показники слід мати на увазі при складанні національної стратегії розвитку.

Досить велика кількість країн (серед них і Україна) штучно, через інтереси глобалізаторів, потрапили до категорії технологічно відсталих. Ще 20 років тому, за даними ООН, Україна перебувала серед 20-ти надрозвинутих країн світу [2]. Один із шляхів вирішення даної проблеми – використання технологічного потенціалу у цілій низці секторів (авіа-, радіоелектроніка, суднобудування, виробництво танків). Маючи такий технологічний та людський потенціал, Україна готова кинути виклик індустріально-розвинутих державам, незважаючи на стримуючий вплив "глобальної влади".

Як зазначають представники колишніх соціалістичних країн – Польщі, Чехії, Словаччини, які вже є членами ЄС, недоліком можна вважати те, що у кожній країні є квоти на поставки с/г продукції. А тому сільськогосподарський сектор Словаччини і Польщі має обмежений ринок збуту всередині ЄС [2]. А це є недоліком, оскільки механізм вільної конкуренції обмежується.

Враховуючи експертне опитування Фонду "Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва", у партнерстві з європейськими інституціями були визначені найбільші перешкоди для євроінтеграції Чехії, Словаччини, Польщі та України. Експерти зазначили, що проблеми на шляху євроінтеграції в Україні схожі на ті, які були і в їхніх країнах. Застосувавши метод аналізу, синтезу та реалії українського сьогодення, визначимо найбільші перешкоди для процесу євроінтеграції:

- непрозорість державних інституцій та високий рівень корупції всередині українського суспільства;
- відсутність єдності думок у суспільстві та регіональні відмінності суспільних настроїв щодо майбутнього шляху України;
- політична нестабільність та внутрішньополітичні проблеми;
- неефективна система державного управління і перебування у стані війни зі східним сусідом.

Більшість словацьких, польських, чеських експертів переконана, що роль європейської інтеграції є вирішальною для внутрішніх трансформацій. Особливо актуальні реформи податкової системи, правової і судової системи, неефективна система державного управління.

На нашу думку, перспективами євроінтеграційного процесу для України є:

- Зміна неефективної системи державного управління та економічної системи, боротьба з нецільовим використанням коштів, корупцією, хоча і в деяких європейських країнах є проблеми з корумпованістю, наприклад, за оцінками експертів у 2010 р. Греція втратила 8% ВВП, або близько 20 млрд. євро.
- Можливість залучення кредитів ЄБРР і МБРР для будівництва інфраструктури, дорожнього покриття під низькі (до 3% річних). Позитив у тому, що при виділенні цих кредитів призначаються фінансові розпорядники і кошти чітко використовують за призначенням.
- Інтенсифікація торгівлі з європейськими країнами, залучення нового обладнання для виробництв у лизинг або в кредит.
- Доступ споживачів до європейських технологій та якісних товарів.

Список використаних джерел:

1. Грицишен Д. О. Модель стійкого розвитку України: аналіз сучасного стану / Грицишен Д. О., Музика О. В. // Економіка, організація і управління. – 2011. – №1(9). – С. 97–103.
2. Дрига С. Г. Мале підприємництво в Україні та країнах європейського союзу: зростання гетерогенності [Електронний ресурс] / Дрига С. Г. // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=104>.

Оксана Лошенко,

Київський національний торговельно-економічний інститут, м. Київ

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

В умовах глобалізації все частіше увага науковців привертається до основи механізмів регулювання міжнародної трудової міграції. При цьому основний акцент ставиться на дослідження макроекономічного ефекту цього явища, який дозволяє виявити причини та показники, що необхідно враховувати при вивченні світового ринку праці.

Переважно міжнародна трудова міграція пояснюється різницею у темпах економічного зростання країн. Як правило, основними економічними показниками, які беруться до уваги при проведенні досліджень, що сприяють міграції працівників з метою заробітків у інші країни, виступають різниця у рівнях заробітних плат, краді економічні, екологічні, політичні та соціальні умови тощо. Водночас, на наш погляд, при цьому не враховується низка інших важливих чинників, зокрема, таких як рівень освіти, професійна кваліфікація мігранта, його віковий та правовий статуси, рівень безробіття у країні тощо.

Водночас важливим індикатором для дослідження економічного ефекту міжнародної трудової міграції виступають грошові трансферти. При цьому фахівці вважають, що офіційні дані не відображають об'єктивної ситуації,

припускаючи, що реальні обсяги грошових переказів є значно більшими і перевищують обсяги прямих іноземних інвестицій, портфельних інвестицій та інших зовнішніх фінансових надходжень. Відтак, вони відображаються на міжнародних фінансових потоках, які надають суттєвий вплив на макроекономічний стан країн, як донорів робочої сили, так і країн-реципієнтів, та потребують дослідження їх обсягів, динаміки та призначення.

Необхідно зазначити, що грошові перекази трудових мігрантів здійснюються під впливом виникнення певних факторів. Звідси, трансферти набирають певних обсягів залежно від тих факторів, які є домінуючими для мігранта. Переважно вони представляють собою регулярні виплати, які спрямовуються їх родинами на споживчі цілі, або накопичуються з метою покриття певних проблемних чи непередбачуваних питань.

Причини зростання обсягів грошових переказів трудових мігрантів пояснюються збільшенням кількості трудових мігрантів, рівнем їх заробітної плати, освіченості та кваліфікації, економічною активністю, сімейним станом та іншими показниками. Для прикладу, одружені мігранти більше піклуються про соціальний та економічний стан своєї сім'ї, підтримують з членами родини, що залишились на батьківщині, тісніші зв'язки, що, у свою чергу, позитивно впливає на рішення та обсяги переказів. Проте є низка факторів, які негативно впливають на розміри трансферів, серед них можна виділити фактори політичного ризику в країні-реципієнті трансфертів, частка жінок серед трудових мігрантів, зайнятість членів родини мігранта та інші. Водночас, рішення про здійснення грошових переказів та їх обсяги позитивно корелюють з обсягом трансфертних потоків, і не залежить від показників обмінного курсу та процентної ставки між країною-донором та країною-реципієнтом трудових мігрантів [1, с. 23].

Проте науковці зазначають, що грошові трансферти трудових мігрантів мають два протилежні економічні впливи на стан зайнятості на ринку праці країни-донора. По-перше, рівень безробіття може зрости, якщо одержувачі цих надходжень будуть сприймати їх як один із видів соціальних виплат. По-друге, іноземні надходження зменшують процентну ставку і, таким чином, заохочують підприємств до збільшення капіталовкладень, що сприяє формуванню нових робочих місць. Тому сумарний економічний ефект буде залежати від того, який з цих двох впливів домінуватиме [2].

На нашу думку, надходження грошових переказів сприяє скороченню рівня бідності та дозволяє підвищити прожиткові стандарти, що врешті-решт призводить до зростання макроекономічних ефектів, які збільшують темпи економічного зростання у країні. Використання трансфертів для збільшення освітнього рівня одержувачів трансфертів може в перспективі привести до зростання трудового капіталу і компенсувати усі попередні економічні втрати.

Водночас переважна більшість відомих дослідників підкреслюють, що важливим критерієм для оцінки економічного ефекту міжнародної трудової міграції є саме рівень кваліфікації трудових мігрантів. Імміграція висококваліфікованих працівників хоча й веде до зменшення рівня заробітних плат місцевих висококваліфікованих працівників, однак вона

сприяє зростанню продуктивності праці малокваліфікованих працівників та рівня їх заробітної плати, зменшуючи цим самим бідність та нерівність [3, с. 3]. Проте незважаючи на позитивний ефект збільшення грошових переказів, міжнародна трудова міграція може загрожувати національним інтересам держав через втрату трудових ресурсів, зокрема найбільш професійних та активних.

Таким чином, дослідження економічного ефекту міжнародної трудової міграції вказують насамперед на необхідність вивчення структури міграційних потоків, що дозволить країнам не тільки визначати можливість проведення самостійної економічної політики, а також формувати передумови для досягнення стійкого розвитку в умовах глобалізації світового господарства.

Список використаних джерел:

1. Chami R., Barajas A., Cosimano Th., Fullenkamp C., Gapen M., Montiel P. Macroeconomic Consequences of Remittances. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/259/op259.pdf>
2. Drinkwater S., Levine P., Lotti E. Labor Market and Investment Effects of Remittances. Available at: <http://www.econ.surrey.ac.uk/Research/scies/papers/2010/labour20market.pdf>
3. Шевчук В. О. Міграційні процеси як інструментальний чинник регіональної «пастки стагнації» [Електронний ресурс] / В. О. Шевчук. – Режим доступу: <http://mev.liviv.ua/downloads/vyklad/shevch/region-07-5Lutsk15.pdf>

Ольга Люта, к.е.н.,

Українська академія банківської справи, м. Суми

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогодні децентралізація влади в Україні є одним з першочергових завдань, що стоїть як перед центральною, так і місцевими рівнями влади. Враховуючи, що більшість країн Європи мають давні традиції проведення децентралізаційних реформ, врахування зарубіжного досвіду в Україні є край важливим та актуальним.

Досвід країн Європи свідчить про те, що децентралізаційні процеси мають як позитивні, так і негативні аспекти.

Серед основних переваг децентралізації варто зазначити наступні: створення передумов для успішного розвитку громадянського суспільства; отримання мешканцями територіальних громад практичного досвіду участі у демократичних змінах; більш ефективний розподіл бюджетних ресурсів з метою вирішення нагальних потреб територіальної громади; створення сприятливих умов для розвитку місцевого господарства; підвищення відповідальності місцевих органів за результати своєї діяльності.

Однак поряд із позитивними аспектами децентралізації існують і певні недоліки, до яких відносять: ускладнення спроможності впливати на макроекономічну ситуацію на державному рівні; зниження скоординованості виконання делегованих повноважень; гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам; намагання центральними органами влади уникнути відповідальності за надання державних послуг населенню, самоусунення

центральных урядів від вирішення нагальних питань; неузгодженість делегованих повноважень і обов'язків з ресурсами для їх виконання [2].

При розробці механізмів децентралізації та її проведенні уряду України необхідно враховувати можливість виникнення певних груп ризиків. Насамперед, це ризики, пов'язані зі зміною меж адміністративно-територіальних одиниць. Зокрема, добровільний характер не змушує територіальні громади в обов'язковому порядку проводити об'єднання, що може подовжити термін проведення реформи.

В європейських країнах у процесі укрупнення адміністративно-територіальних одиниць застосовувалися заходи щодо пом'якшення реалізації реформи, а саме: часова адаптація; поступовість, яка вимагає ретельної підготовки, вивчення стану адміністративних територій; широке врахування думки населення, що здійснюється через проведення місцевих референдумів; установлення критеріїв для створення нових адміністративно-територіальних одиниць; можливість обрання способу укрупнення: об'єднання муніципалітетів або встановлення міжмуніципального співробітництва [1].

Слід звернути увагу на те, що в результаті перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між державною та місцевою владою може відбутися послаблення державного контролю органів місцевого самоврядування за реалізацією повноважень. Наслідком цього може стати зростання порушень українського законодавства у процесі діяльності органів місцевого самоврядування.

Існують також ризики і для функціонування бюджетної системи країни, зокрема загроза недофінансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Необхідно пам'ятати про те, що в результаті зміни системи вирівнювання змінено механізм фінансування делегованих повноважень установ охорони здоров'я та освіти. В умовах попередньої системи вирівнювання видатки на фінансування комунальних установ охорони здоров'я та освіти були віднесені до делегованих видатків і фінансувалися за рахунок дотацій з державного бюджету, у разі, якщо в місцевому бюджеті коштів для цього було недостатньо. Нині кошти на ці видатки передбачаються у вигляді субвенцій, які мають чітко зазначену ціль: медична, освітня, соціальна. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, які не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл [3; 4].

Незважаючи на проблеми і виклики, що існують сьогодні, в Україні вже зроблено значний крок вперед у питаннях проведення децентралізації: визначено основні критерії та порядок об'єднання територіальних громад, проведено чітке розмежування функцій між органами державної та місцевої влади із значним розширенням повноважень на місцях, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання.

Вже не викликає сумнівів, що результатом децентралізації має стати побудова розвиненої, сильної демократичної держави із самодостатнім місцевим самоврядуванням, здатним ефективно вирішувати місцеві проблеми та якнайкраще забезпечити населення широким спектром публічних послуг.

Список використаних джерел:

1. Забейворота Т. В. Зарубіжний досвід упровадження адміністративно-територіальної реформи в умовах проведення децентралізації влади [Електронний ресурс] / Т. В. Забейворота. – Режим доступу: <http://www.kbuuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-3/doc/5/03.pdf>
2. Свістун В. Децентралізація управління: переваги і недоліки [Електронний ресурс] / В. Свістун. – Режим доступу: <http://lib.jitta.gov.ua/2211/1/%D0%A1%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BD.PDF>
3. Оцінювані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1021/>
4. Юрченко К. Які ризики децентралізації? [Електронний ресурс] / К. Юрченко. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/kyurchenko/artide/17090.aspx>

Наталія Пігуль, К.Е.Н.,

Українська академія банківської справи, м. Суми

**СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Найбільш важливими тенденціями сучасних міжнародних відносин є інтеграційні процеси, які спрямовані на ефективний розвиток економічних, соціальних та політичних сфер. Стійкого зростання економіки і підвищення добробуту населення Україна розраховує досягти на шляху євроінтеграції. Соціальна привабливість євроінтеграційних процесів для України полягає в можливості досягнення високих соціальних стандартів європейських країн. Набутий європейський досвід свідчить про те, що довготривалий успіх у суспільствах можливий лише тоді, коли економічний і соціальний розвиток підсилюють один одного [1, с. 2].

Курс України на євроінтеграцію передбачає досягнення сучасних характеристик якості життєвого рівня населення, посилення ролі держави в регулюванні економічних і соціальних процесів, перехід до надійної системи соціального партнерства суб'єктів господарювання і органів влади. Важливе місце в процесі ефективного соціально-економічного розвитку країни займає соціальна сфера, оскільки саме в цьому секторі економіки здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних і нематеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави як гаранту економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення [2, с. 345].

Підвищення добробуту населення, а отже і якості життя можливо досягти завдяки наявності достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери.

У розвинутих країнах стратегічною метою проголошується зростання ефективності соціальних витатків. При цьому важливим моментом є перенесення акценту з нарощування державних інвестицій в соціальну сферу на раціоналізацію їх використання. Україні також потрібно наслідувати цей принцип.

У сфері бюджетного фінансування соціальної сфери можна виокремити три групи країн. До першої групи належать країни, що мають економіку, яка характеризується високим рівнем податків та соціальною спрямованістю витатків бюджету (скандинавська модель). Особливістю цих країн є те, що їх соціально-економічні та правові системи налаштовані працювати на досягнення соціальної злагоди та високого рівня життя

основної маси населення. Сюди відносять такі країни, як Швеція, Данія, Норвегія.

До другої групи відносяться країни з соціально орієнтованою економікою (консервативна модель) – Австрія, Німеччина, Швейцарія. Характерною рисою цих країн є те, що бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно рівні страховим внескам працівників і працедавців, основні канали перерозподілу знаходяться в руках держави, або під її контролем. Величина соціальної допомоги існує в пропорційній залежності від трудових доходів і, відповідно, від розмірів відрахувань на страхові платежі.

Третя група країн має ліберальну економіку, тобто нижчий рівень податків та менший рівень соціальних видатків з бюджету. Фінансування соціальної сфери відбувається за умовно-залишковим принципом, при якому держава бере на себе виконання тих функцій, які належним чином не виконує ринок. Ці країни не мають достатньо потужних механізмів узгодження інтересів між соціальними групами. До цієї групи можна віднести Великобританію [3, с. 2].

Для України нині фактично характерним є поєднання рис, що притаманні країнам з ліберальною та консервативною моделями соціальної політики, оскільки жодна з них яскраво виражених ознак у соціальному житті країни не має. Слід зазначити, що специфічною ознакою розвитку вітчизняної соціальної сфери останніх років є недостатність обсягів як бюджетного, так і позабюджетного фінансування, що в свою чергу негативно впливає на людський потенціал, який є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником економічного розвитку України. У зв'язку з цим, для України цікавим є досвід країн Східної та Південно-Східної Європи. Він свідчить про те, що держава, яка не має достатнього обсягу фінансування соціальної сфери, повинна впроваджувати у практику наступні рекомендації: роздержавлення соціальної сфери; розширення автономії в сфері залучення та використання фінансових ресурсів; підвищення якості послуг та застосування ринкових механізмів ціноутворення; впровадження комплексної системи соціального замовлення.

Отже, істотні позитивні зміни у соціальній сфері України можливі у разі впровадження найкращих здобутків європейських країн, що спрямовані на поліпшення умов життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості.

Список використаних джерел

1. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. Лотар Вітте. – К.: Заповіт, 2006. – 44 с.
2. Пігуль Н. Г. Розвиток соціальної сфери України в умовах євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта // Електронне наукове фахове видання міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2015. – №2(18). – С. 335-340. – Режим доступу: <http://fp.cibs.ck.ua/files/1502/wholertext.pdf>
3. Швайко М. Л. Зарубіжний досвід бюджетного фінансування соціальної сфери та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс] / М. Л. Швайко. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/5/01.pdf>.

Анастасія Цибуляк, к.п.н.,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету ім. Т. Шевченка, м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС

Розвиток вітчизняної економіки здійснюється в умовах впливу взаємопов'язаних процесів, зумовлених специфікою сучасного стану функціонування національного господарства, політико-правовими факторами його формування, інтеграцією України у глобальний економічний простір. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання екологізації, що у широкому розумінні пов'язане, передусім, з переходом країни до моделі сталого розвитку як основи функціонування сучасного світу з урахуванням екологічно безпечних доміант розвитку всіх складових національних господарств держав світової спільноти.

Питання екологізації господарської діяльності набуває особливої актуальності в контексті підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Слід зазначити, що Європейський Союз ставить учасникам високі екологічні вимоги [3]. Крім того, він є ініціатором укладання і реалізації домовленостей за рішенням найбільш масштабної глобальної проблеми – зміни клімату, а також низки інших екологічних проблем. З 2007 року виробництво і споживання небезпечних хімічних речовин регулюються європейським законодавством – регламентом ЄС про хімічні речовини та їх безпечне використання (REACH) [1].

В середньому заходи, необхідні для дотримання природоохоронного законодавства, оцінюються в 95-145 дол. на душу населення в рік. Це капіталовкладення й експлуатаційні витрати станцій очищення стоків, контроль за забрудненням повітря, експлуатаційні витрати на контроль відходів. Хоча Україна володіє значними запасами природних ресурсів, їх використання в національній економіці є недостатньо раціональним. По-перше, залишається дуже високою ресурсоемність ВВП, яка в 2-3 рази перевищує середній рівень, притаманний країнам ЄС. По-друге, зберігається низький рівень глибини переробки мінеральної сировини. По-третє, частка порівняно екологічно чистих територій становить лише 7% від загальної площі країни, умовно чистих – близько 8%, мало забруднених – 15%, забруднених та дуже забруднених – відповідно 30% і 40% загальної площі країни. По-четверте, має місце зменшення обсягів фінансування природоохоронної діяльності, що збільшує ризики масштабних техногенних аварій і катастроф. По-п'яте, зменшуються інвестиції у природоохоронне будівництво, а на капітальні вкладення природоохоронного призначення припадає незначна частка загального обсягу інвестицій в економіку України [2]. Все вищезазначене зумовлює, передусім, необхідність пошуку джерел фінансування екологічних програм та проектів, природоохоронних заходів, що сприятимуть підвищенню рівня екологізації економічної діяльності.

У зв'язку з цим слід виокремити наступні напрями перспективної взаємодії України з ЄС у цій сфері. По-перше, співробітництво з Європейським інвестиційним банком, що є фінансовою установою

Європейського Союзу. За останні 5 років банк інвестував в Україну понад 5 мільярдів євро. Так, у 2010 році Європейський інвестиційний банк схвалив кредит на суму 200 млн. євро для реалізації проекту з оновлення устаткування та модернізації 21 енергоблоків звичайних та гідроакumuлюючих електростанцій на шести електростанціях на річці Дніпро в Центральній Україні, що дозволяє підвищити їх надійність, знизити імовірність негативного впливу на навколишнє середовище, зменшити експлуатаційні витрати.

По-друге, підписання в березні 2015 року Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій "Горизонт 2020". Для України доступ до програми "Горизонт 2020" означає доступ до всього спектру, який фінансується у її рамках. Україна може приєднатись до декількох завдань стратегії Європи, серед яких важливе значення для розвитку екологічної складової має напрям "sustainable growth", що включає в себе складові сталого розвитку, ефективне використання ресурсів тощо.

Розвиток співробітництва України з ЄС в сфері фінансової підтримки екологічних проектів, участь нашої країни в інноваційних програмах, пов'язаних, зокрема, з формуванням засад сталого розвитку суспільства, використання досвіду Європейського Союзу в організації екологічно безпечного виробництва сприятимуть підвищенню рівня екологізації господарювання та подальшій інтеграції України у європейський еколого-економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Писаренко С. М. Механізм регулювання еколого-економічного розвитку країн-членів ЄС / С. М. Писаренко // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 3 (4). – С. 119 – 120.
2. Вишницька О. І. Екологічні інвестиції: сутність, класифікація, принципи та напрями реалізації / О. І. Вишницька // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2009. – № 2. – С. 51–58.
3. Дідух В. Екологізація інноваційної діяльності відповідно до вимог сталого розвитку суспільства / В. Дідух // Ефективність державного управління. – 2011. – Вип. 27. – С. 359–369.

Петро Яремович, к.е.н.,

Київський економічний інститут менеджменту, м. Київ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТОВАРНОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку економіки України відбувається у надзвичайно складних умовах як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Незважаючи на появу ознак економічної стабільності у світі, зокрема, ослаблення ризиків різкого зниження світового ВВП, припинення падіння міжнародної торгівлі, зовнішній попит на українські товари та послуги з боку країн-торговельних партнерів України залишається досить низьким. Головним завданням зовнішньоекономічної політики України в цих умовах, на наш погляд, є розробка алгоритму ефективного взаємодії національної економіки зі світовим господарством у контексті формування відкритої економіки, спрямованої на розвиток ємного внутрішнього ринку.

Одним з ключових завдань євроінтеграційної перспективи України має стати обґрунтована та послідовна орієнтація країни в залученні до процесів створення, освоєння, використання інновацій та технологій. Важливим елементом глобалізованого світового простору також є міжнародний ринок праці з його уніфікованою шкалою критеріїв щодо якості трудових ресурсів, розвитком нових форм зайнятості, гнучкістю та надзвичайною мобільністю робочої сили. Наша країна не залишається осторонь міграційних процесів, які характеризуються як диверсифікацією, так і зміною інтенсивності міграційних потоків [1].

Міжнародний поділ праці та міжнародна кооперація стали підґрунтям для виникнення світового товарного ринку, який розвивався на основі внутрішніх ринків, що поступово виходили за національні кордони. Міжнародні товарні ринки є основною ланкою світового ринку товарів, капіталів, робочої сили та послуг. У теоретичному контексті економічний зміст світового ринку, на наш погляд, полягає у гармонійному поєднанні міжнародної пропозиції та міжнародного попиту на товари, робочу силу, капітал, послуги. Враховуючи діалектичний зв'язок як цілого та його частини, відповідно світового ринку та світового товарного ринку, сутність останнього, передусім, розкривається у відносинах між державами та їх представниками, що виникають при формуванні пропозиції та попиту на товари.

Торкаючись проблеми формування структури світового товарного ринку можна виокремити наступні його складові. По-перше, до світового товарного ринку входить національний зовнішньоторговельний потенціал країн світу, що зорієнтований передусім на реалізацію товарів виробничого призначення та широкого вжитку, в яких зацікавлені країни-партнери.

По-друге, варто виокремити у світовому товарному ринку його регіональні складові. Йдеться насамперед про георегіональні товарні ринки, що діють в межах інтеграційних угруповань.

По-третє, у структурі світового товарного ринку визначальну роль зараз відіграють ті його інституції, які діють на мегарівні. До них варто віднести міжнародні товарні біржі, міжнародні аукціони тощо.

Важливою особливістю розвитку світового товарного ринку є збільшення на нього впливу валютно-фінансових чинників, що посилюються в умовах існування плаваючих курсів валют. Основними інструментами валютної політики, що проводиться на світових товарних ринках, є девальвація та ревальвація валютних курсів. Різкі зрушення у валютних курсах в ряді випадків породжують досить істотну трансформацію міжнародної торгівлі, зміни в товарообігу між окремими державами. Крім того, іноземні інвестиції переважно спрямовуються не до виробничої сфери, яка має першочергове значення для підвищення рівня розвитку вітчизняної економіки. Серед пріоритетних сфер іноземного інвестування переважають оптова торгівля та посередництво в торгівлі, харчова індустрія, фінансова діяльність, операції з нерухомістю.

Сьогодні економіка України значно більшою мірою, ніж це стосується сталих ринкових економік, відчуває потребу у зовнішніх ресурсах розвитку. При гострій нестачі внутрішніх інвестицій і технологій можливо доцільно

забезпечити їх надходження за рахунок переорієнтації руху транзиту світових товарних потоків. Саме це і визначає їх необхідність і важливість для української економіки. Цей процес має місце в періоди, що безпосередньо передують падінню курсу будь-якої з валют великих розвинених країн. У ці періоди імпортери, прагнучи хоч якось компенсувати неминуче подорожчання іноземних товарів і одночасно отримати додаткові прибутки, здійснюють великі закупівлі товарів на світових товарних ринках.

Таким чином, різке зростання попиту може призводити до змін на світовому товарному ринку, зокрема, до зростання цін на відповідну продукцію. Лібералізація торгівлі Європейського Союзу між собою та з сусідніми країнами, зняття бар'єрів й обмежень у світовій торгівлі сприяє ефективнішому розміщенню ресурсів, зростанню добробуту окремих країн та світової спільноти в цілому [2, с. 22].

Одним з ключових завдань євроінтеграційної зовнішньоторговельної перспективи України має стати обґрунтована та послідовна орієнтація країни в залученні до процесів створення, освоєння, використання інновацій та технологій. Важливим елементом глобалізованого світового простору також є міжнародний ринок праці з його уніфікованою шкалою критеріїв щодо якості трудових ресурсів, розвитком нових форм зайнятості, гнучкістю та надзвичайною мобільністю робочої сили. Наша країна ще залишається дещо осторонь міграційних процесів, які характеризуються як диверсифікацією, так і зміною інтенсивності міграційних потоків.

Загалом вітчизняний економічний потенціал, як і експортно-імпортний та інвестиційний зокрема, поки що не створює необхідних передумов для значного розширення співробітництва з іноземними підприємствами. Насамперед це стосується транскордонних торговельно-економічних зв'язків із потенційно найбільш можливими партнерами – сусідніми державами. На жаль, до сих пір не створені політичні й економічні підстави використання можливостей торговельного співробітництва з територіально найбільш близькими господарськими суб'єктами цих держав. Тут суттєву роль може відіграти розвиток мережі міжнародних господарських логістичних комплексів у прикордонних регіонах нашої країни [3, с. 78].

У цьому контексті вітчизняні владні структури, проголошуючи курс на європейську інтеграцію, ще не докладають необхідних зусиль для прискореного розвитку регіональних товарних ринків як першочергового напрямку взаємовигідної взаємодії України із зацікавленими країнами світу.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// comeuroint.rada.gov.ua/ komevroit/ doccatalog/ document?id =56219](http://comeuroint.rada.gov.ua/komevroit/doccatalog/document?id=56219).
2. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право : Монографія / Шнирков О. І., Копійка В. В., Муравйов В. І. – К.: Вид.-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 268 с.
3. Журба І. Є. Пріоритетні форми трансформації транскордонного співробітництва в умовах наближення України до Європейського Союзу : моногр. / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ , 2012. – 274 с.

Василь Кифяк, д.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Одним із важливих шляхів зближення з Європейським Союзом в контексті загального процесу європейської інтеграції є створення та ефективне функціонування єврорегіонів. Як зазначалося раніше, єврорегіон – це сучасна форма прикордонного співробітництва, яка об'єднує території прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних держав, що периферійно розміщені і характеризуються, зазвичай, як депресивні [1, с. 66]. Головною метою такого співробітництва є подальший розвиток взаємної інтеграції та найбільш ефективне розв'язання спільних проблем та інтересів транскордонного характеру. Успішне функціонування єврорегіонів сприяє економічному піднесенню територій, розвитку інфраструктури, ефективному використанню природних ресурсів, усуненню безробіття, налагодженню культурних та етнічних зв'язків тощо.

Сьогодні нагальною постає проблема створення регіональної економічної моделі, зорієнтованої на забезпечення прискореного розвитку пріоритетних галузей і виробництв, що визначають інноваційний, ресурсозберігаючий, екологозахисний і соціально-орієнтований характер [2, с. 116].

Особливо важливою ця проблема є для прикордонних територій України, де створені єврорегіони і до складу яких ввійшли адміністративно-територіальні одиниці країн Європейського Союзу. Успішне функціонування таких єврорегіонів, як "Карпатський", "Буг", "Нижній Дунай", "Верхній Прут", може прискорити інтеграцію України в європейський та світовий економічний простори.

Місцеві органи влади прикордонних областей, що входять до складу єврорегіонів, мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології тощо.

Ефективне функціонування єврорегіонів сприяє європейській економічній інтеграції, для якої характерними є усунення бар'єрів у русі товарів, послуг, капіталів, ресурсів, робочої сили. А це значить інтернаціоналізація капіталу, поглиблення міжнародного розподілу та кооперації праці, підвищення відкритості регіональних та національних економік, глобалізація науково-технічного прогресу тощо.

Водночас в Україні не існує загальновизнаних критеріїв оцінки діяльності єврорегіонів. Зокрема, науковець В. Б. Цеханович ставить резонне запитання: «Що ж можна назвати мірилом успіху? Економічні результати, створення СП, товариств, кількість переходів через кордони, відсутність етнічних конфліктів, створення умов для національних меншин?» [3, с. 32].

Результати аналізу діяльності єврорегіонів дозволили визначити основні групи індикаторів ефективності функціонування єврорегіонів, а саме:

1. Економічні індикатори: обсяг і ефективність виробництва; стан регіональних ринків; зовнішньоторговельний оборот регіону з регіонами суміжних країн та динаміка його до утворення єврорегіону і після; інвестиційна

активність; інвестиції на територію регіону, в т.ч. від учасників єврорегіону, динаміка їх до утворення єврорегіону та після нього, а також інвестиції з території регіону за кордон, в т.ч. на території учасників єврорегіону; кількість суб'єктів підприємництва; податкове навантаження та ін.

2. Соціальні індикатори: рівень доходів на душу населення в регіоні, що входить до складу єврорегіону, порівняно з середнім по країні; рівень безробіття та номінальна заробітна плата порівняно з середніми по країні; співвідношення середньомісячних доходів і прожиткового мінімуму; споживання матеріальних благ і послуг; рівень розвитку інфраструктури тощо.

3. Екологічні індикатори: ентропогенне навантаження на територію єврорегіону; рівень забруднення території; утворення та переробка відходів; стан системи водовідведення; наявність зелених зон; система природоохоронних заходів та ін.

4. Демографічні індикатори: чисельність міського та сільського населення; чисельність працездатного населення регіону; показники структури населення єврорегіону за віком і статтю; рівень освіти; міграційні процеси; тривалість життя; смертність та ін.

Проте і ці групи індикаторів не дадуть повної та достовірної оцінки ситуації в економіці та соціальній сфері в регіонах. Це пов'язано з недоліками в процесі збору та обробки статистичної інформації, необ'єктивністю інтегрованих показників та індексів. Необхідне створення системи індикаторів, що сприяло би проведенню об'єктивної оцінки функціонування єврорегіонів, прогнозування їх діяльності та дозволило забезпечувати ефективне управління соціально-економічним розвитком регіону.

Таким чином, єврорегіони, як форма транскордонного співробітництва, посилюють і поглиблюють добросусідські відносини між територіями, що входять до їх складу, залучають в інтеграційний процес інші регіони країни, сприяють інтернаціоналізації господарських зв'язків та є своєрідним інструментом для інтеграції країни в європейські структури.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Ф. Функціонування єврорегіону "Верхній Прут" та його роль в інтеграційних процесах України / В. Ф. Кифяк // Економіка України. – К. : Преса України, 2008. – С. 65-72.
2. Кифяк В. Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи / В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. – К., 2006. – Вип. 11 (66). – С. 116-119.
3. Цеханович В. Б. Єврорегіони в системі трансграничного співробітництва / В. Б. Цеханович // Економіка та держава. – 2009. – № 3. – С. 30-32.

Світлана Лучик, д.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕ І РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

За сучасної тенденції розвитку євроінтеграційних процесів України прикордонне співробітництво є інструментом підвищення рівня і якості життя населення прикордонних територій, стимулювання збільшення обсягів

взаємовигідної торгівлі, розвитку і зміцнення господарських, науково-технічних, екологічних, культурних і гуманітарних зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співпраці.

Відповідно до ст.5 Закону України «Про транскордонне співробітництво» [1], транскордонне співробітництво може здійснюватись: в межах створеного єврорегіону; шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Транскордонне співробітництво як інструмент підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій відображено у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року і як стратегічний пріоритет розвитку прикордонного регіону визначено в Стратегіях регіонального розвитку 4 прикордонних областей (Львівська, Волинська, Закарпатська та Чернівецька області), які межують з країнами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія).

Карпатський єврорегіон є найбільшим з поміж єврорегіонів, що діють на території України, й охоплює територію 141,749 тис. кв. км, де проживає понад 16 млн. осіб. До складу єврорегіону з боку України входять Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області. Площа єврорегіону з української сторони становить 137,305 тис. кв. км, а населення станом на 1 січня 2016 року нараховує 6085,5 тис. осіб.

Протягом 2014-2020 років українські області Карпатського єврорегіону будуть брати участь у 3 спільних операційних програмах прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства, а саме «Польща – Україна – Білорусь» (Закарпатська, Львівська області – як основні регіони, Івано-Франківська область – як додатковий, бюджет програми – 175,799 млн. євро), «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» (Закарпатська, Івано-Франківська області – як основні регіони; Чернівецька область – як додатковий регіон, бюджет – 73,952 млн. євро), «Румунія – Україна» (Чернівецька, Івано-Франківська та Закарпатська області – як основні регіони, бюджет – 60 млн. євро).

Львівська область має найбільшу протяжність державного (українсько-польського кордону) – 280 км, що визначає стратегічну ціль «відкриті кордони» у Стратегії розвитку і особливі завдання транскордонної співпраці регіону, яка спрямована, насамперед, на розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів через встановлення взаємовигідних та добросусідських відносин між територіальними громадами, бізнес-середовищами, інституціями громадянського суспільства прикордонних регіонів, мешканцями прикордонних територій [2].

Закарпатська область входить до 4-х європейських транскордонних регіонів: українсько-словацького (без участі з іншими областями України); українсько-угорського (без участі з іншими областями України); українсько-румунського (разом з Івано-Франківською, Чернівецькою та Одеською областями України); українсько-польського (разом із Львівською та Волинською областями). За 2011-2015 рр. реалізовано загалом проєктів на загальну суму понад 10 млн. євро [3].

Нинішня євроінтеграційна стратегія розвитку України стала додатковим потужним фактором, який спроможний перетворити платформу транскордонного співробітництва Закарпатської області із сусідніми та іншими європейськими країнами в одну із міцних опор мосту євроінтеграційних процесів для всіх регіонів України. Саме з позицій такого стратегічного бачення і розглядається роль транскордонного співробітництва у Стратегії розвитку Закарпаття до 2020 року. Якщо у Стратегії розвитку Закарпатської області на 2011-2015 роки транскордонне співробітництво було виділено в окрему стратегічну ціль «поглиблення транскордонної та єврорегіональної співпраці», то в Стратегії Закарпаття – 2020 транснаціональна співпраця як один із важливих інструментів регіонального розвитку поширена на реалізацію усіх без винятку стратегічних і операційних цілей та завдань [4].

Чернівецька область є однією із шести областей України, що межують з Євросоюзом, та однією із п'яти областей України, що межують із двома і більше країнами (Румунія і Республіка Молдова). Протяжність державного кордону складає понад 400 км. Саме транскордонне співробітництво визначено одним із головних пріоритетів розвитку Буковини у стратегії розвитку Чернівецької області до 2020 року, де зазначено, що необхідними умовами подальшого розвитку транскордонного співробітництва є: створення мереж транскордонної співпраці, створення грантових центрів і залучення грантових коштів на реалізацію проєктів регіонального розвитку, розбудова прикордонної інфраструктури, поглиблення євроінтеграційних процесів, стимулювання збільшення товарообігу між Чернівецькою областю та країнами ЄС [5].

У Стратегії розвитку Івано-Франківської області до 2020 року близьке розташування до кордонів ЄС у поєднанні з високим рівнем самоорганізації населення визначено порівняльною перевагою регіону в умовах прогнозованої активізації транскордонного співробітництва. Однак транскордонне співробітництво як стратегічний пріоритет розвитку прикордонного регіону в Стратегії розвитку Івано-Франківської області до 2020 року не вибрано.

Вважаємо, що розвиток транскордонного співробітництва в Україні гальмується через його недооцінку з боку регіональної влади як реального практичного інструменту підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів, покращення рівня життя людей, що мешкають у них, а також відсутністю чіткої нормативно-правової бази та прозорих фінансових механізмів підтримки розвитку прикордонних територій.

Список використаних джерел.

1. Про транскордонне співробітництво: Закон України № 1861-IV від 24.06.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
2. Стратегія розвитку Львівської області до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/STRATEGIYa-2020-04.pdf.
3. Про Програму розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011 - 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.
4. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dffr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf.
5. Стратегія розвитку Чернівецької області до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/page/strategiya-rozvitku-chemivetskoj-oblasti-na-period-do-2020-roku>.

Мар'яна Микитюк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Досвід більшості європейських держав показав, що у процесі інтеграції до ЄС особливе місце займає транскордонне співробітництво. Україна не є винятком. ТКС відіграє важливу роль для прикордонних територій України, які стали об'єктом регіональної політики ЄС, адже наша держава знаходиться у центрі європейських транспортних коридорів, що відкриває можливості для міжнародних зв'язків, активізації результативнішого залучення прикордонних регіонів України до міжрегіональної та транскордонної співпраці.

Єврорегіональна політика є складовою загальнодержавної політики. Основними положеннями для її формування є ступінь економічної міцності прикордонних регіонів, рівень життя населення у них, політичне, екологічне, релігійне становище. Така політика, з одного боку, спрямовується на забезпечення всебічного розвитку регіонів, а з іншого – на збереження територіальної цілісності держави [2].

Україна – держава з високою питомою вагою прикордонних територій. 19 із 25 її областей межують із сусідніми державами, протяжність кордонів з країнами Центральної Європи, Білоруссю та Молдовою – 4698,6 км.

Основою ТКС є процес створення зв'язку та договірних відносин на прикордонних територіях з метою пошуку шляхів розв'язання спільних проблем. Транскордонна співпраця полягає в тому, щоб у процесі діалогу в усіх сферах життя були задіяні всі соціальні групи населення та органи влади.

Сучасний стан транскордонного співробітництва України обумовлений низкою об'єктивних чинників та перешкод, які впливають на розвиток прикордонних регіонів України і визначатимуть його майбутнє у короткостроковій та середньостроковій перспективах.

Проблеми та специфіка ТКС знайшли відображення у діяльності єврорегіонів. Тому саме вони стали наступним об'єктом політики транскордонного співробітництва. Розвиток єврорегіональної співпраці – одне з найважливіших питань політики транскордонного співробітництва [4].

Оскільки Польща – один із наших найближчих сусідів, стосунки з яким мають давню історичну традицію, стратегічним напрямом у зовнішній політиці України є партнерські відносини із цією державою. Враховуючи той факт, що Польща є членом ЄС, Україна вкрай зацікавлена у розвитку стратегічних відносин з цією країною. На сьогодні співробітництво обох держав спостерігається майже в усіх сферах економіки, у тому числі в галузі туризму.

Українсько-польське транскордонне співробітництво в галузі туризму передбачає: територіальне стимулювання розвитку туризму, використання туристичних зв'язків для укріплення взаєморозуміння й довіри між країнами, розробку спільних стандартів і технологій обслуговування туристів, аналіз оцінки туристичних ресурсів та інфраструктури, аналіз інвестиційних пропозицій на рівні певних адміністративно-територіальних одиниць.

Практичним механізмом реалізації міжрегіональних проєктів між Україною та Польщею є участь у діяльності єврорегіону «Буг» та Асоціації «Карпатський єврорегіон». Варто зазначити, що діяльність в межах єврорегіонів є досить успішною. Так, на українсько-польських прикордонних територіях функціонує 76 музеїв, 17 театрів і 108 кінотеатрів, 303 туристичні бюро, 5 центрів туристичної інформації, 4 ботанічних та 1 зоологічний сади. Реалізуються також спільно розроблені проєкти, а саме міжнародні туристичні маршрути, серед яких можна назвати «Зелене коло», «Підземне місто»; дослідницькі проєкти, прикладом є проєкт «Туристичний потенціал Західної України»; програми розвитку вже діючих туристичних об'єктів та прикордонних регіонів «Стратегія туристичного розвитку м. Луцька в умовах транскордонних євроінтеграційних процесів» [3].

Важливим заходом українсько-польського співробітництва в галузі туризму було спільне проведення Україною та Польщею фінальної частини чемпіонату Європи з футболу в 2012 р. Саме цей захід став першим кроком маркетингу українсько-польських транскордонних туристичних послуг.

В умовах глобалізації Україна повинна зробити туристичну індустрію однією з пріоритетних галузей економіки. Тому Україна зацікавлена у розвитку партнерських відносин з Польщею, оскільки це дає можливість ознайомитись з польським досвідом євроінтеграції і зробити висновки щодо інтеграції України до ЄС.

Таким чином, для України транскордонна співпраця в туристичній сфері є важливим елементом інтеграції до ЄС, це її попередній і доповнючий етап на шляху вступу до організації.

Список використаних джерел:

1. Зікеєва С. Г. Туристична галузь України в період євроінтеграції: соціально-економічний аспект / С. Г. Зікеєва // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 61-66.
2. Коваль А. Розвиток транскордонного туристичного співробітництва України та Польщі в умовах євроінтеграції / А. Коваль, Т. В. Ковальчук // Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива. – 2013. – Випуск 3. – С. 220-223.
3. Мігущенко Ю. В. Системно-структурні характеристики туристичного співробітництва України та Польщі в умовах євроінтеграції / Ю. В. Мігущенко // Економіка. Управління. Інновації. – Л., 2011. – №2 (6). – С. 15-20.
4. Шамраєва В. М. Роль та місце транскордонного співробітництва в системі політики регіонального розвитку в умовах євроінтеграційних процесів України / Шамраєва В. М., Андреев С. С. // Державне будівництво. – 2010. – №1.

Анна Розман,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

У кризових економічних умовах сьогодення, що супроводжуються зниженням рівня життя населення, поряд з пошуком внутрішніх джерел стимулювання соціально-економічного розвитку України набуває актуальності пошук можливостей ефективної взаємодії на міждержавному та міжрегіональному рівнях. У цьому контексті перспективним є подальший розвиток транскордонного співробітництва, оскільки саме спільні узгоджені

дії суб'єктів, як перебувають під юрисдикцією двох і більше договірних сторін, дозволяють одержати позитивний синергетичний ефект для розвитку прикордонних регіонів.

Транскордонне співробітництво може здійснюватися шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; в межах створеного єврорегіону, шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва [1]. Найбільше угод про транскордонне співробітництво укладено у Закарпатській та Одеській областях (по 7 угод). Сьогодні транскордонне співробітництво визначене пріоритетним напрямом розвитку 4 прикордонних областей (Львівська, Волинська, Закарпатська та Чернівецька), які межують з країнами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Водночас деякі прикордонні регіони України (Донецька, Івано-Франківська, Київська, Рівненська та Харківська області) недооцінюють транскордонне співробітництво і не виокремлюють його як напрям регіональної політики, що свідчить про обмеженість стратегічного бачення місцевих органів влади України. Тільки у третини прикордонних регіонів України затверджено регіональні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва (Волинська, Закарпатська, Львівська, Луганська, Рівненська та Харківська області) [2].

Зменшенню диспропорцій соціально-економічного розвитку в транскордонному просторі та поступовому зближенню параметрів суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн сприяє розробка та реалізація спільних транскордонних стратегій співробітництва. Нині розроблено стратегію транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської, Волинської та Брестської областей. Від української частини Карпатського єврорегіону головами обласних рад Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей була задекларована перед КМУ ініціатива спільної розробки та підписання Угоди щодо регіонального розвитку Українських Карпат.

На кордонах України та сусідніх з нею держав сьогодні функціонує 10 єврорегіонів [2], більшість з яких є структурними підрозділами обласних державних адміністрацій. На сучасному етапі спостерігається незначний вплив єврорегіонів на активізацію транскордонного співробітництва, що зумовлено організаційним аспектом їх формування та розвитку. Найбільш активними щодо фінансування питань транскордонного співробітництва в Україні можна назвати програми в рамках «Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ЄІСП)», Ініціативи «Східне партнерство», а також Програми «Підтримки політики регіонального розвитку України».

Результатом співробітництва прикордонних регіонів є досягнення транскордонного ефекту, для аналізу якого розраховують питому вагу взаємного товарообороту між регіонами України у їх загальному зовнішньоторговельному обороті із державами-сусідами, який визначається за формулою (1):

$$Y = \frac{(E + 1)}{ВРП}, \quad (1)$$

де Y – коефіцієнт товарообміну, E – експорт у сусідню державу, I – імпорт із сусідньої держави, $ВРП$ – валовий регіональний продукт [3, с. 31].

Подальшій інтенсифікації транскордонного співробітництва в Україні сприятиме виконання наступних кроків:

- переведення основної частини управлінських повноважень з питань транскордонного співробітництва на рівень місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- визначення центрального органу з питань транскордонного співробітництва;
- розроблення належної законодавчої бази щодо регламентації механізму фінансування проектів транскордонного співробітництва;
- формування інституційного середовища транскордонних кластерів;
- модернізація системи інформаційно-технічного оснащення всіх інституцій, що задіяні у сфері транскордонного співробітництва;
- розробка Програми розвитку прикордонної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
2. Кравців В. С. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В. С. Кравців. – Львів, 2015. – 52 с.
3. Герасимчук З. В. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації : [Монографія] / З. В. Герасимчук, О. М. Лютак. – Луцьк: Наддніпря, 2010. – 188 с.

Світлана Федулова, к.е.н.,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»,
м. Дніпропетровськ

ТРАНСКОРДОННІ КЛАСТЕРИ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сучасні глобалізаційні та трансформаційні тенденції розвитку економіки України потребують нового бачення розвитку регіонів України. Поряд з національними регіонами з'являються євро регіони – як форма транскордонного співробітництва та можливість формування так званих «точок росту» економіки країни.

Українські дослідники вважають, що найголовнішими проблемами на шляху до розвитку транскордонної співпраці в Україні є: 1) недостатнє розуміння органами державної влади необхідності такої співпраці; 2) небажання розвивати транскордонну співпрацю.

Самі ж європейські дослідники та економісти зазначають, що для Європи партнерство з Україною є дуже важливим. Водночас, існують проблеми, не лише українські, а й загальноєвропейські, які потрібно вирішувати спільно, а саме: нелегальна міграція, екологія, корупція та інше. За розумної організації співпраці розвитку регіонів вздовж кордонів можна отримати численні здобутки: на рівні культури, місцевої влади, туризму тощо.

Експерти оцінюють транскордонне співробітництво в Україні як таке, що зводиться лише до несистемних фрагментарних дій. Складається враження,

що існує певна недооцінка потенціалу транскордонного співробітництва як одного із надійних способів залучення інвестицій в українську економіку з боку центральних органів влади.

Програми транскордонного співробітництва можуть стати тими «точками росту», які помітно впливають і на економіку, і на рівень культури держави в цілому. Використовуючи досвід країн Євросоюзу, українські прикордонні регіони поступово можуть перетворитися на осередки європейського розвитку.

«Водночас етап розвитку транскордонного співробітництва країн ЄС характеризується значним підвищенням його ефективності, зокрема за рахунок економічної складової шляхом використання нових форм – транскордонних кластерів, транскордонних промислових зон тощо», – зазначає Надія Мікула, завідувач відділу Інституту регіональних досліджень НАН України. Процеси регіоналізації направляють нас на пошук шляхів формування конкурентоспроможних регіонів, серед яких найбільш ефективним вважається кластерний підхід. Останні досягнення цивілізаційного розвитку і економічної думки стверджують, що конкурентоспроможність і процес кластеризації нерозривно пов'язані і взаємно обумовлюються [1].

Кластери стають ключовим компонентом національних і регіональних стратегій соціально-економічного розвитку та спільними стратегіями розвитку для транскордонних регіонів.

Підтримка кластерних ініціатив виступає інструментом стимулювання економічного розвитку депресивних транскордонних регіонів. Позитивними ефектами формування транскордонних кластерів є розвиток кооперації та встановлення партнерських стосунків між компаніями, що, у свою чергу, активізує генерування інновацій, сприяє зниженню трансакційних витрат та, відповідно, створює додаткові конкурентні переваги для євро регіонів.

Такі форми транскордонного співробітництва вкрай необхідні українським територіям в умовах впровадження процесів децентралізації. Існує певний ризик посилення територіальних диспропорцій регіонального розвитку при впровадженні децентралізації. Це підтверджує і досвід польської децентралізації. Тому такі форми транскордонної співпраці, як транскордонні кластери, можуть стати могутнім інструментом стимулювання економічного розвитку депресивних транскордонних регіонів.

Актуалізує необхідність такої співпраці розвиток інформаційних технологій та інших комунікацій, які послаблюють роль та обмеження географічного фактора у міжнародних відносинах. Нова географія, яка знаходиться під впливом глобалізації, проявляється в регіоналізації та створенні великих багатомірних просторів. Відбувається трансформація міжнародних відносин, яка змінює принципи побудови міждержавних систем управління.

Сучасна й актуальна теорія Великих багатомірних просторів прагне подолати обмеженість географічного і економічного розвитку, створюючи ефективний геопростір на різних ієрархічних рівнях (регіональне угруповання, країна, субрегіон).

Список використаних джерел:

1. Мікула Н. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва України та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Mitryaeva2009/19.pdf>
2. Внукова Н. Транскордонні кластери і транскордонні об'єднання як форми транскордонного співробітництва / Н. Внукова // Вісник Львів. ун-ту. Серія «Міжнародні відносини». – 2008. – №25. – С. 295-303.

Іван Чучка, к.е.н., Георгій Білак, к.е.н.,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА**

На сьогодні Європа є тією частиною світового господарства, де глобальні процеси спричинили найширший і найбільш повний за змістом і формами розвиток – тобто розвиток регіоналізму. Найбільш повно дана проблема знайшла своє практичне втілення в сучасній регіональній економічній політиці країн-членів Європейського Союзу (ЄС). Початок нового тисячоліття, і ХХІ ст. зокрема, повною мірою підтверджують той факт, що дана форма світогосподарських відносин продовжує розвиватися.

Такий висновок підтверджує аналіз тих проектів, які були реалізовані Європейським Союзом за минулий період та продовжують реалізовуватися в наш час – це політика Європейського інструменту сусідства, який був започаткований ще в 2004 році і переглянутий в 2011 році. На сьогодні основною метою переглянутої Європейської політики сусідства ЄС є підтримка партнерів, які зобов'язують розпочати реформи, спрямовані на розбудову демократії, верховенство закону і прав людини, зобов'язуються зробити внесок у розвиток інклюзивної економіки і сприяти співпраці між суспільствами паралельно з налагодженням відносин з урядами країн-членів ЄС. Оновлений механізм Європейського інституту сусідства спрямований на зміцнення співпраці у сфері політики безпеки, сприяння економічному та соціальному розвитку, створення робочих місць, стимулювання торгівлі та зміцненню співпраці в інших галузях.

Особливе місце в даному контексті займає так зване Східне партнерство Європейського Союзу, яка є спільною ініціативою країн-членів ЄС, була започаткована на саміті у Празі у травні 2009 року і спрямована на поглиблення і зміцнення зв'язків між Європейським Союзом і його шістьма східними сусідами: Азербайджаном, Вірменією, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною. Східне партнерство представляє східний вимір Європейської політики сусідства (ЄПС) [1, с.12] і має 2 напрями – двосторонній та багатосторонній.

У двосторонньому вимірі підтримка надається проектам, спрямованим на політичні та соціально-економічні реформи в країнах-партнерах для:

- сприяння зростання кількості політичних об'єднань та подальшої економічної співпраці з ЄС;
- підсилення ролі сектору співпраці;
- підтримка мобільності громадян та впровадження безвізового режиму.

Двосторонні програми співпраці сприяють досягненню таких завдань з цілеспрямованою допомогою у пріоритетних напрямках, визначених у багаторічному програмному документі кожної країни і додатковою підтримкою реалізації угод з ЄС, що базуються на досвіді Програми комплексного інституційного розвитку [1, с.13].

Багатосторонній вимір доповнює двосторонні стосунки:

- тематичними платформами для обміну досвідом з питань, з яких є взаємний інтерес: ефективне управління, економічна інтеграція і зростання, енергетична безпека і транспорт, контакти між людьми;

- передовими ініціативами, якими є регіональні програми співробітництва в таких сферах: енергетика, захист довкілля, ліквідація наслідків стихійних лих, управління кордоном, підтримка малого бізнесу.

Програми регіонального співробітництва підтримують багатосторонній вимір Східного партнерства. Вони також спрямовані на вирішення спільних проблем та транскордонних питань. Пріоритетні напрями багатостороннього співробітництва викладені у програмному документі регіональної східної співпраці.

Європейський інструмент сусідства є фінансовим інструментом ЄС на період 2014-2020 рр. Він є логічним продовженням Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП), що функціонував 2007-2013 рр.

Важливим є той факт, що починаючи з 2014 р. в програму Європейського інструменту сусідства входить і транскордонне співробітництво. На сьогодні воно є ключовим елементом політики ЄС щодо своїх сусідів. Воно підтримує сталій розвиток уздовж зовнішніх кордонів ЄС, сприяє зниженню відмінностей у рівні життя і допомагає у вирішенні спільних проблем. Транскордонне співробітництво було вперше визначено у положенні Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) на період 2007-2013 рр. Програми транскордонного співробітництва затверджені і в Програмах на період 2014-2020 рр. Докладніші положення щодо програм прикордонного співробітництва викладені у Правилах реалізації програм транскордонного співробітництва, розширюючи принципи транскордонного співробітництва.

Транскордонне співробітництво сприяє співпраці між країнами ЄС і країнами-сусідами, які розділяють спільні наземні та водні кордони.

Як показує аналіз, орієнтований загальний обсяг фінансування Європейського інституту сусідства на період 2014-2020 рр. буде в межах 489 –598 млн. євро. Орієнтований обсяг фінансування на 2014-2020 рр. сягає 306 211 021 євро для Європейського інституту сусідства і 262 255 314 євро для Європейського фонду регіонального розвитку [2, с.16].

Транскордонне співробітництво базується на принципах територіальної співпраці ЄС, але воно адаптоване до специфічних зовнішніх відносин ЄС. На сьогодні характеризує програми транскордонного співробітництва і робить їх унікальним механізмом співпраці відданість справі і право власності країн-учасниць, що базується на:

- збалансованому партнерстві країн-учасниць по обидва боки кордону;
- держави-члени та сусідні країни мають рівне право голосу у прийнятті

рішень в рамках програми, проекти отримують фінансування лише у випадку, якщо проект здійснюється партнерами по обидва боки кордону;

- управління покладено на місцеві або національні органи влади держав-членів, які спільно обираються всіма країнами, що беруть участь у програмі;

- загальна правова база та правова реалізація – на наступний період Європейського інституту сусідства правила, встановлені для програми ЄІСП прикордонного співробітництва, були спрощені та адаптовані на основі попереднього досвіду.

Транскордонне співробітництво має 3 основні цілі:

- просування економічного та соціального розвитку на прикордонних територіях;

- посилення співпраці для вирішення спільних проблем;

- створення більш сприятливих умов для людей, товарів і мобільності капіталу.

На нашу думку, кожна програма повинна сприяти реалізації програми однієї зі стратегічних цілей. З метою підвищення результативності та ефективності цих програм, кожна з них повинна бути спрямована на вирішення максимум 4-х тематичних завдань із цілей, що задекларовані в Європейському територіальному співробітництві.

Список використаних джерел:

1. Східне партнерство – підтримуючи реформи, поширення змін. – Люксембург: Видавництво Європейського Союзу, 2013.

2. Реалізація міжнародних проектів. Можливості для України : Методологічний посібник. – Прага: Інститут регіональних досліджень, 2015. – 16 с.

Олександр Бозуленко, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці
**СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

На сучасному етапі розвитку національної економіки активізується якісне перетворення сфери торгівлі на основі інноваційного відтворення, проривних нанотехнологій, широкого застосування інформаційних систем тощо. У цьому контексті важливо визначити ефективні шляхи реалізації стратегічних пріоритетів, забезпечення довгострокової стійкості економічного зростання підприємств торгівлі, зменшення негативного впливу кризових явищ.

Анонсований у середині 90-х рр. ХХ ст. перехід від адміністративно-командної до ринкової економіки у «специфічних» українських умовах означав для суб'єктів господарювання недостатність обігового та інвестиційного капіталу, значну потребу заміни застарілого обладнання та перенавчання персоналу на тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій, втрату колишніх економічних зв'язків і вкрай низьку конкурентоспроможність кінцевого українського продукту. Вихід із скрутного становища підприємства торгівлі шукали по-різному: змінюючи спеціалізацію, перепрофільовуючись, залучаючи суборендарів чи, врешті-решт, згортаючи свою діяльність. Деякі з них функціонують і досі (особливо це характерно для сільських місцевостей та малих містечок), поруч із новотвореними.

Підвищення конкурентоспроможності Чернівецької області, господарство якої базується на наявних природних ресурсах і традиційних для неї галузях, можливе за ресурсоощадного підходу (насамперед щодо палива та енергії); орієнтації на інвестиційно-інноваційний вектор розвитку господарства та наступній зміні сировинної орієнтації експорту на товарну [1]; пошуків ритейлів. В умовах євроінтеграції для економічних суб'єктів Чернівецької області, на нашу думку, доречним видається обрання інвестиційно-диверсифікаційної стратегії розвитку. Орієнтація на інвестиційний вектор розвитку дозволить, використовуючи переваги та потенційні можливості області, створити передумови здійснення стратегії диверсифікації. За даної стратегії область як узагальнений суб'єкт господарювання у межах країни може позиціонувати свою продукцію (послуги) як особливу, відмінну від товарів і послуг конкурентів. При виборі стратегії диверсифікації увагу доцільно сконцентрувати на високій якості продукції (послуг), що на теперішньому етапі забезпечуватиме характерну привабливість для вітчизняного споживача. Вдале застосування такого маркетингового кроку дозволить у майбутньому запровадити маркетингові стратегії росту з чітким визначенням товарної спеціалізації та розширення ринку збуту [2].

Слушною у зазначених умовах є застосування в обласному регіоні вертикальної інтеграції, яка забезпечить узгодженість роботи постачальників, виробників і посередників, у формі вертикальних маркетингових збутових систем з утворенням каналів розподілу продукції, особливо сільськогосподарської. Важливим є нівелювання контролюючих функцій посередника, який у вітчизняному бізнесі найчастіше концентрує всі права, а

також координація діяльності юридично незалежних посередників з питань ціноутворення, маркетингового просування товару на ринок, насамперед, реклами, розташування тощо.

За умов низьких комерційних ризиків через активізацію рекламної діяльності, засобів стимулювання збуту, підвищення рівня сервісного обслуговування товарів, розвиток збутової мережі потрібно упроваджувати на Буковині стратегію глибокого проникнення на ринок, як різновид стратегії диверсифікованого росту, що забезпечить зростання обсягів збуту та ринкового сегменту підприємств без зміни їх товарно-ринкових позицій.

За досягнення регіоном лідерських позицій (як у випадку майже 100% концентрації загальноукраїнського виробництва нафтоапаратури у Чернівецькій області) доречно брати на озброєння всі наявні в арсеналі підвиди стратегій захисту позицій ринкового лідера залежно від специфіки конкретної ситуації.

З огляду на повільний вихід з рецесії, незначні державні та регіональні ресурси, керівництву області потрібно використовувати передусім свої ресурси, створюючи одночасно інвестиційну привабливість регіону перед потенційними інвесторами. Доцільність обрання рекомендованих маркетингових стратегій продиктована низькими комерційними ризиками, усуненням імовірних загроз (нівелювання функцій посередників), позиціонуванні на товарній спеціалізації, притаманній Чернівецькій області.

Список використаних джерел:

1. Економічне і соціальне становище Чернівецької області за 2014 рік : Статистичний бюлетень / Головне управління статистики у Чернівецькій області. – Чернівці, 2015. – 63 с.
2. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bukoda.gov.ua/page/strategiya-rozvitku-chemivetskoj-oblasti-na-period-do-2020-roku> .

Віктор Бурачек, к.ф.-м.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці,
Валерія Пепеля,
Чернівецький факультет Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут», м. Чернівці

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розвиток транскордонного співробітництва зумовлений необхідністю створення цілісної ефективної системи співробітництва між державами та окремими регіонами, яка відкриває перспективи для налагодження партнерства та забезпечення цілеспрямованого та стабільного виконання регіональної складової загальнонаціонального курсу України на інтеграцію у світове співтовариство в цілому та формування позитивного міжнародного іміджу Чернівецької області, а також стимулювання сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад області. Позитивне сприйняття Чернівецької області міжнародними організаціями, іноземними державами та громадянами є фактором, який безпосередньо впливає на розвиток регіону і сприяє задоволенню його зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних потреб, розв'язанню внутрішніх соціально-економічних проблем, зокрема

через залучення зовнішніх ресурсів, у тому числі коштів міжнародної технічної допомоги та іноземних інвестицій.

Основний обсяг прямих іноземних інвестицій за 2012-2015 роки надходив до проєктів альтернативної енергетики, розвитку АПК та лісопереробки. За обсягом прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку інвестування, Чернівецька область посідає 24 місце серед регіонів України (59,3 млн. доларів США). Співвідношення між основними країнами-інвесторами, на які припадає 93,9% загального обсягу прямих інвестицій, має вигляд, наведений на рис. 1.

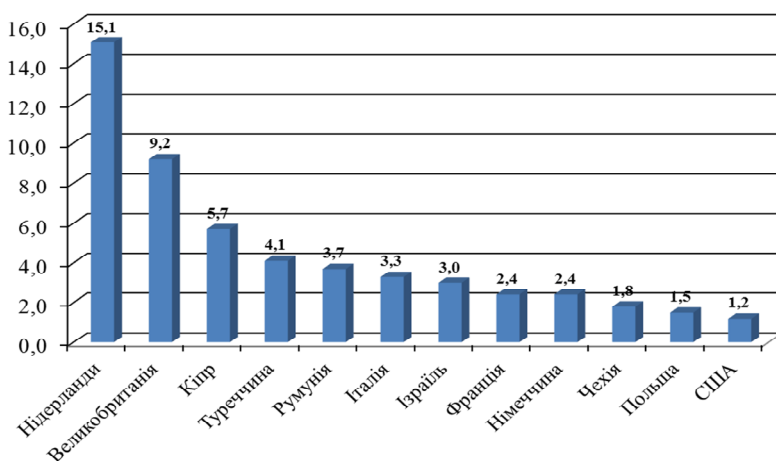

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (в млн. дол. США) країн світу в економіку області станом на 31.12.2015 р. [1]

Загалом підприємства регіону здійснюють операції на ринку послуг із партнерами 78 країн світу. У структурі експорту послуг провідне місце припадає на послуги з переробки матеріальних ресурсів (40% від загального обсягу наданих послуг). У структурі імпорту послуг переважають транспортні послуги (більше 60% від загального обсягу одержаних послуг).

Незважаючи на політику підтримки експорту, яка проводиться керівництвом країни та регіону, загальний рівень експорту товарів та послуг є нестабільним та потребує комплексної підтримки на всіх рівнях. У сучасних умовах актуалізується проблема активізації підтримки експорту послуг регіону, зокрема підтримки в просуванні регіонального туристичного продукту.

Коливання темпів зростання обсягу іноземних інвестицій та обсягу експорту товарів – один із чинників, який не дає реалізувати економічний потенціал області, вирішити стратегічні завдання соціально-економічного розвитку. Постійний дефіцит вільних фінансових ресурсів, недостатнє покриття експортом імпорту товарів та недостатні внутрішні заощадження роблять неможливим динамічний розвиток економіки виключно на основі

внутрішніх інвестиційних ресурсів. За таких умов збільшення обсягів інвестицій, їх залучення в реальний сектор економіки та підвищення таким чином рівня життя громадян, що проживають на території області, є нагальною проблемою.

Процеси залучення іноземних інвестицій та реалізації експортного потенціалу є конкурентними. Враховуючи єдине правове поле у всіх регіонах України, Чернівецька область може конкурувати з іншими областями лише географічним положенням [2], наявністю певних природних ресурсів та якістю надання адмінпослуг. Також до переваг інвестиційного клімату регіону слід віднести бізнес-клімат, імідж регіону та наявність достатньої кількості якісної інформації, яка дозволяє прийняти рішення про інвестування.

Одним із напрямів діяльності повинен стати пошук нових перспективних ринків збуту продукції регіонального виробництва, а також стимулювання її реалізації на світовому ринку. Нині найбільші обсяги експорту товарів здійснюються до Румунії, Німеччини, Туреччини, Російської Федерації, Китаю, Польщі, Італії.

Особлива увага приділяється питанням транскордонного співробітництва та поглибленню співпраці з Євросоюзом. Реалізація проектів у рамках європейських транскордонних ініціатив дозволила залучити в економічну і соціальну сферу області більш як 16,0 млн. євро. Область залучена до підготовки нових програм прикордонного співробітництва «Румунія – Україна» та «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» Європейського інструменту сусідства на 2014-2020 роки. До переліку великих інфраструктурних проектів, які отримають фінансування у рамках програми прикордонного співробітництва «Румунія – Україна», включено проектну пропозицію від Чернівецької області «Покращення транскордонної інфраструктури – відкриті ворота до Європи» із загальним бюджетом понад 4 млн. євро, яка передбачає будівництво під'їзних шляхів до КПП «Красноільськ».

Враховуючи вагомий потенціал, який покладено в основу Стратегії ЄС для Дунайського регіону, розроблено систему проектних пропозицій регіонального розвитку, які відповідають 11 її пріоритетам. У контексті реалізації Стратегії Чернівецька область залучена до розробки Дунайської транснаціональної програми на 2014-2020 роки з метою забезпечення фінансування проектів, що відповідають цілям та пріоритетам Стратегії.

У 2015 році розпочато практичну реалізацію Програми територіального співробітництва «Україна – Молдова» через проведення конкурсного відбору проектів із загальним бюджетом 3,3 млн. євро. Реалізація проектів за вказаною програмою розпочнеться у 2016 році.

Очікуваними результатами поживлення транскордонної співпраці мають стати:

- активізація інвестиційної діяльності через розширення джерел, механізмів та інструментів залучення інвестицій, включно з міжнародними фінансовими інституціями;
- збільшення кількості та якості проектів транскордонного співробітництва у рамках Програм сусідства, які будуть реалізовуватись на території Чернівецької області на умовах співфінансування;

- збільшення обсягів виробництва та асортименту продукції, що, в свою чергу, сприятиме розвитку виробництв, збільшенню кількості робочих місць, відрахувань у бюджеті всіх рівнів, створення умов для сталого розвитку регіону, підвищення рівня життя населення, подолання безробіття.
- налагодження нових ділових контактів з потенційними іноземними інвесторами та зарубіжними імпортерами;
- підвищення позитивного інвестиційного іміджу Чернівецької області та рівня конкурентоспроможності товаровиробників в умовах інтеграції країни у міжнародні інституції;
- підвищення рівня поінформованості громадськості щодо можливостей залучення коштів зовнішньої допомоги та підвищення рівня реалізації проектів міжнародної технічної допомоги;
- покращення показника сальдо зовнішньоторговельного обороту області з країнами світу;
- посилення позиції регіональних експортерів на зовнішніх ринках;
- розробка та реалізація стратегічних інвестиційних проектів Чернівецької області;
- створення якісного, конкурентоспроможного, регіонального туристичного продукту.

Список використаних джерел:

1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці області [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Чернівецькій області. – Режим доступу : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/> (10.04.2016).
2. Бурачек В. Р. Перспективи розвитку транспортної інфраструктури Чернівецької області / В. Р. Бурачек, В. Д. Пепеля // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Комп'ютерні системи і технології в управлінні виробництвом і економікою», 20-21 березня 2014 р., м. Чернівці (Україна). – Чернівці, 2014. – С.91-95.

Анатолій Вдовічен, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПРАЦІ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ

В умовах нестабільності функціонування економічної системи та дії дестабілізуючих факторів особливо актуальним стає управління ринком праці, що враховує структурні дисбаланси, які є істотними ознаками сучасних умов управління господарською діяльністю. Дана ситуація пов'язана з нагальною необхідністю у зміні підходів до прогнозування і планування кадрових потреб як у регіональному, так і загальнодержавному масштабі, що дозволить подолати існуючий дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку кваліфікованої праці. Це, в свою чергу, вимагає впровадження стратегічного планування підготовки кадрів для потреб економіки, яке має враховувати:

- рівень забезпеченості галузей національної економіки, інших сфер економічної діяльності фахівцями відповідних освітніх рівнів;
- поточну та середньострокову потребу у фахівцях у розрізі спеціальностей і професій у галузях та регіонах;

– фактори впливу на формування загальної і додаткової потреби у фахівцях в галузевому, регіональному розрізах та за видами економічної діяльності;

– очікувані зміни в динаміці пропозиції фахівців на ринку праці за галузями економіки, в регіональному розрізі;

– пропозиції роботодавців щодо підготовки фахівців за напрямками і спеціальностями.

Визначення перспективних потреб в управлінських фахівцях з вищою та професійно-технічною освітою повинне здійснюватися у кількісному та якісному вимірах. Кількісна оцінка майбутніх потреб у кадрах залежить насамперед від прогнозованого рівня розвитку видів економічної діяльності як в країні загалом, так і окремих територій. Якісна оцінка, крім зазначених аспектів, повинна враховувати перспективні зміни вимог до компетенції персоналу внаслідок активізації інноваційної діяльності, створення нових високотехнологічних робочих місць, інтенсифікації міжнародної інтеграції та місця нашої держави у цьому процесі.

Задля формування ефективної методики прогнозування потреби в кадрах, яка б найбільш повно враховувала сучасні вимоги до цього процесу, доцільно використати:

– по-перше, вітчизняний досвід у цій сфері (ретроспективний аналіз окремих позитивних аспектів визначення обсягів підготовки фахівців за умов планової економіки й витратного підходу до фінансування закладів з вищої та професійно-технічної освіти);

– по-друге, сучасні методичні підходи до визначення потреби у фахівцях вітчизняних науковців та фахівців країн СНД, оскільки рівень соціально-економічного розвитку й умови життя останніх є порівняно більш наближеними до умов нашої країни (у т.ч. конкурсний підхід до розміщення замовлень на підготовку фахівців);

– по-третє, досвід розвинених країн світу (контрактний підхід, гранти на навчання, відмова від постатейного фінансування ВНЗ і перехід до фінансування підготовки за принципом «кошти прямують за студентом»).

Сьогодні рівень та якість підготовки робітничих кадрів стає найважливішим чинником та необхідною передумовою інноваційної моделі розвитку національної економіки України. Сучасні економічні та виробничі умови потребують робітника «нового типу» – професійно і соціально-мобільного, такого, що має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє економічними знаннями, здатного до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готового до роботи за умов існування різних форм організації праці та виробництва.

Проведені дослідження свідчать, що наразі існує низка проблем у системі формування управлінських кадрів для економіки, серед яких слід виділити такі: віддаленість системи формування кадрового потенціалу від виробництва і науки; низький рівень довіри роботодавців та населення до якості освітніх послуг, які надають сучасні вищі навчальні заклади; низька відповідальність фахівців за вибір професії та органів і органів державної

влади за витрачання коштів на формування кадрів; неспроможність системи формування кадрів швидко пристосовуватись до змін в попиту на робочу силу і попиту на освітні послуги; відсутність у підприємств заохочень до активізації підвищення кваліфікації кадрів та ін.

Отже, структурне безробіття є наслідком дисбалансу між процесами виробництва, розподілу та споживання, а тому самостійно ринок праці не може вирішити означену проблему, тому необхідним є втручання держави в цей процес, яке полягає у визначенні напрямів та розробленні заходів з його регулювання.

Список використаних джерел:

1. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В.Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696 с.
2. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України: наукова доповідь / За ред. чл.-кор. НАН України Л.В.Шинкарук; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2012. – 152 с.
3. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

Тетяна Власова, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Становлення системи інститутів, які складають громадянське суспільство, є обов'язковою умовою існування демократичних держав і формування націй. Одним із таких інститутів є соціальна відповідальність особистості, проблема формування якої стає все більш актуальною у філософських і економічних дослідженнях останніх десятиліть. Це обумовлено тим, що відповідальність, яка проявляється в усіх сферах життєдіяльності індивіда, виступає критерієм оцінки його взаємовідносин і взаємодії з іншими членами соціуму, проявів його діяльності та її наслідків відносно громадянського суспільства.

Громадянське суспільство припускає сукупність індивідів, які дискутують, піддають критиці владу і домагаються того, щоб їхню думку враховували при виробленні державної політики. Громадянське суспільство є інститутом, який виникає на етапі вже доволі розвинутих демократичних процедур, і процес його появи та розвитку може непрямо свідчити про високий рівень демократичного розвитку, коли враховуються інтереси не тільки більшості, але й меншості.

Модель, в якій громадянське суспільство і держава співпрацюють одне з одною, вважається найоптимальнішою, проте умовою її дієвості є відносна однорідність інтересів і ціннісних установок індивідів та соціальних груп. Також ця модель припускає певну зрілість і відповідальність індивідів у формуванні громадської думки, тому проблема відповідальності особистості розглядається як головний чинник її соціалізації в громадянському суспільстві.

Бути соціалізованим сьогодні означає бути відповідальним за все, що відбувається у світі, у бутті в цілому і в суспільстві зокрема. «Відповідальність – відношення залежності людини від чогось, що сприймається нею як визначальна основа для ухвалення рішень і здійснення дій, прямо або побічно спрямованих на збереження іншого або сприяння йому» [1].

Відповідальність особистості має соціальну природу, зумовлену як громадським характером відносин, так і особливостями людини, її місцем в системі цих відносин. Соціальна відповідальність відбиває міру усвідомлення, як індивідом, так і соціумом, здатності і можливості виступати причиною змін у собі і в соціумі в цілому.

Соціальна відповідальність – «соціокультурна якість особистості, яка безпосередньо пов'язана з вольовою цілеспрямованістю індивіда, що проявляється при реалізації ним соціально-активної діяльності усередині конкретного соціуму» [2]. Діючи відповідально, людина повинна, з одного боку, правильно вибрати соціальні орієнтири, з іншого – використати усі наявні можливості (знання, досвід), враховувати наслідки своїх вчинків. На нашу думку, соціальна відповідальність особистості як інститут громадянського суспільства є певною нормою економічної поведінки суб'єкта, в рамках якої в процесі ухвалення рішень індивід враховує не тільки власні егоїстичні інтереси, але й соціальні фактори (очікування) інших. Окрім знання та усвідомлення норми соціальної відповідальності, важливою є її реалізація у поведінці індивідів. Формування соціальної відповідальності особистості тісно пов'язане з вихованням громадянськості і моральності, бо громадянськість – це передусім відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Новая философская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iph.ras.ru/elib/2217.html>
2. Пазина О. Е. Социальная ответственность личности в современном обществе [Электронный ресурс] : автореф. дис. канд. филос. наук : 09.00.11. / О.Е. Пазина. – Ниж. Новгород, 2007. – Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/sotsialnaya-otvetstvennost-lichnosti-v-sovremennom-obschestve>

Тетяна Головачук, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Будівництво як вид економічної діяльності є важливою складовою національної економіки України, яка забезпечує ефективність всієї системи господарювання країни. Як головна ланка господарського комплексу регіону, будівництво створює основні фонди, що є базою для розвитку промисловості та інших галузей. Потребу населення у житлово-комунальних об'єктах забезпечує саме будівництво.

Сьогодні будівельна сфера функціонує у кризових умовах і втрачає свої позиції на ринку, послаблює конкурентоспроможність. На національному та регіональному рівнях сфера будівництва однією з перших відчула наслідки світової фінансової кризи та економічної кризи України, яка була спричинена політичним процесом.

Сучасний стан розбудови економіки Карпатського регіону характеризується показником валового регіонального продукту, який у 2014 році становив 127056 млн. грн., що на 39764 млн. грн. більше, ніж у 2010 р. Будівництво як вид економічної діяльності за цей період відзначилось певним зростанням обсягу виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції з 3813,7 млн. грн. у 2010 р. до 4615,6 млн. грн. у 2014 р., тобто на 801,9 млн. грн., або в 1,2 рази. Частка будівництва у валовому регіональному продукті у 2014 р. склала 3,64%.

Основну частину випуску продукції будівництва забезпечує Львівська область, яка у 2014 р. складала 2397,9 млн. грн. (з приростом до 2010 р. в обсязі 205,9 млн. грн.). В інших областях обсяги випуску значно менші: в Івано-Франківській обл. – 976,9 млн. грн. (приріст – 339,9 млн. грн.), у Чернівецькій обл. – 822,7 млн. грн. (приріст – 200,6 млн. грн.) та у Закарпатській обл. – 418,1 млн. грн. (приріст – 55,5 млн. грн.).

Розвиток виду економічної діяльності «Будівництво» не був стабільним по областях України – складових Карпатського регіону, що пояснюється зміною внутрішньоекономічної кон'юнктури, дією певних чинників, зокрема, кризовою ситуацією у країні, посиленням втручання держави у розподіл фінансових ресурсів, непослідовністю державної економічної політики, політичною нестабільністю.

У будівельному секторі України відстежуються динамічні зміни випуску продукції протягом досліджуваного періоду: у 2011 р. – зростання на 43,7%, у 2012 р. – зростання лише на 2,1%, у 2013 р. – зменшення на 6,9%, у 2014 р. – зменшення на 12,8%. Тобто відбулось поступове зменшення випуску продукції будівництва із досягненням наприкінці негативної тенденції.

Обсяг випуску за видом економічної діяльності «Будівництво» по Карпатському регіону у 2014 р. проти 2010 р. мав загальну тенденцію до падіння, але по окремих роках спостерігаються коливання. Так, у 2011 р. приріст становив 30,0%, у 2013 р. приріст впав до 2,3 %; у 2012 р. відбулось зменшення випуску на 0,8%, у 2014 р. зменшення становило вже 8,2%.

По областях можна визначити наступні відмінності: в Чернівецькій області найвищий темп росту (133,4%) визначився у 2012 р., Івано-Франківській (153,7%), Закарпатській (126,9%), Львівській (125,8%) областях у 2011 р. По всіх областях спільною є тенденція до зменшення випуску продукції будівництва у 2014 р. проти 2010 р., що характеризує негативний результат господарювання у будівельній сфері діяльності.

Погіршення стану в останньому з досліджуваних років пов'язано із зростанням цін на матеріали та комплектуючі щодо забезпечення будівництва, паливно-енергетичні ресурси, які імпортуються з-за кордону, посилення інфляційних процесів в економіці.

Таким чином, протягом 2010–2014 рр. економіка Карпатського регіону не виявила тенденції до зростання випуску продукції будівництва, а характеризувалась деякими коливаннями з року в рік. Виявлена динаміка обсягів виконання будівельних робіт як в цілому по Карпатському регіону, так і по окремих його складових протягом досліджуваного періоду була

негативною. Погіршення стану пов'язано із зростанням цін на матеріали та комплектуючі щодо забезпечення випуску продукції будівництва, паливно-енергетичні ресурси, які імпортуються з-за кордону, посилення інфляційних процесів в економіці, скорочення фінансування.

Отже, якщо і надалі випуск продукції будівництва буде розвиватись у небажаному напрямі, може виникнути загроза занепаду даного виду діяльності, що відіб'ється на економіці всього Карпатського регіону.

Можна визначити, що проблеми перебудови виду економічної діяльності «Будівництво» Карпатського регіону є надзвичайно гострими та актуальними. Їх розв'язання стане реальним шляхом запровадження принципово нового інвестиційного механізму, що забезпечував би надходження до цієї сфери економіки коштів з різноманітних джерел фінансування: державних, приватних, комерційних, іноземних. Створення бірж, інвестиційних та інших фондів, іпотечних та житлових банків, страхових компаній, інших ринкових структур, які можуть забезпечити залучення позабюджетних інвестицій у будівництво – це елементи нової політики у галузі будівництва. Розробка нової регіональної програми розвитку будівництва та втілення її у життя є запорукою успіху у постановці будівельної сфери на відповідний рівень.

Список використаних джерел:

1. Педько І.А. Будівельна галузь в сучасному ринковому середовищі / І.А. Педько, І.С. Кунева // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: Матеріали П Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Донецьк: Світ книги, 2012. – С. 116–118.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Ернест Грицюк, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ: ШЛЯХИ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Сучасний стан економіки України характеризується стійкими кризовими явищами у всіх видах економічної діяльності. Особливо болуче криза вдарила по тих напрямках економічної діяльності, що відносяться до сфери матеріального виробництва. Перш за все йдеться про важку промисловість, машинобудування, військово-оборонний комплекс, хімічну промисловість, сільське господарство тощо. На ситуацію, що склалась, безпосередньо впливають такі фактори, як ведення бойових дій на сході країни, залежність нормального функціонування економіки від зовнішнього кредитування, відсутність реальних джерел стабільного інвестування в економіку, зростаючий рівень всеохоплюючої корупції, постійне підвищення цін на енергоносії, порушення усталених зв'язків транспортної інфраструктури країни, падіння загального рівня життя населення. Цей перелік негативних факторів можна було би продовжувати. По кожному з них можна розробляти комплексні програми щодо їхнього усунення або зменшення до некритичної величини.

Протидія кризовим явищам, на наш погляд, може формуватись на двох основних рівнях: загальнодержавному та регіональному. Якщо розглянути сучасний стан формування антикризових заходів на загальнодержавному

рівні, то він майже непомітний. Дуже багато в останні часи точилось розмов про хід реформ в Україні, але суть основних напрямів цих реформ в економічній сфері визначити неможливо. Тобто, можна констатувати, що реальної комплексної програми подолання економічної кризи в Україні немає. Всі зусилля уряду зводяться до отримання траншів МФВ та спрямування їх у найбільш проблемні сфери економічної діяльності. Очікувати, що у найближчий час ситуація суттєво зміниться, немає жодних підстав. На сьогодні економічний стан країни характеризується тим, що багато хто на місцях чекає прийняття певних законів, указів та інших видів рішень від нашої столичної влади, на підставі яких економіка країни поступово рушить вперед. Це самообман. Сучасна влада проявила свою повну нездатність або небажання щодо ефективного економічного керування країною. У зв'язку з цим виникає запитання: можливо, наші економічні реформи треба розпочинати не зверху, а знизу, тобто з регіонального рівня?

Регіональний рівень економіки відрізняється від загальнодержавного рівня насамперед тим, що суб'єкти господарювання тут мають значно більший вплив на місцеву владу, ніж на центральний уряд. Як наслідок, всі зв'язки між владою та економічними суб'єктами є набагато міцнішими, а їхня взаємодія та взаємовплив є більш щільними. Регіональна влада краще знає економічну і соціальну ситуацію на місцях, основний перелік місцевих проблем, а також можливості і загальний потенціал всіх видів регіональних ресурсів, серед яких найбільш важливими, на наш погляд, є трудові і підприємницькі ресурси. Дуже важливим нам видається те, що керівники середніх та великих підприємств і представники регіональної влади нерідко особисто знають одне одного і мають можливості для особистого спілкування з вирішення будь-яких проблемних питань. Все це дає нам підстави вважати, що антикризові заходи можуть дати більш швидку і відчутну віддачу саме на регіональному рівні. Якщо б такий підхід дав певний позитивний результат, то це могло би підштовхнути уряд до більш рішучих і цілеспрямованих дій на загальнодержавному рівні, для того щоби цей результат підтримати та примножити.

На регіональному рівні перш за все слід розглянути потенційні можливості, що можуть бути використані для розвитку того чи іншого регіону. Ці можливості мають ґрунтуватись на реальних засадах і враховувати структуру економіки регіону, матеріальну базу тих чи інших напрямів економічної діяльності, наявний стан і можливості використання основних видів ресурсів, а також загальний ступінь розвитку інфраструктури регіону. Слід зауважити, що на даному етапі розвитку нашої регіональної економіки ми свідомо не робимо розрахунок на передові світові технології, які могли би використовувати або розвивати і удосконалювати, адже розуміємо, що сьогодні у нас є серйозні обмеження для цього, насамперед фінансові.

Необхідно відразу наголосити на тому, що розвивати одночасно на однаково якісно високому рівні всі сфери економічної діяльності регіону навряд чи можливо. Тому найперше, що необхідно зробити, це визначити такі напрями економічної діяльності, які мали би пріоритет порівняно з іншими. Факторами, що визначають таку пріоритетність, могли б бути: загальний ефективний рівень виробництва певного виду економічної

діяльності, наявність у нього певних конкурентних переваг, традиційність для даного регіону з точки зору історичної ретроспективи, можливості щодо реалізації результатів економічної діяльності за межі регіону, включаючи можливості експорту, наявність у регіоні кваліфікованої робочої сили тощо. Ці та інші фактори необхідно звести у певні узагальнюючі показники, які можна було би обрахувати, виявити їх динаміку за кілька останніх років, і на цій підставі зробити відповідні висновки щодо того, чи може той чи інший вид діяльності вважатись для даного регіону пріоритетним. Лише після цього варто розробляти обґрунтування регіональної стратегії економічного розвитку. Особливу увагу слід приділити новим економічним утворенням, здатним змінити економічну ситуацію на місцях у найбільш стислі терміни. Такими економічними утвореннями, на наш погляд, могли би стати виробничі кластери, які би поєднували у собі низку основних виробничих підприємств з певного пріоритетного напрямку економічної діяльності, підприємства підтримуючих напрямів діяльності, наукові заклади з інноваційним потенціалом щодо розвитку продукту, основні підприємства та такі, що утворюють і підтримують загальний рівень інфраструктури для підприємств основного виробництва. Звичайно, що все це можна реалізувати на практиці лише при всебічній підтримці органів місцевої влади.

Євгенія Дронь, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сучасному етапі розвитку економіки держави є надзвичайно актуальними питання вивчення, прогнозування та управління складними економічними системами. Одним з найбільш перспективних завдань є вивчення складних економічних систем та визначення внеску окремого виду економічної діяльності в загальний розвиток регіону або окремо взятої території та виявлення перспектив розвитку на базі найбільш потужних видів економічної діяльності кластерних утворень.

Дослідженням питань ефективності економічної системи регіону займалися І. М. Школа, В. С. Григорків, В. К. Євдокименко, Н. А. Мікула, А. І. Сухоруків та ін. Значний внесок у розвиток методологічних підходів дослідження функціонування та забезпечення економічної безпеки економічної системи держави та регіонів здійснив Ю. М. Харазішвілі.

На сьогодні зібрано величезний обсяг теоретичних та практичних знань щодо методів аналізу балансових систем і моделювання міжгалузевих зв'язків. Переважна більшість сучасних моделей, які мають прикладне використання, побудовані на моделях міжгалузевого балансу, зокрема моделі Леонтьєва. Даний підхід дозволяє досліджувати сукупність взаємопов'язаних елементів, які функціонують як єдине ціле. Модель Леонтьєва є універсальним інструментом, який здатний вдосконалюватися та розвиватися. Її істотна перевага – в простоті уявлення економічної системи і ясності одержуваних висновків.

Функціонування всіх видів економічної діяльності відбувається в тісній взаємодії з іншими видами економічної діяльності. Для ефективного функціонування, просування та реалізації товарів на споживчому ринку підприємства споживають матеріальні ресурси: сировину, матеріали, машини, устаткування, технології, інструменти та ін. Матеріальні ресурси, роботи та послуги, які можуть бути задіяні у виробничій діяльності, – це, можливо, результат діяльності суміжних підприємств того самого виду економічної діяльності або сторонніх організацій.

У зв'язку з цим важливим завданням є визначення як загальної результативності діяльності всіх видів економічної діяльності, так і питання взаємозалежності виробництв, самодостатності регіональної економіки та можливості утворення та розвитку кластерів на основі окремих, найбільш пов'язаних між собою та перспективних видів економічної діяльності.

Враховуючи багаторічний досвід досліджень та результати практичного використання означених моделей, можна констатувати актуальну потребу виокремлення масиву даних, серед наявної статистичної інформації, який відповідав би вимогам [6, с. 86].

Для здійснення оцінки виробничого споживання видів економічної діяльності Чернівецької області та встановлення рівня взаємозалежності між видами економічної діяльності використовувалися з 2010 року дані форм річного статистичного спостереження № 1 – споживання «Обстеження споживання продуктів та послуг у виробництві продукції (робіт, послуг)» та «№ 1 – підприємництво (річна)», Звіт про основні показники діяльності підприємства.

Також для дослідження зв'язків між видами економічної діяльності була здійснена агрегація статистичної інформації в розрізі 47 видів економічної діяльності за функціональними ознаками та виокремлені для подальшого аналізу агреговані галузі.

Отже, на основі інформації державних статистичних спостережень можна здійснити розрахунок індикаторів, які свідчитимуть про тісноту зв'язків між окремими видами економічної діяльності в регіональній економічній системі. Означені індикатори можуть бути використані для комплексного аналізу економічного стану регіональної економіки та рівня економічної безпеки. На основі аналізу індикативної системи можна зробити висновок про доцільність утворення виробничих кластерів.

Список використаних джерел:

1. Григоркив В. С. Оптимизационная динамическая модель Леонтьева–Форда в условиях экологического равновесия / Григоркив В. С., Ляшенко И. Н. // Кибернетика и системный анализ. – 2000. – №2. – С.73–79.
2. Григоркив В. С. Построение общих решений терминальной задачи управления для линейной динамической модели Леонтьева–Форда / Григоркив В. С., Ляшенко И. Н. // Проблемы управления и информатики. – 2000. – №2. – С.131–140.
3. Мікула Н. А. Транскордонні кластери / Н. А. Мікула, О. І. Пастернак // Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 228 –229.
4. Дронь В. С. Встановлення взаємозв'язку між соціально-економічними величинами / В. С. Дронь // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22(2). – С. 96-100.
5. Дронь В. С. Вплив фінансової кризи на технологічні зв'язки економічної системи Чернівецької області / В. С. Дронь, Є. В. Дронь // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2011. – Вип. 1 (20). – С. 298-306.

6. Дронь В. С. Використання даних державних статистичних спостережень для побудови моделі Леонтьєва / В. С. Дронь, І. Д. Арделян // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2011. – №3. – С. 86-90.

7. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання : Монографія / І.М.Школа, Т.М.Ореховська, І.Д. Козменко та ін. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003.

8. Сухоруков А. І. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання економічної безпеки держави / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі // Банківська справа. – 2011. – № 4. – С. 13–32.

9. Харазішвілі Ю. М. Теоретичні основи системного моделювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Ю. М. Харазішвілі. – К. : ТОВ «Поліграф-Консалтинг», 2007. – 324 с.

10. Харазішвілі Ю. М. Міжрегіональний рух товарів і послуг як новітній індикатор економічної безпеки регіонів України / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь // Економіка України. – 2014. – № 12. – С. 38–56.

Оксана Єлісеєва, д.е.н., Євген Опаришев,
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара,
м. Дніпропетровськ

ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ

В умовах світової фінансово-економічної кризи, яка негативно відбилася на нестабільній українській економіці, обтяженій гострою політичною кризою, важливе місце у сучасних дослідженнях зайняла проблема неконкурентоспроможності молоді на ринку праці [1]. Соціально-економічна нестабільність у країні призвела до того, що молоді люди, які формують її майбутній потенціал, сьогодні складають найбільш уразливу групу, яка має значні труднощі в процесі переходу від освіти до самостійного трудового життя.

Дослідженням проблем молодіжного безробіття, а саме підготовки фахівців та їх подальшого працевлаштування займаються такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Афанасьєв, С. Бандур, Г. Беккер, П. Бурдьє, В. Базілевич, Д. Богиня, А. Казановський, В. Колосовський, Л. Колешня, А. Коломієць, Е. Лібанова, П. Нікіфоров, В. Онікієнко, М. Семікіна, О. Раєвнева та ін.

З метою зниження молодіжного безробіття завдяки стимулюванню працевлаштування випускників ВНЗ особливу увагу слід приділити державній політиці зайнятості молоді, спрямованій на усунення дисбалансу між попитом та пропозицією вакансій на молодіжному ринку праці.

Даний дисбаланс є перш за все наслідком відсутності державного планування й координації ринку праці та ринку освітніх послуг, головним завданням якого є формування високопрофесійних молодих фахівців, затребуваних роботодавцями. У контексті покращення процесу працевлаштуванні молоді слід виділити такі напрями удосконалення молодіжної політики зайнятості в Україні:

1. Налагодження дієвої системи профорієнтаційної роботи з молоддю, особливо в загальноосвітніх школах, з метою допомоги вибору учнями професійного напрямку відповідно до їх здібностей.

2. Підвищення кооперації між ринком освітніх послуг та ринком праці за рахунок впровадження оновлених освітніх стандартів згідно з вимогами роботодавців до знань, вмінь та навичок, якими повинні володіти молоді фахівці.

3. Ефективна координація зусиль навчальних закладів та роботодавців щодо працевлаштування випускників, забезпечення стажування студентської молоді, участь роботодавців у плануванні навчального процесу, тобто посилення зв'язку «навчання–бізнес».

4. Державна підтримка сприяння працевлаштування молоді, забезпечення дієвих гарантій зайнятості шляхом залучення роботодавців та квотування робочих місць на державних підприємствах.

5. Розробка комплексних державних прогнозів щодо професійного попиту та пропозиції на ринку праці та відповідне коригування кількості місць державного замовлення.

6. Удосконалення роботи молодіжних центрів праці з метою надання допомоги у працевлаштуванні молоді та розробки державних програм зайнятості студентської молоді у вільний від навчання час.

7. Всебічне стимулювання самозайнятості молоді та стимулювання молоді до підприємництва за рахунок надання їм додаткової державної допомоги на відкриття власної справи [2-4].

Отже, державна молодіжна політика потребує подальшого удосконалення та впровадження більш дієвих заходів, спрямованих на підвищення зайнятості молоді шляхом перегляду існуючої молодіжної політики зайнятості та впровадження успішного міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Раєвнева О. В. Молодь на ринку праці в Україні: оцінка сучасного стану зайнятості [Електронний ресурс] / О. В. Раєвнева, І. Є. Нос // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 322-327. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/103-raevneva-o-v-nos-i-e-molod-na-rinku-pratsi-v-ukrajini-otsinka-suchasnogo-stanu-zajnyatosti>
2. Молодіжна політика в Україні: напрями удосконалення у контексті реалізації проекту МОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ids.org.ua/arhiv/2014_02_06Lisogor.ppt.
3. Перехід молоді від навчання до стабільної роботи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ids.org.ua/arhiv/2014_25_06Libanova.pptx.
4. Лібанова Е. Перехід на ринок праці молоді України [Електронний ресурс] / Е. Лібанова, О. Цимбал, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Ярош // Міжнародне бюро праці, Програма молодіжної зайнятості, Департамент політики зайнятості. – Женева: МОП, 2014. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_302648.pdf.

Олена Зарічна, к.е.н.,

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Враховуючи сучасний стан економіки України та її окремих регіонів, важливим пріоритетним напрямком є трудовий потенціал як складова соціально-економічного розвитку. Досліджуючи думки вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як М. Г. Акулова [1], З. С. Варналій [2], В. М. Гриньової [3], М. І. Долішнього, О. С. Федоніна, Н. І. Єсінової [4] та інших щодо сутності трудового потенціалу, його характеристик та впливу на розвиток країни, регіону або підприємства, можна виокремити наступні визначення поняття «трудовий потенціал». Отож на наш погляд трудовий потенціал – це:

- соціально-економічна характеристика, яка здійснює прямий вплив на розвиток країни або регіону через можливості та здатності всього економічно активного населення;

- можливість та здатність трудових ресурсів кількісно і якісно забезпечувати потреби суспільства, враховуючи ступінь їх реалізації у процесі трудової діяльності.

Таке бачення поняття трудового потенціалу не є остаточним, адже при дослідженні даного поняття необхідно враховувати певні особливості окремо взятої країни, регіону чи підприємства.

Карпатський регіон є прикордонним регіоном, який характеризується специфічними природно-кліматичними та економічно-соціальними умовами, розміщенням і розвитком продуктивних сил, участю у прикордонному співробітництві і міжнародному поділі праці.

За останні 5 років трудовий потенціал Карпатського регіону значно змінився, адже більша частина активного населення мігрує за кордон з метою роботи або на постійне місце проживання. Це такі країни, як Угорщина, Словаччина, Польща, Італія, Росія та інші.

Так, за даними Державної служби статистики, протягом 2011-2015 рр. за кордон мігрувало 315676 тис. осіб (рис. 1). З них 47% (148867 тис. осіб) мігрувало з Львівської області, 25% (78388 тис. осіб) – з Івано-Франківської, 15% (48643 тис. осіб) – Чернівецької та 13% (39778 тис. осіб) – Закарпатської області.

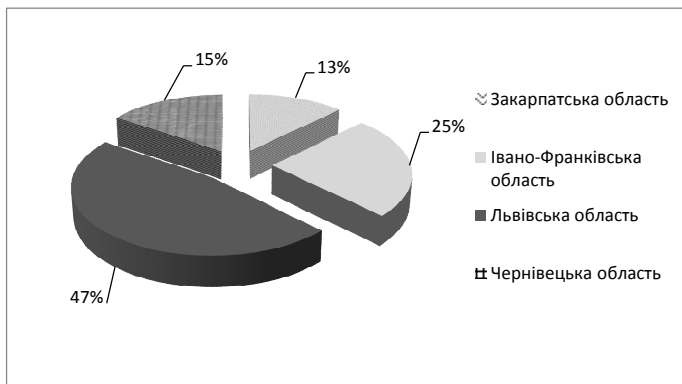

Рис. 1. Структура чисельності мігрантів із Карпатського регіону за кордон*

*Складено автором на основі показників Держстатистики [5].

Звісно, наведені статистичні показники не є достатніми для повного аналізу трудового потенціалу та визначення особливостей Карпатського регіону, але необхідно зазначити, що тенденція збільшення мігрантів пов'язана перш за все з впливом або врахуванням внутрішніх, соціально-економічних та демографічних особливостей чи характеристик регіону, а саме:

- недостатності робочих місць;
- значної різниці в оплаті на батьківщині й за кордоном;
- соціально-економічної кризи;
- спаду виробництва;

- загостренні економічних протиріч;
- дискомфорт від загальної нестабільності в Україні;
- корупційних дій;
- відсутності можливостей для розвитку і самореалізації;
- незахищеність від зловживань зі сторони владних структур.

Відповідно до цього владні структури повинні врегулювати такі ситуації та приймати рішення, які б покращили рівень економічного і соціального розвитку свого населення, цим самим знизивши рівень міграції за кордон. Такими заходами повинні бути як внутрішні (створення робочих місць; підвищення рівня оплати праці; обмеження «тіньової» економіки та «тіньової» зайнятості тощо), так і зовнішні (цивілізовані форми виїзду працівників за кордон; можливість вільного повернення додому працівників; гарантії українським громадянам захисту їхніх трудових прав за кордоном; підписання відповідних міждержавних для проведення працевлаштування за кордоном; проведення всіх можливих, у рамках законодавства, заходів для попередження і запобігання торгівлі людьми і т.д.).

Список використаних джерел:

1. Економіка праці і соціально трудові відносини : Навч. посіб. / Акулов М. Г., Драбаніч А. В., Євась Т. В. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
2. Варналій З. С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / Варналій З. С. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
3. Гриньова В. М. Економіка праці та соціально-трудова відносини : Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України) / Гриньова В. М., Шульга Г. Ю. – К.: Знання, 2010. – 130 с.
4. Есинова Н. И. Экономика труда и социально-трудовые отношения : Учебное пособие [для студ. высш. учеб. завед.] / Н. И. Есинова. – К.: Кондор, 2006. – 462 с.
5. Регіональна статистика [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ксенія Ткач, к.е.н, Ілля Грицюк, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ САМОДОСТАТНІХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Рівень самодостатності територіальних громад визначається оптимальною побудовою бюджетної системи та її узгодженістю з адміністративно-територіальним устроєм у державі. Форми взаємовідносин держави та окремих територій впливають на можливість проводити соціально-економічну політику з урахуванням внутрішніх інтересів, виходячи з потреб виконання тих чи інших місцевих завдань, наявності місцевих ресурсів.

Досвід європейських країн свідчить, що адміністративно-територіальна реформа найтіснішим чином пов'язана з процесом децентралізації державного управління – розширенням повноважень місцевих органів влади й органів місцевого самоврядування за рахунок повноважень центральних органів виконавчої влади з метою підвищення ефективності управління та найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів. Так, реформування адміністративно-територіального устрою в державах Європи спрямоване передусім на посилення максимально наближеного до споживачів базового

рівня адміністративно-територіального устрою – громади, що є необхідною умовою надання населенню якісних публічних послуг та вимагає фіскальної децентралізації [1, с. 97].

На жаль, незважаючи на наявність конституційно задекларованих прав місцевого самоврядування та ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування, розвиток місцевого самоврядування в Україні фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення. Така ситуація насамперед зумовлена тим, що переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування не задовольняла потреби суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечувало створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини.

Політична ротація 2014 року та відповідне повернення вектору розвитку національної економіки в напрямку євроінтеграції створили умови до розробки та схвалення Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2]. Наслідком схвалення цієї Концепції стало створення законодавчої основи для реалізації права територіальних громад на добровільне об'єднання. Так, у грудні 2014 року до Бюджетного кодексу України було внесено зміни в частині міжбюджетних відносин, що відкрили можливості формування спрощених територіальних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом шляхом їх об'єднання [3]. Як результат об'єднання, такі громади наділяються повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення. Натомість територіальні громади, які не візьмуть участі в об'єднанні, залишаються осторонь цього процесу та позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися.

Реальний старт для здійснення конкретних заходів із реформування місцевого самоврядування дало ухвалення у лютому 2015 року закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який встановлює порядок об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст [4]. Статус «об'єднаної територіальної громади» передбачає державну підтримку новоутворених громад з метою забезпечення їх самодостатності. Результатом об'єднання територіальних громад є володіння відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами, територією та об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для ефективного виконання покладених на відповідні місцеві органи завдань та функцій.

Таким чином, реформування територіальної організації влади в Україні зумовлене необхідністю децентралізації державного управління, оптимізації управління територіями, впорядкування взаємовідносин органів влади різних ієрархічних рівнів, що, звичайно, вплине на бюджетну систему та фактично викличе новий етап бюджетної реформи.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін.] ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України : Розпорядження від 1 квітня 2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII, за станом на 26.04.2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад : : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII, за станом на 05 вересня 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

Ольга Хитрова,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

АНТИКРИЗОВІ СТРАТЕГІЇ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Реалії світової макроекономічної ситуації XXI ст., переважно після 2005 р., зумовили похваллення діяльності суб'єктів з управління соціально-економічними системами різних рівнів, спонукаючи їх до розроблення та впровадження антикризових стратегій. Особливу роль у реалізації такого роду стратегій належить урядам, функції яких у провадженні антикризових заходів у кризовий і посткризовий період (після 2008 р.) зросли. Антикризові заходи реалізуються в рамках відповідних стратегій, які охоплюють різні часові горизонти. В Європі у 2010 р. прийнято стратегію розвитку на 10 років («Європа 2020»), що орієнтується на три блоки цілей:

1. Перший блок передбачає економічне зростання країн ЄС, яке має базуватися на знаннях та інноваціях. Передбачається досягти обсягу фінансування досліджень на рівні 3% сукупного ВВП ЄС. Інша мета цього блоку – 40% молодих європейців повинні мати університетську освіту, а кожен громадянин ЄС – отримати доступ до цифрового Інтернету.

2. Другий блок передбачає поліпшення соціальної сфери. Зайнятим повинно бути не менше 75 % населення віком 20–64 років. Також метою цього блоку є зменшення на 20 млн. кількості тих, хто перебуває на межі бідності (нині таких близько 80 млн.).

3. Третій блок цілей – зменшення енергозалежності та захист довкілля. До блоку входить скорочення імпорту газу й нафти, на цьому до 2020 р. планується заощадити 60 млрд. євро. ЄС планує також підвищувати енергоефективність. Передбачається і соціальний ефект від переходу до низьковуглецевої економіки, який полягає у створенні 2,8 млн. додаткових робочих місць [1].

Загалом ця стратегія передбачає підвищення конкурентоспроможності ЄС за рахунок знань та інновацій, однак паралельно враховується і необхідність забезпечення соціальної стабільності в суспільстві.

Розроблено й більш тривалі стратегії, які мають галузевий характер, наприклад, Енергетична стратегія ЄС (Energy Roadmap 2050), метою якої є зменшення залежності економіки від вуглеводнів і викидів у атмосферу

оксиду вуглецю. Подібні за часовим охопленням стратегії прийняті в деяких інших країнах (Казахстан, США, Китай).

Спільними ознаками таких довгострокових стратегій є такі:

- економічний розвиток на інноваційній основі, доповнений зростанням інтелектуального капіталу;
- підвищення соціальних стандартів і рівня життя населення країни;
- зменшення ресурсозалежності (особливо енергозалежності економіки) від імпорту.

Помітно зростає увага до соціальної складової в антикризових стратегіях розвитку соціально-економічних систем. Як уже зазначалося, одним із найважливіших вимірів розвитку кризових явищ є соціальний, оскільки кризові явища зниження соціальної стійкості взаємопов'язані [3, с.80]. Серія нещодавніх подій у різних частинах світу (повстання в арабських країнах, протести в Греції, Бразилії, окупація Уолстріт у США) свідчать про те, що незбалансована соціальна модель може підірвати стабільність економічного зростання. Якщо економічні вигоди перерозподіляються в суспільстві нерівномірно, масові заворушення або соціальне невдоволення може вплинути на здатність економіки до нормального функціонування та майбутнього зростання. Тому всі антикризові стратегії передбачають досягнення й соціально значущих цілей: зменшення бідності, підвищення зайнятості, зменшення нерівномірності в розподілі доходів тощо.

Водночас уряди багатьох країн вдаються до антикризових заходів і на більш короткострокових часових горизонтах, які також можна поєднати в межах антикризових стратегій, оскільки вони підпорядковуються певному управлінському вектору [2, с. 205].

Таким чином, на підставі діяльності урядів країн в умовах посилення глобальної конкуренції антикризові заходи об'єднано у дві стратегії: перша має на меті зменшення глобального тиску для національних виробників за рахунок обмеження конкуренції; друга – збільшення обсягу ресурсів, які держава надає національним виробникам поза межами ринкового механізму і які суб'єкти господарювання можуть використати для протидії тиску глобального конкурентного середовища. Держави поєднують елементи обох стратегій за переважання другої, оскільки стратегію обмеження конкуренції міжнародні організації оцінюють негативно. До того ж обмеження конкуренції задля підтримки національних виробників підвищує вразливість виробників з інших країн до дії глобального тиску, що змушує їх вдаватися до таких самих заходів.

Список використаних джерел:

1. Європейська Рада схвалила стратегію «Європа-2020» // Бюлетень ЄВР. – 2010. – № 4. – С. 16.
2. Жаворонков В. О. Стратегічне управління регіоном: економічна безпека, планування та розвиток : монографія / В. О. Жаворонков, Г. В. Жаворонкова, В. О. Жмуденко. – Умань : Сочінський, 2010. – 271 с.
3. Куценко В. І. Стратегія сталого розвитку крізь призму соціогуманітарної сфери / В. І. Куценко // Вісник НАН України. – 2012. – № 1. – С. 79-88.

Тетяна Шкабара, к.б.н., Ігор Сінгаєвський, д.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ : СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Прогресивний розвиток суспільних відносин, як засвідчує світова, зокрема європейська практика, пов'язаний зі зміною соціально-культурних цінностей та формуванням новітніх пріоритетів. Йдеться про перспективи соціально-економічного зростання країни на основі екологічно інтегрованих підходів у системі державного регулювання. Щодо України нагальними до вирішення є завдання удосконалення механізмів управління в екологічній сфері на основі прийнятої на загальнодержавному рівні концепції сталого розвитку, що відображає сучасні екологічні мотивації, перерозподіл екологічних повноважень, знаходження чільного місця свідомій практиці екологічно орієнтованого господарювання та відповідальності суспільства в цілому за екологічні дії. Зазначене визначає вагомість науково-методологічних розробок екологічної направленості та важливість їх прикладної реалізації.

Аналіз праць вітчизняних науковців, з одного боку, актуалізує необхідність інтегрованого дослідження різноманітних екологічних процесів – техногенних, геологічних, біологічних, інформаційних тощо. З іншого боку, йдеться про доцільність забезпечення екологічного відродження України за новими, європейсько-орієнтованими екологічними показниками, що несуть необхідні елементи зростання рівня життя населення країни з одночасним збалансуванням взаємодії з навколишнім природним середовищем. Зокрема, Старчак В. та співавтори дають комплексну оцінку техногенного впливу на екологічний стан техноприродних систем і рівень їхньої екологічної безпеки [1]. Демиденко О., Пашков Д. пропонують шляхи здійснення контролю за комплексного екологічного моніторингу параметрів як елементів екологічного керування [2]. Дрозда В., Кочерга М. працюють над проблемою збереження видового рослинного й тваринного різноманіття в контексті розвитку аграрних технологій в Україні та висувають пропозиції посилення співпраці між громадськими природоохоронними організаціями та науковими установами [3].

Процеси екологізації вітчизняного суспільства є різновекторними та багатоланцюговими, насамперед стосуються таких технічних сфер, як промислове виробництво, енергетика, транспорт й комунікації, аграрне господарювання тощо, які найбільшою мірою спричиняють первинне екологічне навантаження на природне середовище у формі локальних й глобальних забруднень та є першоосновою виникнення екологічних ризиків. Вторинними наслідками екологічних порушень є зниження рівня якості та безпечності вітчизняної харчової продукції, зростання кількості захворювань населення України, зокрема через складну екологічну ситуацію.

Відповідно до зазначеного доцільно розвивати в Україні державну систему управління екологічними ризиками, що забезпечуватиме виконання регуляторних та координаційних функцій в аспекті ідентифікації екологічних

ризиків та потенційних екологічних небезпек, визначатиме дієвість екологічного контролювання та експертного оцінювання за окремими екологічними параметрами, формуватиме нові механізми екологічного забезпечення й відтворення, зокрема в контексті рівнозначності екологічних повноважень та екологічної відповідальності (як юридичних, так і фізичних осіб), створюватиме екологічно орієнтовану систему соціально-економічних та культурних цінностей (рис. 1). Виконання таких завдань у вітчизняному суспільстві є можливим на основі гармонізації нормативно-правових, технічних, організаційних та інших екологічних принципів з європейською системою відповідного регулювання. Зокрема, необхідним є прискорення практичного впровадження та дієвості в Україні міжнародних екологічних стандартів серії ISO в системі управління якістю (ISO 9000), навколишнім природним середовищем (ISO 14000), безпечністю харчових продуктів (ISO 22000) та на перспективу – ризиками (ISO 31000).

Визначення екологічних ризиків	Обґрунтування екологічних повноважень	Структуризація елементів екологічної безпеки
Екологічний контроль та експертиза		
Розвиток екологічних стандартів серії ISO		
Вирішення поточних екологічних завдань	Попередження виникнення небезпечних екологічних ситуацій	
Управління екологічними ризиками		
Екологізація промисловості, енергетики, транспорту	Екологізація аграрного виробництва	Природоохоронна діяльність
Реформи в сфері охорони довкілля	Громадський рух та захист екологічних цінностей	Висока екологічна культура суспільства
Відтворення екологічних констант	Екологізація суспільних відносин	Екологізація свідомості та самосвідомості
Соціально-економічне зростання держави		

Рис. 1. Складові реалізації концепції сталого розвитку України в системі управління екологічними ризиками

Таким чином, запропоновані підходи до управління екологічними ризиками в системі сучасних взаємодій «суспільство-довкілля» дозволять ефективно вирішувати існуючі екологічні проблеми в Україні, попереджувати виникнення екологічних дисбалансів, розвивати елементи пріоритетності екологічної безпеки на основі формування нового соціально-економічного середовища, яке гармонійно поєднає споживчі інтереси суспільства та природоохоронну діяльність у формі свідомої екологічної культури.

Список використаних джерел:

1. Старчак В. Оцінка техногенного впливу на екологічну безпеку техноприродних систем / В. Старчак, Г. Мачульський, С. Цибуля // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2014. – №3. – С.53-58.
2. Демиденко О. О. Побудова комплексу контролю параметрів екологічного моніторингу на основі використання геоінформаційних систем / О. О. Демиденко // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2015. – №6. – С.59-63.
3. Дрозда В. Ф. Збереження видового рослинного та тваринного різноманіття – стратегія розвитку аграрних технологій в Україні / В. Ф. Дрозда // Екологічний вісник. – 2015. – Березень-квітень. – С.23-24.

Роман Гишук, к. геогр. н., **Олександра Пилипець**,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІСЛЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Сьогоднішній стан справ цивільного населення на Донбасі, у зв'язку із застосуванням на його території військової техніки, перетворив цю місцевість на «гарячу точку», де кожного дня збільшується кількість осіб, що беруть участь безпосередньо чи опосередковано в даному збройному конфлікті. Останні події, безумовно, негативно впливають на психологічний та емоційний стан цивільних і військових, що призводить до збільшення кількості потерпілих. За цих обставин у них вже поставлено діагноз чи може бути надалі діагностовано посттравматичний стресовий розлад (надалі – ПТСР, з англ. PTSD – Post – Traumatic – Stress Disorder).

Сутність дефініції «ПТСР» нині зводиться до того, що *посттравматичний стресовий розлад* – це фізична та емоційна реакція організму на екстремальну стресову ситуацію, яка виникає у випадку загрози життю. Вона як травма створює руйнацію сприйняття світу індивідумом, коли до цього безпечна ситуація чи обставини починають сприйматись ним як небезпека. ПТСР призводить до того, що особистість починає вбачати повторення певної стресової ситуації у будь-якій дії [1].

На даний час є низка причин, чому симптоми ПТСР, першопричинами яких є військові дії, терористичні атаки, загострення насильства та жорстокого поводження з людьми, пережиті стихійні лиха, можуть посилюватися з віком:

- вийшовши на пенсію, людина має більше вільного часу для того, щоб обдумати певні речі у минулому, і менше подій, які можуть відвернути людину від власних спогадів;
- маючи проблеми зі здоров'ям, застарілі відчуття стають ніби сильнішими, що сприймається організмом як посилення симптому;
- може виявитися, що погані новини, а також новини з місць поточних війн, сприяють поверненню поганих спогадів з місць проходження служби.

У специфіці вивчення питань подолання ПТСР найефективніше працюють спеціалісти зі США. Згідно з останніми статистичними даними близько 4 із 10 американських чоловіків та 10 зі 100 американських жінок протягом свого життя отримують діагноз ПТСР [2]. Особливістю психологічної реабілітації військових у США є використання методів рекреації для стабілізації внутрішнього стану особистості. Фахівців у даній сфері готують спеціальні навчальні заклади, у яких навчають найменших деталей рекреаційної терапії, а самі процедури проходять у спеціальних центрах терапії, тихих лісових масивах та базах відпочинку. Метою рекреаційної терапії є ресоціалізація особистості, яка має проблеми з існуванням та взаємодією з суспільством за допомогою лікувальної рекреаційної діяльності.

Рекреаційна терапія США включає 7 груп методів:

- Перша група рекреаційних методів: арт-терапія, терапія мистецтвом та ремеслами, садова терапія та кулінарна терапія.

- Друга група – це музична, танцювальна, драматична терапія.
- До третьої групи методів відносять рекреаційні розминки.
- Четверта група методів – це досвідна рекреаційна терапія.
- У п'яту, окрему групу методів, відносять тваринну терапію.
- Шоста група – це рекреаційне навчання.
- Сьомою, достатньо великою групою методів, є програмна рекреація [3].

Враховуючи досвід США (як країни, яка майже постійно бере участь у збройних конфліктах) у створенні активної рекреації та рекреаційної терапії для лікування та усунення ПТСР, можна стверджувати, що Україна, з її туристично-рекреаційним потенціалом, може бути лідером у здійсненні лікування та усунення ПТСР за допомогою методів активної рекреації та рекреаційної терапії.

На цій основі пропонуємо здійснити розподіл груп методів рекреаційної терапії відносно класифікації туристичних ресурсів:

1. Першу та другу групу методів можливо почати розвивати на основі історико-етнокультурних туристичних ресурсів.

2. Третю та п'яту групу методів можна задіяти за допомогою природних туристично-рекреаційних ресурсів.

3. Четверта, шоста та сьомі групи методів швидше підпадає під інфраструктурні туристично-рекреаційні ресурси, а також інформаційно-туристичні ресурси.

Отже, основними етапами для досягнення розвитку рекреаційної терапії є оновлення засобів розміщення, здійснення спеціального навчання та інформаційне забезпечення. При цьому кожне підприємство, яке буде розвивати та підлаштовувати свої можливості для розвитку активної рекреації та рекреаційної терапії, може суттєво розширити свої можливості, якщо вони будуть діяти спільно з іншими підприємствами, що також братимуть участь у наданні послуг з активної рекреації та рекреаційної терапії. Дана співпраця надасть можливість створити своєрідні кластери реабілітаційної спеціалізації та отримати додаткові конкурентні переваги у даній сфері діяльності порівняно з іншими країнами [4]. Ці заходи також мають змогу забезпечити сталі показники конкурентоспроможності на відповідному ринку. Важливим у цьому питанні є те, що, відповідно до запропонованих заходів, будуть поліпшені загальні результати та показники підприємств рекреаційної спеціалізації (прибуток, кількість рекреантів та інше), що позитивно позначиться на їхніх перспективах розвитку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Посттравматичний стресовий розлад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Посттравматичний_стресовий_розлад
2. ПТСР: стресс, травма и восстановление [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psysall.info/blog/ptsr-stress-travma-i-vosstanovlenie>
3. U.S. Departments of Veterans Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.va.gov
4. Гищук Р. М. Особливості формування туристичних кластерів Чернівецької області в нинішніх умовах / Гищук Р. М. // Науковий вісник Чернівецького університету нац. ун-ту ім. Ю.Федьковича: Збірник наукових праць. – Чернівці, 2015. – Випуск 744-745: Географія. – С. 122-125.

Оксана Гугул, к.е.н., Тетяна Сагайдак,

Тернопільський національний економічний університет, м.Тернопіль

КУЛЬТУРНО-ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА АНІМАЦІЙНОЇ АТРАКТИВНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Туристична індустрія гнучко реагує на запити сучасного туриста, який став більш вибірковим та вимогливим до пропозицій, а головне, орієнтований на самостійну побудову програми своєї подорожі. У сучасному світі на зміну масовому «контейнерному» туризму приходить нова форма індивідуалізації туристичного обслуговування, що базується на «тотальній автономізації особистості» та передбачає апробацію соціальних, культурних та особистісних ролей під час подорожі. Прагнучи відійти від стандартного уявлення про відпочинок типу «три S» (Sea-Sun-Sand – море-сонце-пляж), турист проявляє підвищений інтерес до унікальності нових туристичних дестинацій, їх місцевого колориту, особливостей побуту, звичаїв та традицій. Разом із трансформацією мотивації туриста відбуваються й еволюційні зміни усієї туріндустрії, яка в сучасних умовах розглядається як форма самореалізації людини.

Вагомим напрямком розвитку регіонального внутрішнього туризму Тернопільської області є культурно-подієвий туризм, який сприяє інтеграції соціокультурного простору регіону, розвитку комунікативних процесів, формуванню принципів національної толерантності. Становлення туристичної індустрії вимагає пошуку та впровадження нових методів і форм використання туристичного потенціалу в процесі організації дозвілля туристів. Відповідно до вимог сучасного туриста, соціально-культурне забезпечення туристичної діяльності у формі анімаційного супроводу набуває все більшого значення. На сьогодні анімація як система організації дозвілля та відпочинку туристів відіграє значну роль в розвитку туризму регіону, оскільки дозволяє підвищити рівень освітніх, розвиваючих та виховних можливостей туризму. Анімаційний потенціал туристичної дестинації знаходиться на перетині гуманітарної сфери і сфери бізнесу і є одним з найбільш перспективних секторів соціально-культурного та економічного розвитку регіонів. Істотним чинником інтенсифікації туристичного попиту є синергетичний взаємозв'язок туристичних підприємств та установ культури та мистецтва, що має своє відображення в інноваційній формі анімаційно-культурного супроводу туристичної діяльності [1].

Ефективність розвитку культурного туризму залежить від існуючої системи стратегічного планування подієвих заходів. Процес організації та планування подієвого туризму є дуже складним, оскільки в нього залучені безліч учасників, кожен з яких виконує певні функції відповідно до своїх інтересів. Кожна подія вимагає ефективної організації та проведення, де оригінальність творчого рішення повинна узгоджуватися з загальним напрямком розвитку бренду, точним попаданням в цільову аудиторію і ретельною підготовчою роботою [2]. Важливим завданням є пошук ефективних форм взаємодії різних суб'єктів ринку з метою створення привабливих туристичних продуктів з урахуванням специфічних

особливостей і потенціалу території. Для реалізації цього важливим є встановлення прямих комунікацій з професійними об'єднаннями в сфері евант, маркетингу, брендингу, туризму, регіональними департаментами розвитку туризму, регіональними туристськими інформаційними центрами, з метою інформування про проект якомога більшої кількості учасників сфери подієвого туризму і залучення їх у реалізацію проекту як партнерів.

Методика розробки соціально-культурних програм туристичного розвитку Тернопільської області повинна передбачати підготовку переліку туристських ресурсів на основі класифікації культурної, історичної, природної спадщини і визначення найбільш важливих об'єктів для розвитку туризму; визначення основних місць туристичного призначення, а також забезпечення відповідних заходів з охорони місцевих культурних, історичних та природних пам'яток; використання в цілях туризму національного надбання, що включає антропогенні та природні, матеріальні та нематеріальні об'єкти, а також творчість місцевого населення (мистецтво, ремесла, фольклор); проведення заходів, спрямованих на виховання місцевого населення і туристів у дусі поваги до культурних цінностей регіону [3].

Отож, розуміючи важливу роль культурно-подієвих заходів у моделюванні іміджу регіонів з метою реалізації туристичної політики, координації та підвищення ефективності роботи з просування сприятливого образу Тернопільської області на внутрішньому і зовнішньому ринку, необхідно консолідувати зусилля фахівців сфери суспільних комунікацій та органів регіональної влади для вирішення актуальних завдань формування позитивного іміджу. Результатом цієї взаємодії повинні стати нові туристичні напрямки та інноваційні турпродукти.

Список використаних джерел:

1. Городиський Ю. Проблеми і перспективи розвитку туризму у Тернопільській області / Ю. Городиський, А. Манько // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Випуск 29, ч.1. – С. 36–47.
2. Турло Н. П. Рекреаційно-туристичний потенціал Подільського регіону та його вплив на розвиток туристичної сфери / Н. П. Турло // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 6. – С. 579–583.
3. Парфіненко А. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій / А.Парфіненко // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Випуск 43, ч. 1. – С. 233–242.

Лариса Оболенцева, к.е.н.

Харківський національний університет міського господарства
ім. О. Бекетова, м. Харків

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Незалежно від виду, туризм має як комерційну, так і соціальну складову, оскільки його ключовим об'єктом виступає людина, а також задоволення її потреб у відпочинку, простому і розширеному відновленню сил і здоров'я, тобто її рекреаційна діяльність. Як відомо, однією з головних функцій рекреації є її соціальна функція, а тому варто звернути увагу на соціальну значущість туризму, а саме на таку актуальну і своєчасну його концепцію як

«соціальний туризм». Важливість соціального туризму як у світі, так і в Україні дедалі набуває більшої вагомості, але, в той же час, він не відноситься до масово розвинених його видів.

Проаналізувавши основні підходи до розуміння сутності поняття «соціальний туризм», можна виділити такі причини його «немасовості» та «нерозвиненості» в Україні:

1. Історія формування концепції соціального туризму в Європі як інструмента соціальної політики.

2. Оскільки значну кількість видів туризму може бути тлумачено як соціальні, тому виникає складність і проблематичність розуміння концепції соціального туризму.

3. В європейських країнах в туристичній галузі соціальний туризм затверджено і представлено як один із видів туризму. Щодо України, то мова про нього не йде, навіть у законі України «Про туризм».

4. Незважаючи на те, що соціальний туризм функціонує і навіть добре розвинений у деяких країнах, але залежно від країни, до цього часу це поняття інтерпретується по-різному (суб'єктами можуть виступати: всі громадяни; бідні та пригнічені; бідні; сторона, яка приймає або гостює; школярі, студенти, пенсіонери, ветерани війни і праці тощо; слабо захищені громадяни).

5. В європейських країнах існує багато зацікавлених організацій (асоціації, кооперативи, профспілки та ін.), які займаються просуванням і розвитком соціального туризму, чого не можна сказати про Україну.

6. У пострадянських країнах прослідковується тенденція щодо перенесення відповідальності за фінансування соціального туризму саме на державу, що є принциповою відмінністю від підходів європейських досліджень.

Особливостями соціального туризму, які необхідно виділити, оскільки вони мають бути враховані з метою підтримки і розвитку як соціального туризму, так і соціальної держави є наступні:

1. Споживачі послуг соціального туризму мають можливість не лише відпочити, у більшості з-поміж них зароджується бажання до кращого життя, відбувається стимулювання дітей краще навчатися. Тобто, соціальний туризм є одним із найбільш ефективних інструментів соціальної політики.

2. Морально-етична складова соціального туризму, яка обґрунтовується тим, що соціальний туризм дозволяє одержати моральні вигоди як одержувачам, так і постачальникам послуг, що, зрештою, сприяє подоланню соціальних бар'єрів та подальшій соціалізації одержувачів соціального туризму.

3. Оскільки під соціальним туризмом можна розуміти «...групу взаємовідносин і феноменів у туризмі, які призводять до участі в процесах подорожей бідних або інакше пригнічених елементів суспільства...» [2], то це означає, що під соціальним туризмом розуміється не лише пряме фінансування цільових груп, але і передбачається формування інфраструктури недорогого внутрішнього туризму.

4. Соціальний туризм є інструментом формування соціальної держави, адже «... соціальний туризм обґрунтовується тим, що його індивідуальні і

комерційні цілі мають співпадати з концепцією сучасного суспільства з реалізації цих заходів з забезпечення більшої справедливості, шляхетності і задоволеності життям для всіх жителів...» [1]. Крім того, це означає, що «соціальним туристом» може бути будь-хто.

Таким чином, для вирішення зазначених проблем і розвитку соціального туризму в Україні та формування країни як соціальної держави виникає гостра необхідність: по-перше, у розвитку української наукової школи з соціального туризму, оскільки питання інструментарію дефініцій залишається відкритим; по-друге, у формуванні законодавчих ініціатив щодо розвитку і підтримки соціального туризму.

Список використаних джерел:

1. Haulot A. Social tourism: current dimensions of future developments // Journal of Travel Research. – 1982. – P. 20–40.
2. Minnaert L., Maitland R., Miller G. Tourism and social policy – the value of social tourism // Annals of Tourism Research. – 2009. – Vol. 36. – №2. – P. 316–334.

Марина Рега, к.е.н.,

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку України, особливо в умовах адміністративної реформи, що триває, актуальними стають питання щодо створення ефективної структури управління туристичною галуззю на всіх рівнях, децентралізації та деконцентрації влади з чітким визначенням повноважень кожного її рівня. Перетворення України на туристичну державу світового значення вимагає також забезпечення координації діяльності різних галузей економіки, від яких залежить якісне надання туристичних послуг, зокрема транспорту, торгівлі, виробництва сувенірної продукції, видавничо-рекламної діяльності тощо [1, с. 28]. Україна об'єктивно має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатий природний, історико-культурний та туристично-рекреаційний потенціал. Туристична галузь, враховуючи її значний вплив на економічний та соціальний розвиток країни, розгалуженість господарських зв'язків, потребує регулювання, підтримки та пильного контролю з боку держави.

Українські вчені вже мають вагомий напрацювання у дослідженнях проблем просування України по шляху до європейської спільноти. Серед робіт, які присвячені економічним аспектам цієї проблеми, необхідно відзначити праці В. Андрійчука, І. Бураковського, М. Дудченка, Л. Кістерського, Д. Лук'яненка, М. Мальського, В. Новицького, В. Плотнікова, А. Румянцева, Є. Савельєва, В. Сіденка, В. Степаненка, А. Філіпенка, О. Шниркова та ін.

Єврорегіональна політика є органічною складовою загальнодержавної політики. Вихідними положеннями для її формування є ступінь економічної міцності прикордонних регіонів, рівень життя населення у них, політичне, екологічне, релігійне становище. Така політика, з одного боку, спрямовується на забезпечення всебічного розвитку регіонів, а з іншого – на

збереження територіальної цілісності держави. Різноманітність досліджень питань туристичної галузі на регіональному рівні в умовах євроінтеграції підтверджує складність, актуальність та неоднозначність цієї теми. Однак слід зазначити, що ціла низка аспектів державного регулювання розвитку туризму в Україні ще не має адекватного й всебічного відображення в науковій літературі: це, зокрема роль, функції та повноваження держави в галузі туризму, механізми соціалізації туризму, роль територіальних громад у галузі туризму тощо [2, с. 5]. Посилення підтримки євроінтеграційного курсу серед мешканців українських регіонів сприятиме успішності будь-яких реформ. Досі вагомий внесок щодо висвітлення питань, пов'язаних з європейською інтеграцією, здійснювався неурядовими організаціями, представництвом ЄС та представниками країн-членів ЄС, однак з початком імплементації Угоди про асоціацію та запровадженням зони вільної торгівлі (з 1 січня 2016 року) основна відповідальність за інформування громадян мала б лягти на українську владу. Формування чіткої та продуманої інформаційної стратегії має стати пріоритетом державної політики у сфері європейської інтеграції. Водночас, українські політики та експерти, навіть визнаючи необхідність підвищення інформованості населення з питань євроінтеграції, дуже часто забувають про роль місцевих органів влади у цьому процесі. Хоча останні мають у своєму розпорядженні чимало інструментів для впливу на громадську думку. Свідоме чи несвідоме ігнорування місцевими посадовцями питань європейської інтеграції підриватиме зусилля центральної влади та перешкоджатиме реалізації єдиної державної політики у цьому напрямку. Тим паче, що у процесі децентралізації значна частина повноважень буде передана місцевим органам влади, а отже, вони розділять із центральною владою відповідальність за європеїзацію України [3, с. 169].

Сьогодні надзвичайно актуальним є також питання наукового обґрунтування місця та ролі туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів регіонального і місцевого розвитку, розробки методології оцінки ефективності освоєння туристичного потенціалу, вироблення теоретичних основ формування регіональної туристичної політики та механізмів її практичної реалізації. Інакше кажучи, необхідна розробка методології формування та механізму реалізації туристичної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях в контексті зарубіжного досвіду, зокрема досвіду одного з лідерів світового туристичного ринку. Збільшення підтримки євроінтеграційного курсу України є неможливим без підвищення рівня знань та розуміння питань, пов'язаних з європейською інтеграцією на місцевому рівні. І йдеться не про загальні теми, а про практичні та близькі для пересічного українця проблеми.

Список використаних джерел:

1. Кияфк В. Ф. Організація туризму : Навч. пос. / В.Ф.Кияфк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 334 с.
2. Козловський Є. Шляхи формування еліти в туристичній галузі (вітчизняний та іноземний досвід) / Козловський Є. // Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: 36. наук. пр. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – С. 169–188.
3. Інформація та проблемні питання щодо співробітництва України з Європейським Союзом (ЄС) у галузі туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>
4. Міжнародна діяльність Державної туристичної адміністрації України. Інформація відділу міжнародних зв'язків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

Георгій Скляр, д.е.н.,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава

ГЕНЕЗИС ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВОЗНАВСТВА: ПОЛТАВСЬКИЙ ВИМІР ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Пріоритетний розвиток сфери внутрішнього туризму в умовах модернізації економіки України посилює увагу до наукового забезпечення розв'язання проблем його господарствотворення. Пізнання основних механізмів вказаних процесів вимагає адекватного сучасному значенню туризму (завдяки туризму створюється близько 9% загальносвітового ВВП та надається кожне 11-е робоче місце на планеті) методологічного інструментарію. Тому актуальними, на нашу думку, є дослідження туризму як господарського феномену з позиції постнекласичної економічної науки.

Власне філософську традицію започатковує найбільш відомий (у т.ч. для широкого загалу) мандрівний (що важливо в розкритті означеної нами теми дослідження) український філософ Г. С. Сковорода (1722-1794), який народився в с. Чорнухи (зараз районний центр Полтавської області). Сучасником і земляком Г. С. Сковороди з Полтави був П. Величківський. Потребує наукової рефлексії спадщина І. П. Котляревського (1769-1838) і М. В. Гоголя (1809-1852) [7] стосовно проблем геофілософії, сутності господарства, подорожей тощо. В Полтавській губернії народився і отримав освіту в Полтавській семінарії найвизначніший український філософ XIX ст. П. Д. Юркевич (1827-1874). Дослідники вказують на вплив П. Д. Юркевича на формування світогляду знаного філософа В. С. Соловйова, який, до речі, вважав П. Д. Юркевича своїм вчителем [12, с.3]. Сам В. С. Соловйов (1853-1900) походив по матері з української шляхетної родини Романових, а двоюрідним прадідом його по цій лінії був Г. С. Сковорода [10, с. 3].

Оригінальним внеском в економічну науку є філософія господарства С. М. Булгакова (1871-1944) – великого філософа, економіста і богослова. В київський період свого життя і творчості (1901-1906) С. М. Булгаков викладав у Політехнічному інституті і Київському університеті, а також виступив з циклом лекцій публічного характеру. Серед них – лекція «Про філософські погляди Володимира Соловйова», яка була прочитана у 1903 р. в Києві, Полтаві і Кишиневі [5, с. 571; 6, с. 6]. На основі переробленої лекції ним підготовлений і опублікований у 1903 р. нарис «Що дає сучасній свідомості філософія Володимира Соловйова?» [5, с. 571-637]. Сучасний період розвитку філософії господарства пов'язаний з іменем Ю. М. Осипова [1;2], а в Україні – В. Д. Базилевича, В. В. Ільїна [3; 4] та ін. Особливо слід звернути увагу на творчий доробок Г. В. Задорожного, уродженця Полтавської області (смт. Опішня Зіньківського р-ну). Обґрунтована Г. В. Задорожним особистісна методологія господарствознавства [8] дозволяє нам сформулювати наукову проблему генезису прикладного туристичного господарствознавства з метою поглиблення сучасного туристологічного знання.

Таким чином, нами розглянута можливість імплементації певних положень філософії господарства до розвитку туристознавства. При цьому

сприйняття ідеї туристичного господарствознавства та її реалізація в процесі господарствотворення туризму пов'язане з усвідомленням наступних висновків-завдань подальших досліджень: 1) геокультурний потенціал історичної Полтавщини персоналізується в особистісному вимірі; 2) взаємодія особистостей в процесі розвитку ідеї господарствознавства у часі носить нелінійний характер; 3) погляди мислителів Полтавщини у цивілізаційно-православному релігійно-філософському форматі знаходяться під впливом західноєвропейської філософської традиції; 4) партнерство виступає основним механізмом господарствотворення туризму; 5) феномен адаптації до туризму має всезагальний характер; 6) освітній вектор господарствотворення спрямований на розвиток творчості лідерів туризму; 7) пріоритетними напрямками досліджень є людиномірність, духовність, партнерство і кооперація в сфері туризму; 8) перспективним є застосування проектного підходу до розвитку наукових досліджень сфери туризму на засадах міжрегіонального партнерства університетів (проект «Полтавщина – Буковина»).

Список використаних джерел:

1. Антология современной философии хозяйства / Под ред. Ю.М. Осипова: В 2т. Т.1. – М.: Магистр, 2008. – 832 с.
2. Антология современной философии хозяйства / Под ред. Ю.М. Осипова: В 2т. Т.2. – М.: Магистр, 2008. – 880 с.
3. Базилевич В. Д. Метафизика экономики / В. Д. Базилевич, В. В. Ильин. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Знання; М.: Рыбари, 2010. – 925 с.
4. Базилевич В. Д. Философия экономики. История / В. Д. Базилевич, В. В. Ильин. – К.: Знання; М.: Рыбари, 2011. – 927 с.
5. Булгаков С. Н. От марксизма к идеализму. Статьи и рецензии. 1895-1903 / С. Н. Булгаков; сост., вст. статья и комментарии В. В. Сапова. – М.: Астрель, 2006. – 1008 с.
6. Булгаков С. Н. История экономических и социальных учений / С. Н. Булгаков; вступ. статья, сост. и примеч. В.В. Сапова. – М.: Астрель, 2007. – 988 с.
7. Гоголь Н. В. Размышления о Божественной Литургии: Сборник / Н. В. Гоголь. – М.: Эксмо, 2006. – 800 с.
8. Задорожний Г. В. Человекомерная экономическая наука: проблемы методологии / Г. В. Задорожний, О. Г. Задорожная. – Харьков: ВННОО имени В.И. Вернадского, 2015. – 416 с.
9. Пазенок В. С. Туризмология. Теоретический образ туризма / В. С. Пазенок. – К.: Альтерпрес, 2012. – 277 с.
10. Соловьев В. С. Философское начало цельного знания / В.С. Соловьев. – Мн.: Харвест, 1999. – 912 с.
11. Туризмология: концептуальні засади теорії туризму : монографія / [В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек та ін.]. – К.: ВЦ «Академія», 2013. – 368 с.
12. Юркевич П. Д. Философские произведения / П. Д. Юркевич. – М.: Правда, 1990. – 672 с.

Анатолій Тибінь, к.е.н.,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Аналіз стану вітчизняного туристичного ринку свідчить про те, що розвиток сільського зеленого туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії. Збільшення потоків внутрішнього та в'їзного туризму нині уповільнюється через низку негативних факторів, до яких належать:

- політико-економічна нестабільність у державі;
- відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;
- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму;
- низький рівень інфраструктури та комунікацій;
- недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення [1, с. 140].

Усі вищепераховані проблеми гальмують розвиток сільського зеленого туризму в Україні. Щоб вирішити ці проблеми на перспективних територіях, для розвитку нового бізнесу необхідна мережа туристичних кластерних утворень. Кластер – це система галузей, що взаємодіють між собою, підтримуючи один одного в процесі удосконалення продукції, впровадження інновацій та глобальної конкуренції шляхом розвитку кооперації між фірмами [2, с.85].

Організація та діяльність кластера в сфері туризму є надзвичайно актуальною, адже кластер може бути одним з основних елементів організаційно-економічного механізму регулювання діяльності територіально-рекреаційної системи та мати великий вплив на підвищення ефективності управління туристичною і курортно-рекреаційною сферою. Саме кластер може найкращим чином сприяти об'єднанню однорідних туристичних підприємств та супутніх фірм і організацій, що виробляють і реалізують рекреаційно-туристичні послуги, та створити гідну конкуренцію подібним туристичним продуктам на міжнародному ринку.

Завданням кластера суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму має бути не лише формування туристичного продукту, але й фінансування, навчання, маркетинг та підтримка подальшого розвитку зеленого туризму. За даної моделі кожний з учасників кластера сільського зеленого туризму виконуватиме певні чітко встановлені функції. Так, підприємці – власники садиб надаватимуть послугу ночівлі й частково можуть надавати послуги харчування та можливості займатися агротуристичною діяльністю на базі садиби. Не виключено також надання інших додаткових послуг: транспортування, екскурсійного обслуговування, але головний акцент має бути на наданні основних послуг.

Основною метою створення рекреаційно-туристичного кластера є:

- посилення конкурентоспроможності рекреаційно-туристичної сфери регіону та диверсифікація рекреаційних та туристичних послуг;
- підвищення ефективності управління туристичною і курортно-рекреаційною сферою;
- збільшення впливу на економіку регіону та зміцнення регіонального економічного потенціалу;
- задоволення соціальних потреб населення не тільки регіону, а й всієї країни у послугах лікування, профілактики, реабілітації, відпочинку та оздоровлення.

Засобом досягнення мети повинно стати визначення цілей туристичного кластера. В рамках визначеної мети такими цілями можуть бути:

- перетворення території на провідний туристичний центр;
- ефективне використання, збереження та нарощування туристично-рекреаційного потенціалу регіону;
- ініціювання та координація проектів розвитку туризму, зокрема з залучення інвестиційного капіталу;
- промоція туристичного продукту регіону;
- підвищення кваліфікації фахівців туристичної галузі, що здійснюють підприємницьку та трудову діяльність на відповідній території;
- отримання прибутку від діяльності в туристичній галузі;
- співпраця з закордонними партнерами в туристичній галузі.

Огляд та аналіз літературних джерел, вивчення закордонного досвіду щодо розвитку сільського зеленого туризму дали можливість зробити висновки щодо обов'язків, які мають виконувати суб'єкти кластера: розміщення туристів в садибах; фінансування діяльності учасників кластера; проведення культурно-розважальних заходів; організація діяльності закладів харчування – членів кластера; забезпечення надання транспортних послуг для туристів; екскурсійне обслуговування; маркетинг послуг суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму; контроль за якістю послуг та їх відповідністю стандартам; навчання, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; координування дій членів кластера для підвищення ефективності та якості роботи; відстоювання інтересів членів кластера на регіональному та державному рівнях.

На сьогодні в Україні вже створено низку кластерів, проте практично всі вони мають суто декларативне спрямування та їх діяльність є абсолютно невідчутною для соціально-економічного розвитку території. Це спричинено незадовільною участю у таких структурах місцевих органів державної влади, яка не підкріплена цільовим фінансуванням, а також відсутністю мотивації решти учасників. Наголошуємо на важливості комерційного спрямування функціонування туристичного кластера, адже це основна умова мотивації учасників та усунення декларативного аспекту його існування. Також важливо, щоб кластер не був об'єктом зайвих витрат для місцевих органів державної влади та інших учасників, а суми коштів, вкладених у його функціонування, повинні бути окупними.

Отже, кластерна модель розвитку сільського зеленого туризму в нашій країні створюватиме мультиплікатор продажу (додатковий обсяг продажів у результаті збільшення туристичних витрат), мультиплікатор зайнятості (створюються додаткові робочі місця, або забезпечується роботою сільське населення), мультиплікатор доходів (додаткові доходи, що створюються в результаті зростання витрат туристів), мультиплікатор виробництва (коефіцієнт непрямого впливу туризму на сферу виробництва продукції) [1, с. 87].

Список використаних джерел:

1. Баркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / Баркович В. І. // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №1(6). – С. 138–143.
2. Литвин І. В. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні / Литвин І. В., Нек М. О. // Регіональна економіка. – 2013. – №2. – С. 81–88.

Богдан Чорний,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

КАТЕГОРИЗАЦІЯ АГРОРЕКРЕАЦІЙНИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ

Розвиток сільського зеленого туризму у багатьох країнах світу, у тому числі й Україні, вже протягом багатьох років розглядається як невід’ємна складова комплексного соціально-економічного розвитку сільської території та села. Однак, на відміну від європейських країн, відсутність в Україні чітких нормативних засад функціонування агорекреаційних господарств не гарантує потенційному туристу відповідну якість пропонованих послуг, тим самим значно стримуючи популярність зеленого туризму серед споживачів та перешкоджаючи повноцінному виходу на внутрішній та міжнародний туристичний ринки. Саме тому, на наш погляд, якість послуг має стати головним принципом розвитку сільського зеленого туризму, що відобразить тісний взаємозв’язок між навколишнім середовищем, культурою, громадою із сучасними ринковими потребами та необхідністю задоволення потреб туристів.

За визначенням ВТО, «якість у туризмі – це результат діяльності, що має на меті задовольнити усі законні потреби у продуктах та послугах, вимоги та очікування споживача за взаємоприйнятними умовами та ціною, основними показниками якого є надійність і безпека, гігієна, доступність, прозорість, автентичність та гармонія туристичної діяльності, що пов’язана з людським чинником та навколишнім середовищем» (Комітет з підтримки якості ВТО, 2003 р.). [2]. Саме за такими принципами забезпечення якості у європейських країнах, зокрема у Великобританії, Німеччині, Польщі, Австрії, Франції, Італії, Греції, Румунії, Литві, Латвії та ін. було запроваджено та реалізовано категоризацію агорекреаційних господарств. У кожній країні були створені власні символи, якими позначають від найвищої до найнижчої категорії сільських садиб (у Франції – колосок, у Латвії – метелик, у Литві – лелека, у Румунії – волошка, Білорусі – петрушка і т.д.). Це забезпечило створення відповідного іміджу сільських садиб та сприяло кращому усвідомленню і розумінню сподівань туриста щодо рівня комфорту та якості послуг.

Загалом, категоризація у сільському зеленому туризмі – це добровільна процедура встановлення відповідності послуг, що надаються туристичними садинами, рекомендованому стандарту категоризації з наступним присвоєнням визначеної категорії. В Україні з 2008 р. всеукраїнська Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму також запровадила програму добровільної категоризації у сфері сільського туризму «Українська гостинна садиба» та систему екологічного маркування агросадиб «Зелена садиба». Однак, за даними офіційного сайту Спілки, категоризацію пройшли лише 84 садиви з 16 областей України, в тому числі отримали сертифікат базового (найнижчого) рівня – 46 садиб, першого – 10 садиб, другого – 17 садиб, третього (найвищого) – 11 [1]. За даними офіційного сайту департаменту екології та туризму Чернівецької обласної державної адміністрації, жодне

агрорекреаційне господарство Буковини не пройшло категоризацію, а в інформації про суб'єктів туристичної діяльності у сільському туризмі вказано лише місце його знаходження, характеристики садиби та розваги [3].

Зважаючи на досвід проведення категоризації сільських садиб в інших країнах світу, вважаємо за доцільне активізацію реалізації такої процедури в українських селах. Оскільки запровадження категоризації агрорекреаційних господарств забезпечить відповідність наданих послуг, комфорту та умов проживання, заявленим у рекламних проспектах, сайтах, інших рекламних матеріалах, а також забезпечить зменшення витрат на рекламування садиб при одночасному збільшенні кількості відпочиваючих, у тому числі іноземних.

Список використаних джерел:

1. Арбузова Ю. В. Перспективні напрями розвитку зеленого туризму / Ю. В. Арбузова, В. Д. Яковенко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 3(4). – С. 120-128.
2. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>
3. Департамент екології та туризму Чернівецької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.eco-bukovina.com.ua/>

**Ірина Антохова, к.е.н., Валентина Никифорак, к.е.н.,
Сергій Тодорук, к.е.н.,**

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Проблема соціального підприємництва привернула увагу науковців і бізнесменів на тлі сучасного загострення багатьох соціальних, екологічних та економічних проблем, ставши новою парадигмою підприємницького мислення.

Багато урядових і приватних філантропічних зусиль не виправдовують очікувань суспільства, особливо у періоди скорочення державних видатків на соціально-економічні програми. А соціальне підприємництво поєднує ділову винахідливість з власними матеріальними ресурсами, виступаючи механізмом виявлення й ефективного розв'язання окреслених проблем.

У наукових публікаціях термін «соціальне підприємництво» з'явився вперше в 1972 р. завдяки Б. Дрейтону, засновнику «Ашока». Б. Дрейтон визнає соціальне підприємництво як інноваційний підхід, завдяки якому індивіди можуть розв'язати серйозні соціальні проблеми, з якими стикається їх спільнота [4].

На сьогодні більшість науковців стверджує, що соціальне підприємництво розглядається як форма благодійності або як нова форма підприємництва.

М.Наумова вважає, що соціальне підприємництво базується на трьох взаємопов'язаних складових діяльності: соціальна (наприклад, працевлаштування інвалідів, залучення маргіналізованих груп населення до громадського життя), комерційна (впровадження інновацій для забезпечення потреб неплатоспроможного населення, отримання прибутку), неприбуткова (залучення до розвитку діяльності підприємства власності державного сектору, територіальних громад і громадських, благодійних і релігійних організацій) [2].

Незважаючи на актуальність соціального підприємництва у світі, в Україні спостерігається певний набір проблем, які стримують його розвиток. Найголовнішою проблемою створення та ефективного розвитку соціального підприємництва є залучення фінансових коштів на першому етапі розвитку підприємницької діяльності, відсутність спеціальних програм кредитного та позикового забезпечення.

Соціальному підприємству, як і будь-якому іншому бізнесу, необхідні інвестиції. У Європі та США ці інвестиції прийшли у формі венчурної філантропії – внеску у соціальне підприємство під низький відсоток, без відсотка, на умовах повернення частини суми або у формі програмно орієнтованих інвестицій, також з мінімальним поверненням. Джерелами венчурного капіталу стали приватні благодійники, в тому числі приватні фонди. У Європі, крім приватних коштів, доступні кредити та інвестиції в соціальне підприємництво надає та здійснює держава.

Так, у Британії є багато грантів для проектів у соціальному підприємстві. Для підтримки соціальних підприємств працює Банк «Big Society Capital», заснований у квітні 2012 року. Загальний бюджет у 600 млн.

фунтів стерлінгів повинен розподілятися через посередників на користь соціальних підприємств і громадських організацій. Інноваційним інструментом фінансування є акції громади: кожен член громади інвестує незначну суму в соціальне підприємство.

У США держава значно менше підтримує соціальне підприємництво порівняно з Європою. З ініціативи президента Обами при Білому домі створено спеціальний департамент і фонд соціальних інновацій з бюджетом 50 мільйонів доларів [4].

Державна кредитна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності в інших країнах світу передбачає насамперед податкові та кредитні методи впливу на цей сектор економіки. До першої групи належать: надання субсидій, позик, формування державних фондів, створення спеціальних фінансових установ. Друга група: податкові знижки, податкові пільги, прискорена амортизація, знижки на науково-дослідні витрати, знижки, що пов'язані з підготовкою кадрів для підприємницької діяльності [3].

Друга і не менш важлива проблема – відсутність законодавства, яке б чітко регулювало соціальне підприємництво. Його координатором наразі є лише проект Закону України «Про соціальні підприємства», який так і не набрав чинності.

У контексті створення сприятливих умов розвитку соціального підприємництва в Україні потребують юридичного визнання різні організаційно-правові форми соціальних підприємств. Соціальні підприємства повинні бути достатньо гнучкими, що зумовлено наявністю жорстких законодавчих меж, які перешкоджають їх розвитку.

Отже, соціальне підприємництво для України – явище, яке розвивається, поки що завдяки не державі чи приватним інвесторам, а, швидше, окремим ентузіастам. Це все спричинено відсутністю гарантійного фінансування проектів соціального підприємництва в нашій країні, на відміну від досвіду розвинених країн світу. Ключем до успіху концепції соціального підприємництва в Україні є організація стратегії розвитку соціального підприємництва, яка дозволила б скоординувати зусилля всіх зацікавлених сторін – підприємців, громадських організацій та держави. Потрібна чітка і скоординована робота тих, хто в цей процес уже залучений, а також фінансування окремих проектів, які сприятимуть системному розв'язанню проблем.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні підприємства : Проект Закону України від 14.06.2012 р.
2. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 34-39.
3. Воротіна Л. І. Малий бізнес та підприємництво при ринкових умовах господарювання : Навч. посіб. / Воротіна Л. І., Воротін В. С., Мартинюк Л. Н. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 308 с.
4. Салій І. Американський та європейський шляхи соціального підприємництва [Електронний ресурс] / Салій І. // Соціальне підприємництво в Україні. – 2013. – 19 березня. – Режим доступу: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyru/v-ukraini/109-amerykanskyi-ta-evropeiskyi-shliakhy-sotsialnoho-pidpriemnytstva>

Дмитро Артеменко,

Київський національний університет ім. В. Гетьмана, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ, ЯКЕ НАДАЄ ПОСЛУГИ З НЕЗАЛЕЖНОЇ ОЦІНКИ МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ

Розвиток ринкових відносин в Україні зумовив необхідність об'єктивної оцінки майна та майнових прав, а отже впровадження контролю якості на підприємствах, які надають послуги з незалежної оцінки майна та майнових прав, оскільки порушення норм професійної діяльності одним оцінювачем завдає шкоди не тільки іншим оцінювачам, а і всій професії. Також впровадження системи контролю якості надання послуг надає суб'єкту оціночних послуг (СОД) конкурентні переваги в умовах запровадження окремими користувачами (банками, міжнародними аудиторськими компаніями) акредитації незалежних оціночних компаній. Таким чином, держава і професійна оціночна спільнота мають сприяти впровадженню прозорих та дієвих механізмів, які дозволять контролювати якість наданих оціночних послуг шляхом дотримання вимог законодавства, вимог до керівників СОД та оцінювачів, що працюють у складі СОД, веденням реєстрів звітів про оцінку.

Отже першим етапом впровадження системи контролю якості є дотримання певних норм керівником СОД. Він має складати іспит на відповідність знань у сфері оцінки майна, майнових прав за програмою, що за своїм обсягом не може бути меншою, ніж програма базової підготовки оцінювачів. Також керівник СОД має забезпечувати всі необхідні процедури та заходи, а також ресурси для функціонування системи управління якістю через:

- інформування в організації важливості задоволення вимог Замовника, а також законодавчих і регламентувальних вимог щодо якості здійснення оціночних робіт;
- формування політики у сфері якості оцінки;
- забезпечення встановлення цілей у сфері якості;
- здійснення критичного аналізування (зокрема договорів, замовлень або скарг замовників);
- забезпечення працівників ресурсами;
- підвищення задоволеності клієнтів шляхом моніторингу реєстраційно-контрольних карток, розгляду скарг і пропозицій;
- планування системи управління якістю;
- збереження цілісності системи управління якістю під час планування та впровадження змін до неї;
- забезпечення обізнаності з вимогами замовника щодо оцінки в межах підприємства;
- встановлення на підприємстві належних процесів обміну інформацією та інформування про результативність системи управління якістю;
- не рідше двох разів на рік критичного аналізу системи управління якістю підприємства, щоб забезпечити її постійну придатність, адекватність і результативність.

Другим етапом впровадження системи контролю якості є забезпечення дотримання оцінювачами, що працюють у складі СОД, норм оціночного законодавства, зокрема, вони повинні мати кваліфікаційне свідоцтво оцінювача відповідно до програм базової підготовки, а також посвідчення про підвищення кваліфікації за напрямками та спеціалізаціями, зазначеними у кваліфікаційному свідоцтві оцінювача; не мати не погашеної або не знятої судимості за вчинення злочину або не бути особою, на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення.

На третьому етапі впровадження системи контролю якості, за результатами проведення оцінок, СОД формує інформацію (звітність) зі звітів про оцінку до Єдиної бази даних для організації системи зовнішнього контролю якості. Зовнішній контроль якості здійснюється Фондом державного майна України та саморегулюючими організаціями оцінювачів.

Варто зазначити, що ця система контролю якості надання послуг з незалежної оцінки впроваджена у ТОВ "Інвестиційно-правова група".

Список використаних джерел:

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 р.
2. Про затвердження методики оцінки майна : Постанова КМ України від 10.12.2003 р. № 1891.
3. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : Постанова КМ України від 10.09.2003 г. № 1440.
4. Про затвердження Національного стандарту №2 «Оцінка нерухомого майна» : Постанова КМ України від 28.10.2004 р. №1442.
5. Міжнародні стандарти оцінки / Пер. з англ. С.О. Пузанка; вид. 8. – К.: АртЕк, 2008. – 432 с.
6. Кодекс професійної етики Українського товариства оцінювачів, затверджений радою УТО, протокол № 46 від 12.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uto.com.ua/>
7. ПРОГРАМНИЙ КОМПЛЕКС «ЗА-EXPERT» (клієнт-сервер версія 1.0) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://78.47.138.205/>.

Наталія Бикова, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Сьогодні Україна обрала європейський вектор співпраці. Тому виникла необхідність активного розвитку конкурентоспроможних видів економічної діяльності господарства, щоб представити якісну українську продукцію на ринках Європи. Таким видом економічної діяльності є сільське господарство. Багато державних програм розвитку спрямовані на вдосконалення управління саме сільськогосподарськими підприємствами. Карпатський регіон України є прикордонним регіоном, який межує з країнами ЄС. А отже, необхідні дослідження та обґрунтування пропозицій щодо управління сільськогосподарськими підприємствами саме в цьому регіоні.

Будь-які зміни у розвитку видів економічної діяльності повинні позитивно впливати на добробут населення. Тому спершу було визначено такий вплив через побудову кореляційно-регресійної моделі впливу на безробіття.

Вхідним параметром при побудові моделі було безробіття населення у кількості осіб, а вихідними параметрами – кількість сільськогосподарських підприємств, середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, площа сільськогосподарських угідь, чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, доходи населення та витрати населення. Перевірка на мультиколінеарність показала, що факторами впливу на безробіття населення (Y) є: середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві (X_2), площа сільськогосподарських угідь (X_3), доходи населення (X_5) та витрати населення (X_6).

Лінійна модель залежності безробіття населення Карпатського регіону України має наступний вигляд:

$$Y = 0,0057x_2 - 0,18x_3 + 1,65x_5 - 3,9x_6 + 5,33 \quad (1)$$

де $R^2 = 0,868$; стандартна похибка $\Delta = 8,82$.

Модель описано графічно на рисунку 1.

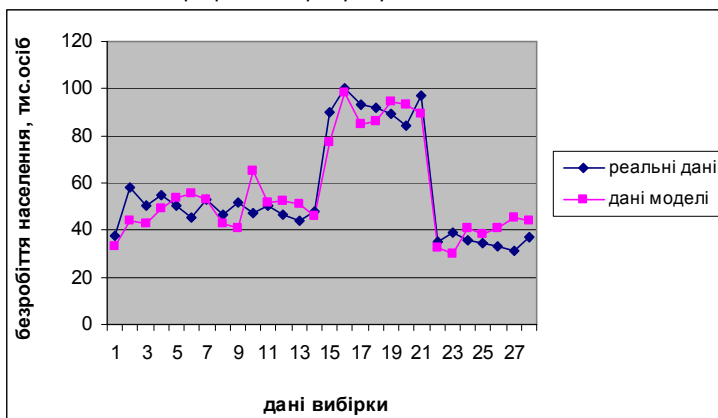

Рис. 1. Лінійна модель залежності безробіття населення Карпатського регіону України

На основі побудованої моделі залежності визначено, що: при зменшенні сільськогосподарських угідь на 10% безробіття населення спаде на 2%, а при збільшенні на 10% спаде на 6%; при зниженні витрат населення на 10% безробіття населення спаде на 1%, а при збільшенні – на 3%.

Виходячи з прогнозних даних, отриманих за допомогою розробленої моделі, можна запропонувати наступні напрями управління сільськогосподарськими підприємствами Карпатського регіону України в умовах євроінтеграційних змін. По-перше, необхідно дослідити можливість розширення сільськогосподарських угідь в регіоні, що дозволить збільшити середньооблікову чисельність працівників, зайнятих у

сільськогосподарському виробництві, і тим самим знизить рівень безробіття населення. Цей крок надасть можливість збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, що потребують європейські ринки.

По-друге, необхідним є створення інтерактивної бази даних щодо: кількості сільськогосподарських підприємств Карпатського регіону України та обсягів продукції, що ними виробляється; потенційних споживачів та посередників на європейському ринку із зазначенням їхніх потреб у сільськогосподарській продукції у зазначеній кількості та умовах міжнародної торгівлі. Така база даних дозволить створити загальну систему управління сільськогосподарським виробництвом в регіоні, а також на кожному сільськогосподарському підприємстві регіону.

Отже, ефективна система управління сільськогосподарськими підприємствами в умовах євроінтеграційних змін повинна передбачати двохсторонній контакт між підприємствами Карпатського регіону України та Європейського Союзу. Тому першочергове завдання постає у створенні бази даних для полегшення співпраці та управління діяльністю досліджуваних підприємств.

Вікторія Вудвуд, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Здобуття успіху та досягнення мети, що стоять перед підприємствами в умовах європейської інтеграції на тлі нестабільної політичної, соціально-економічної та військової ситуації в країні, вимагає пошуку нових та удосконалення існуючих традиційних методів управління підприємством. Таких методів, які б забезпечували стійкий економічний стан та розвиток підприємства на довгострокову перспективу. Для забезпечення сталого функціонування підприємства та його здатності до розвитку необхідним є створення умов конкурентоспроможності, забезпечення зростання прибутку, покращення платоспроможності, ліквідності, стійкості та ефективності діяльності. Всі ці умови і параметри залежать від ефективності управління ними як на рівні підприємства, так і на рівні держави, від тих умов, що створюються нею в контексті євроінтеграції.

Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України в умовах інтеграції до Європейського Союзу були засвідчені ще в 2002 році в Посланні Президента України до Верховної Ради. Це, зокрема: отримання Україною членства у Світовій Організації Торгівлі; проведення переговорного процесу та підписання Угоди про асоціацію, створення зони вільної торгівлі й реальних передумов для вступу України до ЄС [5].

За сукупними оцінками вітчизняних експертів, для безболісного вступу до ЄС Україні бажано збільшити ВВП до 300 млрд. дол. США, а сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій має досягти майже 80 млрд. дол. США. Для подолання відчутного розриву в обсягах ВВП на душу населення між

Україною та членами ЄС щорічні темпи зростання ВВП повинні бути на рівні не менше 6-7%, а товарообігу повинні становити, як мінімум, 60% [4].

Сучасна ситуація свідчить про невтішну тенденцію. Так, за 2015 рік обсяг номінального ВВП склав 197958 млн. грн. (92067,8 млн. дол. США), обсяг реального (в цінах 2014 року) – 1430290 млн. грн., темп зміни ВВП у доларовому еквіваленті знизився на 28,1%. Роздрібний товарообіг України на кінець 2015 року сягнув 92,7% обсягу минулого 2014 року [7]. Така тенденція вимагає термінової модернізації, негайного застосування новітніх функцій та методів економічного управління підприємством, що мають призвести до покращення його функціонування.

Л. Лігоненко такими функціями називає:

- управління результатами економічної діяльності, в тому числі у розрізі видів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, які здійснює підприємство;
- управління економічними ресурсами (у тому числі матеріальними, фінансовими, трудовими, нематеріальними), що створює передумови для управління економічним потенціалом підприємства (формування та реалізація);
- управління інтегральними характеристиками стану підприємства, у тому числі конкурентоспроможністю, економічним станом (діловою активністю, ефективністю, ліквідністю, платоспроможністю), економічною рівновагою, безпекою, стійкістю та життєздатністю підприємства [3].

Цілеспрямований вплив на діяльність підприємства досягається переважно завдяки використанню економічних методів управління.

На думку В. Стадник та М. Йохна, економічні методи управління – це система економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників [6, с.66].

Ці методи дають змогу впливати на поведінку об'єктів управління на різних рівнях – від індивіда до держави. Так, держава щодо підприємства використовує такі важелі, як політика заробітної плати, податки, кредити, а також система пільг, економічні санкції тощо. Підприємство, забезпечуючи єдність особистих і колективних інтересів, впливає на процес виробництва за допомогою планових показників і пов'язаних з їх виконанням форм і систем оплати праці, преміювання або економічних санкцій, додаткових матеріальних заохочень. Крім того, необхідно виділити такі сучасні методи, як управлінський облік, моніторинг, аналіз, діагностування, прогнозування, контроль.

На думку Л. Лігоненко, у процесі здійснення економічного управління можуть використовуватись різноманітні інструменти (технології) управління, які поєднують окремі функції менеджменту та методи впливу. Базовою технологією економічного управління, яка забезпечує реалізацію його координуючої ролі, підвищує результативність використання окремих методів економічного управління, формуючи ефект синергії, є бюджетування, або бюджетне управління підприємством [3].

А. Кочнев свідчить, що термін «бюджетне управління» набув поширення в сучасній літературі з контролінгу та визначається як управління діяльністю підрозділів підприємства (центрів фінансової відповідальності) за допомогою бюджетів для досягнення встановлених цільових параметрів діяльності. Бюджетне управління визнається основним інструментом фінансового планування та контролінгу, економічним методом досягнення цілей діяльності [2].

Активний розвиток цього інструменту в останні роки показав величезний потенціал його результативності, хоча існують і скептичні оцінки доцільності його використання, які обумовили виникнення концепції «бюджетного управління» [1].

Отже, у сучасних складних умовах функціонування підприємств України є необхідним визнати основоположну роль контролінгу та бюджетного управління в процесі економічного управління підприємства з метою забезпечення його розвитку в контексті євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Ковалев Д. Управление без бюджета [Електронний ресурс] / Д. Ковалев. – Режим доступу: http://iteam.ru/publications/finances/section_11/article_2711
2. Кочнев А. Что такое бюджетное управление [Електронний ресурс] / А. Кочнев. – Режим доступу: http://iteam.ru/publications/finances/section_11/article_423
3. Лігоненко Л. Концептуальні засади економічного управління підприємством [Електронний ресурс] / Л. Лігоненко. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2013/03/1.pdf>
4. Нижник В. М. Україна на шляху до європейської інтеграції: економічна безпека, переваги вибору: Підручник / За ред. В.М. Нижника. – Хмельницький: НУ, 2008. – 307 с.
5. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 р. [Електронний ресурс] : Послання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>
6. Стадник В. В. Менеджмент : Підручник / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К.: Академвидав, 2010. – 472 с.
7. Фінансовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

Наталія Гнатишина, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Легка промисловість, яка ще зовсім недавно була джерелом значних бюджетних надходжень, сьогодні знаходиться у скрутному стані. Після проведення політики лібералізації імпорту, яка мала місце у 90-х роках, Україна занадто широко відчинила двері для зарубіжних товарів. Від цього постраждала не тільки легка промисловість, а й вся економіка країни. Крім того, законодавчою владою не зроблено конкретних кроків зі створення необхідних умов для ефективної роботи підприємств легкої промисловості, для залучення інвестицій, а існуюча податкова політика держави не залишає коштів для широкомасштабного виробництва.

У Карпатському регіоні дана галузь набула значного розвитку й орієнтується як на місцеву, так і на привізну сировину. У структурі територіально-виробничих комплексів району легка промисловість, як

правило, є допоміжною або обслуговуючою, проте її наявність посилює комплексність розвитку Карпатського економічного району. Характер її територіальної організації визначається споживчим і сировинним чинниками з винятково великим впливом забезпеченості виробництва трудовими ресурсами [1, с.32].

Серед основних проблем розвитку підприємств легкої промисловості Карпатського регіону спеціалісти відзначають наступні:

- висока собівартість вітчизняних товарів легкої промисловості. Причиною цього є різке скорочення сировинної бази і, як наслідок, повна залежність швейної та шкіряно-взуттєвої промисловості від імпоротної сировини;
- низька конкурентоспроможність за ціною продукції підприємств легкої промисловості;
- значний знос виробничих фондів. Більша частина виробничих фондів є також технологічно застарілою;
- недостатня купівельна спроможність населення. Причиною низької купівельної спроможності громадян є складне економічне становище країни;
- недостатня інвестиційна та інноваційна діяльність підприємств легкої промисловості [3].

Варто зазначити, що усім областям Карпатського регіону у 2010-2014 рр. були притаманні позитивні динамічні зміни обсягів реалізації продукції легкої промисловості. Найвищим темпом росту характеризувалася Закарпатська область (200%), на другому місці – Чернівецька область (182,6%). В цілому по Карпатському регіону темп приросту обсягів реалізації продукції даного виду промисловості становив 64,2%, і це значення є вищим, ніж у цілому по Україні (34,6%).

Незважаючи на проблеми в розвитку підприємств легкої промисловості Карпатського регіону, все ж таки її варто розглядати як перспективну галузь. Для того щоб економічно обґрунтувати ефективність галузевого розміщення виробництв легкої промисловості, доцільно здійснити дослідження можливостей створення регіональних економічних утворень, зокрема кластерних. Для цього слід розрахувати спеціальні коефіцієнти, зокрема коефіцієнт локалізації, коефіцієнт душевого виробництва, коефіцієнт експортної орієнтованості. Розрахунок показника локалізації легкої промисловості Карпатського регіону наведемо у таблиці 1.

Таблиця 1

**Коефіцієнт локалізації легкої промисловості областей
Карпатського регіону у 2010-14 рр. ***

Області Карпатського регіону	Роки					2014 до 2010, %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Закарпатська область	6,900	5,660	5,593	5,816	7,148	103,6
Івано-Франківська область	3,520	4,175	3,690	2,649	3,243	92,1
Львівська область	3,792	3,361	2,921	3,021	3,234	85,3
Чернівецька область	5,785	4,875	5,963	6,908	6,719	116,1
Всього по Карпатському регіону	4,279	3,908	3,601	3,566	4,009	93,7

* Таблиця складена за даними Державної служби статистики України за відповідні роки [2].

Як бачимо за даними, наведеними у таблиці 1, значення коефіцієнта локалізації перевищує 1 у всіх областях Карпатського регіону та в цілому по регіону. Таке значення вказує на те, що легка промисловість сконцентрована в досліджуваному регіоні більшою мірою, ніж у середньому по країні. Відповідно, чим більше значення коефіцієнта, тим більша концентрація галузі.

Аналогічні значення притаманні коефіцієнтам душевого виробництва та експортної орієнтованості. А це означає, що легкій промисловості притаманний більший рівень спеціалізації в Карпатському регіоні, ніж в цілому по Україні.

Отже, підсумовуючи розрахунки коефіцієнтів економічного обґрунтування рівня концентрації та спеціалізації легкої промисловості Карпатського регіону, можна зауважити, що вказані результати дають підстави стверджувати можливість формування регіональних утворень, зокрема кластерних, для даного виду економічної діяльності. Варто зауважити, що легка промисловість належить до наймобільніших галузей господарства, яка в найкоротший термін може за невеликих капіталовкладень розширити виробництво, повернути інвестиційні кошти і сприяти розвитку інших важливих галузей.

Список використаних джерел:

1. Жук М. В. Методологічні аспекти розвитку та розміщення галузей Карпатського району : Автореф. дис. канд. екон. наук. – К.: НАНУ, 2009. – 32 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Фаріон Н. О. Сучасний стан легкої промисловості України: проблеми та шляхи їх вирішення / Н. О. Фаріон // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»; Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. – Дніпропетровськ, 2015. – №10.

Любов Гут, к.е.н.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Зменшення попиту на ринку до обсягів товарообороту і послуг змушує торговельні підприємства шукати шляхи зниження витрат на утримання персоналу. Економіка розвивається циклічно: при нестачі кадрів працедавцями розроблялися конкурентоздатні політики компенсації і вишукувалися індивідуальні підходи до мотивації персоналу, а на сьогоднішній день ситуація на ринку праці різко змінилася на користь працедавця за умови обмеженості витрат на оплату праці. Багато підприємств заморозили набір нових працівників, до мінімуму урізали бюджети на навчання, знизили і продовжують знижувати бонусні виплати, проводять скорочення штату працівників.

У нашій країні типовою помилкою управлінської команди є недооцінка необхідності: 1) вибудовування системи управління персоналом, 2) формулювання корпоративних принципів роботи з людьми, 3) формалізації бізнес-процесів і 4) грамотної роботи з кадровою документацією. Помилки і

недоліки, що накопичувалися у відносно благополучні періоди, в кризовій ситуації можуть привести до банкрутства підприємства.

Керівники торговельних підприємств розуміють: для виживання підприємства потрібен новий тип управління і нові фахівці, які здатні поєднати в собі навички розробників, продавців і технологів. Колектив в цей час потребує іншого стилю стосунків – орієнтованих на лідера.

Основна мета антикризового управління підприємством – це відновлення керованості суб'єктом господарювання, тобто можливості оперативно приймати і реалізовувати управлінські рішення, ефективно вирішувати проблеми, що виявляються, шляхом застосування суворого контролю результативності за розробленими планом заходів.

Щоб утриматися, а тим більше продовжити розвиток у кризовій ситуації, торговельному підприємству рекомендується оцінити та мобілізувати ресурси, які є у його розпорядженні. У цей період значущість роботи з персоналом багаторазово зростає, оскільки її ефективність безпосередньо впливає на стійкість бізнесу. У першочергові завдання служби персоналу в умовах кризи входить: діагностика кадрового потенціалу підприємства; участь в розробці стратегії реорганізації бізнесу; розробка кадрових програм, що підтримують нову корпоративну стратегію; підвищення продуктивності праці; оптимізація (скорочення) чисельності персоналу; вирішення трудових конфліктів.

Першим кроком у подоланні кризи повинне стати визнання проблем в ситуації, що змінилася і загальмувала розвиток бізнесу. У цей відповідальний час приймаються рішення щодо: освоєння нових управлінських технологій, які допоможуть зробити бізнес-процеси прозорішими і менш витратними; поліпшення роботи з кадровим резервом; якісного оновлення складу трудового колективу за рахунок нових високопрофесійних працівників; реформування корпоративної культури у бажаному для роботодавця ключі; поліпшення систем оцінки і мотивації персоналу, до складу яких входять: результативність роботи працівників; загальний рівень їх кваліфікації.

Зміст антикризової стратегії управління персоналом залежить від розміру суб'єкта господарювання (мале, середнє або велике підприємство), виду діяльності і своєчасності реалізації плану і включає наступні напрями: аналіз трудового потенціалу; детальний аналіз потреби в персоналі (на основі поточних показників роботи підприємства в цілому) і планування чисельності; контроль ефективності діяльності; оптимізація бізнес-процесів; управління рухом персоналу; реалізація професійних і творчих здібностей працівників; об'єктивна оцінка результатів діяльності; перегляд системи оплати праці і системи мотивації.

На планований період мають бути переглянуті і погоджені з новими цілями і завданнями підприємства усі напрями роботи з персоналом: підбір, наймання і адаптація (внесення змін до плану заходів і документації); методики оцінки і атестації; штатний розклад, кадрове діловодство; навчання і розвиток персоналу; робота з кадровим резервом; системи внутрішніх комунікацій (розробка процедури мобілізації); просування персоналу; системи матеріальної і нематеріальної мотивації (адаптація до нових умов);

максимальне використання (чи створення, якщо їх досі не було) каналів зовнішньої комунікації; підтримка корпоративної культури.

На основі прийнятої керівництвом антикризової стратегії управління персоналом переглядаються локальні програми підприємства:

- зважений і раціональний підхід до вибору кандидатур на звільнення, обговорення зменшення розмірів і порядку виплати доплат і надбавок, скорочення додаткових пільг (безкоштовні обіди, медичне обслуговування);

- перегляд штатної чисельності шляхом перерозподілу функціональних обов'язків серед працівників, що залишилися, щоб зберегти їх лояльність і імідж підприємства як роботодавця;

- збереження команди висококваліфікованих професіоналів шляхом перегляду методики основних і допоміжних бізнес-процесів, детального перегляду профілю посад і грамотної реструктуризації обов'язки працівників, що залишилися;

- зміцнення взаєморозуміння і взаємодії між окремими структурними і функціональними підрозділами із застосуванням особистих зустрічей керівництва з колективом, електронної розсилки інформації, корпоративного сайту, звернень топ-менеджерів. Невизначеність і страх через загрозу звільнення – надзвичайно сильні чинники стресу для людей. Замовчування в такій ситуації – непродуктивна стратегія; відсутність правдивої інформації призводить до поширення панічних чуток, катастрофічного падіння мотивації і результативності роботи підприємства в цілому, при цьому стрес погіршує самопочуття людей, знижує їх працездатність і блокує творчі здібності;

- основою для ухвалення зважених рішень щодо звільнення працівників можуть бути тільки дані об'єктивної оцінки результатів діяльності працівників за попередні періоди, що дозволить зберегти кращих фахівців.

Будь-яке підприємство вимушене змінюватися, щоб уціліти на ринку. Проте люди, як правило, чинять опір змінам, особливо тим, що йдуть від керівництва. Управляти змінами означає управляти персоналом, при цьому змінити свідомість працівників і спрямувати їхню енергію на роботу по-новому набагато складніше, ніж реструктуризувати бізнес-процеси, удосконалити технології і замінити устаткування. Тому збереження кращих працівників, кращих управлінських команд є запорукою подальшого розвитку торговельного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Марцин В. С. Економіка торгівлі : Підручник / В. С.Марцин. – К.: Знання, 2006. – 402 с.
2. Митин А. Н. Антикризисное управление персоналом организации / А. Н. Митин, А. Э. Федорова, Ю. А.Токарева, А. В. Овчинников. – СПб.: Питер, 2005. – 272 с.
3. Михайлов Ф. Б. Управление персоналом: классические концепции и новые подходы / Ф. Б. Михайлов. – Казань, 2004. – 352 с.

Наталія Замятіна, к.е.н., Галина Долга, к.е.н.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

АУТСОРСІНГ ПЕРСОНАЛУ: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішні процеси глобалізації та посилення конкуренції потребують від підприємств усіх форм власності підвищення рівня ефективності виробництва

та введення інновацій. В конкурентному середовищі успіху можуть досягти лише ті підприємницькі структури, які здатні мінімізувати свої витрати і при цьому зберегти високу якість товарів і послуг. Розвиток конкуренції у XX ст. як основної рушійної сили глобалізації економіки та її перехід на початку XXI ст. на якісно новий рівень спричинили появу такої концепції управління бізнесом, як аутсорсинг, і, зокрема, його різновиду – аутсорсинг персоналу.

Суть аутсорсингу полягає у підвищенні ефективності роботи підприємства за рахунок передачі певних функцій на виконання зовнішнім організаціям з метою оптимізації всіх видів ресурсів, ефективного перерозподілу трудових потоків і концентрації на основному напрямку діяльності.

Аутсорсинг отримав назву «феномен XX ст.» або «найвидатніше відкриття бізнесу останніх років». Саме на 90-ті роки XX ст. припав період активного впровадження моделі аутсорсингу у світі. На сьогодні в США майже 70% компаній передають різноманітні функції на аутсорсинг, у країнах Європи – 40%, що дозволяє зменшити витрати на неосновні види діяльності від 10 до 40%. В Україні послугами аутсорсингу користуються лише 5% підприємств [1], однак з кожним роком ця цифра зростає.

Спочатку аутсорсинг розвивався у таких галузях, як бухгалтерія та юриспруденція, однак зараз спектр аутсорсингу значно розширився. В Україні в аутсорсинг передають: ІТ-технології (40,5%), логістику (35,1%), ресурсне забезпечення виробничих процесів (27%), маркетингові послуги (21,6%), рекрутмент (18,9%), бухгалтерський облік (13,5%), розрахунок заробітних плат (13,5%), обробку й систематизацію інформації (8,1%), облік кадрів та кадровий супровід (5,4%), адміністративні функції (2,7%) [2].

Залежно від об'єкта можна виділити три основних види аутсорсингу, а саме: аутсорсинг у сфері інформаційних технологій, аутсорсинг окремих бізнес-процесів та виробничий аутсорсинг.

Оскільки аутсорсинг персоналу все ще не дуже розвинений в Україні, то і дотепер не існує єдиного визначення цього процесу. Узагальнюючи різні підходи, можна стверджувати, що аутсорсинг персоналу – це, з одного боку, купівля праці спеціаліста або команди спеціалістів для здійснення певної роботи. З іншого боку, це купівля послуги, яка потрібна підприємству у певний момент часу. Серед вітчизняних підприємств, які надають послуги аутсорсингу у сфері персоналу, варто виділити такі: юридична компанія «Право24» (м. Вінниця), Асоціація інтерактивного менеджменту «м. Київ», ТОВ «Квелл» (м. Київ), бухгалтерська служба «Анна» (м. Донецьк) та ін.

Як в США, так і в Західній Європі аутсорсинг персоналу належить до напрямів, які досить швидко розвиваються, що приносить аутсорсинговим компаніям дохід більш як 60 млрд. доларів на рік [3].

За результатами дослідження, проведеного міжнародним холдингом «Kelly Services», було виявлено, що найчастіше передаються на аутсорсинг такі функції управління персоналом: рекрутинг (69% респондентів), розрахунок зарплат (54%), управління соцпакетами (26%), тренінги (24%), адміністрування HR-модуля корпоративної інформаційної системи (16%), формування структури компенсацій (8%), а також кар'єрний менеджмент (4%) [1].

Щодо найактивніших засобів залучення персоналу, то виділяють наступні:

- лізинг персоналу (staff leasing) – підбір та надання відповідних працівників, які залишаються перебувати у штаті кадрового агентства, організації-клієнту на відносно тривалий період – від трьох місяців до кількох років;

- аутстафінг (outstaffing) – виведення відповідних працівників за межі штату організації-клієнта і передавання їх кадровому агентству, яке формально виконує для них функції роботодавця, але за фактом вони продовжують працювати на своєму підприємстві;

- аутсорсинг (outsourcing) – підприємство передає одну зі своїх функцій зовнішній компанії. Фактично клієнт купує послугу, а не працю конкретних працівників;

- добір тимчасового персоналу (temporary staffing) – використовується при короткострокових проектах та роботах терміном від одного дня до 2-3 місяців.

Аутсорсинг персоналу на підприємствах має низку переваг та недоліків. Зокрема, до переваг можна віднести: зосередження власних ресурсів на основних цілях бізнесу; можливість підприємства гнучко реагувати на зміни на ринку та всередині підприємства; оптимізація кількості штатного персоналу; оптимізація податкового навантаження на підприємстві; відсутність формальних зобов'язань у трудових відносинах із працівниками і т.д.

До недоліків слід віднести наступні: можливість отримати продукти чи послуги неналежної якості; загроза порушення конфіденційності; недосконалість законодавчої бази; вартість аутсорсингу може бути вища за вартість ведення кадрової роботи внутрішніми працівниками; погіршення психологічного клімату в колективі; загроза банкрутства аутсорсингової компанії і т.д.

Отже, аутсорсинг персоналу робить трудові ресурси підприємства більш мобільними, не збільшуючи при цьому штат підприємства. З'являється можливість зосередитися на своєму основному бізнесі. Аутсорсинг має ряд переваг та недоліків. Найбільші перешкоди для ефективного використання аутсорсингу персоналу існують в законодавчій базі, яку варто вдосконалити.

Список використаних джерел:

1. Самолюк Н. М. Аутсорсинг персоналу – новітній інструмент оптимізації витрат підприємств [Електронний ресурс] / Самолюк Н. М., Юрчик Г. М. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/5841/1/117-123.pdf>
2. Красношалка В. В. Аутсорсинг та його застосування на підприємствах України [Електронний ресурс] / В. В. Красношалка, І. І. Трохимець. –Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4097>
3. Солом'янюк П. Г. Світова практика застосування аутсорсингу персоналу [Електронний ресурс] / П. Г. Солом'янюк, М. М. Міцишина. – Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_1/103-106.pdf

Carmen Nastase, Professor PhD, **Lucia Moroşan-Dănilă**, Lecturer PhD,
«Stefan cel Mare» University, Suceava, Romania

TAXATION IMPLICATIONS ON ENTREPRENEURSHIP IN ROMANIA

The importance of entrepreneurship for one country's economy is given by the value of investments made in the enterprise capital, which generates substantial revenues to the consolidated general budget and local budgets, being a development vector of that nation. Countries that offer favourable taxation rates and simple regulations, have the biggest number of entrepreneurs, that return, at maturity, to the state and the community significant revenues from taxes and create many jobs.

Contrary to this idea, The barometer of Romanian entrepreneurship 2013 reveals the fact that the regulations and taxation in Romania are perceived as a problem by the Romanian entrepreneurs and that 79% from the entrepreneurs aged over 40 and 61% from the entrepreneurs aged less 40 consider that this two aspects have worsen in the past years. Also, at the question related to the most important obstacle for entrepreneurs in starting up and developing a business in Romania, the fiscal uncertainty, the level of taxation and bureaucracy have obtained the biggest rating – 43%.

The new Fiscal Code, which is applied starting the 1st of January, 2016, generates for Romanian entrepreneurs new fiscal implications from the point of view of accounting and fiscal treatments. The higher fiscal relaxation is addressed to microenterprises.

Art. 47 of Fiscal Code, defines the microenterprises as being the Romanian legal person that fulfils cumulatively the following conditions, at 31st of December of the precedent fiscal year:

- a) Realised revenues, other than those obtained from activities like banking, assurance and reassurance, stock market, fortune games, petroleum and natural gases;
- b) Realised revenues, other than those from consultancy and management, in proportion over 80% from the total revenues;
- c) Realised revenues not exciding the equivalent in lei of 100,000 euro;
- d) Its social capital is obtained by persons, other than the state or administrative-territorial units;
- e) Are not in dissolution, followed by liquidation, registered in the Registry of Commerce or courts, according to the law.

Some tax obligations depend on the field of business of the company, for example the customs duties on imported goods. Knowledge and application of industry-specific legislation lies in the obligation of the company manager, especially regarding the proceedings of the current activity and the declaration and payment of tax obligations to the state budget. Navigating the complex regulations on taxation-related business or industry in which the company operates is a cumbersome and costly challenge in terms of time and financial costs. In addition, lack of clarity and interpretable nature of regulations are factors that facilitate the phenomenon of bureaucracy and corruption. And, for start-up companies, this challenge may prove fatal, since entrepreneurs have fewer resources to spend and should focus especially on the development of the business.

Table 1

Tax obligations of microenterprises

No. Ct.	Type of tax	Implications for microenterprises
1.	Taxes and contributions related to salaries	Employee contributions: social insurance contribution - 10.5%, contribution to health insurance - 5.5%, unemployment fund contribution - 0.5%, Tax on income from wages - 16%. Employer contributions: social insurance contribution - 15.8%, contribution to health insurance - 5.2%, unemployment fund contribution - 0.5%, contribution for leaves and indemnities - 0.85%, Guarantee Fund for salary liabilities - 0.25%, accidents and occupational diseases - between 0.15% and 0.85% (depending on the activity of the company).
2.	Microenterprise income tax	a) 1% for microenterprises which have more than two employees, including; b) 2% for microenterprises which have an employee; c) 3% for microenterprises which don't have employees.
3.	VAT	20% - the standard rate, 9% - for prostheses, orthopaedic products, medicine, food, restaurant and catering services, water, 5% - for manuals, books, newspapers, magazines, visiting historical monuments taxes, social housing delivery.
4.	Excises	Excisable products are energy, alcohol products and alcoholic beverages and manufactured tobacco, as defined in Title VIII, but not gas supplied through a natural gas system situated within the EU or any network connected to such a system.
5.	Custom duties	For goods imported outside European Union under the Customs Code of Romania.
6.	Local taxes	Taxes on buildings - between 0.2 and 1.3% from the property value, land - between 0.22 and 12.44 euros / hectare, vehicles - between 1.77 and 6.44 euros / 200 m ³ , etc.

However, the new tax legislation encourages the creation of companies (microenterprises in particular) at the expense of authorization of individual activities (as authorized person - PFA, individual enterprise- II, family enterprise - IF). Even if partners / shareholders of the companies can benefit from dividends after applying the tax of 5%, however the PFAs, IIs and IFs must pay a tax on the taxable income of 16% (after calculation and payment of contributions related to wages), from a simple analysis resulting in a gain of 73% for microenterprises and 56% for freelancers.

Even if it is currently visible their intent to boost development of littlebusiness, by relaxing taxation of some taxes, however it is not known which is the government's vision in the long term, the Romanian entrepreneur is accustomed to the emergence of new regulations aimed to amend again the features of national economy and business development. We have to remember the GEO no. 34/2009 on minimum tax, calculated based on income of the enterprises, which generated the liquidation of more than 41,500 of enterprises because of the flat tax and stimulated the authorization of individual activities. Today, we assist to the same situation –the intent of the government to change the business initiatives.

References:

1. Fiscal Procedure Code with application methodology, https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Cod_fiscal_norme_2016.htm#T3A
2. EYGM Limited, *Antreprenorii vorbesc - Barometrul antreprenoriatului românesc 2013, 2014*
3. National Authority of Customs from Romania, <https://www.customs.ro/en.aspx>
4. GEO no. 34/2009 on minimum tax
5. Law 31/1990 –Company law

Альбіна Катана, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК У КОНТЕКСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглядаючи актуальність маркетингових концепцій визначення сутності ринку, ми вважаємо за доцільне розглядати його як систему економічних відносин між господарюючими суб'єктами з приводу розподілу ресурсів і задоволення платоспроможних потреб за допомогою реалізації господарських зв'язків на основі інформаційної забезпеченості, що складається в рамках певної територіальної або предметної організації та функціонує під впливом об'єктивних економічних законів, умов і традицій господарювання, державного регулювання та маркетингового управління.

Виходячи з того, що ринок охоплює всі фази відтворювального процесу, комбінуючи фактори виробництва і задаючи ціни, орієнтовані на задоволення потреб, слід вважати, що споживання безпосередньо залежить від рівня розвитку ринку.

Розглядаючи аграрний ринок, слід виходити з того, що він утворюється не тільки сільськогосподарськими, а й несільськогосподарськими галузями, які також входять в систему сільськогосподарського виробництва, а їх продукція теж втягується в товарообмін.

Продовольчий ринок є центральною ланкою аграрного ринку і відрізняється від нього меншою кількістю структурних елементів. Якщо аграрний ринок включає в себе чотири сфери АПК, то продовольчий ринок – тільки три – другу, третю і четверту. Перша сфера АПК відносно нього буде зовнішнім фактором його розвитку.

Визначаючи місце продовольчого ринку в системі АПК, можна запропонувати таку схему (рис. 1).

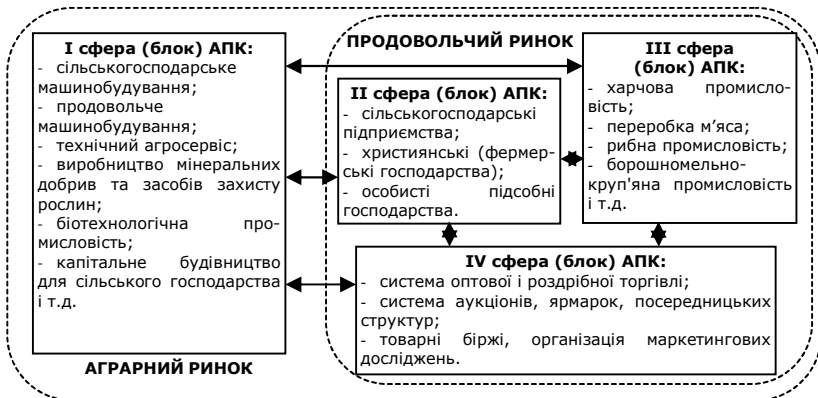

Рис. 1. Схема формування продовольчого ринку

Таким чином, у системі аграрного ринку можна виділити систему продовольчого ринку, який, у свою чергу, складається із сукупності ринків

різних сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів. Продовольчий ринок у структурі аграрного ринку визначає кінцевий результат функціонування сільськогосподарської та переробної галузей. Іншими словами, він виступає замикаючим елементом в ланцюгу взаємопов'язаних ринків в аграрній сфері, на його нормальне функціонування, стабільність і насиченість націлена робота всього АПК.

Ринок продовольства, що формується за рахунок продукції АПК, припускає наявність цілої низки структурних елементів: виробників сільськогосподарської продукції, підприємств агросервісу, переробних підприємств, підприємств системи збуту і торгівлі, громадського харчування та ін. Регулювання ринку здійснюється за допомогою чинного законодавства державними, муніципальними, громадськими організаціями, які враховують особливості формування та розвитку ринку продовольства, а саме:

- на ринку продовольства пропозиція залежить не тільки від виробників, але і від природно-кліматичних факторів;
- попит на продукцію сільського господарства існує завжди. Він може змінюватися залежно від рівня платоспроможності населення, а також залежно від інших факторів, що впливають на рівень споживання;
- продукти харчування повинні мати фізичну та економічну доступність для всіх верств населення;
- споживання продуктів харчування безпосередньо впливає на стан здоров'я населення, тому до їхньої якості повинні ставитись високі вимоги;
- більшість продуктів харчування, особливо продукти тваринного походження, відрізняються невеликими термінами зберігання;
- продукти харчування залежать від фактору сезонності;
- на стан і розвиток ринку продовольства справляє вплив рівень економічного розвитку. В даний час продовольчий ринок знаходиться в умовах спаду виробництва, фізичного і морального старіння основних фондів, дефіциту обігових коштів, диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію, а також на продукцію, необхідну для здійснення виробництва, енергоносії і послуги;
- стан і розвиток ринку продуктів харчування визначає рівень продовольчої безпеки країни, важливою умовою якої є задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок вітчизняного виробництва;
- високий ступінь стихійності формування продовольчого ринку та недостатньо гнучке державне регулювання сприяють збільшенню загрози втрати продовольчої незалежності та зниження платоспроможного попиту на продукти харчування;
- невідповідність кількісних і якісних характеристик попиту і пропозиції на окремих територіальних одиницях визначає необхідність розширення і розвитку міжрегіональних і міждержавних сировинних, продовольчих і торгових зв'язків.

У складі регіонального споживчого ринку можна виділити ринок продовольчих товарів, ринок непродовольчих товарів та ринок споживчих послуг, ринок інформації, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і сприяють забезпеченню ефективного функціонування економічної системи регіонів.

Щодо наукового трактування поняття «продовольчий ринок», слід зазначити, що ця економічна категорія та інші, пов'язані з нею, зазнали змін унаслідок еволюції економічної думки, економіки різних країн і людства в цілому.

Загалом, у сучасній ринковій економіці категорію «продовольчий ринок» частіше використовують для позначення частки товарного споживчого чи оптового ринку, де реалізуються продовольчі товари. На наш погляд, це дуже вузьке розуміння економічної категорії продовольчого ринку, оскільки воно охоплює тільки систему розподілу вже готових до споживання продуктів харчування в оптових і роздрібних торгових точках.

Отже, продовольчий ринок представляють як систему економічних відносин між суб'єктами ринку в сфері обігу сільськогосподарської та продовольчої продукції, факторів сільськогосподарського виробництва та послуг [53, с. 108]. Але і це визначення ми вважаємо не повним. Хоча воно й охоплює більш широку сферу діяльності, ніж просто оптова та роздрібна торгівля, тим не менш, не включає безпосередньо процес виробництва сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел:

1. Зеленська О. О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні / О. О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1 (59). – С.108–112.
2. Гринів Л. С. Наукові проблеми формування стратегії збалансованого розвитку національної економіки в Україні / Л.С. Гринів // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса: Одес. нац. екон. у-нт., 2013. – Вип. 3 (50). – Ч. 2.
3. Пасхавер Б. Й. Пріоритети продовольчого ціноутворення / Б. Й. Пасхавер // Економіка України. – 2003. – №4. – С. 4–11.
4. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки (на період до 2020 року) : Проект Міністерства аграрної політики та продовольства України. – К., 2013. – 13 с.

Василий Кивачук, к.э.н.

Брестский государственный технический университет,
г. Брест, Республика Беларусь

«НУЛЕВОЙ РОСТ», ИЛИ КАК ПЕРЕЙТИ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Во всех цивилизациях и у всех народов издавна существует представление о необходимости бережного отношения к природе. То, что земля, реки, лес и обитающее в нем звери – это непреходящая ценность, может быть, главная ценность, которой обладает природа, человек понял давно. Долгое время основные практические задачи экологии сводились именно к охране окружающей среды. Но в XX веке этой традиционной бережливости, которая начала к тому же угасать под давлением развивающейся промышленности, уже оказалось недостаточно. Несбалансированное или же нерегулируемое развитие означает, что современное общество потребляет ресурсы будущих поколений. Оно ворует у собственных детей, внуков, правнуков.

Необходимо прийти к такой ситуации, которая бы позволила удовлетворять потребности настоящего времени и не ставить под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои потребности.

Таку позицію передбачає концепція стійкого розвитку, або «нулевого росту».

Першою основою для активної розробки концепції стійкого розвитку стали результати роботи Всесвітньої комісії ООН по навколишньому середовищу та розвитку. Так званий сценарій «нулевого росту», затверджений на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро, націлений на «удовлетворення потребностей сучасного часу, але не ставивши під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1].

З метою забезпечення стійкого розвитку в майбутньому в сучасний час необхідно правильно оцінювати природні ресурси, раціонально їх використовувати та оцінювати ріст благополуччя держави з урахуванням виснаження природних ресурсів. В цій зв'язі вважаємо за доцільне внести наступні пропозиції:

1) встановлювати жорсткі нормативи природопольовання для комерційних підприємств. Крім того, ці нормативи повинні бути побудовані таким чином, щоб не збільшувати борг економіки перед суспільством;

2) визначати цінність екологічних товарів. Для цього потрібно встановити їх цінності, порівнювані з цінностями створеної працею продукції та послуг.

Розглянемо кілька прикладів, характерних в сучасний час.

Ми вважаємо, що більш конкретним методом оцінки екологічних цінностей є біофізичний підхід.

1. Швеція стане першою країною, яка повністю відмовиться від нафти та газу. На Генасамблеї ООН голова уряду Королівства Швеції Стефан Люфвен зробив заяву про те, що його країна планує повністю відмовитися від видобутого палива та стати першою в світі такою державою [2].

2. В той же час в Середній Азії може початися повномасштабна війна через воду, якщо Киргизія під патронатом Росії не припинить будівництво нових ГЕС на трансграничних річках, заявив президент Узбекистану Іслам Каримов [3].

3. Проблема водних ресурсів в Середній Азії завжди стояла гостро, викликаючи жорстокі суперечки. За думкою Каримова, країнам регіону необхідно узгоджена позиція щодо будівництва нових гідроелектростанцій на річках, які протікають по території Узбекистану, Туркменії, Таджикистану, Киргизії та Казахстану [3].

4. Німеччина встановила світовий рекорд по виробництву сонячної енергії в годину. В цей час німецькі сонячні енергетичні установки виробляли 22 гігаватт-години електричності. Це рівно кількості енергії, яку виробляють за цей же проміжок часу 20 працюючих на повну потужність атомних електростанцій [4].

Німецьке уряду вирішило відмовитися від атомної енергії після серії аварій на японській АЕС «Фукусіма-1». Вісім АЕС були закриті в 2011 році. Решта дев'ять німецьких АЕС будуть закриті до 2022 року.

Для об'єктивних оцінок стійкого розвитку ми пропонуємо в структурі цих показників враховувати: ресурсозбереження; ефективність

использования всех видов ресурсов; соотносённость с долей работающего населения, затратами на сохранение природной среды; определять размер экономического долга и процентов по нему и отражать в качестве приложения в финансовой отчетности предприятия.

Задолженность общества перед природой, выраженная в денежной форме, можно выразить в понятиях «экологического долга» – (ЭД). Т.е. экологический долг – это ущерб, нанесенный природе. «Проценты по ЭД» – это прежде всего упущенный вследствие загрязнения среды национальный доход, т.е. экономические потери от загрязнения среды и есть уплата процентов по ЭД.

Увеличивая ЭД, мы тем самым становимся «должниками» природного амортизационного фонда, берем из него кредит для хозяйственной деятельности.

Список использованных источников:

1. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию, 14 июня 1992 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_455
2. Швеция станет первой страной, которая полностью откажется от нефти и газа. Дата доступа 16.10.2015.
3. Ислам Каримов заявил о возможности полномасштабной войны. <http://www.metprice.ru/another-news/islam-karimov-zayavil-o-vozmozhnosti-polnomasshtabnoy-voyny>, дата доступа 26.10.15
4. Германия поставила рекорд по производству солнечной энергии Дата доступа 26.05.2012

Александр Ковальчук, Елена Ковальчук

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ТРУДОВЫМИ СТРЕССАМИ КАК ФАКТОР УЛУЧШЕНИЯ ОХРАНЫ ТРУДА

Анализ причин производственного травматизма в странах постсоветского пространства выявил, что одной из главных причин возникновения травм, аварий и несчастных случаев на производстве является временное резкое и значительное снижение основных психофизиологических профессиональных качеств работника. Это снижение может происходить на фоне длительно протекающего хронического заболевания и (или) развивающегося переутомления, которое возникает в результате длительной напряжённой работы или под влиянием вредных производственных факторов различного происхождения. Среди факторов, устойчиво повышающих индивидуальную подверженность производственным опасностям, выделяются следующие: особенности темперамента, функциональные изменения в организме, дефекты органов чувств, неудовлетворенность данным видом деятельности, профессиональная непригодность.

Негативно воздействуют на персонал в процессе деятельности физические стрессоры труда. Это могут быть:

- чрезмерная интенсивность работы или, наоборот, значительная физическая недогрузка, вызывающая состояние пустоты и скуки;

- давление фактора времени (штурмовщина, срочная работа), когда нельзя или очень трудно сделать все так, как требует руководство;
  - однообразный монотонный труд, недостаточная двигательная активность, умственное перенапряжение;
  - различные физические вредные производственные факторы (шум, вибрация, повышенные или пониженные уровни параметров микроклимата, запылённость или загазованность воздуха и т.п.);
  - сменный график труда, нарушение режима труда и отдыха, периодичность приёма пищи, рассогласование с ритмом жизни.
- К психическим производственным стрессорам можно отнести:
- неопределенность роли работника, когда ему неясно, что входит в круг его обязанностей, чего ждут от него в результате работы;
  - недостаточное использование возможностей, квалификации, когда работнику поручают задания, которые по сложности значительно ниже его способностей (впрочем, когда возможности работника оказываются ниже, чем того требуют задачи, ситуация оказывается еще более эмоциональной);
  - пренебрежение мнением работника, его отстранение от решения общих производственных задач, отсутствие возможности самовыражения в работе;
  - изолированность рабочих мест и недостаточные социальные контакты с коллегами по работе, вызывающие чувства одиночества и страха.

Наиболее сильный психический стрессор на производстве – неудовлетворенность работой. К причинам неудовлетворённости работой относят: отсутствие надежды на продвижение по службе, повышение заработной платы, самосовершенствование, боязнь потери контроля над ситуацией, новизна, незнание ситуации и существующих в ней опасностей, например, необычные поручения, непредусмотренные или незапланированные работы. Для мужчин более сильными стрессорами обычно оказываются физиологические факторы, для женщин – психологические.

В общей структуре причин несчастных случаев на производстве с тяжёлым исходом большую долю составляют причины организационного характера (неудовлетворительная организация производства работ, недостатки в обучении работников по охране труда и безопасным методам и приемам работы, нарушения технологического процесса, недостатки в организации и содержании рабочих мест, нарушения трудовой и производственной дисциплины и т.д.).

В государстве и обществе должно быть ясное понимание того, что улучшение условий труда непосредственно связано с изменениями совокупности факторов производственной среды и трудового процесса, оказывающих влияние на работоспособность и здоровье работника. В целях повышения качества и объективности оценки условий труда на рабочих местах, минимизации воздействия неблагоприятных производственных факторов на здоровье работников необходима разработка и внедрение нормативных правовых актов и методик, регулирующих вопросы выявления, оценки и контроля профессиональных рисков повреждений (утраты) здо-

ровья работников. Необходимо внедрение новых технологий, максимально обеспечивающих защиту работников от производственных опасностей различного происхождения.

Профессиональные риски возникают в процессе исполнения работником трудовой функции и находятся в разной степени в сфере прямой ответственности работодателя и работника. В систему управления профессиональными рисками в зависимости от сферы ответственности должны быть вовлечены:

- все работодатели, т.к. они (их представители) персонально ответственны за обеспечение безопасности и условий труда;
- сам работник, в сфере личной ответственности которого – соблюдение правил внутреннего трудового распорядка и требований охраны труда, правильное применение средств индивидуальной и коллективной защиты, знание безопасных методов и приемов выполнения работ, прохождение медицинских осмотров и немедленное информирование об ухудшении своего здоровья;
- органы исполнительной власти, ответственные за соблюдение нормативных требований, государственное управление охраной труда.

Особая роль в системе управления профессиональными рисками отводится органам социального партнерства, прежде всего организованным представителям работающих – профсоюзам, главная задача которых – защита социально-трудовых прав и профессиональных интересов работников, активизация человеческого фактора социально-трудовых отношений.

Основой системы управления профессиональными рисками станет эффективная аттестация рабочих мест по условиям труда и осуществление мероприятий по приведению условий труда в соответствие с государственными нормативными требованиями охраны труда.

Андрій Круглянко, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ
НА ПІДПРИЄМСТВІ У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРОСТОРУ**

Питання управління стратегічними змінами на українських підприємствах завжди було актуальним з моменту отримання незалежності, однак ніколи не стояло так гостро, як це відбувається сьогодні, коли ми впритул наблизилися до приєднання до європейського економічного простору, до його ринків збуту, ресурсів, робочої сили, інновацій тощо.

Водночас найперше, з чим доводиться мати справу українським підприємствам при виході на європейські ринки, – це зовсім інший рівень конкуренції, який характеризується домінуванням ринкових економічних законів, неухильним дотриманням принципів економічної конкуренції, правил боротьби за клієнта тощо.

Зауважимо, що дана ситуація для українських підприємств не є новою, оскільки вони мають деяку практику конкурування із європейськими

підприємствами, коли ті епізодично, але входили і продовжують входити на українські ринки і приносять із собою свої правила, методи, принципи ведення бізнесу, які досить часто відрізняються від тих часто псевдоекономічних законів і правил, що сформувалися за 25 років незалежності України.

У даній ситуації необхідно йти не стільки шляхом пошуку захисту у держави, встановлення якихось захисних бар'єрів, преференцій для українських підприємств, скільки шляхом пришвидшеного вивчення європейського економічного досвіду і найшвидшого його впровадження у практику господарювання українських підприємств. Причому, зауважимо, це стосується не лише тих, хто пробує свої сили на європейських ринках, оскільки вони вже мають певний досвід, ресурси і потенціал конкуренції із європейськими підприємствами, а насамперед підприємств, які функціонують на українських ринках в українських економічних реаліях.

Ми виходимо з того, що українське економічне середовище необхідно змінювати «знизу», а не «зверху». Тобто не слід очікувати зміни законодавства, початку справедливої роботи державних інституцій у сфері підтримки підприємства, «роздачі» пільгових кредитів тощо.

Потрібно починати з того, що з одного боку, не потребує матеріальних і фінансових ресурсів для впровадження, а з іншого боку, надає суттєвий поштовх розвитку економічного середовища України і його гармонізації із економічним середовищем Європи.

Йдеться про перехід або запровадження українськими підприємствами у своїй діяльності принципів стратегічного управління, підготовку і впровадження швидких стратегічних змін у сфері прийняття управлінських рішень, у сфері роботи з контрагентами, особливо – роботи із клієнтами. Сюди ж можна віднести і прагнення до чесною конкуренції. Саме прагнення, а не вимушений перехід. Тільки глибинно усвідомивши необхідність чесною і прозорою конкуренції, можна говорити про створення базису якісних перетворень в українському економічному середовищі.

Якими саме шляхами доцільно проводити зазначені стратегічні зміни, які інструменти при цьому є найбільш ефективними для використання?

Відповідь на дане питання повинні дати самі підприємці. Це може бути і реінжиніринг бізнес-процесів, це можуть бути нововведення в окремих сферах господарювання (управління якістю, управління системою прийняття рішень, нововведення в аналітичному обґрунтуванні рішень тощо), це може бути реструктуризація підприємств (шляхом об'єднання, розз'єднання, поглинання, злиття тощо).

Конкретний набір інструментів, заходів, напрямів залежить від багатьох факторів. Розподілити їх можна на дві групи: суб'єктивні та об'єктивні.

Серед суб'єктивних факторів виділимо:

- вмотивованість власників бізнесу до проведення стратегічних змін;
- вмотивованість працівників підприємства до проведення стратегічних змін (ймовірність звільнення, необхідність перенавчання знижує прихильність працівника до впровадження змін на конкретно його робочому місці при ймовірній підтримці стратегічних змін в цілому);

- готовність керівництва, власників та працівників підприємства до стратегічних змін (факт вмотивованості є недостатнім, має бути ще й готовність психологічна, фізична, інтелектуальна, технічна тощо).

Серед об'єктивних факторів можна виділити:

- розміри бізнесу (масштаб бізнесу впливає на конкретні інструменти: малому підприємству не завжди доцільно буде застосовувати нововведення, наприклад, у вигляді нових продуктів, адже це потребує значних фінансових та інших ресурсів);

- економічні конкурентні умови у середовищі діяльності підприємства, у його стратегічних зонах господарювання (чим вища інтенсивність і якість конкуренції, тим ширший інструментарій запровадження стратегічних змін необхідний);

- умови середовища господарювання підприємства (загальноекономічні, правові, технологічні, ресурсні тощо).

Перелік обох груп факторів не є вичерпним і є дискусійним. Однак, запровадження стратегічних змін обов'язково має характер індивідуальності та повинно враховувати специфіку кожного окремого підприємства, а також безпосереднього середовища його діяльності.

При цьому, ми вважаємо, що за даних умов краще впроваджувати бодай якісь елементи стратегічних змін на підприємстві, якщо вже не систему стратегічного управління. Серед таких елементів можна назвати:

- визначення і чітка формалізація цілеутворення на підприємстві: формулювання єдиної місії та адаптивного «дерева цілей»;

- формулювання єдиної економічної політики на підприємстві як певного «економічного кодексу» економічної поведінки і прийняття рішень;

- запровадження стратегічного аналізу або комплексного, або окремих моделей і методів тощо.

У підсумку зазначимо, що який би набір інструментів не обрало підприємство у своєму прагненні здійснити стратегічні зміни у своїй господарській діяльності у контексті адаптації до європейського економічного середовища, це потребуватиме певних вольових, організаційних, інформаційних та інших нефінансових зусиль. У свою чергу, це може призвести до певних помилок, опору змінам та іншим труднощам. Однак позитивний ефект, результат не змусить себе чекати. Підприємство таким чином матиме базу для удосконалення своєї діяльності за правилами і принципами європейських ринків, підвищить свою конкурентоспроможність та забезпечить тривалість свого ймовірного конкурентного успіху.

Ангела Лизанець, к.е.н., Тиберій Долинай,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

УПРАВЛІННЯ ТОВАРНОЮ ПОЛІТИКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкова орієнтація торговельних підприємств, залежність їхнього майбутнього від можливостей задоволення споживчого попиту зумовлюють необхідність ретельного вивчення чинників, які сприяють формуванню таких

можливостей. Серед цих чинників важливе місце посідає товарна політика, яка, поряд з місцем розташування і ціновою політикою, дозволяє сформувати у споживача певний рівень сприйняття торговельного підприємства та визначає його конкурентоспроможність на ринку. Вирішенню окремих завдань регулювання товарної політики підприємства присвячено низку досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених [1; 4; 5]. Водночас потребує подальшого вивчення проблема вибору оптимальних методів регулювання товарної політики в сучасних умовах.

Товарна політика торговельного підприємства представляє собою лінію поведінки суб'єкта господарювання щодо формування такого товарного складу продукції, який би забезпечував економічну ефективність діяльності та необхідний рівень конкурентоспроможності на ринку. Ведення господарської діяльності в умовах обмеженості ресурсів значно ускладнює процес управління товарним асортиментом та категоріями товарів. Обмеженість ресурсів ставить керівництво підприємства в умови, коли воно змушене вкладати кошти у товарні запаси лише тих товарних груп, які приносять йому найбільшу вигоду.

З огляду на це, до ключових принципів, яким повинна відповідати продукція, яка претендує бути залученою до базового товарного ряду підприємства, належать: задоволення потреб споживачів; формування найбільшого вкладу у валовий дохід; генерування максимальної суми чистих грошових потоків; швидка оборотність коштів тощо.

Методи управління товарною політикою диференціюються залежно від орієнтації на коротко- або довгостроковий періоди.

Стратегічне управління товарним асортиментом торговельного підприємства зорієнтоване на формування господарського портфелю – складу асортименту продукції, що визначається як товарним профілем організації, так і попиту на окремі товарні позиції з боку споживачів. До основних матричних методів, прийнятих для вибору стратегії управління товарним асортиментом торговельного підприємства, належать модель «продукт-ринок» І. Ансоффа, метод Бостонської консультативної групи, метод Мак-Кінзі «General Electric», Матриця DPM або Shell, метод життєвого циклу Hofer /A.D.Little.

Оперативне управління товарною політикою передбачає регулювання обсягів реалізації окремих товарних позицій під впливом ситуаційних чинників в межах окремих календарних періодів (кварталу, місяця, декади). Однією з найбільш популярних у сучасних умовах концепцій управління товарним асортиментом та його оперативного регулювання є концепція категорійного менеджменту, яка в Україні перебуває на стадії інтенсивного розвитку.

У сучасній фаховій літературі досі немає єдиного або загальноприйнятого визначення поняття «категорійний менеджмент». Найбільш поширеним є варіант, згідно з яким «категорійний менеджмент – це процес управління асортиментом, за яким кожна товарна категорія розглядається як самостійна бізнес-одиниця» [2]. Дане визначення акцентує увагу на важливості асортиментної категорії як бізнес-одиниці, що є новітньою позицією щодо попередніх методів управління асортиментом.

Категорійний менеджмент – це концепція не окремого підприємства, а партнерська програма. До юридичних суб'єктів, задіяних у партнерстві, належать: виробниче підприємство, посередник (логістична компанія), торговельно оптове або роздрібне підприємство.

В основі категорійного менеджменту лежать поняття життєвого циклу товарів, типів споживчої поведінки, мерчандайзингу й технологій просування товарів [5, с. 11-12]. Схожість і розходження споживчих характеристик товарів допомагають групувати товарні асортименти магазину за категоріями, що дає можливість управляти останніми як окремими бізнес-одинацями.

Технологія категорійного менеджменту передбачає здійснення таких етапів, як виділення категорій, визначення їх ролі, оцінювання та встановлення цілей для кожної категорії, вибір категорійної стратегії і тактики, реалізація запланованих дій та аналіз результатів. При цьому оцінка категорій здійснюється на основі ABC та XYZ аналізу, що базуються на законі Парето 80/20.

Для виробників категорійний менеджмент виступає вищою сходинкою товарної політики та інструментом максимального задоволення потреб своїх споживачів, а також інтересів дистриб'юторів, роздрібних мереж. Для ритейлера категорійний менеджмент є альтернативним підходом до управління асортиментом, що дозволяє максимізувати прибутковість і оборотність категорій та лояльність споживача до магазину. Таким чином, впровадження прийомів категорійного менеджменту є ефективним сучасним інструментом регулювання результативності господарської діяльності як виробничого, так і торговельного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика : Підручник / В.Я.Кардаш. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.
2. Крещенко О. Методологічні засади концепції категорійного менеджменту / О. Крещенко // Економіка. – 2013. – № 4 (124), липень-серпень. – С. 39-44.
3. Кубишина Н. С. Методика розробки стратегічного набору товарів на промисловому ринку / Н. С. Кубишина // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – С.171-178.
4. Стернюк О. Б. Аналіз методів формування товарної політики підприємства [Електронний ресурс] / О. Б. Стернюк // Збірник наукових праць Львівського політехнічного НУ. – 2004. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
5. Сысоева С. В. Категорийный менеджмент. Курс управления ассортиментом в рознице (+CD) / С. В. Сысоева, Е. А. Бузукова. – СПб.: Питер, 2011. – 288 с.

Анелина Малиновская, к.э.н.,

Институт менеджмента, маркетинга и финансов,
г. Воронеж, Российская Федерация

Владимир Немиров, к.э.н.

Российская академия народного хозяйства и государственной службы
г. Москва, Российская Федерация

СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ НЕКОМЕРЧЕСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОБЛЕМА ИХ РАЗВИТИЯ В РОССИИ

В настоящее время российское общество столкнулось с трудностями решения не только экономических, но и важнейших социальных проблем.

Одним из институтов, способных эффективно справиться с решением многих задач привлечения дополнительных финансовых средств в отрасли социальной сферы, а также содействовать оптимизации распределения ресурсов национальной экономики, является некоммерческий сектор, называемый также «третьим сектором экономики».

Особая роль некоммерческого сектора экономики обуславливается также тем, что его организации становятся ядром гражданского общества, без которого немислима реализация на практике принципов демократии, декларируемых представителями государственной власти России. Через некоммерческие организации граждане получают возможность реализовывать глубинные человеческие устремления к выражению своей индивидуальности и проявления добровольной инициативы. Деятельность представителей третьего сектора в связи с этим дает не только ощутимый экономический, но и социальный эффект.

Некоммерческий сектор представляет собой динамично развивающийся социальный институт, который играет все более важную роль в развитии современного российского общества. Он прямо направлен на решение актуальных социальных проблем и способен внести весомый вклад в реализацию эффективной социальной политики и модернизацию страны в целом и отдельного региона в частности.

Со стороны властей РФ предпринимаются определённые шаги по поддержке его развития. В апреле 2010 г. вступил в силу Федеральный закон о поддержке социально ориентированных некоммерческих организаций (№ 40-ФЗ от 05 апреля 2010 г.), в августе 2011 г. принято постановление Правительства РФ № 713 «О предоставлении поддержки социально ориентированным некоммерческим организациям (СО НКО)», которое предусматривает выделение средств из федерального бюджета на субсидирование их деятельности, в том числе через региональные бюджеты. Разрабатываются региональные программы поддержки СО НКО.

Подлинно некоммерческие организации не могут выполнять свою миссию, если создаются по указке сверху. НКО появляются там и тогда, где и когда сформировалась объективная потребность в их деятельности, а также наличествует благоприятная общественно-политическая среда. Сущностная черта НКО заключена в добровольной природе их появления. Однако социально-экономическое и культурное отставание многих регионов России, различное понимание проблемы региональными властями затрудняет процесс появления значимого для общества этого сектора экономики.

Характерной чертой современной эпохи является процесс продвижения человечества к цивилизации третьего тысячелетия – постиндустриальной эре. Это тот неизбежный системный фон, на котором, в частности, в России происходят коренные социально-экономические перемены. Не учитывать вышеуказанного фона означает лишить себя возможности проведения правильного анализа и понимания происходящих в стране перемен и событий. В этих условиях, чтобы избежать социального конфликта, необходимо выгоды, полученные в результате внедрения новых технологий,

сберегающих труд и время, поделить с миллионами рабочих. Кроме того, уменьшающаяся занятость в формально рыночной экономике и сокращение правительственных расходов в общественном секторе требуют сосредоточить больше внимания на третьем секторе [3, с.139].

Сегодня можно признать тот факт, что государственная и муниципальная политика в развитых странах неизменно строится с учетом экономического и политического потенциала НКО. Это обусловлено теми реальными достижениями в экономике и социальной сфере, которые демонстрируют НКО. Третий сектор в развитых западных странах не только вносит существенный вклад в развитие экономики и способствует снижению социальной напряженности за счет создания рабочих мест, но и демонстрирует заметные достижения в области социальной работы: значительный процент детских садов, интернатов для инвалидов, домов для престарелых, больниц и тому подобных учреждений находятся в ведении некоммерческих организаций.

НКО могут возникать и развиваться только в условиях демократического общества, признающего права и свободы для предпринимательской, политической, научной, социально-культурной и иной общественно-значимой деятельности. Учитывая, что в странах Запада такие условия сложились раньше, чем в России, мы видим там не только более развитый сектор НКО, но и большее число серьезных научных публикаций, посвященных его исследованию.

Список использованных источников:

1. Анализ эффективности в некоммерческом секторе: проблемы и решения / Борисова Е. И., Полищук Л. И. // Экономический журнал ВШО. –2009. – №1. – С. 80-100.
2. Carnegie Andrew (1900). The Gospel of Wealth. Cambridge, Mass: Harvard University Press; republished 1962, p. 421.
3. Connolly T., Conlon E., Deutsh S. (1980). Organizational Effectiveness: A Multiple – Constistency Approach. Academy of Management Review, vol. 5, p. 382.
4. Herman R., Renz D. (1997). Multiple Constituencies and the Social Construction of Nonprofit Organization Effectiveness. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, vol. 26, p. 489.

Romana Mikhel, Candidate of Economic Sciences,
Institute for regional research named after M.I. Dolishniy
of the NAS of Ukraine, Lviv

SUPPORT PROGRAMMES FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE EU-UKRAINE ASSOCIATION AGREEMENT

Small and medium-sized enterprises (SMEs) are the backbone of the EU economy: there are 23 million SMEs in Europe, representing around 99% of all enterprises, and 57% of them are proprietorships. They provide two-thirds of total employment in the private sector, represent 80% of total job creation and generate more than half of the EU value added [3, p. 31]. A new stage of relations between Ukraine and the EU, which began with the signing of the Association Agreement opens us new opportunities for Ukrainian industry that include new and already existing cooperation programs (such as European Neighborhood Policy).

EU launches several new programs aimed at supporting and financing the economic development of Ukraine. These programs include:

- The program "Horizon 2020";
- EU SURE: EU Support to Ukraine to Re-launch the Economy, which includes a program that is aimed at providing support to small and medium enterprises;
- Support Program for SMEs, which in turn include "Support to Ukraine's Regional Development Policy" and "Neighbourhood Investment Facility".

"Horizon 2020" is the largest program for research and innovation in the EU (with 80 billion euro funding). The program will be available over 7 years (2014-2020). "Horizon 2020" is the financial instrument implementing the Innovation Union, a Europe 2020 flagship initiative aimed at securing and strengthening Europe's global competitiveness. This program will concentrate on three priority areas: advanced science, industry leadership, social challenges.

One of the components of this program is the industrial leadership with about 17 billion euro budget. Aiming at new and breakthrough technologies, this part of the program will contribute to boosting competitiveness, creating jobs and supporting growth. With the signing of the Association Agreement, Ukraine got access to the program the condition of which was the EU membership or association. Minimum conditions for participation in the program except the above mentioned are:

- At least three legal entities must participate in projects;
- Any two of the three entities cannot be located in same country;
- All three legal entities must be independent from each other [1].

Such conditions are particularly favorable for the participants from Western Ukraine, as the border proximity to the EU makes it possible to establish better business relations with its Member States.

EU SURE program is part of the EU aid package with the budget of 110 million euro. The program was adopted in April 23, 2015 and is aimed at strengthening the capacity of Ukrainian institutions and infrastructure in priority areas of the Association Agreement. EU SURE assists in developing small and medium enterprises in different regions of Ukraine. It will contribute to the restoration of the Ukrainian economy, stimulate growth and job creation.

At the regional level EU SURE will provide business advices and impart entrepreneurial skills among Ukrainian SMEs. This assistance will be given through business support centers, whose work will be carried out in cooperation with the European Bank for Reconstruction and Development, local business organizations, banks and local/regional authorities. Business support center will help improve the competitiveness of the industrial sector by connecting local businesses to the network of local consultants and international experts in the relevant field. Business advice will be provided according to the size and complexity of challenges. The centers also advise SMEs on how access to financing. Targeted sectors will depend on the economic profile of the region and their activities should be directed (but not limited) to the following key sectors: agriculture, innovation, improvement of provision of public services provision and infrastructure, energy efficiency and green economy [2, p. 19].

The program "Support to Ukraine's Regional Development Policy" (budget of 5,3 million euros for 2012-2016) is aimed at strengthening the capacity of the Ukrainian government and other stakeholders as well as at developing and implementing effective regional development policy. Some parts of these strategies are related to economic development in general and some are developed specifically for small and medium businesses. This program combines grants for local authorities and NGOs.

Participation in the financial programs of the EU is an important factor in strengthening the competitiveness of the enterprise. National authorities should provide more information on participation possibilities of SME in interregional and cross-border programs. Such involvement will provide them not only financial aid but also great experience through participation in EU training programmes.

References:

1. Горизонт-2020. Наука ближче до суспільства / Національний інформаційний центр зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fp7-ncp.kiev.ua
2. Commission Implementing Decision on the Special Measure 2015 for Private Sector Development and Approximation in favour of Ukraine to be financed from the general budget of the European Union. 2752 final. – Brussels: European Commission, 2015. – 48 p.
3. Lopriore M. Supporting enterprise development and SME in Europe // EIPAScope. – 2009. – № 2. – Pp. 31-36.

Анастасія Могилова, д.е.н.,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара,
м. Дніпропетровськ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Історичний розвиток та сучасний стан провідних країн світу та компаній-лідерів відповідних галузей дозволив дійти висновку щодо трансформації характеру інноваційних рішень, а саме: у процесі розвитку економіки інновації також змінювались. Спочатку підприємства під час ведення своєї діяльності впроваджували матеріальні (продуктові) інновації (модернізація або заміна обладнання та інших апаратних засобів з метою поліпшення та оптимізації виробничих процесів), проте далі із загостренням конкуренції на ринку компанії почали активно використовувати також нематеріальні (управлінські) інновації (поліпшення умов праці, включаючи психологічного характеру; використання різних мотиваційних чинників; зміна розпорядку трудового дня, спрощення документообігу та інше, що сприяє підвищенню продуктивності) (рис. 1). Крім того, можна встановити відповідність кожного із виявлених типів управлінських рішень індустріальним технологічним укладам [3].

Серед вдалих стратегічних управлінських рішень вважаємо впровадження концепції Кайдзен, яка охоплює філософію ведення бізнесу, що фокусується на безперервному вдосконаленні процесів виробництва, розробки допоміжних бізнес-процесів і управління, а також всіх аспектів життя. Тобто в Японії працівники не шукають ідеальну роботу, переходячи від одного підприємства до іншого, а будь-яку роботу перетворюють в роботу своєї мрії.

Кайдзен включає в себе п'ять ключових елементів (5S): 1) Seiri – акуратність; 2) Seiton – порядок; 3) Seiso – чистота; 4) Seiketsu – стандартизованість; 5) Shitsuke – дисципліна.

Трансформація управлінських рішень

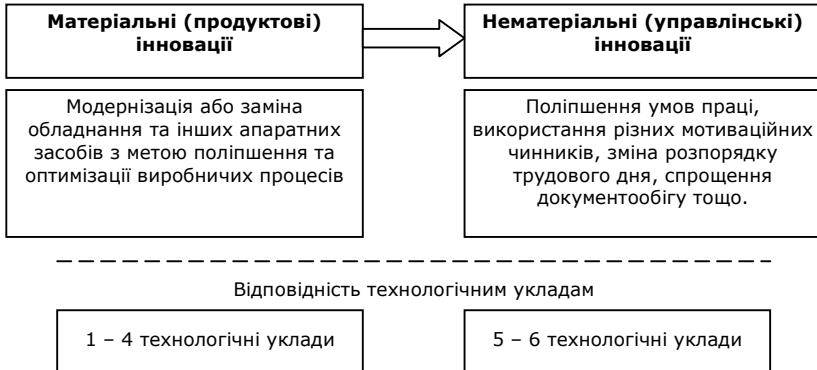

Рис. 1. Трансформація управлінських рішень

Концепція Кайдзен передбачає орієнтацію на процес. Збій у досягненні запланованих результатів вказує на збій в процесі. Тому завдання менеджменту – ідентифікувати і виправляти такі процесні помилки.

Перший крок у процесі впровадження Кайдзен в компанії – введення циклу PDCA, який забезпечує безперервність в досягненні політики підтримки і вдосконалення стандартів (рис. 2).

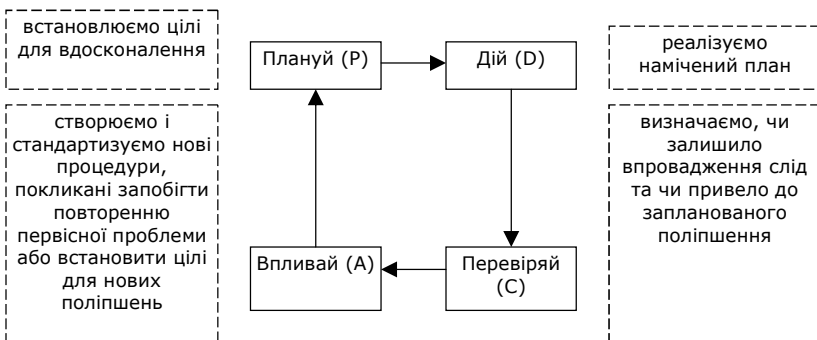

Рис. 2. Цикл PDCA та його характеристика*

*Складено автором на основі джерела 1.

Перед початком нового циклу PDCA варто стабілізувати поточний процес за допомогою циклу «стандартизуй-роби-перевірй-впливай» (SDCA), який стандартизує і стабілізує поточні процеси, в той час як PDCA покращує їх. SDCA відноситься до підтримання, а PDCA – до вдосконалення, а разом вони стають двома головними завданнями менеджменту.

В Україні Кайдзен Клуб було відкрито у 2010 році. До нього долучилися наступні компанії: Інтерпайп НТЗ, Shell, Дніпропетровський завод бурового устаткування (ДЗБО), типографія Univest Print, виробник офісних меблів АМФ, компанія «Лантманнен Акса» та інші [2].

Очевидним є те, що до даного клубу не увійшли представники всіх галузей народного господарства. А отже, не всі провідні гравці ринку впровадили головні принципи Кайдзен при організації процесу виробництва. Проте впровадження на сучасних підприємствах принципів управління Кайдзен сприятиме зростанню сили бренда підприємства шляхом вдосконалення складових ДНК бренду.

Список використаних джерел:

1. Вадан О. Кайдзен. Системные принципы [Электронный ресурс] / О. Вадан // Бизнес Энтропия. – Режим доступа: <http://bizentropy.biz/articles/79-kajdzen-sistemnye-principy.html>
2. Історія КАЙДЗЕН-Клубу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kaizendub.com.ua/kaizen-club-in-ukraine/istoriya.html>
3. Кричевский Г. Е. Технологические уклады (ТУ), экономика нанотехнологий и технологические дорожные карты нанопродукции (волокна, текстиль, одежда) до 2015 г. и далее [Электронный ресурс] / Г. Е. Кричевский. – Режим доступа: <http://www.nanonewsnet.ru/articles/2011/tehnologicheskie-uklady-tu-ekonomika-nanotekhnologii-tehnologicheskie-dorozhnye-kart>

Вікторія Мусаткіна,

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Досягнення стійкої конкурентної позиції на ринку, забезпечення високої рентабельності та ефективної діяльності підприємства можливі лише за умови реалізації якісних організаційно-управлінських рішень. Сучасна практика показує, що підприємства з невисоким рівнем сформованого економічного потенціалу чи невикористаними можливостями його застосування найчастіше зазнають криз, що обумовлює необхідність формування системи оперативного адаптування підприємства до змін зовнішнього середовища на основі ефективного механізму управління потенціалом.

Розуміння сутності та складових економічного потенціалу, а також управління ним варіюються у різних наукових джерелах [1-5]. Але загалом управління економічним потенціалом розглядається як основний чинник раціонального споживання ресурсів та ефективного функціонування виробничої системи підприємства.

Процесу управління притаманні наступні ознаки: причинно-наслідковий зв'язок між складовими економічного потенціалу, наявність керуючої і керованої підсистем; динамічний характер економічного потенціалу підприємства; здатність системи економічного потенціалу промислового підприємства змінюватися від незначних впливів; збереження, передача і перетворення інформації.

При цьому основними завданнями управління економічним потенціалом підприємства є:

- цілеспрямованість, тобто визначення необхідного стану або поведінки системи;

- стабілізація, яка передбачає утримання системи в існуючому стані в умовах негативних зовнішніх впливів;
- виконання програми розвитку – забезпечення переходу системи в необхідний стан в умовах, коли значення керованих величин змінюються за відомими детермінованими законами;
- оптимізація – утримання або переведення системи в стан з екстремальними значеннями характеристик при заданих умовах і обмеженнях.

Управління економічним потенціалом охоплює процеси його формування, використання і розвитку. Організація формування потенціалу підприємства спрямована на пошук стратегічних можливостей та ресурсів для підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та виявлення резервів. Управління використанням потенціалу орієнтоване на «залучення» до роботи ресурсів, виявлених під час аналізу його потенційних можливостей, але які з певних причин не були реалізованими. Розвиток потенціалу – це «наращування» потенціалу за рахунок резервів, покращання фінансових та техніко-економічних показників [5].

Загалом управління економічним потенціалом у процесі його використання і розвитку можна розподілити на такі етапи:

1. Оцінка – передбачає визначення рівня використання потенціалу підприємства, розміру нереалізованого потенціалу та стадії життєвого циклу господарюючого суб'єкта.

2. Визначення цілей підприємства – формування системи стратегічних та тактичних цілей господарюючого суб'єкта з врахуванням фактичного етапу розвитку, можливості нереалізованого потенціалу та потенціалу розвитку.

3. Розробка програм розвитку потенціалу – формування чітких та послідовних завдань щодо формування та використання потенціалу підприємства, спрямованих на досягнення визначених цілей.

4. Контроль за виконанням розроблених програм розвитку – етап управління економічним потенціалом підприємства, який передбачає постійне спостереження за виконанням обраної програми розвитку.

5. Моніторинг, який передбачає постійний контроль, відстеження діяльності об'єкта та збір інформації про його стан в певних умовах зовнішнього середовища, прогнозування на підставі отриманих даних динаміки і основних тенденцій розвитку та розробку науково-обґрунтованих рекомендацій.

Отже, формування достатнього економічного потенціалу є метою кожного підприємства й передумовою його успішної, ефективної діяльності, основою стійкого розвитку та максимально результативного функціонування. Дослідження особливостей управління економічним потенціалом підприємства допоможе розробляти такі механізми управління, які давали б можливість визначати та активізувати резерви економічного потенціалу для успішної реалізації програм розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Арєф'єва О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства / О. В. Арєф'єва, Т. В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7(85). – С. 71-76.

2. Анфилатов В. С. Системный анализ в управлении: учебное пособие / В. С. Анфилатов, А. А. Емельянов, А. А. Кукушкин. – Москва: Финансы и статистика, 2002. – 368 с.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
4. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємства промисловості: формування, оцінка, управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук / Є. В. Лапін. – Харків: НТУ «Харківський політехнічний ін-т», 2006. – 37 с.
5. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

Валерія Пенюк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У країнах з розвинутою ринковою економікою одне із центральних місць серед актуальних проблем управління підприємством посідає проблема підвищення рівня конкурентоспроможності та ефективності його діяльності. У наш час управління будь-яким підприємством неможливе без людського фактора, незважаючи на технічний чи технологічний розвиток, модернізацію виробництва, комп'ютеризацію процесів управління тощо. А тому питання якісного використання потенціалу працівників для забезпечення ефективної діяльності підприємств залишається відкритим, а проблеми практичного використання зарубіжного досвіду управління цим потенціалом – актуальними.

Сучасні підприємства погоджуються із тим, що однією із важливих їх переваг є наявність кадрового потенціалу, але водночас розуміють, що відсутність досконалого теоретичного підґрунтя та практичного досвіду управління цим потенціалом є перешкодою для ефективного його використання. Саме тому важливо вдало використати вже існуючий досвід на практиці та адаптувати його до певного середовища.

За останні десятиріччя у більшості розвинених країн світу управління кадровим потенціалом зазнало радикальних змін, адже робоча сила вже розглядається як ключовий ресурс економіки, а людський чинник став головним фактором досягнення ефективності та конкурентоспроможності підприємства. Наприклад, кадрові служби багатьох американських підприємств формують на певний період схеми можливих переміщень співробітників у посаді в організаційній структурі фірми з урахуванням очікуваних вакансій, паралельно здійснюючи певну роботу зі стимулювання планування працівниками своєї кар'єри. Особлива увага в американській практиці приділяється добору і атестації кандидатів на керівні посади, що полягає у ретельній, виключно індивідуальній перевірці й оцінці кожного кандидата на посаду, а також проведенні оцінці рівня їх потенціалу за певними критеріями. Загалом американська практика управління кадровим потенціалом включає формування ефективних систем оплати праці, аналіз організації праці і робочих місць, атестацію службовців, перевірку рівня кваліфікації, рівня професійності, освіти, досвіду роботи, відповідності займаній посаді тощо.

На відміну від американської системи, японці більшою мірою використовують відданість компанії, наприклад шляхом ототожнення інтересів працівників з інтересами корпорацій, що в результаті формує здорову моральну обстановку в колективі та дозволяє підвищити ефективність їхньої роботи. Зі зростанням тривалості зв'язків працівників зі своєю фірмою збільшуються можливості оптимізації системи управління кадровим потенціалом. У Японії це реалізується в рамках довічного найму, а у провідних корпораціях США та Західної Європи тривалі зв'язки стимулюються матеріальними та моральними методами. В Японії широко використовуються розгалужена система пільг для постійних працівників: оплати проїзду до місця роботи, надбавок на утримання сім'ї, оплати стоянок автомашин, виплат на соціальні потреби, соціального страхування, медичного страхування, надання путівок на відпочинок, забезпечення харчуванням працівників, видачі премій та подарунків тощо [1].

На провідних зарубіжних підприємствах також практикується внутрішньофірмове навчання, підготовка та перепідготовка кадрів. Широке визнання отримала концепція універсальної підготовки, в рамках якої заохочується оволодіння суміжними професіями, яка збагачує працю, підвищує мотивацію, суттєво розширює можливості використання робочої сили [2].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що на управління кадровим потенціалом у певній країні впливає низка факторів, а саме: економічний розвиток, соціально-політичне становище країни, культурні та релігійні цінності, людський фактор, попередній практичний та історичний досвід. А тому, переймаючи досвід від провідних країн світу, вітчизняним підприємствам необхідно розуміти, що не всі практичні навички можуть бути адаптовані до їх використання, можливо, на підприємствах варто створити комбінований спосіб управління кадровим потенціалом підприємства, який би найкраще поєднував поєднував позитивні сторони зарубіжного досвіду та особливості вітчизняного стану економіки, ринку та людей.

Список використаних джерел:

1. Зарубіжний досвід управління трудовим потенціалом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/33169/>
2. Базалійська Н. П. Світовий досвід управління трудовою діяльністю персоналу в країнах з розвинутою ринковою економікою / Н. П. Базалійська // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2015. – № 1(56). – С. 138-142.

Валентина Поляно, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні загальноновизнаним та підтвердженням практикою підприємницькою діяльністю є той факт, що результативність та ефективність функціонування кожного підприємства, його конкурентоспроможність, успіх та можливості подальшого розвитку напряму залежать від якості управління трудовими ресурсами. В той же час значимість управління персоналом в

системі менеджменту організації за останнє століття змінювалась багаторазово, як змінювались і точки зору, теоретичні та методологічні підходи, практика та погляди фахівців, які приймають управлінські рішення у цій сфері.

Глобальний перегляд персональних та колективних цінностей призвів до усвідомлення того, що сьогодні людський капітал – це сила організації. Провідні західні компанії давно відносять персонал разом з інформаційними технологіями та фінансами до найважливіших факторів, що впливають на ефективність та розвиток бізнесу. Цим пояснюється їх постійне прагнення до створення максимально комфортних умов роботи співробітників, підвищення мотивації та вдосконалення системи управління персоналом, що в подальшому забезпечує високу соціальну ефективність життєдіяльності колективу, призводить до зростання продуктивності праці і, в результаті, покращення результатів діяльності та підвищення конкурентоспроможності організації.

Систему управління персоналом можна розглядати як комплекс методів, за допомогою яких організація впливає на співробітника. Оскільки система управління персоналом складається із багатьох підсистем, до яких можна віднести організацію системи управління персоналом, кадрову політику, підбір кадрів, адаптацію, навчання та розвиток, мотивацію праці, організаційну культуру, соціально-психологічний клімат, роль керівництва організації тощо, то функціонування цієї системи загалом та досягнення організацією бажаних результатів залежить від того, наскільки ефективно налагоджена робота усіх підсистем.

Останнім часом науковці все частіше говорять про необхідність якісних змін системи управління персоналом, по суті – про перехід від HR-менеджменту (управління людськими ресурсами) до HR-дирекшену (HRDA, дієвому спрямуванню людських ресурсів) [3, с.11].

Управління трудовими ресурсами традиційно розуміється як сукупність принципів і методів, засобів і форм впливу на інтереси, поведінку і діяльність працівників з метою максимального використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій [2, с.266]. У зв'язку із цим проблеми безперервної дії на людські ресурси цікавить вчених тривалий час і є достатньо висвітленою у літературі, хоча у різних авторів трактування цієї дії є різними. Наявність таких конкретних дій впливу (як матеріальних, так і моральних), як показує практика, дійсно забезпечує ефективність роботи працівників, сприяє її підвищенню. Сьогодні цьому, зокрема, сприяють управління ефективністю діяльності, планування заміщення посад, удосконалення внутрішніх комунікацій, інтегрований підхід до управління такими процесами, як рекрутинг, найм, швидка адаптація, навчання, управління ідеями, управління талантами, спрямовані на залучення перспективних фахівців тощо.

Однак можна погодитися з думкою окремих авторів, що традиційна система управління персоналом, яка містить в собі такі елементи, як ієрархічну структуру організацій, основну структурну одиницю – робоче місце, основні відносини – керівник-підлеглий, у сучасних умовах не

забезпечує необхідного рівня ефективності. У зв'язку із цим кожен керівник, як стверджує В. Музыченко, має здійснити свідомий перехід від питання, що повинен робити співробітник, до більш точного питання: яким повинен бути співробітник. До базисних компетенцій сучасного співробітника вчений відносить: орієнтованість на зміни; отримання та використання нових знань та навичок; постійне «раціоналізаторство», ефективну взаємодію та співробітництво; орієнтованість на потреби клієнтів; націленість на результат [3, с.26].

Співробітник, наділений перш за все саме такими компетенціями, сприяє реалізації кінцевої цілі процесу управління, яка, як стверджує І. Адізес, полягає у тому, щоб зробити організацію результативною та ефективною у найближчій та довгостроковій перспективі [1, с.23]. Для досягнення зазначеної мети, на думку І. Адієса, менеджменту потрібні чотири «вітаміни» – «функції менеджменту»:

- «вітамін Р», який робить організацію продуктивною (результативною) у короткостроковому періоді (організація задовольняє поточні потреби клієнтів);

- «вітамін А», який робить організацію ефективною у короткостроковому періоді (організація працює, використовуючи мінімум необхідних ресурсів та уникаючи невиправданих втрат);

- «вітамін Е», який робить організацію результативною у довгостроковій перспективі (організація вміє задовольняти потреби майбутніх клієнтів і може належним чином реагувати на зміни у зовнішніх умовах);

- «вітамін І», який робить організацію ефективною у довгостроковій перспективі (в організації немає незамінних людей і вона зберігає здатність до виживання, органічно адаптує до змін).

Зазначені «вітаміни» корелюють з відповідними профілями та якостями, властивими менеджеру: «Р» (виробник) – працює на результат, на задоволення потреб клієнтів; «А» (адміністратор) – координує діяльність, досягаючи оптимального порядку та послідовності в організаційних процесах; «Е» (підприємець) – генерує інноваційні ідеї, визначає курс розвитку компанії; «І» (інтегратор) – організатор, гармонізатор відносин у колективі. Складена із зазначених букв абревіатура (РАЕІ) відома як «код Адієса» і характеризує, по суті, різні стилі управління [3, с.98].

Впровадження у практику управління персоналом визначеним І. Адієсом зв'язком кодів РАЕІ із життєвим циклом організації дозволить з'ясувати риси, які повинні бути притаманні співробітникам на конкретних етапах її життєвого циклу, доцільність застосування різних стилів управління, необхідність підсилення та ослаблення зазначених вище «функцій менеджменту».

Список використаних джерел:

1. Адізес І. Управління змінами : Как ефективно управлять змінами в обществе, бизнесе и личной жизни / І. Адізес. – СПб. : Питер, 2010. – 224 с.
2. Іваннікова Н. А. Митивація як один із методів управління людськими ресурсами підприємства. / Н. Іваннікова // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці : Книги–ХХІ, 2007. – Вип. І. Економічні науки. – С. 265–272.
3. Музыченко В. В. HR в СТАРТАПЕ / В. Музыченко. – М. : ИНФРА-М, 2015. – 224 с.

Eva Romančíková, Assoc.prof.Ing.CSc.

School of economics and management in public administration,
Bratislava, Slovak Republic

PUBLIC GREEN PROCUREMENT AS VOLUNTARY INSTRUMENT OF ENVIRONMENTAL POLICY

The quality of environment, affected by environmental pollution, excessive use of resources and increasing consumption, has become a reason of efforts of the European Union to search for new instruments helping reverse the present state. Such instruments include green public procurement.

The use of green public procurement as a voluntary instrument of environmental policy is substantiated by the fact that public institutions represent a high share of the purchasing power on the EU market every year, accounting for 19 % of GDP of the EU countries, according to 2011 survey of the European Commission. [1]

In communication from the Commission to the European Parliament, Council, European and Social Committee and Committee of the Regions COM/2008/400, green public procurement is defined as "a process whereby public authorities seek to procure goods, services and works with a reduced environmental impact throughout their life cycle when compared to goods, services and works with the same primary function that would otherwise be procured". [3]

In the green public procurement process, public procurers are obliged to follow the principle of effectiveness upon spending financial resources. However, observing this principle does not mean that the lowest price of the offered goods, services or works is accepted but that the utility value is maximised by considering the societal environmental impact throughout the life cycle of the given product.

The assessment of bids by means of considering life cycle costs presupposes an elaboration of methods for selected procured products in the EU, and these need to be adequately transposed at national, regional and local levels. However, the process of creation of common methods has not been completed.

In an effort to implement the process of green public procurement the EU as much as possible, in July 2014, the European Commission issued so called "green criteria" for 22 groups of products including copying and graphic paper, materials used in the building industry, wood-based construction panels and furniture. The green criteria have reflected both the basic criteria recommended for all public procurers and complex criteria for the procurers who want to consider environmental impacts upon procuring.

Public green Procurement in the Slovak Republic

The Ministry of Environment of the Slovak Republic highlighted the importance of implementing green public procurement by elaborating three National Action Plans. The first National Action Plan for green public procurement was elaborated for the period of 2007 - 2010, and the second one for the period of 2011 - 2015. The strategic goal of the second Action Plan was to "increase the share of implementing green public procurement in the Slovak Republic at 65 % at the level of central authorities of state administration, and at 50 % at the level

of self-governing regions and municipalities by 2015". We point out that in 2013, the share of green public procurement at the level of central authorities of state administration was only 6.1 % in relation to the number of contracts and 55.4 % in relation to the financial volume of contracts. At the level of self-governments, this share was only 4.6 % in relation to the number of contracts and 3.9 % in relation to the financial volume of contracts. [1]

The objective of the Ministry of Environment of the Slovak Republic in the National Action Plan for green public procurement for the period of 2016 - 2020, which is being drafted, is to achieve a 50 % share of green contracts performed by the state administration authorities out of the overall number of concluded contracts for selected product groups. Fulfilment of such an objective requires a deepened cooperation with towns and municipalities, self-governing regions and their subordinate organisations as well as with the Ministry of Interior of the Slovak Republic, aimed at simplifying the conditions of concluding green public contracts on the electronic marketplace.

In order to support acceleration of this process, new Act on Public Procurement 343/2015 Coll. has replaced Act 25/2006 Coll. on Public Procurement and change and amendment of some laws as amended in full extent. [4]

It is necessary to point out that the European public procurement guidelines were implemented already in Act 25/2006. They introduced the implementation of environmental aspects upon concluding contracts above the limit if the following are concerned:

- contracts for products with high energy consumption - public procurer has to define requirements for the given product in the description of the subject-matter of contract with the highest performance and the highest energy efficiency class
- the assessment criteria in relation to contracts for the deliveries of motor vehicles for passenger transport and motor vehicles for transport of goods have to harmonise the energy environmental impact of operating such vehicles throughout their life cycle.

Law was also considering an obligation for the cases of contracts above or below the limit to demonstrate technical and professional competence of candidates, specifying the instruments of environmental management. In addition, in relation to environmental characteristics, it pointed to a need to observe criteria necessary in order to achieve national or other environmental branding. Based on law, price is not a criterion in case environmental characteristics are considered.

In the action plan for the period of 2016 - 2020, priority product groups include the following [2]

- Copying and graphic paper
- Office IT equipment
- Imaging equipment (printers, multi-function devices, copying devices)
- Detergents and cleaning services
- Food and catering services
- Vehicles and transportation services

- Furniture
- Textiles
- Electricity
- Construction works

The European Commission has elaborated recommended environmental characteristics related to selected product groups, which are regularly updated. The characteristics have been created in order to enable their direct insertion in tender dossier, thus reducing the administrative burden of public procurers related to the verification of conformity.

Further process of streamlining the public procurement mechanisms presupposes: creation of benchmarks, maps and limits for efficiency assessment; automation of benchmarks based on data from the electronic systems of public procurement; elaboration of sample documents and check-lists; increase of the awareness of public procurers and other procurers of the issue of green public procurement in the Slovak Republic; promotion of the system of environmental characteristics in public contracts.

Based on Europe 2020 strategy, green procurement is a suitable instrument ensuring effective use of public finance. Besides environmental effects, the implementation of green public procurement generates social, health-related and economic effects, which include an increased quality of life, higher standards of product quality and increased competitiveness, resulting in price reduction.

Green procurement presupposes the purchase of environmentally friendly products, works and services. Environmental characteristics of such products need to be specified in detail by the contracting authority based on the needs and requirements of their organisation.

References:

1. Zelené verejné obstarávanie, SAŽP, Banská Bystrica 2014, ISBN 978-80-89503-34-6.
2. Informácia o implementácii Národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie v Slovenskej republike za roky 2011-2015 za rok 2013.
3. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu a hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, COM/2008/400 s názvom Verejné obstarávanie pre lepšie životné prostredie.
4. Zákon č. 25/2006 Z. o verejnom obstarávaní o zmene a doplnení ktorých zákonov v znení neskorších predpisov.
5. Kováč, M. (2013). Methods and tools of measurement of economic security on the level of territorial units in Slovakia: International journal CROMA. (2013, 1, ISSN 2335-7959) 60-71.
6. Filip, S. (2013). Tasks of the security system of the Slovak republic In: Informačné technológie, ekonomika a právo: stan a perspektívy rozvíjajúcej sa spoločnosti (ITEL - 2013) : Materiál medzinárodnej vedeckej konferencie, Černivci 3-5 kvintna 2013. - Černivci : Bukovinskij universitet, ISBN 978-617-614-028-3. - S. 245-246.

Олександра Сідуняк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Необхідність формування соціальних пріоритетів розвитку державно-приватного партнерства (ДПП) зумовлена потребою орієнтації діяльності бізнесу та влади на вирішення суспільних проблем. Оскільки основою їх

діяльності є принципи, які зазначаються у законодавстві, проектах та нормах, на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду, слід сформувавши їх систему.

Під принципами соціальних пріоритетів партнерства держави та бізнесу, на нашу думку, слід розуміти основні засади, вихідні положення та напрямки, якими повинні керуватися суб'єкти ДПП при плануванні та реалізації проектів. Оскільки принципи є основою як законодавчої, так і правозастосовчої діяльності, слід особливу увагу наділити соціальним аспектам, які не завжди у пріоритеті в умовах розвитку ринкової економіки.

Зважаючи на зарубіжний та вітчизняний досвід застосування механізмів ДПП, визначимо принципи, які мають особливий вплив на розвиток соціальної сфери [1; 2; 3, с.17; 4, с.24]:

- принцип рівності перед законом і свободи, який має на увазі під собою три аспекти: «прозорість» вибору партнера з суб'єктів недержавного управління; рівність всіх економічних агентів у доступі до послуг, що надаються в сфері державних громадських служб (public services); рівність усіх приватних компаній у праві укладення контрактів ДПП;

- принцип врахування громадської думки про необхідність реалізації проектів або програм на умовах державно-приватного партнерства на конкретних територіях;

- принцип конкурентності та прозорості, що передбачає конкурсний принцип відбору приватного партнера, який готовий співпрацювати з державою у напрямку покращення соціальних благ, при цьому процедури повинні бути прозорі для конкурсантів і доступні для громадського контролю;

- принцип добровільності участі та спільності інтересів учасників державно-приватного партнерства при реалізації державної соціальної політики;

- принцип стабільності угоди й одночасно його гнучкості, що полягає в необхідності забезпечення незмінності основних умов взаємовідносин держави, приватного партнера та суспільства, і, в той же час, можливість внесення до нього змін за погодженням сторін, оскільки часто в момент укладення контракту неможливо передбачити всі умови на період його реалізації;

- принцип відповідальності сторін за виконання умов контракту, зокрема, соціальна відповідальність приватного партнера за якість надання послуг, а також відповідальність держави за виконання зобов'язань перед приватним партнером, у тому числі щодо компенсації збитків у разі змін норм законодавчого регулювання;

- принцип стимулювання і гарантій, що означає наявність у рамках ДПП умовних зобов'язань, покликаних забезпечити стійкість реалізації проекту і мотивацію сторін (може також розглядатися як ознака ДПП, але з урахуванням соціальної специфіки проектів ДПП може бути віднесений і до базових принципів, оскільки характерний тією чи іншою мірою для всіх проектів);

- принцип справедливої ціни, що визначається як зобов'язання держави забезпечувати відшкодування витрат приватній стороні з урахуванням

закріпленої в угоді системи винагороди приватного партнера та розподілу ризиків між сторонами із найменшою шкодою для суспільства, яке є користувачами результатів ДПП.

Отже, основним засадами, напрямками та положеннями при плануванні та реалізації проектів ДПП повинні стати як основні – ті, що зазначені у Законі України «Про державно-приватне-партнерство» [1], та ті, що знайшли відображення у економіці розвинених держав з належним рівнем соціального розвитку: рівності і свободи, врахування громадської думки, конкурентності та прозорості, добровільності участі та спільності інтересів учасників, стабільності, соціальної відповідальності, стимулювання і гарантій та справедливої ціни. На нашу думку, саме вони повинні стати основою формування соціальних пріоритетів розвитку ДПП, які слугуватимуть основою законодавчої та нормативної бази при формуванні нового законодавства та проектів у галузі розвитку ДПП у соціальній сфері.

Список використаних джерел:

1. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 №2404 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – Ст. 524 [із змінами та доповненнями]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
2. Игнатюк Н. А. Базовые принципы государственно-частного партнерства [Электронный ресурс] / Н. А. Игнатюк. – Режим доступа: <http://www.faito.ru/news/1328090416>.
3. Аблаев И. М. Основные принципы государственно-частного партнерства в условиях модернизации российской экономики / И. М. Аблаев // Экономика и политика. – 2013. – №2 (99). – С.17-20.
4. Варнавский В. Г. Государственно-частное партнерство: теория и практика / В. Г. Варнавский, А. В. Клименко, В. А. Королев и др. // Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом ГУ-ВШЭ, 2010. – 287 с.
5. Зельднер А. Г. Смешанная социально-устойчивая экономическая система: проблемы собственности / А. Г. Зельднер А. Г. // Экономические науки. – 2010. – С. 23-27.

Евгений Терехов, к.э.н.,

ГВУЗ «Национальный горный университет», г. Днепропетровск

УПРАВЛЕНИЕ ГОРНЫМ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕМ В АСПЕКТЕ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТЕХНОГЕННЫХ УГОДИЙ

Земельные угодыя становятся все более ограниченным ресурсом в условиях развития промышленности, объектов транспортной, жилищной инфраструктуры. Поэтому всякое использование земель, кроме стремления к максимизации экономических эффектов конкретного хозяйствования, должно учитывать последствия для их состояния в перспективе [1]. При этом следует различать землепользование необратимого (например, городское строительство) и обратимого характера (например, разработка месторождения). Землепользование последнего типа является динамичным и представляет собой резерв экономического развития соответствующих регионов. Каждый тип временного землепользования, независимо от того, на использовании каких свойствах земли он основывается, должен отвечать требованиям общественной необходимости и предусматривать сохранение функциональных характеристик земельных угодий [2].

В современных условиях хозяйствования восстановление земель, нарушенных горнодобывающими предприятиями, следует рассматривать как

інструмент трансформації господарської структури гірnodобуваючих регіонів, необхідною для їх розвитку після завершення добування корисного копалини. При цьому важливим умовою досягнення стійкого землепольовання після завершення гірnodобування є збереження балансу відчужуємих під розробку і повертаємих після рекультивації земель [3, с. 245]. Рівень відновлення земель в Україні після відкритих гірnodобування в середньому не перевищує 60% за площею їх порушення. При цьому значення бала бонітету рекультивованих земель за урожайністю становлять 30..40% від значень невідшкодованих земель відповідної агропромислової групи ґрунтів. Серйозними є і вартісні втрати від цих угодій (середня нормативна грошова оцінка за гектар орних земель в зоні поширення чорноземів південних – 12..16 тис. грн. проти 32,5 тис. грн. вартості невідшкодованих угодій (2016 рік)).

Виходячи з цього, при плануванні заходів по відновленню техногенних земель повинна ставитися мета повернути ресурс не ідентичний порушеному за споживаческими властивостями і напрямку використання, а ресурс – відповідний за вартісними характеристиками, з урахуванням змін структури попиту на земельні ділянки в регіоні. Однак, модифікація ґрунту і, зокрема, після відкритих гірnodобування повинна бути контролюваною і мінімальною відносно їх цільового призначення, виходячи з еталонних показників якості ґрунту [4]. В цьому випадку техногенні ділянки можуть розглядатися як ресурс, забезпечуючий надійні результати господарювання.

Заходи по захисті земель повинні бути спрямовані, зокрема, на відновлення їх екологічних функцій [5, с. 79].

До об'єктів рекультивації слід відносити не тільки ґрунти, безпосередньо піддані руйнуванню внаслідок видобування корисного копалини, але і ділянки, на які здійснювалося опосередковане впливання гірnodобування (забруднення, зміна режиму ґрунтових вод, повітряні викиди гірnodобування, продуктів переробки корисного копалини і др.).

Враховуючи, що відновлення земель повинно здійснюватися за бажанням конкретного землекористувача, в використання якого перейдуть ці ділянки після завершення всіх етапів рекультивації [6]. Таким чином, метою заходів по управлінню земельними ресурсами відкритої гірnodобування місцевості повинно бути недопущення погіршення її функціональних властивостей, збереження рівня грошової оцінки угодій, забезпечення їх виробничого і екологічного обґрунтованого післяпромислового використання [7]. При цьому необхідно прагнути мінімізувати період відчуження земель під розробку місцевості шляхом впровадження технологій, прискорюють процес обробки і відновлення земельних ділянок [8, с. 163]. Структурне планування відновлених ділянок повинно враховувати загальні тенденції в напрямку землепольовання країни, так і специфічні потреби гірnodобуваючих регіонів в земельних ресурсах.

Список использованных источников:

1. Ohne Boden – bodenlos (2002). Eine Denkschrift zum Bodenbewusstsein. Wissenschaftlicher Beirat Bodenschutz beim Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. Berlin, Dezember, 58 s. Verfügbar um : <http://www.umweltbundesamt.de/boden-und-altlasten/bod-en/bildung/download/Denkschrift.pdf>.
2. Земельний кодекс України : за станом на 10.12.2015 р. № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.-ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2768-14>.
3. Terehow, E.V. Feststellung der ökonomisch zweckmässigen ordnungsfolge der ausnutzung und der wiedernutzbarmachung von grundflächen in den tagebauen / E. V. Terehow // Економічний форум. – 2015. – № 3. – С. 245-253.
4. Braunkohletagebau im Rheinischen Braunkohlenrevier (2008). Aachener Tourismus Studien. Verfügbar um: <http://www.heinsberger-tourist-service.de/radwandern/routentipps/braunkohletagebau-u-im-rheinischen-braunkohlen-revier.html>.
5. Terehow, E. V. Entwicklung des ökonomisch-okologischen potentials von boden nachtagebaulicher entstehung zu nachhaltiger bewirtschaftung technogenerlandschaften / E. V. Terehow // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 78-86.
6. Прокопенко В. І. Сучасні складові формування ціни рекультивованих земель на відкритих гірничих розробках / В. І. Прокопенко, О. О. Кириченко, Є. В. Терехов // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2006. – №2. – С. 76-83.
7. Прокопенко В. І. Застосування системного підходу у моделюванні механізму економіко-організаційного забезпечення обігу земельних ресурсів гірничого відводу / В. І. Прокопенко, Є. В. Терехов // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2007. – №2. – С. 81-90.
8. Litvinov, Yu. (2016). Improving the technology of working the benches of overburden rocks on the non-transport development scheme, Metallurgical and Mining Industry, No. 2, pp. 162-166. Available at: http://www.metajournal.com.ua/assets/Journal/english-edition/MMI_2016_2/25-_Litv-inov.pdf.

Наталія Тимошик, к.е.н.,

Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя
м. Тернопіль

ПРОГНОЗУВАННЯ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Прогнозування в управлінні підприємствами займає чільне місце, оскільки дозволяє отримати науково-обґрунтовані висновки про їх фінансовий стан в майбутньому та альтернативні шляхи здійснення господарської діяльності. Проте через нестабільність сучасної економіки прогнозування стає не тільки основою планування, але й умовою виживання.

Аналізуванням та прогнозуванням фінансових результатів підприємств присвятили свої наукові праці І. В. Алексєєв, І. О. Бланк, Е. Альтман, В. В. Горлачук, О. В. Єфимова, В. О. Касьяненко, О. Ю. Клементьєва, О. Є. Кузмін, Л. В. Старченко, Г. В. Савицька, Р. Таффлер і інші [1].

У теперішній час найважливішими проблемами підприємства є забезпечення сталого розвитку, розширення ринкових позицій, заволодіння конкурентними перевагами у довготривалій перспективі. Забезпечення виконання цих завдань можливе лише при правильному виборі стратегічного напрямку, досконало розроблених стратегіях, грамотному використанні стратегічного управління, яке вимагає якісного інформаційного забезпечення. А це можливо тільки завдяки використанню прогнозних інструментаріїв.

Економічне прогнозування – це вироблення науково-обґрунтованих суджень про перспективи розвитку економічного явища, що базуються на основі наукових методів пізнання та використання всієї сукупності методів і засобів економічної прогностики [2, с.26].

Безпосередньо процес прогнозування, який є одним із основних методів управління, не завжди повинен зводитися лише до встановлення кількісних значень. Тут також слід розуміти метод раціонального пошуку виважених стратегічних рішень для кожного з підприємств.

За результатами досліджень можна надати такі рекомендації:

- створити банк інформації за результатами діяльності підприємства в минулий період для підвищення точності прогнозування;
- прогнозування діяльності підприємства має обов'язково проводитися в комплексі з подальшим здійсненням перспективної фінансово-економічної діагностики, а не тільки до визначення кількісних показників. Тому тут також доцільно застосовувати метод пошуку раціональних стратегічних рішень і дій для окремого підприємства;
- чітко врахувати можливість ймовірних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах підприємства, які не можуть бути послаблені чи усунені ним (зміни в митному та податковому законодавстві, активна поведінка конкурентів, відсоток інфляції, військові дії та ін.). Це зменшить величину похибки;
- доцільно використовувати для прогнозування метод сценаріїв та аналізувати не тільки найбільш ймовірне значення відповідних показників, але й інші значення, що матимуть місце при вкрай несприятливому, чи, навпаки, дуже сприятливому середовищі.

Таким чином, при прогнозуванні неможливо передбачити події зі стовідсотковою точністю і, відповідно, неможливо усунути достатній ступінь ризику. З цих причин важливо навіть при дуже сприятливих умовах мати план виходу із кризових ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний розвиток підприємства на стадії науково-технічної підготовки виробництва: особливості планування та організування : Монографія / Кузьмін О. Є., Алексєєв І.В., Сай Л.П., Коць О.О. – Львів: Видавництво «Растр-7», 2012. – 256 с.
2. Касьяненко В. О. Оцінка фінансової складової інноваційного потенціалу національної економіки України / В. О. Касьяненко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 9. – С. 33-37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_9_10.

Viktória Čejková, prof. Ing. PhD., **Lukáš Kopanický**, Mgr.,
School of economics and management in public administration,
Bratislava, Slovak Republic

INSURANCE MEDIATION FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES AND THEIR MANAGEMENT

The business of small and medium enterprises (SMEs) has a significant and irreplaceable role in all countries with market economy. Small and medium enterprises are a backbone of the European economy and, in the long term, also the key employer. Their greatest advantages include their flexibility, lower capital intensive nature, innovation possibilities and coverage of more and more differentiated market segments. They are considered to be the most effective, most progressive and thus most important part of economy. The paper will characterise insurance mediation for SMEs.

Managers of every enterprise need to have an overview of risks which could jeopardise the smooth operation of a company in future. Before identifying a risk, both the owner and employees of a company have to carry out an assessment of all company values (material, financial, intangible assets, workforce), which could be a subject to loss or damage. It needs to be carried out in order to find out what risk factors represent a potential threat for their company. A number of risks can be eliminated. They can be influenced and subsequently checked. Such risks are called influenceable risks. They predominantly concern insurable risks upon insurance mediation and insuring the risks of SMEs.

Different risk factors and risk levels are to be concerned upon specifying the amount of premium in practice. Insurance policies are divided into tariff groups according to different factors and risk levels upon calculating premium. Tariff group represents a group of insurance policies with an approximately equal risk. For instance, four risk factors can be considered upon motor vehicle insurance – age of driver, gender, type of car and residential address. The number of tariff groups then equals to the product of the number of factors and levels. Each tariff group has a different premium amount. The process of its calculation is thus simplified in practice. Other risks of SMEs include credit risk, liquidity risk, market risk, currency risk, interest rate risk, operational risk and other risks [3].

Risk management: Neither people nor business entities can insure all risks jeopardising their lives or business activities. Some risks can also be eliminated in a different way. It is important for them to know the risk management instruments and implement the risk management process. Risk management is a process of risk exploration, its influencing, preventing, damage reduction, and exploring the possibilities of financial coverage of consequences [6].

SMEs conclude insurances ordered by law (i.e. compulsory insurance) and voluntary insurance, which a company has decided for. It usually represents the insurance of property, motor vehicle insurance for enterprises and other types of insurance. It sometimes includes life assurance for employees as a form of their motivation.

Insurance mediation and mediation activities are defined as: the submission of offers to conclude an insurance policy, submission of a draft insurance policy, carrying out other activities leading to the conclusion of an insurance policy; the conclusion of an insurance policy; cooperation upon insurance administration; cooperation upon insurance claims settlement and indemnity especially in relation to a claim, the exploration, assessment and processing of insurance risk analyses; the provision of professional counselling in the area of insurance [14].

Insurance mediation is an activity within which insurance is agreed, i.e. it is an activity leading to the establishment of an insurance relationship, a business activity of an insurance company. In a broader sense, it is a whole set of working procedures related to insurance activities.

It includes marketing, promotion of insurance, its administration and settlement of insurance claims [5, p.153]. Competitive environment on the insurance market creates conditions for citizens and enterprises to choose a quality environment based on their needs and possibilities, which is what insurance intermediaries help them with. Insurance agents typically clarify for

clients the offer of insurance products of the insurance company they work for. Insurance brokers provide their clients with impartial and objective consultancy in the sphere of insurance products offered by several commercial insurance companies on the insurance market.

Insurance mediation is only carried out by an insurance intermediary, i.e. a person carrying out such activities for financial or non-financial remuneration on the grounds of a respective licence. Such an insurance intermediary is included in one of the following categories, based on meeting certain qualification requirements: exclusive insurance intermediary, subordinate insurance intermediary, insurance agent, insurance broker.

Insurance intermediary is a professional representative of an insurance company who is supposed to agree insurances for the benefit of one or several insurers. Insurance intermediary can be a dependent or independent insurance expert – a legal entity (a business entity or organisation) or a private entity. Dependent intermediary typically carries out mediating activities for one insurance company and essentially only offers insurance products of such an insurance company. The insurance company is responsible for their activities and also provides them with all means necessary to conclude insurance policies. Independent intermediary is not bound to a particular insurance company. Besides insurance, they also provide policyholders with other services like risk evaluation, consultancy, they form insurances themselves and offer them to insurance companies, they represent the insured against insurance companies, etc. Intermediaries carry out their activities for remuneration (commission), which is included in premium. Intermediaries can be agents (mandataries) of one or another party (policyholder or insurer). The term broker is most frequently used for intermediaries in Slovakia [5, p. 190].

Insurance intermediaries operate as an interface between an insurer and a policyholder on the market [9, p. 17].

Exclusive insurance intermediary is a natural person carrying out insurance mediation on the grounds of a mediation agreement with one commercial insurance company.

Subordinate insurance intermediary is a natural person carrying out mediation on the grounds of an agreement with an insurance agent, insurance broker or insurance mediator from a different Member State.

Insurance agent is a natural person or legal entity carrying out insurance mediation on the grounds of an agreement with one or several insurance companies.

Insurance broker can either be a natural person or legal entity carrying out insurance mediation on the grounds of an agreement with a client. Insurance mediation can also be carried out on the grounds of a contract with one insurance company or several insurance companies. Mediation activities in the EU Member States are not regulated by law [13].

Mediation activities can also be carried out by a financial advisor, who is a trained person carrying out financial consultancy on the grounds of a written contract on financial advisory provision executed with a client. Mediation activities are carried out in the sector of insurance or assurance (Act of the National

Council of the Slovak Republic 186/2009 Coll. on Financial Mediation and Financial Advisory).

Intermediaries carry out their activities on the grounds of a licence issued by e.g. the National Bank of Slovakia in case of the Slovak Republic following the demonstration of their abilities and knowledge necessary to carry out mediation activities. Every intermediary is allocated a licence number under which they carry out mediation activities on the insurance market.

Intermediaries are supposed to facilitate the orientation of businesses on the insurance market. They help them decide for a suitable type of insurance based on client risks, and they provide them sufficient information with regard to their insurance protection. Mediation activities are becoming more and more popular.

The economic and other activities of small and medium enterprises carry certain risks. Insurance and insuring are a significant form of risk financial coverage. Insurance is focused on covering the risks whose occurrence would cause considerable damages to a business. The importance of insuring the risks of small and medium enterprises through the intermediaries of insurance for SMEs is therefore increasing nowadays.

SMEs execute different types of insurance however they execute voluntary insurance, e.g. insurance of liability for damage caused by the operation of an organisation, insurance of liability for damage caused by an employee and other types of liability insurance, in a smaller extent. Life assurance for the employees of SMEs is also executed in a small extent. The risks of different financial losses resulting from business activities, e.g. loss of profit insurance, professional indemnity insurance, insufficient income insurance, legal expenses insurance and others are not insured. On the grounds of the aforementioned, the paper characterised some other insurance products which are listed in the portfolios of commercial insurance companies.

The paper aimed at characterising the risks of SMEs and recommending insurance mediation through experts, i.e. insurance intermediaries of commercial insurance companies.

Insurance intermediaries nowadays fulfil the task of professional-level advisory on the insurance market. They offer and subsequently sell the products of commercial insurance companies and offer clients their professional services in the area of insurance protection of business entities, including SMEs, and execute insurance policies. They represent an important connecting link between a commercial insurance company and a client on the insurance market.

Our paper characterised insurance products and insurance mediation for small and medium enterprises, specifying particular insurance products for small and medium enterprises in the commercial insurance company Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s.

We highlighted the current trends and problems in relation to insuring the risks of small and medium enterprises in the selected commercial insurance company. We also specified the basis of mediation activities and pointed to the importance of an intermediary in insurance relationships. We presented possible risks resulting from the business activities of SMEs and pointed to the importance of cooperation of an intermediary with a client, i.e. the managers of SMEs.

We consider it important to present the accessibility of services provided by risk insurance intermediaries for SMEs. The managers of SMEs can choose the most suitable commercial insurance company and transfer the risks of their business to it, thus ensuring effectiveness, profitability of their business and elimination of losses of their own financial resources.

References:

1. Čejková V., Fabuš, M. (2014). Management and Criteria for Selecting Commercial Insurance Company for Small and Medium-Sized Enterprises, 2014. In: European Financial Systems 2014. Proceedings of the 11th International Scientific Conference, Lednice 12-13 June 2014. – Brno: Masaryk University, 2014. ISBN 978-80-210-7153-7. p. 105-110.
2. Čejková, V., Fabuš, M. (2012). Vplyv finančnej krízy na klientov komerčných poisťovní v Slovenskej republike. In: Economic and social development of Slovakia. Government effectiveness – Small and Medium Business – European Economy. Trenčín: Institute of Applied Management, pp. 76-87. ISBN 978-80-89600-07-6.
3. Čejková, V., Martinovičová, D., Nečas, S. (2011). Poistný trh. 1.vyd. Bratislava: Iura Edition, 222 s. ISBN 978-80-8078-399-0.
4. Ducháčková, E. (2009). Principy pojištění a pojišťovnictví. 3. vyd. Praha: Ekopres, 2009. 222 s. ISBN 978-80-86929-51-4.
5. Chovan, P., Čejková, V. (1995). Malá encyklopédia poistenia poisťovníctva. 1. vyd. Bratislava: Svornosť, 1995. 352 s. ISBN 80-85323-69-9.
6. Martinovičová, D., Čejková, V. (2013). Poistenie rizík malých a stredných podnikov. 1. vyd. Bratislava. Iura Edition. 2013. 250 p. ISBN 978-80-8078-672-4
7. Interné materiály Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s., z rokov 2010-2013
8. Projekt IGA č.3/2014 VŠEMVS v Bratislave, "Poisťovanie rizík MSP na poistnom trhu v SR", z r. 2014 a 2015.
9. Výročné správy Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s., z r.2010-2013.
10. Zákon NR SR č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve.
11. Zákon NR SR č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve.
12. Zákon NR SR č. 340/2005 Z. z. Zákon o sprostredkovaní poistenia a sprostredkovaní zaistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov
13. http://maag.euba.sk/documents/sprostredkovaniepoistenia_000.pdf
14. (http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/8-2012/11_biatec12-8_gergelyova.pdf and Act of the National Council of the Slovak Republic 186/2009 Coll. on Financial Mediation and Financial Consultancy).

Михайло Щурик, д.е.н.,

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ

ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ УГІДДАМИ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Проголошення ринкової моделі господарювання, земельна та аграрна реформи радикально змінили діючі раніше засади землеволодіння й землекористування сільських жителів. За результатами проведення трансформаційних заходів, каталізатором яких стало роздержавлення, паювання та приватизація земельних фондів колишніх сільськогосподарських підприємств користувачами і власниками аграрних земель стали нові агрогосподарства, господарства населення тощо. При цьому найбільшу питому вагу сільськогосподарських угідь одержали у власність господарства населення. На основі офіційних даних Державної служби статистики України та за нашими розрахунками, в аграрному секторі Карпатського макрорегіону нині домогосподарства мають у власності й підпорядковані майже 80% усього фонду сільськогосподарських угідь. Розмір

земельної площі, більшість якої приватизована, коливається в середньому в межах 0,6-0,8 га, тоді як у дореформенний період законодавчо було встановлено 0,25 га.

Радикальні зміни у землеволодінні потребують запровадження адекватного управління зі сторони відповідних державних і місцевих органів самоврядування. Передусім це стосується законодавчого забезпечення прав приватного землеволодіння, а також процесів використання, поліпшення та охорони земельних ділянок. Діючий у дореформенний період механізм управління присадибними ділянками селян, незважаючи на спроби механічного його перенесення на нинішні умови, не забезпечив очікуваних позитивних результатів організації земельного господарства селянином. Понад те, масова тотальна та дрібна приватизація земель, яка була використана як панацея підвищення продуктивності використання земельних ресурсів спрацювала навпаки. Якщо на початках приватизації земельних ділянок індивідуальний актор зумів забезпечити значне зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, то нині ці можливості практично повністю вичерпані.

Атрофованим стало також ставлення селянина до землі. Йдеться про те, що часто дрібний власник земельної ділянки розцінює приватне землеволодіння як індульгенцію недоторканності, попираючи при цьому всі цивілізовані морально-етичні норми. Саме цим можна пояснити домінування в дрібному приватному земельному господарстві екстенсивних, виснажливих методів використання земельних ділянок, зростання площ покинутих і незадіяних земель, монокультурність, відсутність сівозмін, низький рівень імплементації новітніх технологій тощо. На наше тверде переконання, запровадження приватного землеволодіння (дрібного) слід було здійснювати вибірково, персоніфіковано, керуючись при цьому не популістськими соціалізованими лозунгами, а здатністю професійно організувати сучасне використання й охорону землі.

Окремі вітчизняні й зарубіжні вчені попереджували про можливі негативні наслідки приватного землеволодіння. У відкритому листі до Михайла Горбачова лауреати Нобелівської премії в галузі економіки Франко Модильяні, Джеймс Тобін, Роберт Солоу рекомендували зберегти в Радянському Союзі суспільну власність на землю та формувати державні доходи за рахунок вилучення ренти за землекористування [1, с. 43]. Крім того, запровадження приватного землеволодіння, що спрямоване, як правило, на розв'язання проблеми підвищення віддачі землі як природного ресурсу входить у суперечність соціального плану, оскільки позбавляє права володіти нею тих громадян, які з певних суб'єктивних причин не мають і не будуть мати доступу до землі як субстанції, що призначена для потреб усіх землян. Генрі Джорд у 1879 році в праці «Прогрес та бідність» зазначав, що людина має природне, природжене право на землю, а всі громадяни мають рівне право на ту частину вартості землі, яка пов'язана з її природними властивостями [2].

Ці та інші недоліки організації використання, зберігання, поліпшення та охорони земельних ділянок засвідчують недоліки управління, що були

допущені в процесі формування засад землекористування домогосподарствами у вітчизняному аграрному секторі. Зважаючи на те, що в Україні проголошено ринкову модель відтворення земельних ресурсів у сільському господарстві, а також прагнення інтегруватись до засад землекористування й землеволодіння країн ЄС, важливим завданням є прийняття адекватних управлінських рішень. Передусім це стосується проведення заходів з упорядкування земельних фондів населення, а також сільськогосподарських підприємств. Йдеться про прийняття управлінських рішень щодо відповідності використання та охорони земельних ділянок відповідно до вимог сьогодення господарствами населення. При цьому слід керуватися не правом недоторканості приватного землеволодіння, котре стало однією з причин незадіяності багатьох земельних ділянок селян, а також нерозпайованого фонду. Управлінські рішення слід спрямовувати на забезпечення цільового, високопродуктивного використання й охорони земель АПК, обов'язкового проведення заходів щодо їх поліпшення, збереження й охорони. Потреба прийняття парадигмальних управлінських рішень пояснюється тим, що значна частина дрібних власників і користувачів земельних ділянок не в змоззі організувати сучасне ринкоорієнтоване земельне господарство ні за яких умов, незважаючи на те, що земельні ділянки ними приватизовано.

За нашими розрахунками, в аграрному секторі Карпатського макрорегіону нині лише близько 15-18% селян, при наданні адекватної матеріально-технічної, фінансової допомоги зможуть забезпечити належне використання й охорону земельних площ. Інші ж 80-85% володіють землею в основному для забезпечення власних продовольчих потреб. Цілком очевидно, що визріла необхідність прийняття управлінських рішень, спрямованих на деприватизацію й реприватизацію земельних ділянок у тих домогосподарствах, які вже більше 10 років не можуть забезпечити використання й охорону земель відповідно до моделі ринкової економіки господарювання. Це аксіома, котру слід усвідомити адекватним управлінським органам центрального та місцевого підпорядкування. Нині потрібно терміново прийняти рішення про повторний перерозподіл земель сільськогосподарського призначення, провівши при цьому їх інвентаризацію в розрізі власників і користувачів та угідь.

Дослідження процесів управління земельними ресурсами АПК у багатьох країнах світу засвідчують, що належна організація використання й охорони сільськогосподарських земель забезпечується в абсолютній своїй більшості сільськогосподарськими підприємствами, а не дрібними господарствами сільського населення. Дрібноземелля ускладнює не лише прийняття управлінських рішень щодо належного використання й охорони земель, збереження і поліпшення ґрунтів, а й унеможливорює імплементацію новітніх досліджень науки і техніки.

Список використаних джерел:

1. Бенкс Р. Общественное благосостояние и частная прибыль / Бенкс Р. – СПб: НИЦ «Экоград», 1991. – С. 42-47.
2. Джордж Г. Прогресс и бедность [Электронный ресурс] / Джордж Г. – СПб, 1896. – Режим доступа: <http://land-question.narod.ru>.

Ярослав Ярема, д.е.н.,

Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних динамічних відносинах між виробниками і споживачами продукції в центр уваги висувається проблема управління конкурентоспроможними елементами структури суб'єктів господарювання. Забезпечення розвитку підприємства ґрунтується на сукупності можливостей, ресурсів, перспектив підприємства, що вимагають корінної зміни поглядів з урахуванням реалій української економіки. Необхідність формування і розвитку потенціалу підприємств обумовлена розподілом ресурсів, обмеженнями і можливостями підприємства, нестабільністю бізнес-середовища, складністю вирішуваних завдань і прийнятої сучасної парадигми управління.

Сьогодні перед підприємством постають питання можливості знайти відповідні сили, можливості та ресурси для своєчасної адекватної реакції на умови і зміни існуючого та прогнозованого зовнішнього середовища. Наявність таких питань зумовлює пошук управлінського інструментарію, що забезпечує збереження і підвищення якісного та кількісного складу потенціалу підприємств та механізмів його розвитку як однієї з найважливіших складових стратегічного менеджменту. На складові та функціональні особливості стратегічного менеджменту підприємства впливають ресурси та потенціали підприємства. До таких можна віднести кадровий, організаційний, структурний, внутрішній та ринковий. Сукупність потенціалів та ресурсів підприємства, їх наявність та розвиток дозволяють сформуванню стратегію підприємства [1].

Важливу роль у розвитку підприємства і його стратегічних планах має конкуренція. Сила конкурентної боротьби відображається в стратегії, результатом якої є ресурсне забезпечення, соціальна політика, екологічність процесів, диверсифікація номенклатури продукції, вдосконалення технології, інтенсифікація потенціалу підприємства тощо. Стратегія розвитку із зміцнення потенціалу підприємства залежить від конкурентоспроможності. Конкурентоспроможністю підприємства можна визначити сукупність його ринкових переваг та наявність потенціалу розвитку власних ринкових позицій на основі ресурсного та виробничого потенціалів, що є первинними джерелами розвитку в умовах вільного товарообміну. Наявність потенціалу і ресурсів розвитку дозволяє не тільки покрити витрати, а й згенерувати прибуток підприємства, що є індикатором конкурентоспроможності.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства і його потенціалу передбачає постійний моніторинг ресурсів та процесів, що зумовлює вивчення сильних і слабких сторін конкурентів і дозволяє керівництву підприємства бути не тільки готовим до потенційних загроз, але і використовувати свої переваги.

Оцінку наявності та розвитку конкурентних переваг підприємства доцільно розпочати з визначення потенційних та реальних можливостей

підприємства, з його внутрішнього потенціалу та ресурсного забезпечення. Доцільною є і оцінка конкурентів на ринку та перспектив їх розвитку [2].

Управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства припускає проведення наступних дій: виявлення структури конкурентоспроможного потенціалу; формування методики його діагностики, оцінку елементів конкурентоспроможного потенціалу; інтегральну оцінку конкурентоспроможності підприємства; аналіз конкурентних переваг і слабких сторін діяльності підприємства; розробку загальної і локальних стратегій із збереження і розвитку конкурентоспроможного потенціалу.

Основні характеристики конкурентоспроможного потенціалу підприємства: структура, тобто елементи, які є складовими потенціалу, їх взаємозв'язок і взаємозалежність; можливості потенціалу підприємства (як реалізовані, так і нереалізовані); ресурси, необхідні для реалізації можливостей; знання, навички і уміння, що дозволяють використовувати ресурси потенціалу підприємства.

Таким чином, конкурентоспроможний потенціал підприємства – це сукупність організаційних, фінансово-економічних, трудових, інформаційних, технологічних і інших ресурсів підприємства.

Найбільш доцільним і ефективним для вирішення проблеми управління конкурентоспроможним потенціалом є використання системного і ситуаційного підходу. В умовах ускладнених міжфункціональних зовнішніх і внутрішніх зв'язків виникає необхідність створення ефективної комплексної системи підтримки конкурентоспроможного потенціалу підприємства, яка була б адекватною сучасним вимогам, враховувала динаміку кон'юнктури ринку, ґрунтувалася на принципах адаптивної і створювала можливість гнучкого і швидкого ухвалення управлінських рішень. Така система повинна включати комплекс постійно діючих інноваційних, інвестиційних, маркетингових, матеріальних, організаційно-управлінських, соціальних, кадрових заходів, направлених на встановлення, забезпечення і підтримку потрібного рівня конкурентоспроможності підприємства. Комплексна система підтримки потенціалу підприємства є відкритою системою, динамічною, складною, вірогідною, оскільки, по-перше, процес організації виробництва складається з декількох етапів; по-друге, здійснення всіх етапів організації виробництва відбувається в результаті їх тісного взаємозв'язку, який відображає реалізацію принципу зворотного зв'язку; по-третє, даний процес характеризується наявністю численних зв'язків із зовнішніми системами [3].

Отже концепція формування і розвитку потенціалу підприємства повинна бути економічно та науково обґрунтована. На основі досліджень варто зазначити, що розвиток потенціалу варто розглядати як з позиції внутрішнього, так і зовнішнього – ринкового середовища. Тільки в умовах їх комплексного врахування можливо створити повноцінний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [моногр.] / А. Э. Воронкова. – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2004. – 320 с.
2. Басовский Л. Е. Финансовый менеджмент / Л. Е. Басовский – М.: ИНФРА-М, 2003. – 240 с.
3. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Ю. Б. Иванов. – Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2009. – 256 с.

Ірина Буднікевич, д.е.н., Ірина Гавриш, Інга Крупенна, к.е.н.,
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, м. Чернівці

КОНЦЕПЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ПРИВАБЛИВОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Концепція територіального маркетингу розглядається як дієвий інструмент максимізації ефективності територіального управління, спрямованого на: задоволення потреб внутрішніх та зовнішніх суб'єктів території в громадських благах, послугах, ідеях; підвищення привабливості території (для проживання, для відвідування, для діяльності); вирішення тих проблем, з якими більшість органів місцевої влади не можуть справитися традиційними управлінськими способами; збереження існуючих та формування нових конкурентних переваг території; досягнення цілей стійкого розвитку територіальних систем; розвиток партнерства та гармонізації інтересів учасників соціально-економічних відносин.

Маркетингова політика привабливості є сукупністю заходів, які спрямовані на залучення уваги цільових аудиторій до певної території (країни, регіону, міста, туристичної території тощо). Розробляється та реалізується органами територіальної влади за активної участі членів громади. Як елемент територіальних програм та стратегій розвитку, впливає на бізнесову, ділову, інвестиційну, інноваційну, туристичну, соціальну, міграційну, екологічну та інфраструктурну привабливість територій. Така політика формує сприятливе підприємницьке та інноваційне середовище, визначає надходження та напрямки інвестицій, туристичних потоків, кваліфікованих фахівців та працівників, залучає у місто креативний клас, знижує відтік місцевого населення з регіону, особливо молоді та представників середнього класу тощо.

Сьогодні в Україні формується конкурентне середовище і з'являється можливість на основі маркетингових досліджень виявити, сформувати та реалізувати конкурентні переваги територій, які дозволять активізувати їх соціально-економічний розвиток. Змінюється філософія та цілі розвитку регіонів та міст України, які для підвищення своєї конкурентоспроможності намагаються сформувати у своїх межах якісне середовище для проживання та соціальної реалізації населення, привабливе середовище для відвідування, сприятливе інвестиційне та підприємницьке середовище.

З початку ХХІ ст. «ринок» українських регіонів / міст почав переходити зі стадії «ринок продавця» до стадії «ринок покупця» з усіма можливими наслідками для регіонів / міст, більшість з яких сформували свою «унікальну торговельну пропозицію», яка досить часто копіювала сусідні території. Якщо регіон (місто) не мав чітко вираженої унікальності або набір його характеристик подібний до характеристик декількох конкурентів, розташованих в одному регіоні (області, країні), то в результаті конкурентної боротьби за ресурси та інвестиції переваги отримував той регіон чи те місто, органи управління якого орієнтувалися на збутову концепцію муніципального маркетингу. Наприклад, для просування міста та

стимулювання збуту використовують такі інструменти, як привабливі ціни для перебування відвідувачів, кращі тарифи на комунальні послуги, мінімальні витрати підприємців для входу з ринків, спеціальні умови ведення бізнесу (ВЕЗ, СЕЗ, кластери), оптимальні «умови постачання» та якість муніципального продукту.

Збутова концепція територіального маркетингу (яка сьогодні поширена у вітчизняних практиках) передбачає спрямування діяльності територіальних органів влади на задоволення потреб зовнішніх та внутрішніх суб'єктів для підвищення інвестиційної привабливості території. Сьогодні орієнтація на збутову концепцію територіального маркетингу активно використовується при залученні у регіон чи місто девелоперських компаній та торговельних мереж національного та міжнародного формату, для підвищення привабливості території для суб'єктів господарювання у розміщенні активів з метою розширення власного сегмента на ринку та привабливості для населення з позицій реалізації трудового потенціалу, а також рівня відтворення здатності до праці.

Використання маркетингу в цій та попередніх концепціях (виробничій, товарній) базується на сукупності технічних методів, навичок, дій, які можуть успішно «продати», наприклад, конкретні характеристики території (особливе географічне розміщення території, особливі ресурси, особливі об'єкти, які роблять територію більш привабливою для інвесторів, туристів, відвідувачів тощо).

Однак маркетингова діяльність у рамках ситуативних концепцій не має системного характеру, елементи комплексу маркетингу розвинуті недостатньо, а результати маркетингових досліджень сприймаються як рекомендаційні і не стають основою стратегій територіального розвитку. Дискурси «місто для туристів», «місто для інвесторів» є досить ризиковими, адже тотальне захоплення представників органів територіальної влади (як і органів державної влади вищого рівня) стратегіями підвищення туристичної та інвестиційної привабливості країни, регіону чи міста, орієнтованими на зовнішні цільові аудиторії, можуть погіршити умови проживання та здійснення підприємницької діяльності членів територіальної громади (зростає навантаження на комунальну сферу: на прибирання сміття, водопостачання та водовідведення, на газові та електричні мережі, на транспорт, на викиди від транспорту в повітря тощо), знизити активність місцевих інвесторів (нерівний доступ до ресурсів, більш вигідні умови, а тому нижчі витрати для іноземних інвесторів), змінити культуру ставлення до туристів (у кінці 2006 р. у західній пресі неодноразово порушувалося питання так званого «паризького синдрому» – недоброзичливість парижан, яка відзначалася туристами в ставленні до них, що примусило міську владу розробити додаткові програми, спрямовані на закріплення Парижу як «туристичної Мекки»).

На наш погляд, в Україні потрібно і можливо здійснити перехід від збутової концепції територіального і, зокрема, муніципального маркетингу, метою якого є, наприклад, «здобуття статусу туристичного міста» або «залучення в місто іноземних інвестицій», до стратегічно орієнтованих

концепцій, метою яких є: в класичній – статус комфортного міста для відвідування, життя, навчання, господарювання, реалізації здібностей, інвестицій; у соціально-етичній – екологічно, економічно та соціально збалансоване місто; у концепції взаємодії – партнерство, засноване на довготривалих відносинах.

Як перспективні концепції територіального маркетингу, які дозволять сформуванню адекватної системи управління привабливістю територій, ми розглядаємо і надаємо змісту таких стратегічним концепціям: класична, соціально-етична та партнерська. В *класичному розумінні* територіальний маркетинг, як філософія територіального управління, спрямований на задоволення потреб цільових аудиторій шляхом формування довготривалих конкурентних переваг і визначення пріоритетних напрямків розвитку. В основі *соціально-етичної* концепції територіального маркетингу філософія функціонування територіального утворення, яка базується на принципах соціальної, екологічної та економічної відповідальності суб'єктів території, метою якої є забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку. Територіальний маркетинг у рамках *партнерської концепції* – це філософія функціонування території, яка базується на формуванні, підтримці та розвитку взаємовигідних довготривалих відносин із учасниками процесу взаємодії, метою якої є створення нових цінностей, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку території. Довготривалі відносини сприяють підвищенню та трансформації іміджу країни, регіону чи міста, забезпечують лояльність усіх суб'єктів, об'єктів та контактних аудиторій (у тому числі інших міст, регіонів, країн), є одним з найбільш комплексних та ефективних механізмів просування території у внутрішньому та зовнішньому соціально-економічному просторі. Маркетингові інструменти підвищують привабливість території для проживання, професійної діяльності та самовираження, для інвестицій, для відвідування та взаємодії.

На наш погляд, територіальний продукт повинен бути комплексним, різнобічним, орієнтованим на різні цільові аудиторії. І.М.Буднікевич розробила схему мультиатрибутивного муніципального продукту, яка складається з трьох рівнів, але формується окремо для кожної з цільових груп: для проживання, для ведення бізнесу, для відвідування, для інвестування [1].

На першому рівні «Товар за задумом» міста широко використовують свої унікальні характеристики комфорту, формуючи таким чином унікальну пропозицію. Наступний рівень муніципального продукту характеризує його як товар у реальному виконанні, яке має низку об'єктивних властивостей – конкретне місце проживання, господарювання, відвідування, інвестування. Таким чином, необхідно сформуванню набір визначених корисностей, спрямованих на задоволення ключової вигоди певної цільової аудиторії. Маркетинговий продукт для кожної з них містить подібні елементи, але вимоги до властивостей самого елемента залежать від специфіки цільового ринку. Наприклад, потреби населення у просторовому пересуванні забезпечує громадський транспорт, для туристів та відвідувачів важливими є пішохідні зони та місця для паркування, наявність у місті залізничного

вокзалу, аеропорту, мережі громадського транспорту. Бізнес потребує розвинутих транспортних коридорів, митних терміналів, об'їзної дороги тощо. Для населення носієм корисності є житлова нерухомість, для підприємців – виробнича та комерційна, для туристів – заклади розміщення, для інвесторів – девелопмент, туристи оцінюють природні ресурси, придатні для відпочинку та рекреації, для підприємців важливими є усі види природних ресурсів тощо.

Третій рівень «Територіальний продукт з підкріпленням» – це набір атрибутів, які споживач очікує та на який погоджується при придбанні даного товару. Він передбачає полегшене використання наявних умов як усередині, так і поза містом, створення додаткових вигод для цільових аудиторій міста: збалансування умов для проживання, господарювання, відвідування та інвестування з урахуванням сучасних естетичних, економічних, соціальних та екологічних стандартів. Наприклад, ефективним інструментом тут може стати формування міської логістичної мережі для бізнесу та логістизація громадського транспорту (єдина міська диспетчерська служба), створення екологічних житлових масивів, формування міських та регіональних кластерів, розробка комплексного туристичного продукту. Цікавий інтегрований туристичний продукт створено у Великобританії – картка для туристів «Британська спадщина» (www.visitbritain.com/heritagepass). Цю картку можна придбати в Лондоні та інших містах і подорожувати з нею по всій Великобританії зі значними знижками на відвідування більш ніж 600 туристичних об'єктів.

На ціну територіального продукту з підкріпленням впливає якість муніципального управління. Його привабливість знижують негативні емоції, отримані у боротьбі з бюрократами, час, витрачений на відвідування департаментів та управлінь міської ради, узгоджувальні процедури тощо [4]. Дуже важливо опрацювати питання витрат бізнесу при розробці муніципальних проектів або їх оцінці місцевою адміністрацією, при ухваленні рішення про кредитування, поручительство та іншу підтримку, створити умови підвищення інвестиційної привабливості навіть тоді, коли ресурсних передумов не існує, і сформувані їх може якісне адміністрування.

Важливою для усіх цільових аудиторій є інтерактивність муніципального середовища, яка дає змогу встановити взаємозв'язки між усіма учасниками та реалізувати партнерську концепцію муніципального маркетингу. Для цільової групи «інвестори» до таких характеристик очікуваного товару можна віднести інвестиційний клімат та інвестиційний імідж регіону, соціально-правову безпеку ведення бізнесу, умови для розширення інвестицій, повноцінні логістичні мережі, а не транспортну інфраструктуру, як на другому рівні товару, наявність передумов формування територіальних кластерів, доступ до регіональних ресурсів тощо. Д. Візгалов пропонує у перелік інструментів ввести також інформаційні бази, які формуються муніципалітетом для цільових галузей і надаються у користування підприємцям регіону: бази даних постачальників сировини, устаткування, інжинірингових та консалтингових компаній, кадрів для цільових галузей, проведення дослідження ринків для потреб цільових галузей [2]. Актуалізуються додаткові властивості, пов'язані з унікальними цінностями,

емоційними уявленнями, захопленнями, враженнями, ідеями, стилем життя, культурою міських цільових аудиторій, тобто усе те, що забезпечує подієвий маркетинг.

Повертаючись до першого рівня запропонованої моделі мультиатрибутивного територіального продукту привабливість, Чернівецької області необхідно формувати в таких напрямках: «комфортне місце для проживання» – поселенська, соціальна, міграційна, екологічна привабливість, «комфортне місце для ведення бізнесу» – підприємницька, ділова привабливість, «гостинне місто» – туристична привабливість, «комфортне місце для інвестицій» – інвестиційна, інфраструктурна, бізнесова привабливість.

Інвестиційна привабливість територій формує умови та ознаки, що визначають інтенсивність припливу капіталу, підвищення інвестиційної активності, а відтак створення робочих місць та поповнення місцевих бюджетів.

Бізнесова чи підприємницька привабливість забезпечується умовами ведення бізнесу, рівнем взаємодії з органами місцевого самоуправління, інфраструктурними показниками.

Туристична привабливість вимагає умов та ознак, які базуються на наявних туристичних ресурсах, дестинаціях, атракціях, засобах розміщення, закладах харчування, побутової інфраструктури та гарантують безпеку, гостинність, враження.

Поселенська та міграційна привабливість розглядається як сукупність умов, створених у регіоні для залучення бажаних жителів, кваліфікованих фахівців, студентів.

Наразі найбільш обговорюваною темою є привабливість Чернівецької області для інвесторів. Так саме цей напрямок сьогодні розглядають як найбільш перспективний, але на наш погляд, привабливість регіону потрібно розглядати комплексно у тісному взаємозв'язку з іншими напрямками, кожний з яких взаємодоповнює, підтримує, розвиває інший. Адже за рейтингом підготовленим Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України за Індексом інвестиційної привабливості регіонів України 2014 року Чернівецька область посіла 26-те місце з 27. При цьому за складовими: природні ресурси (водні та земельні) – 24; трудові ресурси загалом – 21 (у 2013 році – 7); трудові ресурси/здоров'я – 12 (у 2013 році – 6); трудові ресурси / доступність – 13; трудові ресурси/освіта – 27 (у 2013 році – 7); інноваційний потенціал – 18 (у 2013 році – 27); споживчий сегмент – 24; бізнес-сегмент – 20; інфраструктура – 25 (у 2013 році – 6); діловий клімат – 23; ефективність державних органів – 6 (у 2013 році – 23; адміністративні процедур – 16 (у 2013 році – 7); дотримання прав власності – (18 у 2013 році – 1); корупція – 5 (у 2013 році – 2); податки та збори – 27; правила та процедури – 16; відкритість влади – 26; діловий оптимізм – 23 [3]. Кожний з рейтингів, у тому числі і наведений, є суперечливим, включає результати оцінки обраних загальних

та специфічних чинників інвестування і є тільки своєрідним орієнтиром. Інвестор оцінює ті складові, які визначають успіх конкретного проекту і при просуванні регіону необхідно зосередитися на тих умовах та ознаках, які мають критично важливе значення для цільового інвестора.

У той же час території, які за статистичними та рейтинговими показниками сьогодні займають найвищі позиції, одночасно можуть демонструвати тенденцію до зниження конкурентоспроможності, якщо взяти до уваги наміри цільових аудиторій: населення, відвідувачів, бізнес. Сьогодні можна говорити про зміну пріоритетів у сфері конкуренції міст у бік якісної характеристики чинників: залучення кваліфікованого та підприємливого населення, створення та залучення освітніх та наукових організацій, залучення банківського капіталу, створення центрів компетенції в різних галузях знань тощо [4]. Для американського міста Клівленда, депресія якого була викликана крахом традиційної тяжкої промисловості, конкурентні переваги були виявлені в результаті складного багатостороннього діалогу бізнес-еліти, інтелектуальної еліти, лідерів самоуправління та міської адміністрації. За останні роки місто «піднялося з колін» завдяки цілеспрямованій маркетинговій діяльності над «капіталізацією» єдиного багатства – знань та вмінь, нагромадження поколіннями інженерів та вчених. Сьогодні Клівленд позиціонує себе як лідера в галузі технічних ноу-хау, його культурне, предметне, інформаційне середовище є привабливим для талантів. У 90-х роках в Чернівецькій обл. нараховувалося понад 20 тис. працівників інженерних, технічних, наукових спеціальностей, і увесь цей інноваційний потенціал не був використаний, а тепер повністю втрачений.

Маркетингові зусилля повинні зосереджуватися на формуванні комплексу стійких довготривалих переваг Чернівецької області, спрямованих на підвищення привабливості територіального продукту порівняно з іншими територіями не тільки для жителів, але й для інших цільових груп – туристів, відвідувачів, інвесторів, населення та підприємців інших міст, суб'єктів регіонального, національного та міжнародного рівня. Конкурентоспроможність територій у цьому випадку забезпечується соціальною, діловою, інвестиційною, інноваційною, рекреаційною, туристичною, освітньою, фінансовою привабливістю, що сприятиме встановленню довготривалих партнерських відносин з цільовими аудиторіями.

Список використаних джерел:

1. Буднікевич І. Муніципальний маркетинг: теорія, методологія, практика / Ірина Буднікевич. ІРД НАН України – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 645 с.
2. Визгалов Д. В. Маркетинг города: практики в поисках теории / Д. В. Визгалов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2008. – № 3. – С. 78-85.
3. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/projects?pid=4254>
4. Черная И. П. Территориальный маркетинг: Учебное пособие / И. П. Черная – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2005. – С.77.

Ольга Вдовічена, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ КРИЗИ НА РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Українське суспільство за останнє десятиріччя вже пристосувалося до постійних політичних, економічних та соціальних змін. На жаль, такі зміни супроводжуються неминучими кризовими явищами у різних сферах. В умовах кризи всі економічні показники погіршуються, відбувається скорочення попиту на товари, а також виникає надлишок їх пропозиції. Зниження платоспроможності населення ще більше ускладнює збут.

Безумовно, в такій ситуації роздрібна торгівля реагує зниженням товарообороту. За даними Державної служби статистики, оборот роздрібної торгівлі в Україні (без урахування окупованого Криму і частини зони АТО) за п'ять місяців 2015 року знизився на 24,6% порівняно з аналогічним періодом 2014 (у порівнянних цінах) – до 468,8 мільярдів гривень [1].

Відтак, одним з першочергових завдань власників роздрібних торговельних мереж є дослідження основних типів споживчої поведінки та своєчасна реакція на її зміну. Компанією Omnicom Media Group було проведене дослідження трендів споживчої поведінки людей в період світової рецесії в країнах Європи, Азії і США. Згідно з результатами дослідження, споживач під впливом кризи став еволюціонувати і міняти культуру споживання, приділяючи більше уваги не емоційним, а раціональним та функціональним факторам при ухваленні рішення про покупку [2].

У рамках дослідження було визначено вісім ключових типів споживчої поведінки (табл.1).

Таблиця 1

Основні типи споживчої поведінки

№	Типи поведінки	Характерні ознаки
1	Brakes on buying	Споживачі, які відклали придбання товарів та послуг високої цінової категорії, або скоротили частоту їх використання.
2	Losing luxuries	Споживачі, які відмовились від товарів «преміум» сегменту.
3	Alternative economies	Споживачі, які обирають товари за принципом спільного використання, а також прихильники вживаних товарів.
4	Smart shoppers	Споживачі, які оптимізували свої витрати (головним орієнтиром для них стала ціна) шляхом пошуку кращої цінової пропозиції.
5	Cocooning consumers	Споживачі, які скоротили витрати на дозвілля, віддаючи перевагу відпочинку вдома або закладам, які пропонують спеціальні цінові пропозиції.
6	Make do and mend	Споживачі, які скоротили витрати на окремі категорії товарів та послуг, замінивши їх товарами/послугами власного виробництва (домашня випічка, вирощування власних фруктів та овочів тощо).
7	Free fun	Споживачі, для яких основним джерелом економії є цифровий розважальний контент, який можна безкоштовно отримати вдома через мережу Інтернет.
8	The selfish green	Споживачі, які орієнтовані на купівлю дорогих високотехнологічних товарів, а також товарів, які є екологічно чистими та не забруднюють навколишнього середовища.
9	Anxieties and antidotes	Споживачі, які змінили життєві цінності, змінивши пріоритети з різних матеріальних благ, на користь духовних цінностей, таких як сім'я, спілкування з друзями, здоров'я, релаксація та ін.

У період кризи та економічної нестабільності реальні доходи українців за 2015 рік впали на 24%. Споживачі стали менше відвідувати магазини для того, щоб зробити велику закупівлю продуктів про запас (раз на місяць або рідше). Причому за останній рік акцент змістився більше на щоденні покупки за потребами. Одночасно змінився і стиль здійснення покупки – переважна більшість споживачів заявляє про те, що бюджет на продукти розпланований (рис. 1). Більше уваги покупці стали приділяти спеціальним ціновим пропозиціям, знижкам та акціям, що проводяться в магазинах, вивчати дисконтні програми, купони та листівки з промо-акціями [3].

Також споживачі виявилися готовими міняти свої бренд-уподобання, відмовляючись переключувати за статус торговельної марки, вибираючи альтернативні більш раціональні пропозиції (в тому числі власні торговельні марки роздрібних мереж) [3].

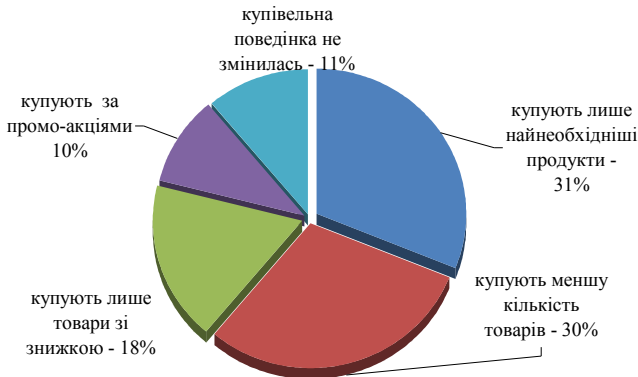

Рис.1. Купівельна реакція покупців на зростання цін

Змінилась і структура продовольчих витрат. Покупці стверджують, що їхні витрати на свіжі продукти скоротилися на 26%, а середні витрати на продукти харчування і товари повсякденного попиту зросли на 3% [3]. У 2015 році витрати на свіжі продукти (овочі, фрукти, м'ясо та рибу) становили 35% від усіх витрат на продукти харчування і товари повсякденного попиту, тоді як ще в 2014 році даний показник становив 45%. Очікуваним є те, що після підняття цін споживачі змушені були відмовитись насамперед від риби, м'яса, овочів і фруктів.

Змінився формат торгівлі. Все частіше споживачі віддають перевагу формату «магазин біля будинку» з обмеженим торговим асортиментом. Згідно з дослідженням, в 2015 році українці стали менше витратити грошей в супермаркетах і гіпермаркетах, і частина покупців переключилася на інші канали, такі як дискаунтери і мінімаркети [4].

Крім того, все частіше споживачі обирають online торгівлю не тільки тому, що там дешевше, а й тому, що можна заощадити одночасно і час, і гроші, придбавши при цьому товар, аналогічний за якістю товару, пропонованому в offline-магазині. При цьому співвідношення online до offline торгівлі в Україні

становить відповідно 2% до 98%, на відміну від споживачів в усьому світі, які більше грошей витрачають в offline. Однак в різних секторах роздрібної торгівлі ситуація може сильно відрізнятись. Так, українці вважають, що:

- ✓ краще купувати побутову техніку в Інтернет-магазинах;
- ✓ у сфері торгівлі одягом та товарами для дому позиції online і offline практично однакові;
- ✓ у купівлі продуктів харчування споживачі віддають перевагу offline торгівлі.

Різниця в поведінці споживачів обумовлена переважно двома основними чинниками: ставленням цінової вартості товарів до розміру сімейного бюджету; необхідністю купівлі. Крім того, споживачі з обережністю ставляться до великих витрат, не бажаючи ризикувати в період нестабільності економіки, вважаючи за краще заощадити на випадок, якщо ситуація в країні не стабілізується найближчим часом.

Список використаних джерел:

1. Оптова й роздрібна торгівля, ресторанне господарство [Електронний ресурс] / Держ. комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Торг неуместен: украинский продуктовый ритейл затормозил [Электронный ресурс] // Интернет газета «Ліга-бізнес». – Режим доступа : <http://biz.liga.net/all/stati/3063466-torg-neumesten-ukrainskiy-produktovyy-riteyl-zatormozil.htm>
3. Інформаційний портал «Бізнес» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.business.ua/society/Kievlyane-stali-menshe-pokupat-produkty-vprok-issledovanie-Nielsen-241887/>
4. Рынок ритейла Украины в 2015 году [Электронный ресурс] // РБК-Украина. Исследование рынков. – Режим доступу : <http://marketing.rbc.ua/news/22.05.2015/7492>

Олеся Гаврилець, к.е.н., Олена Бочко, к.е.н.
Мукачівський державний університет, м. Мукачєво

РОЛЬ ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

У зв'язку з поглибленням соціально-економічних диференціацій між державами подальшої активізації та поглиблення отримують процеси, пов'язані з міжнародною трудовою міграцією. Україна в таких процесах займає одне з чільних місць, забезпечуючи потребу країн-сусідів у робочій силі. Дана ситуація характеризує наявність в країні великої кількості трудових мігрантів, яка є не однозначною та щороку зростає. Так, якщо у 1996 році кількість осіб, які працювали за кордоном, становила 11,8 тисяч, то вже до 2014 року обсяги працюючих зросли у сім разів – до 78 тис. осіб [1]. Це пов'язано з багатьма причинами, серед яких і низька оплата праці, відсутність вакантних робочих місць, які б відповідали кваліфікації та якості робочої сили, зростання зайнятості в неформальному секторі економіки тощо. При цьому найбільш невтішним залишається той факт, що значна частина трудових мігрантів з України працюють за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. За даними обстеження Держкомстату 2008 року, 35,1 % заробітчани мали дозвіл на проживання та роботу, 39,3 % – тимчасову реєстрацію, 25,6 % мігрантів не мали офіційного статусу перебування за кордоном [2, с.5].

Загалом, за ступенем легальності зовнішня трудова міграція може носити характер:

- офіційної трудової міграції – громадяни, які виїжджаючи за кордон, декларують участь у трудовій діяльності як мету виїзду;
- неофіційної легальної міграції – поїздки громадян за кордон, які декларують як мету виїзду туризм, відвідування родичів тощо з наступним працевлаштуванням та реєстрацією в країні-реципієнті;
- успішної нелегальної міграції – виїзд громадян за кордон з незареєстрованою зайнятістю за видами діяльності, що є дозволеними законодавством відповідних країн;
- міграції жертв злочинних угруповань – у формі торгівлі людьми та інші випадки перебування громадян України в нелюдських умовах або зайнятість протиправною діяльністю не з власної волі [3].

Уникнення процесів поширення нелегальних форм зовнішньої трудової міграції можливе за умови активізації діяльності особливих учасників ринку праці – посередницьких фірм, які залишаються чи не єдиним джерелом офіційної інформації щодо числа та структури зовнішньої трудової міграції в країні. Так, відповідно до с. 36 Закону України «Про зайнятість населення», суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, інформують державну службу зайнятості про працевлаштованих ними осіб. І хоча в 2015 році, з метою максимального використання резервів щодо розширення можливостей працевлаштування громадян, державна служба зайнятості й активізувала співпрацю з суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, зазначені звіти надали 1103 суб'єкти господарювання, з яких фактично здійснювали діяльність лише 549 суб'єктів [4]. Причому більша частина їх зосереджена в південному регіоні України та в центрі (рис. 1) [5].

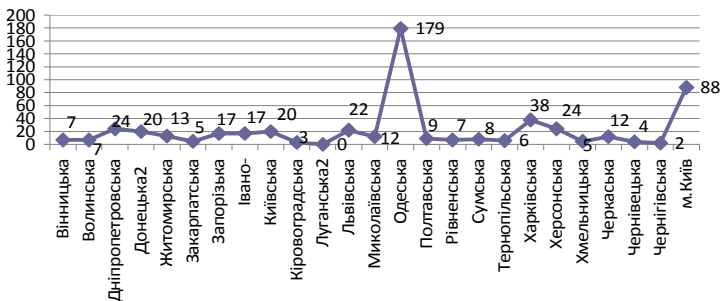

Рис. 1. Регіональна структура ринку посередництва з працевлаштування за кордоном в 2015 році, од.

Натомість, в Закарпатській області, яка, як відомо є найактивнішим регіоном у процесах трудової еміграції, кількість посередницьких структур є найнижчою в Україні після Чернівецької області і складає всього п'ять

суб'єктів. Порівняні з 2014 роком кількість осіб, працевлаштованих за кордоном, зросла на десяту частину, а тих, які знайшли роботу за сприяння приватних посередників в Україні, скоротилася майже на третину [5]. Тож у перспективі необхідним залишається прискорення процесу формування системи державного регулювання міграційними процесами шляхом як створення державної інформаційної бази даних про іноземних роботодавців, наявності вільних робочих місць за межами держави та умов працевлаштування, поглиблення міжнародних зв'язків із питань зайнятості населення, так і за допомогою посилення державного контролю за наданням ліцензій, які дозволяють організаціям займатися працевлаштуванням за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Інформація щодо кількості громадян України, працевлаштованих за кордоном у 2015 році суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном (за даними звіту за формою №1 - ПА) [Електронний ресурс] / Аналітичні матеріали. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543
2. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2011. – 40 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
3. Вишневська О. А. Проблеми нелегальної зовнішньої трудової міграції та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / О. А. Вишневська. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/4/07.pdf>
4. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо діяльності приватних агентств з працевлаштування у 2015 році за даними звітів за формою No1-ПА [Електронний ресурс] / Аналітичні матеріали. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543
5. Кількість суб'єктів господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні (за даними форми 1-ПА) за 2015 рік [Електронний ресурс] / Статистичні таблиці та графічні матеріали. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543

Іван Гуляєв,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДАЖУ ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Харківська область є одним із найбільш соціально-економічно розвинених регіонів України. Так, за актуальними даними Державної служби статистики України, нині на частку Харківської області припадає 5,6% валового внутрішнього продукту (поступаючись м. Києву, Донецькій і Дніпропетровській областям) [1], 7,3% обсягу реалізованої промислової продукції (поступаючись м. Києву, Донецькій, Дніпропетровській і Запорізькій областям) [2] і 3,7% обсягу капітальних інвестицій (поступаючись м. Києву, Донецькій, Київській, Дніпропетровській, Львівській, Полтавській і Одеській областям) [1]. У Харківській області зосереджено 7,3% усіх вітчизняних підприємств (поступаючись м. Києву та Дніпропетровській області) [1] і 6,6% усього зайнятого населення держави (поступаючись м. Києву, Донецькій і Дніпропетровській областям) [3]. Виходячи з вагомості внеску Харківської області в економічний і соціальний розвиток держави, вважаємо актуальним здійснення дослідження щодо виявлення особливостей розвитку ринку продажу легкових автомобілів у даному регіоні.

При здійсненні дослідження тенденцій і закономірностей розвитку ринку продажу легкових автомобілів доцільним є здійснення не лише ретроспективного горизонтального, а й структурного вертикального аналізу обсягів реалізації легкових автомобілів за марками.

За даними інформаційно-аналітичної групи «АвтоКонсалтинг» [4], за останні три роки відбулися наступні зміни на ринку продажу легкових автомобілів у Харківській області:

1. У 2013 році було продано 15664 легкових автомобілів, що становить 7,25% обсягу всіх реалізованих легковиків в Україні. При цьому за обсягами реалізованих легкових автомобілів лідерами авторинку були такі бренди легковиків: HYUNDAI (9,11%), ZAZ (8,93%), TOYOTA (7,05%), NISSAN (6,66%), RENAULT (6,34%), VOLKSWAGEN (5,81%), SKODA (5,47%), GEELY (5,41%), KIA (5,22%), VAZ (LADA) (4,09%), FORD (4,07%), PEUGEOT (2,48%), CHEVROLET (2,15%), MERCEDES-BENZ (2,14%), MITSUBISHI (2,05%), HONDA (1,90%), CITROEN (1,83%), GAZ (1,62%), FIAT (1,59%), MAZDA (1,49%), AUDI (1,33%), LEXUS (1,22%) і SUZUKI (1,13%).

2. У 2014 році було продано 7194 легкових автомобілів, що становить 7,79% обсягу всіх реалізованих легковиків в Україні. При цьому за обсягами реалізованих легкових автомобілів лідерами авторинку були такі бренди: TOYOTA (10,47%), GEELY (8,35%), ZAZ (8,26%), HYUNDAI (7,06%), NISSAN (6,24%), SKODA (6,13%), RENAULT (4,64%), VOLKSWAGEN (3,60%), FORD (3,53%), KIA (3,06%), VAZ (LADA) (3,00%), MAZDA (2,95%), PEUGEOT (2,68%), MERCEDES-BENZ (2,42%), MITSUBISHI (2,39%), DAEWOO (2,06%), SUZUKI (2,03%), AUDI (1,83%), HONDA (1,74%), SUBARU (1,54%), LEXUS (1,49%), CHERY (1,49%), BMW (1,42%), CITROEN (1,39%) і CHEVROLET (1,38%). Як бачимо з вищезазначеного, обсяг реалізації легкових автомобілів у Харківській області у 2014 році зменшився на 54,07%. Також відбулися зміни й у брендовій структурі реалізованих легковиків: так, посилили позиції на регіональному ринку продажу легкових автомобілів такі бренди, як TOYOTA, GEELY, SKODA, MAZDA, PEUGEOT, MERCEDES-BENZ, MITSUBISHI, DAEWOO, SUZUKI, AUDI, SUBARU, LEXUS, CHERY і BMW, а послабили ZAZ, HYUNDAI, NISSAN, RENAULT, VOLKSWAGEN, FORD, KIA, VAZ (LADA), HONDA, CITROEN, CHEVROLET, GAZ і FIAT.

3. У 2015 році було продано 3729 легкових автомобілів, що становить 8,03% обсягу всіх реалізованих легковиків в Україні. При цьому за обсягами реалізованих легкових автомобілів лідерами авторинку були такі бренди легковиків: TOYOTA (14,30%), RENAULT (7,29%), ZAZ (6,98%), NISSAN (6,68%), MAZDA (6,46%), HYUNDAI (5,71%), BMW (4,83%), FORD (4,10%), KIA (3,41%), MERCEDES-BENZ (3,14%), SKODA (3,11%), GEELY (3,11%), SUZUKI (3,03%), VOLKSWAGEN (2,95%), CHEVROLET (2,74%), MITSUBISHI (2,20%), VAZ (LADA) (2,17%), CHERY (2,12%), PEUGEOT (1,90%), CITROEN (1,31%), AUDI (1,31%), LEXUS (1,18%) і DAEWOO (1,02%). Як бачимо з вищезазначеного, обсяг реалізації легкових автомобілів у Харківській області у 2015 році зменшився на 48,17%. Також відбулися зміни й у брендовій структурі реалізованих легковиків: так, посилили позиції на регіональному ринку продажу легкових автомобілів такі бренди як TOYOTA, SUZUKI,

RENAULT, NISSAN, MERCEDES-BENZ, MAZDA, KIA, FORD, CHEVROLET, CHERY і BMW, а послабили позиції ZAZ, VOLKSWAGEN, VAZ (LADA), SKODA, PEUGEOT, MITSUBISHI, LEXUS, HYUNDAI, GEELY, CITROEN, AUDI і DAEWOO.

Таким чином, можна зробити загальний висновок про стрімке зменшення обсягів реалізації легкових автомобілів у Харківській області в період 2013-2015 рр. Також відбулися зміни у брендовій структурі реалізованих легковиків: має місце зростання обсягів реалізації легкових автомобілів «економ класу» і «представницького класу» та зменшення обсягів реалізації легкових автомобілів «бізнес класу».

Список використаних джерел:

1. Багатогалузева статистична інформація. Регіональна статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_reg/orp_reg_u/orp_reg_1215_u.htm.
3. Кількість зайнятих працівників на підприємствах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/kzp_reg_u_2014.htm.
4. Офіційний сайт інформаційно-аналітичної групи «АвтоКонсалтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.autoconsulting.com.ua>.

Юрій Королюк, Д.Н.Д.У.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МАРКЕТИНГОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ В МЕХАНІЗМАХ СЦЕНАРНОГО УПРАВЛІННЯ

Перевагою механізму сценарного прогнозування в загальній методології управління системами мезорівня є його здатність до зниження невизначеності результатів управлінського завдання завдяки відображенню можливих траєкторій розвитку подій. Однак побудова адекватних сценаріїв регіонального розвитку вимагає всеохоплюючої параметризації об'єкта дослідження, використання підходів чіткого вимірювання параметрів, методів їх модельної формалізації тощо. Найбільш дієвим шляхом розв'язання даної проблеми є намагання науковців або зменшити кількість зазначених параметрів, відкидаючи найбільш несуттєві, або застосовувати методи їх інтегрального (чи мультиплікативного) групування. Безперечно, спрощення моделі шляхом "грубого" зменшення кількості врахованих параметрів об'єкта не сприяє зниженню невизначеності можливих шляхів розвитку подій, тому не може застосовуватися в методах сценарного управління і надалі нами не розглядатиметься.

У свою чергу, методи групової параметризації регіональних соціально-економічних систем базуються на врахуванні трьох аспектів [1]:

- 1) опису всіх важливих якостей суб'єкта та об'єкта управління;
- 2) репрезентативних обмеженнях регіональної статистики;
- 3) можливостях побудови адекватної економіко-математичної моделі.

Останні два аспекти визначаються об'єктивними чинниками розвитку сучасного апарату статистичної формалізації і їх врахування в сценарному управлінні не викликає значних методологічних і методичних перешкод. Крім цього, вони є певною мірою технологічними і фактично не пов'язані з

вибором цілей та особливостями системи управління. Прикладна ж реалізація першого аспекту породжує певні труднощі, викликані відсутністю одностайного підходу у науково-практичних колах прихильників регіонального сценарного управління.

Проте останнє десятиліття розвитку теорії управління мезооб'єктами характеризується стрімкою інтеграцією методології регіонального маркетингу. Незважаючи на те, що останній перебуває на етапі свого науково-практичного становлення, широке використання його концептів для дієвого забезпечення соціально-економічного розвитку регіону не викликає заперечень. Зокрема, об'єднуючи в собі програмно-цільовий та системно-модульний підходи, регіональний маркетинг визначає своїм провідним принципом положення про найбільш повне задоволення потреб регіону [2].

Регіональний маркетинг підтверджує свою перспективність і у випадку синтезу механізмів сценарного управління. Так, особливої уваги заслуговує оцінка та параметризація похідної від нього категорії – маркетингового потенціалу регіону. Кількісні індикатори (абсолютної оцінки чи дієвості реалізації) маркетингового потенціалу регіону можуть визначатися інтегральною сегментацією статистичних показників у аспекті 4-х інструментів регіонального комплексу маркетингу: продукту, ціни, розподілу, просування [3, с. 47]. Зазначене забезпечує не тільки повний опис всіх важливих ознак суб'єкта та об'єкта управління, але і їх групування як цільових категорій сценарного синтезу.

Список використаних джерел:

1. Корольок Ю. Г. Механізми управління розвитком регіональних систем : [Монографія] / Ю. Г. Корольок. – К. : Терно-граф, 2011. – 344 с.
2. Шишкин А. В. Региональный маркетинг: методологический подход / А. В. Шишкин // Региональная экономика: теория и практика. – 2009. – №2. – С. 2-6.
3. Гареева Н. А. Маркетинговые индикаторы развития инновационно-ориентированных регионов / Н. А. Гареева // Современные тенденции в экономике и управлении: новый взгляд. – 2013. – №19. – С.46-50.

Трина Лошенко, к.т.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах зростання ролі глобалізаційних та інтеграційних процесів, загострення жорсткої конкуренції на споживчому ринку перед торговельними підприємствами регіону постає об'єктивна необхідність позиціонування своєї діяльності. Особливої уваги набуває здатність підприємств спланувати свою маркетингову діяльність таким чином, щоб отримати прибуток, підвищуючи тим самим добробут покупців, а не збанкрутувати через нездатність протистояти впливу зовнішнього середовища.

Маркетингова стратегія спрямована на те, щоб забезпечити успіх підприємства, закріпити завойовані ним позиції на регіональному ринку збуту, визначити перспективи подальшого зростання. Постійне удосконалення маркетингової діяльності дозволяє підприємству

досягти рівноваги та гармонії між керівництвом, управлінським та торговельним персоналом.

Маркетингова стратегія позиціонування діяльності підприємств регіону базується на врахуванні ринкових переваг та значною мірою враховує інтереси самого підприємства, що виконує прийняті маркетингові рішення, які забезпечать його довгостроковий розвиток. При цьому дана маркетингова стратегія орієнтована на створення та підтримку конкурентоспроможності підприємства, визначення ключових факторів його успіху та розробку відповідних заходів щодо їх реалізації [1, с. 44].

Водночас маркетингова стратегія позиціонування діяльності підприємств орієнтована на створення їх позитивного іміджу на ринку регіону та є складним механізмом, який охоплює розробку та реалізацію заходів щодо виробництва чи продажу товарів або надання послуг відповідно до сучасних вимог покупців [2, с. 81].

В умовах євроінтеграції торговельним підприємствам регіону необхідно також враховувати й те, що побудова стратегії позиціонування відбувається з урахуванням відповідних маркетингових підходів, які насамперед оцінюються за планом висококваліфікованими фахівцями, котрі за допомогою різних маркетингових методів визначають можливі результати і знаходять найефективніші шляхи досягнення поставлених підприємствами цілей. Маркетингові підходи, що використовують неформальні методи побудови стратегій, як правило, базуються на власному досвіді керівників підприємств, їх знаннях щодо логіки функціонування підприємств [3, с. 179]. Також враховуються чинники, що передбачають перспективи розвитку підприємств та розраховуються у маркетингових планах та програмах. Велика увага надається навчанню торговельного персоналу та його досвіду вирішувати складні завдання позиціонування підприємств в умовах нестабільності ринкового середовища регіону, зокрема, урахування зовнішніх імпульсів і можливості перегляду встановлених стратегій.

Обираючи маркетингові стратегії позиціонування, торговельним підприємствам регіону, на думку автора, необхідно враховувати:

- типи реакцій на зміни умов у зовнішньому середовищі (в попиті, рівні конкуренції, законодавстві тощо) як загрозливих, так і сприятливих: захист проти негативного розвитку подій та сприяння реалізації позитивних тенденцій;

- варіанти розподілу торговельних ресурсів між структурними підрозділами, відділами та напрямками діяльності підприємства з метою найефективнішого їх використання при сприянні досягненню стратегічних цілей;

- методи конкуренції в кожному з напрямів діяльності підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності та адекватної реакції на загрозу з боку конкурентів, у тому числі своєчасного виходу з тих сфер діяльності, де підприємство не має серйозних конкурентних переваг і де криється потенційна загроза виживанню;

- варіанти нагромадження (втрати) необхідних внутрішніх можливостей підприємства для забезпечення конкурентоспроможності підприємства за

рахунок більшої збалансованості окремих частин підсистем виробничого потенціалу як основи досягнення синергії стратегічних напрямів діяльності.

За даних обставин стратегія позиціонування діяльності – це процес, де збігаються інтелектуальні, інтуїтивні та раціоналістичні прийоми, які надають змогу поєднати та забезпечити впорядкованість маркетингових заходів щодо реалізації стратегій для досягнення та розвитку високоефективних показників роботи торговельних підприємств регіону.

Таким чином, зрозуміло, що неможливо сформуванати єдину модель маркетингової стратегії позиціонування діяльності, за якої всі підприємства регіону будуть розробляти свою стратегічну програму, а необхідно підходити до цього питання, урахувавши всі особливості діяльності кожного підприємства, його сильні та слабкі сторони, місію та цілі, яких воно бажає досягти задля максимального задоволення потреб покупців та отримання прибутку.

Список використаних джерел:

1. Бозуленко О. Я. Конкурентоспроможність торговельних підприємств та проблеми її підвищення в сучасних умовах / О. Я. Бозуленко, О. Ю. Бозуленко // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – Одеса : Одеський національний університет, 2013. – Т. 18. – Вип. 1/1. (Серія «Економіка»). – С. 43-46.
2. Жалба І. О. Вплив комунікацій на формування лояльності споживачів на міжнародному ринку / І. О. Жалба // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Україна та ЄС: подолання технічних бар'єрів у торгівлі", 18-19 березня 2015 р., м. Київ, КНТЕУ. – К., 2015. – С. 79-85.
3. Чаплінський Ю. Б. Маркетингові складові формування купівельної поведінки споживачів / Ю. Б. Чаплінський, В. А. Нікульча // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці, 2014. – Випуск IV (56). Економічні науки. – С. 178-185.

Галина Любківська,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПАРТИЗАНСЬКИЙ МАРКЕТИНГ

НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Представники вітчизняного середнього та малого бізнесу під впливом макроекономічних змін, зокрема високих темпів розвитку конкуренції, динамічних процесів глобалізації ринку, перспективи вступу України до СОТ, чітко усвідомлюють, що процес управління за нових умов неможливо здійснювати за старими схемами, що обумовлює необхідність переорієнтації їх діяльності на використання маркетингової концепції. Проте обмеженість у ресурсах вітчизняних підприємств спонукає їх до пошуку малозатратних маркетингових технологій, що дозволили б набути стабільного рівня конкурентоздатності. Саме таку ідею містить теорія «партизанського маркетингу», активно розвинута американським маркетологом Джейм Конрадом Левінсоном у 80-х роках минулого століття. Однорідцями Левінсона в науковому пошуку використання партизанського маркетингу стали Пол Хенлі, колишній директор з маркетингу корпорації Microsoft, голова європейського департаменту компанії Guerrilla Marketing International, а також Ел Джей та Джек Траут, які у своїй книзі «Маркетингові війни» відобразили чотири стратегії, що може обирати фірма залежно від зайнятої частки ринку. На жаль, вітчизняного досвіду розробки та впровадження партизанського маркетингу не вистачає, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Відзначимо, що основною відмінністю та перевагою партизанського маркетингу від класичного є використання можливостей креативного мислення у поєднанні з деякими простими методами просування товару чи послуги, що дає змогу значно зменшити витрати на рекламу. Невелика фірма може вести так звану «партизанську війну», замість «важкої зброї» (дорогих рекламоносіїв) використовуючи «легку» (малобюджетну рекламу), замість масштабних маркетингових досліджень цілком можливо самостійно вивчати ринок. Чітко визначаються «цілі для атаки» (цільова аудиторія), щоб використання навіть «важкої зброї» виявилось результативним. Налагоджуються зв'язки з іншими «партизанськими загонами» (малими бізнесами), що дозволяє проводити спільні операції. Звичайно, зазначені стратегії не дозволять витіснити з ринку фірми-лідери та зайняти їхнє місце, проте вони дають можливість невеликій фірмі зміцнити свої ринкові позиції, збільшити ринкову частку, навіть вирости до розмірів середнього бізнесу.

Основними принципами побудови «партизанського маркетингу» є:

✓ Поєднання фірмою власного досвіду та вподобань споживачів, їх психологічних відмінностей та поведінкових принципів при виборі стратегій. Для розвитку та формування такого підходу використовують знання моделей, що базуються на нейролінгвістичному програмуванні, а саме моделі ієрархії потреб Маслоу, «Метамоделі» та моделі Мілтона. Кожна із зазначених моделей відіграє свою позитивну роль у формуванні контактних відносин між «партизаном» та споживачем.

✓ Визначення чітких цілей, ідей для фірми, яка орієнтована передусім на отримання прибутку та збільшення кількості постійних і лояльних покупців.

✓ Спрямованість не на конкурентну боротьбу з іншими фірмами, а на кооперацію (fusion marketing) та на довготермінові відносини з кожним клієнтом.

✓ Основна мета полягає у знаходженні своєї ніші і зайняття в ній позиції лідера.

✓ Індивідуальний підхід до кожного споживача та персональне задоволення його потреб. Пріоритет особистих взаємин із клієнтом, орієнтованість на діалог з ним. Продуманість змісту кожного звернення до клієнта з метою привернення його уваги.

✓ Розширення спектру додаткових послуг та надання більшості з них безкоштовно.

✓ Постійний пошук та освоєння нових технологій.

✓ Невикористання значної кількості компонентів маркетингового інструментарію одночасно.

Систему партизанського маркетингу формують такі інструменти, як: мислення, пошук невикористаних резервів, інтрига; глибоке вивчення споживачів, конкурентів, посередників, власного персоналу; лояльне, дружнє ставлення до конкурентів; турботливе та чуйне ставлення до споживачів; системність у діяльності та прийнятті рішень [1, с. 34].

Теорія і практика партизанського маркетингу засвідчує, що ефективність маркетингу залежить від комплексного використання всього

його інструментарію. Теоретики «партизанського маркетингу» називають 100 знарядь маркетингу, з яких 62 є маловитратними та найпривабливішими для підприємств, що й формує можливість їх застосування на практиці.

Вітчизняний досвід використання партизанського маркетингу мають рекламні і консалтингові компанії, які на замовлення клієнтів використовують тільки певні його елементи. Також в Україні розпочало роботу агентство креативних комунікацій і партизанського маркетингу «Партизан Медіа Україна», яке реалізовує як нестандартні рекламні кампанії, так і «партизанські» проекти для російських і зарубіжних компаній.

Отже, в умовах сьогодення інновації є невід'ємною часткою діяльності будь-якої фірми. При правильному впровадженні інноваційні підходи в маркетингу здатні підвищити конкурентні позиції компанії на певному товарному ринку. Зокрема, використання таких прийомів, як партизанський маркетинг, дозволяє охопити широку аудиторію потенційних споживачів та привернути увагу тих клієнтів, які зазвичай не чутливі до традиційних рекламних акцій, що дозволяє вивести маркетингову діяльність фірми на сучасний рівень та досягти успіхів за рахунок сміливих кроків та нестандартних ідей.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко Н. С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств: монографія / Н. С. Ілляшенко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2011. – 192 с.
2. Лысенина С. А. Инновационный инструментарий маркетинговых коммуникаций на B2C рынке / С. А. Лысенина, Л. В. Пучкина, Е. В. Солдатова // Системное управление. – 2013. – №1. – С. 18-24.

Тетяна Незвещук-Когут, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

В останні роки готельний бізнес, на відміну від інших галузей економіки, існує за власними правилами і законами. Жорстка конкуренція, поширення спеціалізації напрямків туризму, нові потреби споживача та інноваційні технології зумовлюють необхідність застосування у менеджменті готельних підприємств певних функцій, а саме: дослідження ринку й економічної кон'юнктури, аналіз збутових можливостей підприємства, розроблення стратегії просування послуг, проведення товарної, цінової, дистрибуційної та комунікаційної політики тощо, що фактично є функціями маркетингу. Саме тому кожне підприємство готельного бізнесу знаходить і застосовує необхідні новітні засоби маркетингування, що сприяє збільшення потоку клієнтів та зацікавлення більшої кількості туристів пропонованого готельного продукту.

Особливості маркетингу готельного підприємства досліджувались у працях зарубіжних науковців, таких як Т. Амблер, П. Гембл, Дж.Р. Еванс, Ж. Ламбен та ін. Серед вітчизняних науковців, які досліджували проблему маркетингу готельного підприємства, – Л. Іванова, Т. Примак, Л. Романенко, Ю. Чаплінський, Л. Шульгіна. Однак у сучасних умовах жорсткої конкуренції, необхідності підвищення рівня якості послуг та застосування широкого рекламування готельного продукту питання маркетингу залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

На даний час існує досить багато способів рекламування готельного підприємства та просування готельного продукту, однак провідне місце серед них займає Інтернет-маркетинг. Аналіз сучасних наукових досліджень та практики ведення бізнесу дає можливість стверджувати, що на сьогодні комплекс Інтернет-маркетингу складається з семи елементів: реклама, PR, стимулювання збуту, пошукова оптимізація, віртуальні спільноти, інтерактивний продаж та директ-маркетинг [1].

Для готельного підприємства реклама в Інтернеті передбачає розміщення на популярних і тематичних веб-сайтах банерів, текстових блоків, презентацій, відео про готельний або комплексний туристичний продукт, складовою якого є послуги проживання у певному готелі; реклама, яка поширюється за допомогою пошукових систем і каталогів, розміщення публікацій на сайтах актуальних новин; власний сайт готелю з можливістю бронювання послуг у режимі on-line.

PR, або паблік рілейшнз у готельному бізнесі виступає як форма комерційної політики, що спрямована на завоювання сприятливої думки окремих соціальних, професійних груп або конкретних особистостей, створення іміджу підприємства готельного бізнесу через проведення PR-акцій: благодійні, мистецькі, розважальні заходи, виставки, презентації та дегустації для клієнтів готелю тощо.

Стимулювання збуту за допомогою всесвітньої мережі забезпечується в основному шляхом реєстрації сайту готелю у веб-каталогах або в міжнародних системах бронювання. Ці інструменти є одними з найефективніших для залучення відвідувачів на веб-сайтах.

Пошукова оптимізація зазвичай здійснюється через індексацію персонального веб-сайту підприємства готельного бізнесу пошуковими системами.

Найбільш популярним механізмом рекламування готельного продукту останнім часом є залучення готелю до віртуальних спільнот або реєстрація підприємства готельного бізнесу в таких соціальних мережах, як Facebook, Instagram, різноманітних чатах тощо, на яких потенційний турист має можливість спостерігати за всіма новинами, подіями, заходами, що відбуваються у певному готелі.

Інтерактивний продаж готельного продукту забезпечується шляхом: Інтернет-бронювання, on-line бронювання з можливістю спілкування зі співробітником готелю, автоматизованою системою управління готельним підприємством із можливістю фіксації всіх заявок на бронювання, миттєвого реагування та зміни атрибуту номеру, інформування всіх служб готелю про стан номерного фонду готелю.

Досить популярним в туризмі сьогодні є післяпродажне обслуговування туристів, що і передбачає механізм *директ-маркетингу*, або персональне обслуговування клієнта з використанням електронної пошти, персональних каналів комунікації.

Отже, проаналізувавши особливості маркетингування та активізації просування готельного продукту, можна стверджувати, що сьогодні в умовах

глобалізації Інтернет-маркетинг є вкрай актуальним та потребує з боку наукової спільноти, фахівців-практиків постійної та посиленої уваги. Це сприятиме більшій популяризації підприємства готельного бізнесу та його послуг, створюватиме позитивний імідж підприємства і, як наслідок, підвищить заселеність готелю.

Список використаних джерел:

1. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг : Навчальний посібник / І. Л. Литовченко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 332 с.
2. Просування готелю і послуг готелю. Реклама готелю. Реклама і просування готелю. Реклама і просування готельних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.start-reklama.ru/reklama-otelya-i-gostinitsi.php>.
3. Туристичний бізнес для професіоналів і новачків. Реклама в туризмі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourfaq.net/marketing/reklama-v-turizme>.
4. Реклама і просування сайтів готелів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.webprojects.ru/services/promo/promo_business/hotels.

Світлана Олійнич,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ м. ЧЕРНІВЦІ

У сучасних умовах неможливо уявити розвиток окремо взятої країни без належного розвитку її регіонів і міст, які є частиною як національної, так і світової економіки. Загальний імідж держави завжди складається з іміджу та інвестиційної привабливості його територій, саме тому кожна територія повинна розвивати свої унікальні конкурентні переваги.

Сьогодні українські міста стикнулися із жорсткою територіальною конкуренцією за ресурси розвитку, інвестиції, інформаційні потоки та кваліфікованих фахівців різних галузей.

Місто Чернівці почало активно працювати над створенням свого бренду в березні 2012 р. Згідно з розпорядженням міського голови, розпочала діяльність робоча група з представників міської ради та громадських організацій, науковців Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича та Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, рекламних агенцій та дизайнерів. Причинами та передумовами цього стали:

- наявність конкуренції серед міст України за ресурси розвитку, інвестиції, інформаційні потоки, туристів;
- відсутність чітко сформованої конкурентної позиції міста;
- потреба вигідно «продати» місто з використанням інструментів маркетингу території;
- економічне зростання громади та її соціальне благополуччя; створення та просування позитивного іміджу міста (якість життя, кадрові ресурси, влада, інфраструктура, капітал);
- незначна частина іноземних туристів;
- необхідність формування та розвитку відчуття приналежності чернівчан до унікального образу міста.

Проаналізувавши ситуацію та узагальнивши всю отриману інформацію, робоча група надала основні рекомендації щодо стану та можливостей

розвитку м. Чернівці, серед яких: підвищення транспортної доступності міста (ефективність діяльності міжнародного аеропорту "Чернівці", залізничного та автотранспортного сполучення, рівня послуг міського транспорту); оновлення та активне просування інвестиційного портфелю міста; підвищення рівня інтерактивності міського середовища (місто – вільна зона Wi-Fi); формування комфортних умов проживання (мешканці), перебування (туристи), ведення бізнесу та інвестицій, іншими словами, Чернівці – клієнтоорієнтоване місто; створення та реалізація концепції креативного міста (базується на історичних традиціях та новаціях); удосконалення та розвиток унікальної позиції міста (базується на поєднанні різноманітності міського середовища, народів, традицій, культури, архітектури, гастрономії).

Робоча група з розробки бренду міста провела аналіз важливих показників міста, визначила основні цільові аудиторії та фактори привабливості м. Чернівці, провела оцінку сприйняття міста за різними факторами привабливості, оцінила існуючий імідж, розробила бренд-платформу та визначила стратегію розвитку бренду м. Чернівці.

Результатом проведеної роботи став існуючий в світі та в Україні імідж міста Чернівці, який оцінений основними 7 критеріями.

1. Унікальне місто (мультикультурне та багатонаціональне, зі збереженою багатою архітектурою та традиціями, особливим менталітетом, гостинним і толерантним населенням, смачною кухнею).

2. Комфортне місто (компактне, екологічно чисте, безпечне для життя, за оцінкою «Фокуса» – перші місця серед міст України).

3. Торгове місто (історично складений імідж торгових людей, збережені торгові традиції. Перші місця в Україні за торговими площами та кількістю малих підприємств на 10 тис. жителів, зручне розташування для розвитку торгівлі).

4. Розумне місто (один з найвищих в Україні рівнів освіченості, велика кількість ВНЗ, студентів).

5. Місто цікавих подій (Маланка-фест, Петрівський ярмарок, Meridian Chernovitz).

6. Місто видатних особистостей (Пауль Целан, Роза Ауслендер, Йосиф Шмідт, Михайл Емінеску, Софія Ротару, Іван Миколайчук і багато інших).

7. Місто багатьох культур та релігій (діючі Народні доми, активні національні громади, християнство, хасиди та ін.).

Удосконалення маркетингових інструментів у сфері територіального розвитку все більше потрібне сучасному суспільству, оскільки постійно зростає рівень конкуренції між країнами і містами.

Спеціалізована маркетингова діяльність створює, змінює або підтримує думку про територію, саме тому однією з переваг маркетингу територій має стати висока якість територіального управління. Але, на жаль, на даному етапі економіко-соціальної політики, що проводиться в регіонах і містах України, ще бракує маркетингового апарату, який був би спрямований на облік конкурентних переваг території, а також задоволення інтересів і потреб жителів.

Список використаних джерел:

1. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий / А.П.Панкрухин. – [2-е изд.]. – СПб: Питер, 2006. – 216 с.
2. Визгалов Д. В. Брендинг города / Д. В. Визгалов. – М. : Фонд «Институт экономики города», 2011. – 160 с.
3. Сметанников М. Брендинг городов и регионов: зарубежный опыт и перспективы развития в России / Максим Сметанников // Инициативы XXI века. – 2011. – № 4.5.
4. Серегина Е. Образ, имидж, бренд и репутация региона – что это такое? [Электронный ресурс] / Евгения Серегина. – Режим доступа: <http://www.advschool.ru/articles/article2686.htm>.

Юлія Урсакій, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
НА ЗАСАДАХ ФОРМУВАННЯ ВПОДОБАНЬ СПОЖИВАЧА**

Під впливом глобалізації ринків, впровадження нових технологій, зміни у потребах суспільства і конкретного споживача проблема якості аж ніяк не спрощується, а навпаки, стає складнішою. За роки незалежності України нові тенденції у всіх сферах життєдіяльності пересічного українця спричинили довгоочікуваний результат – ми почали претендувати на високий і, головне, якісний рівень життя. Ця мета – зростання якості життя в державі – пов'язується зі стратегічним пріоритетом економічного розвитку шляхом підвищення конкурентоспроможності.

Управління конкурентоспроможністю на рівні держави повинно враховувати чинники, які включено до методології ООН для встановлення рейтингу конкурентоспроможності країн, що характеризують:

- базові вимоги (basic requirements): інституції, інфраструктуру, макроекономічну стабільність, здоров'я і початкову освіту;
- підвищують ефективність (efficiency enhancers) — вища освіта, ефективність товарного, фінансового ринків і ринку робочої сили, технологічна готовність і відкритість ринку;
- спрямовані на інновацію (innovation and sophistication factors) – вдосконалення ведення бізнесу та спроможність до нововведень [1, с. 112].

Формулювання цілей управління конкурентоспроможністю на макrorівні, відповідно до мети роботи, повинно будуватися, виходячи з результатів дослідження закономірностей економічного розвитку суспільства з урахуванням ринкових потреб та орієнтації на розвиток конкретної людини.

Цілі управління конкурентоспроможністю на мікрорівні, відповідно до сформульованої концепції, доцільно переорієнтувати переміщенням центру конкурентного простору на конкретного споживача, на відміну від традиційного компанієцентричного підходу, який значною мірою нівелює існування у кожній людини персонального соціально-економічного середовища [2, с. 126].

У цьому контексті вартим уваги є висновок про усунення складності суміщення у часі та просторі інтересів виробників і споживачів, за умови розповсюдження інформаційних комп'ютерних технологій при одночасній спрямованості матеріального виробництва на задоволення потреб абстрактного споживача [3, с. 42].

Пропонований підхід управління підвищенням конкурентоспроможності підприємств передбачає подальше уточнення цілі, яка спрямовується на врахування нових ознак споживача (носій нового світогляду, співтворець цінності, співучасник бізнес-процесу, джерело інновацій).

Участь споживачів сьогодні розповсюджується навіть на ті аспекти, які традиційно вважалися «зоною впливу» виключно компаній. «Це означає, що в майбутньому компаніям належить боротися не за пасивні цільові ринки — їм потрібно оволодіти стратегіями активної співпраці з клієнтами, що стане запорукою подальшого успіху» [4, с. 317]. Така постановка питання повністю узгоджується з виявленою нами аргументацією щодо зростання конкуренції між виробниками і споживачами за максимізацію власної вигоди.

Конкурентоспроможність може бути виявлена (оцінена) тільки в рамках групи компаній, що належать до однієї галузі або фірм, які випускають товари-субститути. Таким чином, конкурентоспроможність компанії – поняття відносне, що визначається як спроможність забезпечити кращу пропозицію порівняно з конкуруючою компанією в конкурентному середовищі. Тому конкурентоспроможність необхідно досліджувати й оцінювати в комплексі, з виявленням причинно-наслідкових зв'язків конкуренції на товарних ринках, ринках капіталу і робочої сили. Звичайно, вивчення кожного з цих зрізів конкурентного середовища та дослідження діалектики усіх процесів, пов'язаних з одночасним, суперечливим і взаємопроникаючим функціонуванням цих ринків, дасть можливість виявити об'єктивний системний рівень конкурентного середовища та його вплив на конкурентоспроможність вітчизняних суб'єктів господарювання [5, с. 136].

Споживачі є найкращими інвесторами для відтворення та розвитку конкурентоспроможного бізнесу, яким не потрібно повертати інвестиції. Це відбувається тому, що, з одного боку, об'єкт статистичного спостереження якості життя населення є і учасником виробничого процесу як персонал організації і одночасно споживач його результату, а з іншого боку – індикатором умов якості роботи і життя населення.

У той же час реалії сьогодення такі, що економіка України за параметрами конкурентоспроможності в світі дуже відстала. Це викликано низьким фактичним рівнем досконалості управління і не конкурентоспроможністю більшості вітчизняних суб'єктів господарювання, що є наслідком таких основних причин:

- застаріла філософія значної частини керівників підприємств, організацій, недосконалий менеджмент та низька культура ведення справ у більшості бізнесових і владних структур;
- несприятливі загальнодержавні умови для розвитку цивілізованого бізнесу, поліпшення якості та підвищення досконалості підприємств і організацій;
- низька ефективність і продуктивність через відсутність мотивації;
- незадовільний рівень управління в органах державної влади, що породжує прийняття непрофесійних рішень стосовно питань якості, досконалості і конкурентоспроможності.

Реальний вихід із ситуації, що склалася, може бути забезпечено лише шляхом одночасного і суттєвого підвищення рівня досконалості управління переважної більшості вітчизняних підприємств, організацій і державних установ. Влада і суспільство мають усвідомлювати та враховувати в процесах економічних перетворень в Україні суттєві концептуальні зміни у сфері якості, що відбуваються у світі останніми роками. Для досягнення цих цілей необхідно: зрозуміти, який продукт хоче покупець; спроектувати й виготовити його так, щоб справді захотілось придбати; забезпечити безперебійну роботу з усуненням усіх дефектів; зробити у найкоротші терміни. Такий спосіб, задовольняє покупців і заощаджує гроші компанії за рахунок зменшення матеріальних витрат.

Список використаних джерел:

1. Горбаль Н. І. Система управління конкурентоспроможністю підприємства / Н. І. Горбаль, С. Б. Романчишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 112-117.
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) : [А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.]. – К. : ШЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
3. Моленкамп Дж. Глобалізація, устойчивое развитие и христианское предпринимательство / Дж. Моленкамп // Европейское качество. – 2003. – № 4. – С. 38-44.
4. Висема Х. Менеджмент в подразделениях фирмы / Х. Висема ; пер. с англ. – М. : Экономика, 2005. – 352 с.
5. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації) : навч. посібник / [І. Ю. Сіваченко]; за ред. І. Ю. Сіваченка. – К.: ЦУЛ, 2003. – 186 с.

Любов Хотинь,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ ТА СТАНДАРТИ СЕРІЇ ISO 14000

Збільшення ринку екологічних виробів і послуг є одним із основних напрямків перспективного розвитку економіки України.

В умовах екологічної кризи, що набуває значного розмаху в Україні та інших країнах світу, поширення екологічного маркетингу сприяє реформуванню економіки в напрямку досягнення сталого розвитку країни. Уміла організація екологічного маркетингу сприяє поширенню екологічно збалансованих видів виробництва і розподілу в умовах виникнення нових екологічних потреб [4, с. 5].

Екологічний маркетинг – це функція управління, яка організовує і спрямовує діяльність підприємств, пов'язану з оцінкою і перетворенням запитів споживачів в екологічно орієнтований попит на товари і послуги, що сприяють збереженню якісного та кількісного рівня основних екосистем, задовольняють потреби як окремих осіб, так і організацій або суспільства в цілому.

Формування ринку екологічних товарів – це складний процес, який передбачає узгодження інтересів усіх його суб'єктів, насамперед виробників, споживачів, суспільства (загальнонаціональні інтереси). Проте конкретні товари у більшості випадків лише частково задовольняють інтереси згаданих суб'єктів, які адекватно взаємодіють на ринку (екологічний товар може повністю влаштовувати одних і одночасно бути неприйнятним для інших [1, с. 357].

Усвідомлення того, що відповідність товару екологічним вимогам справді підвищує його якість і є джерелом додаткової цінності, спрямовує споживче рішення на користь обрання екологічного товару. Просування на ринок України екологічних товарів є необхідним для підвищення рівня екологічної безпеки. Підвищення екологічної безпеки країни є однією з найголовніших переваг формування та розвитку ринку екологічних товарів. Врахування світових і вітчизняних тенденцій розвитку ринку екологічних товарів, а також нових напрямків його розвитку допоможе вітчизняним підприємствам правильно оцінити власні можливості розвитку на екологічному сегменті ринку та обрати раціональні товарні стратегії проникнення на цей ринок [4, с. 105].

Оскільки потреби в екологічно чистих товарах або продукції та захисті довкілля останнім часом значно зросли, то кращим засобом пропаганди чи реклами компанії є сертифікат відповідності вимогам стандартів ISO серії 14000 [5, с. 111].

Стандарти ISO 14000 розраховані на суттєве коригування національних екологічних нормативів, поліпшення екологічного регулювання діяльності компаній (підприємств-виробників) і вдосконалення умов міжнародної торгівлі. Вони є добровільними і не замінюють законодавчих вимог, а забезпечують систему визначення того, як саме компанія впливає на навколишнє середовище і як нею виконуються вимоги законів про екологію [3, с. 261].

Стандарти ISO серії 14000 не містять абсолютних вимог до впливу організації на навколишнє середовище, за винятком того, що організація в спеціальному документі (екологічній політиці) повинна оголосити про своє прагнення відповідати національному природоохоронному законодавству і національним стандартам. Світовими лідерами у впровадженні стандартів ISO 14000 є такі індустриально розвинені країни, як Японія, Німеччина, Великобританія, Швеція. В Україні міжнародні стандарти ISO серії 14000 були прийняті як національні в 1997 році. Однак їхнє впровадження здійснюється повільними темпами [2, с. 99].

Отже, розвитку ринку екологічних товарів та вирішенню екологічних потреб сприяє застосування екологічного маркетингу та впровадження стандартів ISO серії 14000 в діяльності вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук С. В. Маркетинг: навч. посібник / С. В. Ковальчук, В. Л. Карпенко, Л. М. Коваль, Р. В. Бойко. – Львів : Новий світ – 2000, 2012. – 679 с.
2. Мережко Н. В. Управління якістю: підручник / Н. В. Мережко, В. В. Осєвська, Н. С. Ясинська. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 216 с.
3. Полікарпов І. С. Товарна інформація: підручник / І. С. Полікарпов, О. В. Шумський. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.
4. Прокопенко О. В. Екологічний маркетинг: навч. посіб. / О. В. Прокопенко. – К. : Знання, 2012. – 319 с.
5. Чурсіна Л. А. Стандартизація продукції та послуг: навч. посіб. для вузів / Л. А. Чурсіна, О. П. Добровська, Н. І. Ревзих. – Херсон: Олді-плюс; Київ: Видавництво Ліра-К, 2013. – 226 с.

Юрій Чаплінський, к.е.н., Нікульча Валентин,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Туристичне підприємство функціонує не відокремлено, а перебуває в певному середовищі. За умови активного впровадження маркетингу у господарську діяльність туристичних підприємств значну увагу слід приділяти факторам маркетингового середовища. Адже на ефективне управління маркетинговою діяльністю суттєво впливає ефективна взаємодія з іншими суб'єктами ринкової діяльності.

Загалом маркетингове середовище підприємства виділяють як сукупність активних суб'єктів та сил у межах і за межами підприємства, які впливають на можливості вищого керівництва та керівництва служби маркетингу діяти на цільових ринках. Важливо і доцільно поділити всі чинники маркетингового середовища функціонування залежно від їх досяжності, характеру впливу на управлінські процеси на дві великі групи: макро- та мікрорекламне середовище.

Макрорекламне середовище підприємства – це середовище, яке його оточує і створюється силами більш широкого плану, які впливають на мікрорекламне середовище, водночас залишаються недосяжними для його прямого впливу [1, с. 172]. У свою чергу, мікрорекламне середовище підприємства представляють суб'єкти, які безпосередньо стосуються самого підприємства та його можливостей обслуговування клієнтів [1, с.183]. Мікрорекламне середовище стосується безпосередньо туристичного підприємства та його клієнтів і значною мірою залежить від впливу самого підприємства на них. Традиційно воно поділяється на фактори безпосереднього оточення (споживачі, конкуренти, маркетингові посередники, контактні аудиторії) та фактори внутрішнього середовища підприємства (організація, виробництво, фінанси, персонал, внутрішній клімат, організаційна культура, імідж). Отож, вважаємо, що діагностику маркетингових умов функціонування туристичних підприємств доцільно проводити за двома основними напрямками, які представимо у вигляді двох блоків (рис. 1).

Завданням дослідження макрорекламного середовища є забезпечення туристичних підприємств інформацією, що дозволить їм вчасно переорієнтуватись на реалізацію перспективного продукту і паралельно з цим отримувати достатній прибуток від своєї діяльності. В економічній літературі для дослідження макрорекламного середовища функціонування туристичних підприємств використовуються декілька методик: ETOM, QUEST, STEP, PEST [2, с. 79-87]. У більшості випадків користуються PEST-аналізом, який дозволяє аналізувати основні групи факторів (political-legal – політико-правові, economic – економічні; social-cultural – соціально-культурні; technological – технологічні) [3, с. 57]. Враховуючи специфіку туристичного бізнесу, значну увагу слід приділити саме дослідженню регіональних особливостей та трансформувати дану методику в PESTR-аналіз, в якому окремою складовою виділимо дослідження природно-географічного середовища (Regional).

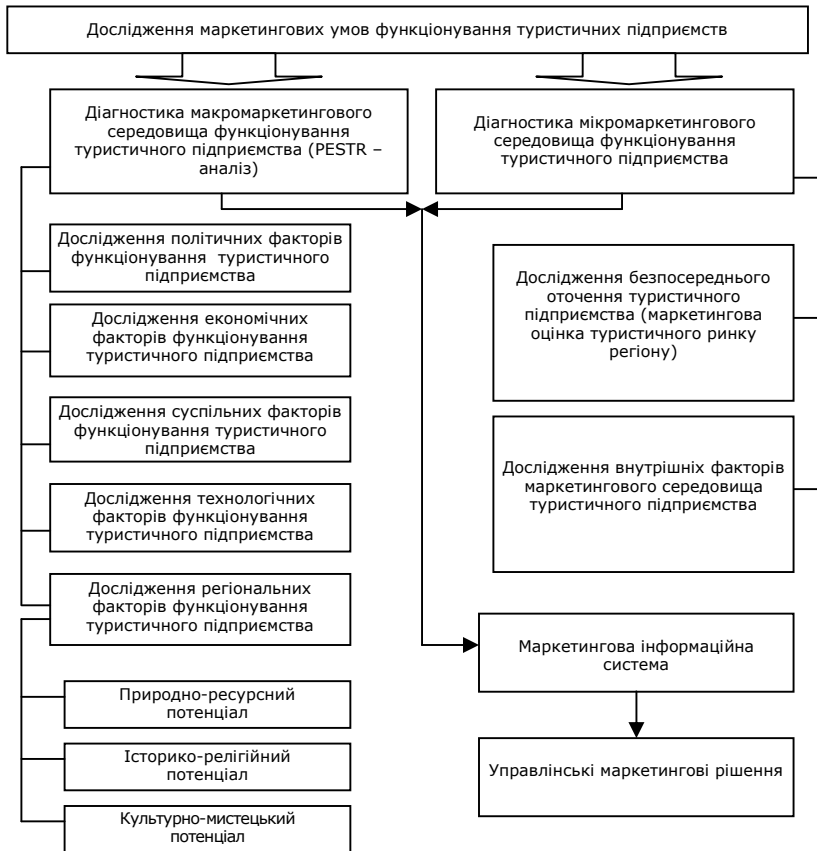

Рис. 1. Елементи дослідження маркетингових умов функціонування туристичних підприємств регіону

Список використаних джерел:

1. Скибінський С. В. Маркетинг : [підручник] / С.В.Скибінський – Львів: Місіонер, 2000. – Ч.1. – 640 с.
2. Гайдаєнко Т. А. Маркетинговое управление (полный курс MBA. Принципы управленческих решений и российская практика) / Т. А. Гайдаєнко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2006. – 496 с.
3. Куденко Н. В. Маркетингові стратегії фірми / Куденко Н. В. – К.: КНЕУ, 2002. – 245 с.

Сергій Чередніченко,
м. Чернівці

ЕВОЛЮЦІЯ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграція створює для маркетологів величезні можливості для позиціонування власних товарів та послуг на одному з найбільших ринків світу (як за кількістю покупців, так і за обсягом наявних у них коштів). Завдяки

усуненню кордонів, митних платежів і формальностей, зняттю обмежень на рух капіталу та (переважно) робочої сили можна говорити про розробку певних загальноєвропейських стратегій збуту, реклами, розробки товарів для кінцевих споживачів, формування єдиної цінової політики. Тим не менш, на сучасному етапі Європейський Союз, на відміну, наприклад, від США, Індії, Китаю є достатньо диверсифікованим середовищем, і така диверсифікація формує певні перепони для розробки єдиного маркетингового підходу на території усього ЄС. Країни-члени Євросоюзу відрізняються між собою не лише соціально-економічними показниками, але також (і, це, можливо, найважливіше) культурними ознаками (у т.ч. різними цінностями, релігійними переконаннями, мовою), історією, політичною спадщиною, географією, про що говорить навіть девіз ЄС «Об'єднаний у багатоманітті» (англ. United in Diversity) [1].

Спробуємо проаналізувати, як означені вище диверсифікаційні особливості впливають на маркетингову діяльність, фундаментальною складовою якої є комплекс маркетингу. Як відомо, він складається з чотирьох елементів: продукту, ціни, каналів розподілу, просування продукції [2, с.15]. Розглянемо кожний з них у контексті сказаного вище.

1. Характеристики продукту. При розробці нового товару необхідно враховувати смаки споживачів. У той же час через високий рівень культурної диверсифікації ці смаки є достатньо різними. Релігійні, мовні, історичні та багато інших відмінностей, що включаються у поняття культури, призводять до різного ставлення до окремих фізичних характеристик продукту: кольору, форми, розмірів та обсягу тощо. Відповідно, створення єдиного універсального продукту для усієї території ЄС стає доволі проблематичним навіть за наявності розумної кількості різних варіантів її виконання. Через мовну різноманітність потрібно проявляти обережність навіть при виборі назви товару. Відомий приклад, що автомобіль Mitsubishi моделі Raјero для позиціонування в іспаномовних країнах довелося перейменувати на Montero через неблагозвучність слова рајero іспанською мовою. Відповідно, культурні особливості вимагають не лише глибшого вивчення ринку для встановлення смаків споживачів, але й підвищення гнучкості виробництва при втіленні отриманої інформації у вигляді продукту.

2. Цінова стратегія. Незважаючи на те, що Євросоюз ретельно працює над вирівнюванням цін на усій власній території, «коріння зла» у цій проблемі полягає у великій нерівномірності доходів у різних членах ЄС. Наприклад, один і той же продукт середньостатистичному жителю Румунії купити набагато важче, ніж жителю Нідерландів. Це є значною перепороною у розробці цінових стратегій і вимагає пильного вивчення кожної країни на рахунок рівня збуту товару за економічно виправданою ціною. Фактично, ми вбачаємо два виходи: диверсифікація ціни на товар залежно від країни (максимізуючи її у високорозвинених країнах-членах і зводячи до мінімуму у «нових членах»), з одного боку, і диверсифікація товару з акцентом на преміумних версіях у країнах-членах з високими статками населення й на бюджетних версіях у країнах-членах зі статками населення нижче середнього, з іншого.

3. Канали збуту. Недостатня гармонізованість чинних законодавств, мовні бар'єри, культурні особливості ведення бізнесу у різних країнах ЄС

призводять до збільшення кількості посередників (гуртових продавців, обслуговуючих фірм, консультантів тощо) у каналі, причому кількість їх приблизно може дорівнювати кількості кордонів. Усе це несприятливо впливає на ціну товару та терміни його руху від виробника до кінцевого споживача. Таким же чином можна характеризувати і вплив географічних масштабів, притаманних Євросоюзу.

4. Просування товару. Реклама, зв'язки з громадськістю, особисті продажі, просування товару на місцях мають бути надзвичайно сильно прив'язаними до людських вподобань, за якими стоять культурні цінності. Відповідно, диверсифікованість членів Євросоюзу за багатьма ознаками знову і знову викликає потребу у ретельному вивченні найдрібніших аспектів споживчого середовища з подальшою трансформацією отриманих результатів у відповідну стратегію, тепер уже у галузі просування.

Підсумовуючи, можна сказати, що значна диверсифікованість Євросоюзу за різними ознаками є значним викликом для створення уніфікованої стратегії реалізації продукції на його ринку. Такі обставини впливають на комплекс маркетингу, збільшуючи навантаження на маркетологів при розробці окремих його елементів. Проте працювати над створенням такої стратегії має сенс, оскільки використання єдиного підходу дозволить заощадити ресурси та зусилля, знижуючи таким чином рівень маркетингових затрат. Окремі моменти, пов'язані з цим питанням, будуть розглянуті у наших наступних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Офіційний вебсайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/motto/index_en.htm.
2. Marketing / Eric N. Berkowitz ... [et al.]. – 4th ed., 1994, 787 p.

Валентина Чичун, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У процесі управління підприємством здійснення комунікативної політики вносить певні зміни в роботу та розвиток підприємства, впливає на його прибутковість, обіг продукції, місце в бізнесовому середовищі. Підприємству слід вести свою політику так, щоб відобразити стратегію розвитку підприємства, формувати перспективний розвиток та поліпшувати показники економічної діяльності.

У більшості сучасних підприємств комунікаційна політика базується на використанні елементів маркетингових комунікацій. Вони, в свою чергу, є відокремленими, не пов'язаними між собою та можуть реалізовуватися незалежно один від одного. Такий підхід не дозволяє досягнути синергічного ефекту від підсилення дії одного елементу іншим, а це знижує загальну ефективність маркетингової політики. Загалом, формування інтегрованих маркетингових комунікацій зменшує витрати на комунікаційну діяльність підприємства. За такого бачення буде

обумовлюватись підвищення загальної ефективності діяльності підприємства з урахуванням збільшення його рентабельності.

У практичній управлінській діяльності підприємства створення інтегрованих маркетингових комунікацій сприятиме зменшенню витрат на комунікаційну діяльність підприємства. Тому при формуванні комунікаційної політики підприємства на інтеграцію маркетингових комунікацій буде впливати як ситуація на конкурентному ринку, так і адаптаційні фактори. Для сучасного підприємства маркетингові комунікації доцільно розглядати, як управління процесом просування товару на всіх етапах: перед продажем, у момент продажу, під час і після споживання [4, с. 85]. Доцільно для забезпечення збільшення ефективності комунікацій розробляти нові індивідуальні програми для відвідувачів та постійних клієнтів з урахуванням взаємозв'язку та співпраці між фірмою та клієнтами. Сучасний споживач, незважаючи на пропозиції та власну купівельну спроможність, спочатку вивчає рекламу продукцію. Відтак відбувається процес консультування з компетентними особами, друзями, а тоді формує своє бачення щодо здійснення купівлі товару або послуги.

Так, слід зазначити, що маркетингова політика є основою для всіх сфер діяльності, їх мета полягає в досягненні успіхів у процесі задоволення сукупних потреб суспільства. Тому ефективним інструментом маркетингу, що враховує практичну особливість надання необхідної інформації для підприємства про споживачів, слід вважати процес управління рухом товарів на всіх етапах. При управлінні підприємством комунікації є динамічним процесом, який включає не лише потоки інформації, але й всю гаму психологічної взаємодії як всередині трудового колективу, так і з зовнішніми партнерами з бізнесу [2, с. 54].

Отже, у процесі управління підприємством маркетингова політика комунікацій вирішує низку завдань, а саме: утримання конкурентної позиції, володіння знанням про стратегії збуту, формування позитивного іміджу, досвідченість і лояльність комунікантів.

Список використаних джерел:

1. Галіцин В. К. Програмні оболонки і пакети : навч. посібник / Галіцин В. К., Сидоренко Ю. Т. – К.: КНЕУ, 2003. – 212 с.
2. Грченко Т. Д. Маркетинг : навч. посібник / Т. Д. Грченко, О. В. Дубовик. – К.: «Фірма «ІНКОС», Центр навчальної літератури, 2007. – 255 с.
3. Писаревська Т. А. Інформаційні системи і технології в управлінні трудовими ресурсами : навч. посібник / Т. А. Писаревська. – К.: КНЕУ, 2000. – 279 с.
4. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підручник / В. В. Різун. — К.: Просвіта, 2008. — 260 с. 9.
5. Турянська М. М. Комунікації в системі управління знаннями / М. М. Турянська // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 194–196.

Інна Шевченко, к.е.н.,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «РИНОК»

Сучасні динамічні умови господарювання, що характеризуються обмеженістю виробничих ресурсів, ускладненням конкурентного середовища

та зниженням платоспроможного попиту, вимагають від підприємств активізації пошуку нових інструментів впливу на поведінку покупців – актуалізується необхідність ефективного маркетингового управління.

Базовою первісною категорією маркетингового управління є ринок, який нині досліджується науковцями з використанням різних теоретичних підходів.

Так, одними вченими ринок розглядається як матеріальний об'єкт, де відбувається взаємодія покупців та продавців з приводу купівлі-продажу.

Яскравим прикладом такого підходу є дефініція категорії «ринок», що належить Г.М. Спащенко: «Ринок – це суб'єкт підприємницької діяльності або його відокремлений підрозділ, що являє собою майновий комплекс, створений за рішенням органу місцевого самоврядування чи органу виконавчої влади на спеціально відведеній земельній ділянці, метою функціонування якого є створення належних умов продавцям і покупцям для здійснення купівлі-продажу товарів та послуг за цінами, що складаються залежно від попиту та пропозиції» [1, с. 70-71].

Іншими науковцями ринок розглядається як нематеріальний об'єкт, а саме ті відносини, що виникають між покупцями та продавцями з приводу купівлі-продажу. Прихильником такого теоретичного підходу є К. В. Масляєва, якою під «ринком» розуміється «...сфера економічних зв'язків, які виникають між суб'єктами ринкових відносин із приводу виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг шляхом погодження ціни, і регулюються державою» [2, с. 12].

Окремими дослідниками вказується на необхідність компонування «матеріального» та «нематеріального» теоретичних підходів при ідентифікації сутності категорії «ринок». Так, А. І. Камінською зазначається одразу три складові дефініції поняття «ринок»:

- ринок – це будь-яке місце, на якому продавці й покупці особисто зустрічаються;
- ринок – це вся сукупність процесів торгівлі, актів купівлі-продажу незалежно від того, де вони відбуваються;
- ринок – це система економічних відносин між людьми, підприємствами, державами, що спирається, перш за все, на принцип, згідно з яким все в світі продається та купується, обмінюється на вільній основі, але із дотриманням правил платності. Іншими словами, ринок – це економічні відносини, які засновані на ринкових законах та принципах [3, с. 40].

Виходячи з неоднозначності сутнісної характеристики «ринку», вважаємо за необхідне реалізувати надалі саме комплексний підхід при ідентифікації сутності даної категорії.

Список використаних джерел:

1. Спащенко Г. М. Нормативний підхід до тлумачення поняття «ринок як суб'єкт господарювання» / Г. М. Спащенко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 2. – С. 64-72.
2. Масляєва К. В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг України : монографія / К. В. Масляєва. – Х.: Вид-во «Фінн», 2010. – 176 с.
3. Камінська А. І. Теоретичні засади формування категорії «ринок» в процесі еволюції економічної думки / А. І. Камінська // Економіка та управління АПК. – 2015. – № 2. – С. 38-43.

Ольга Ватаманюк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДЖЕННЯ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В АВСТРАЛІЇ

Історія створення спеціалізованих податкових офісів із обслуговування великих платників податків (ООВП) бере свій початок ще у 50-х роках минулого століття, коли країни-члени ОЕСР запровадили спеціальний вид податкового контролю і звітності для великого бізнесу, тобто підприємств, які оперували значними фінансовими ресурсами. Дану ініціативу у 1980-х роках було підтримано експертами МВФ. Такі заходи, на їхню думку, повинні були сприяти зміцненню податкової системи країни, посиленню контролю за сплатою обов'язкових платежів і, зрештою, зниженню рівня бюджетного дефіциту [1]. Відтоді запровадження ООВП стало одним із критеріїв оцінки ефективності податкової системи країни та, відповідно, діяльності її головного податкового відомства.

Одними із перших країн, в яких було реалізовано підхід до впровадження фіскальними органами функціонального обслуговування платників податків за сегментами, стали Австралія і Великобританія [2, с. 41]. Саме модель функціонування Австралійського податкового офісу заслуговує на детальний розгляд, адже притаманні їй особливості доцільно врахувати при вдосконаленні механізму супроводження великих платників податків (ВПП) в Україні.

Дана модель забезпечує основу для оцінки ризиків ухилення від оподаткування, виявлення причин недотримання податкового законодавства, визначення рівня співпраці платників податків та розробки заходів відповідно до характеру та рівня оціненого ризику. Поряд із цим впродовж останніх років Австралійський податковий офіс (АПО) активізував роботу щодо побудови партнерських відносин з великими платниками, особливо тими, що визначені як «ключові». Ці відносини спрямовані на підтримку повного і відкритого вирішення спірних питань в оподаткуванні і виявлення та пом'якшення податкових ризиків у «режимі реального часу». Цей підхід демонструє, що хоча більшість платників податків не має намірів ухилитися від оподаткування, постійний моніторинг їх діяльності лише сприятиме усуненню податкових колізій. Для посилення співпраці із великими платниками АПО запровадив низку ініціатив, найважливішою з яких є «Форвардні договори про дотримання вимог» (Annual Compliance Arrangements) («ACAs»). Ці заходи спрямовані на ключових платників податків і забезпечують вищий рівень доступу до АПО. «ACAs» було вперше запроваджено у 2008 році, а у 2014 р. кількість проведених зустрічей становила 24.

Австралійський податковий офіс також диференціює свій підхід до обслуговування великих платників згідно з категоріями ризику (платники із високим, середнім, низьким рівнем ризику, ключові платники), оцінка якого проводиться завдяки Платформі диференціації ризиків (Risk Differentiation Framework) – інструменту моделювання, який формує ризиковий профіль

платника податку. Для категоризації корпоративних платників за рівнем ризику Платформа диференціації ризиків передбачає не лише застосування високоавтоматизованих процедур, які включають алгоритми та обчислювальні системи. Значною мірою вона реалізується завдяки ручному опрацюванню процесів та приділенню найбільшої уваги ключовим ВПП.

Команда, відповідальна за визначення рівня ризиковості платника, формує деталізований звіт щодо рейтингу ВПП за рівнем ризику та, відповідно, присвоєної категорії ризику. У випадку, коли платник податку налаштований сумлінно виконувати податковий обов'язок, обсяг зусиль, які спрямовуються на його обслуговування фіскальним органом, очевидно, невеликий, на відміну від тих платників, які використовують схеми мінімізації податкових платежів [3].

На нашу думку, саме ризик-орієнтований підхід до роботи з ВПП в Австралії є найбільш актуальним для України й особливо важливим з практичної точки зору, адже дозволить сконцентрувати зусилля працівників органів Центрального офісу з обслуговування великих платників податків на взаємодії з тими великими платниками, яким притаманний найвищий ступінь ризику, усуваючи при цьому необхідність здійснення додаткових контактів із ВПП, що зарекомендували себе як сумлінні, та забезпечуючи економію бюджетних коштів при їх супроводженні.

Список використаних джерел:

1. Baer K. Improving Large Taxpayers' Compliance, A Review of Country Experience // By a Staff Team Led by Katherine Baer. – International Monetary Fund, 2002. – 64 p.
2. Forum on Tax Administration, Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries / Comparative Information Series (2010). – 2011. – 291 p.
3. Managing Compliance of High Wealth Individuals. The Auditor-General Audit Report. – 2013–2014. – № 35. Available at: http://www.anao.gov.au/~media/Files/Audit%20Reports/2013%202014/Audit%20Report%2035/AuditReport_2013-2014_35.pdf

Виктор Громов, к.э.н., Руслана Лысюк,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

РЕЗОНАНСНЫЕ МОДЕЛИ МИНИМИЗАЦИИ РИСКОВ СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Экономика и социальная сфера могут быть адекватно рассмотрены и оценены только в динамической системе. В силу системного характера и взаимозависимости социально-экономической деятельности в ней возникает синергетическая ресурсная составляющая. Всем совместно протекающим социально-экономическим процессам присущ циклический характер: используемый ресурс авансируется в начале цикла, а в конце возвращается, как правило, с приращением. Классическая формула «Деньги – Товар – Деньги+» носит универсальный характер для любых видов ресурсов и содержит внутренний исходный колебательный контур, обуславливающий изменение традиционных экономических показателей. Колебательная природа социально-экономических процессов позволяет применить основные концепции теории волн и колебаний для модельного описания их

протекания. В колебательном цикле «ожидание – отклик» может быть дано единообразное описание социально-экономической динамики – от кризисных явлений и стагнаций до бурного экономического расцвета и ажиотажных процессов на финансовых рынках. Резонанс, как естественный динамический системный ресурс, заключается в обеспечении максимально возможной амплитуды колебаний первичного колебательного контура в течение всего горизонта планирования при совмещении частот взаимодействующих процессов.

Основным параметром колебательной системы является частота собственных колебаний. В экономических дисциплинах нет единого общепринятого определения понятия частоты собственных колебаний экономической системы или подсистемы. В то же время колебательный характер различных экономических процессов обуславливает резонансные явления и диктует соответствующие им способы описания и моделирования.

Являются ли резонансные феномены достаточно редкими проявлениями экономической и социальной жизни, или они представляют собой ее сущность, ее норму? Для разрешения этого вопроса выдвигается гипотеза резонансной природы социально-экономических взаимодействий, суть которой заключается в том, что большинство экономических процессов в своей динамике носят не только колебательный, но и резонансный характер. Применительно к выдвинутой гипотезе данные положения подтверждаются следующим образом:

1. Наличием фактов и процессов, протекание которых не укладывается в классические постулаты экономической теории, но легко объясняется в рамках резонансной гипотезы.

2. Максимальная общность выводов достигается тем, что в рамках предлагаемой гипотезы по-новому могут быть интерпретировано заключение и исполнение коммерческих сделок, трудовые контракты, экономические взаимоотношения в звеньях «предприятие – государство», «работник – государство» и др.

3. Предлагаемая гипотеза позволяет увидеть более полное и точное существо природы колебательных явлений в экономике: резонансный характер экономических процессов уже в первичном акте обмена $D - T - D$. Существенным параметром акта обмена является время. Продавец и покупатель получают совместный оптимум в динамике только в том случае, когда частоты их колебаний совпадают, то есть в резонансе.

4. Резонансная гипотеза имеет четко выраженную предсказательную направленность. Так, к примеру, путем аппроксимации рядами Фурье колебательного процесса трансформации активов при реализации совокупности сделок появляется возможность прогнозирования финансового состояния организации и расчетов экономических показателей при инвестиционном проектировании.

5. При этом инвариантность дифференциальных уравнений относительно времени и видов ресурсов позволяет существенно уменьшить количество задаваемых абсолютных величин.

Минимизация рисков кризисных явлений заключаются в синхронизации положительных ожиданий и согласовании ритмов собственных колебаний участников социально-экономического процесса. На мировой арене все более очевидной становится невозможность сохранения однополярного мироустройства и необходимость постепенного перехода финансовой системы к увеличению количества резервных валют и создание новых финансовых центров. Это позволит организовать финансовые противовесы, адекватные механизмы институционального сдерживания, локализовать отрицательные последствия ажиотажных резонансных процессов.

Выход из кризисных ситуаций находится на путях резонансной гармонизации социально-экономических отношений. Минимизация рисков обеспечивается оперативным выявлением отклонений в ожиданиях субъектов социально-экономического процесса и принятием превентивных мер по уменьшению отклонений и синхронизации ритма работы всех участников динамического процесса с главным ритмом социально-экономической системы.

Список использованных источников:

1. Громов В. И. Резонансные процессы в социально-экономических системах: концептуальный подход / В. И. Громов // Экономика и математические методы. – Москва, 2013. – №2. – С. 128-133.
2. Исаев Р. А. Банковский менеджмент и бизнес-инжиниринг: В 2 т. / Р. А. Исаев. – М. : ИНФРА-М, 2013. – 286 с.

Євген Колосінський, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Мар'яна Колосінська, к.е.н.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕПОЗИТІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі розвитку економіки грошові ресурси, що акумулюються у формі депозитів, виступають вагомим джерелом інвестування в розвиток національного господарства. Від стимулювання ресурсного потенціалу банку залежать зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього вкладників і кредиторів, поліпшення інвестиційної активності, розвиток усіх галузей економіки України і, як наслідок, – вихід економіки з кризи та інтеграція національної банківської системи у світове співтовариство. Виходячи з вищезазначеного, аналіз сучасного стану депозитного ринку, тенденцій та особливостей його розвитку набуває особливої актуальності та потребує подальшого вивчення.

Дослідженням ринку депозитних операцій займалися такі вчені, як: М. Алексеєнко, О. Барановський, М. Гальчинський, А. Мороз, О. Огієнко, В. Стельмах, В. Ходаківська, та багато інших [1; 4]. У своїх працях вони досліджували історію становлення депозитного ринку України, вивчали економічне значення депозитних операцій, технологію проведення депозитних операцій, але недостатньо вивченими залишилися питання особливостей розвитку та функціонування депозитного ринку України в сучасних перманентних умовах.

Метою роботи є визначення проблемних аспектів розвитку депозитного ринку України та пошук шляхів їхнього вирішення.

Депозитний ринок – це ринок, на якому відбувається залучення коштів банками від фізичних та юридичних осіб. На сучасному етапі вклади відіграють головну роль як ресурсної бази банків. Аналіз сучасного стану формування депозитного портфеля комерційних банків України протягом 2013-2015 років показав, що спостерігається помітна тенденція до збільшення залучень фізичних та юридичних осіб банками, причому частка залучень фізичних осіб є більшою (рис. 1).

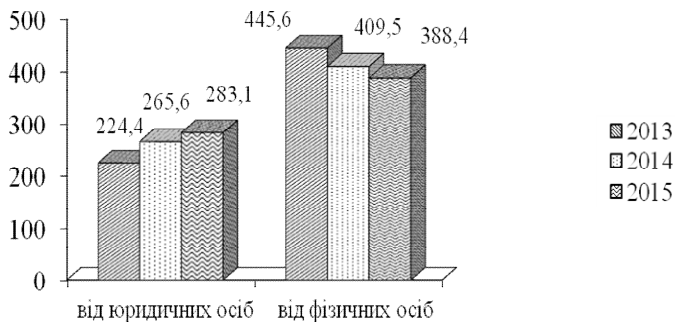

Рис. 1. Аналіз залучень коштів фізичними та юридичними особами, млрд. грн.*

*Джерело: [3]

Як бачимо з рис. 1, загальний обсяг депозитів за 2013 рік збільшився на 17,1% – до 670 млрд. грн. Таке незначне зростання відбулося виключно завдяки збільшенню депозитів у національній валюті (на 32%), тим часом як депозити в іноземній валюті зменшилися на 0,9%. У результаті рівень доларизації депозитів за цей період знизився на 6,9 процентного пункту – до 36,8%.

Загальний обсяг депозитів у 2014 році збільшилися на 5,1 млрд. грн., однак залучення фізичними особами зменшилося до 36,1 млрд. грн. – 8,1% через відплив капіталів з боку населення. Рівень доларизації депозитів за цей період збільшився на 7,6 процентного пункту – до 43,4%, що, зокрема, пов'язано з курсовою переоцінкою. Слід зазначити, що з серпня 2014 року відповідно до законодавства оподатковують проценти, нараховані на суму поточного (депозитного) банківського рахунку у розмірі 15% від суми, яка розміщена на депозиті. У зв'язку із цим населення отримуватиме дохід за депозитами, зменшений на суму податку [3]. З 2014 року обсяг депозитів в Донецькій та Луганській областях значно знизився, що обумовлено проведенням АТО в даних областях. При цьому депозитні кошти з даних областей поступово перетікають до сусідніх областей: Дніпропетровської та Запорізької.

Таким чином, протягом 2015 року обсяг депозитів складає 671,5 млрд. грн., сума вкладів зменшилася на 3,6 млрд. грн.

Валютна структура загального депозитного портфелю України на 53% (356,2 млрд. грн.) складалась з гривневих вкладів, а 47% (315,3 млрд. грн.) становили вклади в іноземній валюті. Падіння обсягу валютних вкладів сповільнилось порівняно з 1 кварталом 2015 року з огляду на стабілізацію на валютному ринку. Однак відтік валютних депозитів продовжується з огляду на зарегульованість валютного ринку і високі інфляційні очікування.

У депозитному портфелі юридичних осіб гривневі депозити випереджають обсяг валютних, що пов'язано з відсутністю валютних доходів у більшості юридичних осіб-вкладників і високою часткою поточних депозитів. Депозитний ринок розпочинає повільне відродження після банківської паніки, викликаной військово-політичною невизначеністю, дефолтами банків та девальвацією національної валюти.

Відповідно, на основі проведеного аналізу виявлено такі проблеми розвитку ринку депозитів України:

- значний тиск на процентну маржу чинять аномально високі депозитні ставки, необхідні для притоку нових депозитів та втримання існуючих клієнтів; як наслідок, кредитний ринок перебуває у стагнації;
- довіра населення та банків до гривневих інструментів заощаджень залишається низькою, що виражається у високій частці депозитів в іноземній валюті та більш ніж 2-кратним розривом між гривневими і доларовими ставками;
- залишаються недостатніми обсяги довгострокової ресурсної бази на фоні зростання депозитних портфелів за рахунок залишків на карткових рахунках та депозитів до запитання, що посилюють ризики втрати ліквідності окремих флагманів депозитного ринку, які не володіють достатнім рівнем підтримки з боку акціонерів [2, с.44].

Таким чином, сучасна депозитна політика вітчизняних банків потребує постійного вдосконалення і стабілізації на даний момент. Серед основних напрямів підвищення її ефективності доцільно виділити:

1. Удосконалення нормативно-правового регулювання захисту коштів фізичних та юридичних осіб, що знаходяться на депозитному рахунку шляхом підвищення захисту вкладів державою або удосконаленням системи фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

2. Вирішення проблеми асиметричності інформації через створення інформаційної системи доступності та правдивості інформації щодо ліквідності, платоспроможності, прибутковості і рентабельності банків.

3. Спрощення режиму функціонування депозитних рахунків, а саме: порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків, застосування строкових вкладів із додатковими внесками.

4. Створення вигідних умов для активізації застосування банками цінових та нецінових методів маркетингової політики, що надає можливість запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, покращити якість обслуговування, підвищити зацікавлення фізичних і юридичних осіб у розміщенні своїх коштів на депозитних рахунках банку.

5. Покращення якості обслуговування клієнтів за рахунок використання нових інформаційних технологій у банківській сфері, а також підвищення кваліфікації працівників банку.

6. Активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів.

7. Розширення обсягів строкових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, що містяться на рахунках підприємств.

8. Розширення практики залучення коштів клієнтів на ощадні вклади як найстійкішу частину мобілізованих банками ресурсів.

9. Застосування у вітчизняних умовах досвіду банківських установ економічно розвинутих країн щодо відкриття різного роду рахунків та деяких інших видів депозитів, що збільшить банківський сектор можливостей.

Підсумовуючи, доцільно зазначити, що на ринку депозитних вкладів України спостерігається стала тенденція до зменшення його обсягів. Саме тому актуалізується питання щодо підвищення ефективності роботи банку щодо залучення додаткових грошових коштів та забезпечення його конкурентоспроможності на ринку, з цією метою доцільно здійснити низку радикальних кроків, які описувалися в роботі. Основна питома вага їх повинна ґрунтуватися на вдосконаленні традиційних банківських продуктів та постійному впровадженні актуальних, нових депозитних товарів, на стабільності та відповідальності фінансової установи. Окрім того, для підвищення конкурентоспроможності банку треба інтенсифікувати маркетингові зусилля для залучення нових і утримання існуючих клієнтів, що зумовить підвищення розвитку економіки, адже останнє залишається дуже важливим для нашої держави в ситуації, що склалася.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко М. Актуальні питання депозитного формування ресурсної бази банків / М. Алексеєнко // Банківська справа. – 2013. – № 3. – С. 34-43.
2. Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків / Н. Кожель // Вісник НБУ. – 2014. – № 11. – С. 43-45.
3. Монетарний огляд [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
4. Мороз А. М. Банківські операції : навч.-метод. посібн. для самостійного вивчення дисципліни / Мороз А. М. – К. : КНЕУ, 2010. – 384 с.

Сергій Косяченко, к.ф.-м.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ

Вперше термін «криптовалюта» почав використовуватися після появи пірінгової платіжної системи Bitcoin, яка була розроблена в 2009 році людиною або групою осіб під псевдонімом Сатоші Накамото [1]. Він створив не лише програму, але і спеціальний додаток – гаманець на комп'ютері користувача, що містить криптовалюту біткоїн.

Метою розробки було створення системи повністю незворотних угод, коли електронний платіж між двома сторонами відбувається без третьої

сторони – гаранта і жодна із сторін, в тому числі будь-який зовнішній адміністратор (у ролі якого може виступати банк чи державні органи), не могли б скасувати, заблокувати або примусово завершити транзакцію. Для забезпечення функціонування і захисту системи використовуються криптографічні методи, але вся інформація про транзакції не шифрується і завжди доступна у відкритому вигляді. Біткоїн нематеріальний. Це лише число, прив'язане до біткоїн-адреси.

Кожен гаманець, відкритий в Bitcoin, – це сам собі банк, а безліч комп'ютерів з гаманцями по всьому світу утворюють величезний розподілений банк, що працює автоматично, цілодобово і постійно займається перевіркою всіх грошових переказів. Система фактично регулює себе сама.

Сотні тисяч торгових компаній вже приймають біткоїни по всьому світу. За біткоїни можна купити все, починаючи з онлайн-покеру і закінчуючи продуктивними товарами.

Сила і краса біткоіна – в його повній децентралізації, оскільки жоден уряд або корпорація не можуть заблокувати платежі або облікові записи.

Віртуальну грошову масу, що знаходиться за межами контролю будь-якого уряду, не варто недооцінювати. І це вже починають розуміти в передових державах світу.

Європейський суд встановив, що оскільки біткоїни були створені лише «як засіб платежу», то їх слід розглядати як традиційну валюту, а не як товар.

Водночас у США зовсім інший погляд на це питання. Восени 2015 року американська Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами встановила, що біткоїни та інші криптовалюти не є грошима і що їх слід розглядати лише як товар, такий як золото або срібло.

На Нью-Йоркській фондовій біржі (NYSE) почали відстежувати вартість електронної валюти біткоїн. На сайті біржі тепер є віджет, який показує, скільки коштує біткоїн відносно долара. Поки біржа відстежує вартість віртуальної валюти тільки за одним сервісом Coinbase, в якому має міноритарну частку. Надалі для розрахунку індексу біткоіну будуть використовуватися дані і з інших торгових майданчиків.

Китай, з його високим темпом росту економіки, відіграє важливу роль в Bitcoin-просторі. Майже 80% обсягу торгів Bitcoin протягом останнього року припадає на юань і лише 19% обміну – на долар США та 1% – на євро.

Захоплення криптовалютою в Китаї продовжує зростати, незважаючи на те, що Народний банк Китаю (НБК) (центральний банк країни) заборонив Bitcoin-угоди в банках, роздрібній торгівлі і платіжним операторам.

Крім значних обсягів торгів, Китай вважається світовим центром майнінга. Внаслідок дешевої електроенергії та розвинутої інфраструктури, а також наявності виробників недорогого апаратного забезпечення, що базуються в Китаї, країна не лише торгує більшою частиною Bitcoin, але й виробляє більшість монет.

Які ж проблеми виникають з появою і поширенням криптовалюти?

Федеральне бюро розслідувань США стурбоване потенціалом відмивання грошей і другою кримінальною діяльністю в анонімній платіжній системі

Біткоін. Такі висновки можна зробити, ознайомившись з документом ФБР під назвою «Bitcoin Virtual Currency: Unique Features Present Distinct Challenges for Deterring Illicit Activity» [2].

У документі ФБР зазначає, що оскільки заради виключення центральних органів управління Біткоін оперує криптографією і архітектурою однорангової мережі, що зовсім не схоже на принципи функціонування «і-Голд» та «Вебмані», правоохоронним органам буде значно важче ідентифікувати підозрілих користувачів.

Біткоін — анонімна криптовалюта, яка дозволяє покупцям і продавцям здійснювати анонімні транзакції. Тому біткоін використовується в підпільних організаціях, що займаються збутом заборонених наркотичних препаратів.

«Якщо Біткоін зміцнить і збільшить власну популярність, то він все більшою мірою буде ставати корисним засобом для різного роду незаконної діяльності у комп'ютерній галузі. Наприклад, в Інтернеті вже мають місце такі види діяльності, як дитяча порнографія і азартні ігри в мережі, які потребують системи простих платежів. Біткоін може використовуватися тими, хто «відмиває» гроші, торговцями людьми, терористами та іншими злочинцями, які не хочуть використовувати традиційні фінансові системи» [2].

Суттєвим недоліком Біткоін є також вплив новин на криптовалюту. Майже всі підйоми і падіння курсу Біткоїна напряду залежали від оголошених заяв урядів різних країн. Висока волатильність курсу створює проблеми в короткостроковій перспективі.

Інвестиції в криптовалюті – це великі ризики, і їх слід розглядати в середньо- і довгостроковій перспективі.

З огляду на все вищезазначене вважаю, що політика НБУ на поточному етапі стосовно криптовалюти є правильною: не забороняти, давати розвиватися і водночас бути готовим як обмежувати шкідливі наслідки діяльності користувачів біткоін, так і використовувати позитивні технологічні моменти.

Список використаних джерел:

1. Bitcoin Wiki. Available at: https://en.bitcoin.it/wiki/Main_Page
2. Bitcoin Virtual Currency: Unique Features Present Distinct Challenges for Deterring Illicit Activity. FBI Intelligence Assessment, 24 April 2012.

Марія Лапішко, к.е.н.,

Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Львів

ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ – ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Ознаками нинішньої структурної фінансово-економічної кризи в Україні є граничне ослаблення національної валюти, високі темпи інфляції, рецесія банківської системи, втрата довіри громадян практично до усіх державних інституцій. П'ятий рік поспіль скорочується ВВП, обсяг номінального ВВП на душу населення менший рівня Білорусії у 2,8 рази, Румунії – у 3,4 рази, Польщі – у 4,8 раз та країн ЄС – у 12,1 раз [1, с. 199], курс національної валюти до долара США досяг 27 грн./дол. США, постійно зростає дефіцит

Бюджету і Пенсійного фонду, вдвічі знизилась обсяги імпорту та експорту, падає реальна заробітна плата, зростає безробіття.

Про нинішню глибинну структурну фінансово-економічну кризу свідчить негативна динаміка макроекономічних показників (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Динаміка макроекономічних показників України

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Скорочення ВВП (% від попереднього періоду)	0%	6,8%	9,9%
Обсяг номінального ВВП на душу населення (дол. США)	4030,3	3014,6	2 001,6
Дефіцит Державного бюджету (млрд. грн.)	64,708	72	199,2
Зниження експорту (% від попереднього періоду)	8,7%	14,6%	16,3%
Зниження імпорту (% від попереднього періоду)	10%	28%	21,8%
Індекс споживчих цін (ІЦЦ) (%)	99,7	112,1	148,7
Курс гривні до 1 долара США (грн.)	8,1	16,1	23,5

Тривалий військовий конфлікт на сході, анексія Криму привели до великих фінансових втрат банківських установ, а також заставили Уряд направити фінансові ресурси на відродження армії та оборону. Економічна активність на неконтрольованих Україною територіях скоротилась у 5 разів, обсяги промислового виробництва скоротились у 16 регіонах, фінансовий результат великих і середніх підприємств України склав 168,0 млрд. грн. збитку [1, с. 214].

Колосальних втрат зазнала банківська система України. Через дисбаланси в експортно-імпортних операціях, запровадження Національним банком режиму ринкового курсоутворення різко стала обезцінюватись національна валюта, а це спровокувало низку негативних явищ і призвело до банкрутства третьої частини банківської системи. За два останні роки регулятивний капітал банків зменшився майже вдвоє, збитки банківської системи досягли майже 120 млрд. грн. НБУ підвищив облікову ставку із 6,5% до 30%, а в серпні 2015 опустив до 22% [2, с. 66]. За таких умов кредитування суб'єктів господарювання практично зупинилось. В той же час висока ціна депозитних ресурсів (20-27%) збільшила витрати банків, а частка зобов'язань банків у пасивах зросла до 92%. Очищення банківської системи від неплатоспроможних банків (понад 70 банків) мало як негативний, так і позитивний ефект. Закриття кожного банку супроводжувалося поверненням депозитних коштів збанкрутих банків населенню, а ресурсів у Фонді гарантування коштів фізичних осіб не вистачало, і НБУ надав йому кредит, провівши емісію на суму понад 300 млрд. грн., що підвищило рівень інфляції. Позитивним наслідком «банкопаду» стало те, що з фінансового ринку пішли «банки-спекулянти», а це сприятиме формуванню справедливої ціни на гроші у майбутньому.

Економіка країни потребує постійного поповнення внутрішніх фінансових ресурсів. Не можна постійно позичати кошти в іноземних інвесторів – це затягує країну у боргову яму. Сьогодні поза межами легальної економіки,

банківської системи перебуває майже 10-кратний валютний запас країни, а це понад 90 млрд. дол. США і майже 300 млрд. грн. [3, с.18]. Ці кошти треба повернути у фінансовий обіг. Економічне зростання неможливе без кредитування бізнесу, але кредити не повинні ставати «банківською кабалою».

У таких складних економічних та фінансових умовах керівництво Національного банку розпочало комплексну реформу на двох рівнях: НБУ та банківської системи. Реформована організаційна структура НБУ, підвищені вимоги до капіталізації банків, оприлюднені власники істотної участі банку, визначені 3 системно важливі банки («Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Приватбанк»), лібералізовані валютні обмеження на зняття коштів, спрощуються умови консолідації банків і т.п. З метою виявлення порушень та досягнення прозорості у банківській діяльності, НБУ регулярно проводить стрес-тестування банків, за результатами якого визначає рейтинг банків, встановлює вимоги до капіталізації та відповідальність власників за результати діяльності банку.

Сьогодні важливою умовою для економічного зростання є оздоровлення банківської системи, що є кровоносною системою усієї економіки. НБУ мусить забезпечити цінову та валютну стабільність, перекрити витік капіталу за кордон, створити умови для кредитування економіки разом із забезпеченням захисту прав кредиторів та позичальників. Повернення довіри до вітчизняної банківської системи – стратегічне завдання усіх фінансових інституцій.

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
2. Річний звіт Національного банку України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
3. Аржевітін С. М. Банківська система: стан і причини / С. М. Аржевітін // Криза банківської системи: причини і шляхи виходу : Матеріали наук.-практичної конференції, м. Київ, 10 червня 2015 року; Асоціація українських банків, Університет банківської справи (м. Київ); відп. ред. С. М. Аржевітін. – К.: УБС НБУ, 2015. – 143 с.

Руслана Лысюк,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

Мария Соловьева,

ОАО «ХоумКредитБанк» филиал г. Гомель, Республика Беларусь

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА

Стремительное развитие информационных технологий оказывает влияние на процессы глобализации, которые диктуют новые правила ведения бизнеса и новые подходы в организации и управления [1, с. 5]. В настоящее время в большинстве банков Республики Беларусь используется программное обеспечение «Операционный день банка» по обработке учетной информации в автоматизированной системе «Софтклуб». С принятием законодательных документов по лизингу физическим лицам

банки уступили эту нишу частным финансово-кредитным организациям [2]. Исследование бухгалтерского учета показало, что ряд операций в банках автоматизировано, однако на наш взгляд, на сегодняшний день в банках существует проблема полноценной автоматизации лизинговых операций не только корпоративного, но и розничного бизнеса.

Считаем, что необходима автоматизация документооборота лизинговых операций с помощью внедрения программного продукта, который позволит содержать все документы в единой информационной базе, сократить время заключения и сопровождения договоров лизинга не только юридических, но и физических лиц [3].

Данная проблема может быть решена путем использования программного продукта Leasing компании «Системные технологии», который предназначен для автоматизации функций оперативного учета и отчетности по лизинговым операциям. Подсистема имеет единое информационное хранилище данных, которое позволяет выполнять централизованный сбор и обработку первичной информации по клиентам любого вида деятельности и форм собственности.

Система Leasing состоит из модулей, позволяющих в автоматизированном режиме осуществлять учет лизинговых операций (рис. 1).

Рис. 1. Модули системы Leasing

Система Leasing предоставляет возможности получать данные в виде результатов обработки первичных данных самой системой; кроме функции учета и отчетности система обладает функциями контроля данных; обладает функциями анализа данных и возможностью их расширения.

Система Leasing позволяет вести лизинговые проекты с момента подачи заявки до завершения сделки; производить расчет графиков лизинговых платежей (лизинговый калькулятор); вести учет договоров лизинга, кредита, купли-продажи, страхования, графиков погашений по договорам кредита, учет основных средств; вести учет платежей по договорам и контроль своевременности их поступления; анализировать и оценивать эффективность корпоративного и розничного лизингового портфеля;

осуществлять документооборот всех основных операций, соответствующих лизинговой деятельности; формировать аналитические отчеты по запросу, в т.ч. числе регламентированную отчетность; генерировать произвольные печатные документы на основе шаблонов MS Word с автоподстановкой данных из программы; прикреплять к объектам системы (договорам, сделкам, предметам лизинга) файлы из внешних источников (сканированных копий документов и пр.).

При корпоративном лизинге стороны сделки самостоятельно решают вопросы о порядке балансового учета лизингового имущества в течение срока действия договора и его принадлежности по завершении лизинга. По операциям розничного бизнеса учет лизинговых операций осуществляется исключительно в банке. Лизинговая сделка оформляется следующими договорами: договором лизинга, договором поставки (купли-продажи) предмета лизинга, договором залога, договором поручительства и иными договорами, заключаемыми в качестве обеспечения возврата заемных средств, обязательств по договору лизинга либо по поставке предмета лизинга. Договором страхования предмета лизинга и иными договорами (монтажа, перевозки, хранения и др.) [4].

Рекомендуется автоматизация документооборота не только корпоративного, но и розничного лизинга с помощью внедрения модуля программного продукта, который позволит содержать все документы в единой информационной базе, сократить время заключения договора лизинга за счет экономии трудозатрат и повысит их эффективность.

Список использованных источников:

1. Голенда Л. К. Информационные технологии банка : учеб.-метод пособие / Л. К. Голенда, В. И. Громов. – Минск: Изд-во Гревцова, 2013.
2. Шиманович С. В. Лизинговая сделка. Нормативно-правовая база осуществления. Практические и юридические аспекты, связанные с заключением и осуществлением договора лизинга и всех сопутствующих ему договоров. Бизнес-планирование и инвестиционный анализ при осуществлении лизинговой сделки [Электронный ресурс] / С. В. Шиманович // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2016 (по состоянию на 11.08.2015)
3. Инструкция по бухгалтерскому учету операций, связанных с передачей основных средств в финансовую аренду (лизинг) или аренду, в банках и небанковских кредитно-финансовых организациях Республики Беларусь и признании утратившими силу некоторых нормативных правовых актов Национального банка Республики Беларусь: Постановление Правления Национального банка Республики Беларусь от 14.04.2014 №238 [Электронный ресурс] // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2016.
4. Путеводитель по сделкам «Финансовая аренда (лизинг). Лизингодатель» [Электронный ресурс] // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2016.

Максим Москальов, к.п.н., Анатолій Москальов,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Нестабільне соціально-економічне та політичне становище у регіонах України стало передумовою проведення реформ щодо децентралізації владних повноважень з метою перебудови системи управління на місцях, її

функціональної та організаційно-структурної перебудови, трансформації матеріально-фінансового забезпечення інституцій управління. Уникнути ризику системних помилок при державних перетвореннях можливо шляхом дослідження світового досвіду розподілу власних повноважень між інституціями різного рівня, досвіду організації фінансового забезпечення їхньої діяльності та системи управління місцевими фінансами взагалі та фінансовими ресурсами місцевих бюджетів зокрема.

Сьогодні у світовій практиці розглядаються такі моделі управління місцевими фінансами: англосаксонська, континентальна (європейська, французька), іберійська, соціалістична та змішана [1].

Англосаксонська модель управління місцевими фінансами взагалі та фінансовими ресурсами місцевих бюджетів зокрема діє в США, Великобританії, Канаді, Новій Зеландії, Австралії, Індії та інших країнах з англосаксонською правовою системою. Характерними ознаками англосаксонської моделі є: децентралізація влади (процес передання повноважень від центрального органу виконавчої влади до місцевого), внаслідок якої органи управління на місцях наділені повноваженнями самостійно визначати напрями фінансової політики, встановлювати місцеві податки (збори, платежі), розробляти програми комунальних капіталовкладень, встановлювати строки фінансового планування; відсутність органів державної влади на місцях (державних адміністрацій) або наділення їх лише політичними завданнями; організаційна та фінансова автономія органів місцевої влади – органи управління на місцях створюються громадою, яка їх фінансово підтримує (водночас, частина коштів може надходити з державного бюджету у вигляді дотацій). Органи управління на місцях є представницько-управлінськими, наділеними нормотворчими та виконавчими повноваженнями [2].

Континентальна модель управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів характерна для країн континентальної Європи (Бельгії, Болгарії, Італії, Нідерландів, Польщі, Туреччини, Фінляндії, Франції), їхніх колишніх колоній (країни Африки та Латинської Америки), країн Близького Сходу та Монголії. Ця модель використовується, в основному, в унітарних країнах з високим ступенем централізації і передбачає надання повноважень з управління на місцях органам місцевого самоврядування (місцевій владі), які обрані територіальною громадою та органам державної влади на місцях, яким держава делегує свої владні повноваження. Тобто, будується чітка ієрархія інституцій управління, в якій органи місцевого самоврядування мають обмежену автономію та за статусом є нижчими за центральні органи управління. За таких умов управління на місцях має високий ступінь підконтрольності та централізації.

Іберійська модель управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів є характерною для Аргентини, Бразилії, Іспанії, Португалії, Мексики, Колумбії, Нікарагуа та передбачає наявність на всіх рівнях управління обраних населенням рад (законодавчий орган) та обраних населенням або радою їх виконавчих органів (алькальд, регідор та інше). Алькальд затверджується центральною владою як представник держави, він стає головою відповідної ради та наділяється повноваженнями міського судді. У

свою чергу регідор є представником громади (місцевого колективу), який наділений функціями зі здійсненню муніципального управління, нагляду за державною адміністрацією [3].

Змішана модель системи управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів функціонує в Німеччині, Росії, Австрії, Японії та інших країнах світу. Така модель поєднує характеристики континентальної та англосаксонської моделей управління, зокрема виборний орган місцевого самоврядування (управління) є одночасно органом державної влади (державною адміністрацією). Яскравим прикладом ефективної змішаної моделі управління є Німеччина, де діють декілька конституцій – конституції земель та функціонує чотири моделі управління місцевими фінансами [1]. Функціонування такого розмаїття моделей управління місцевими фінансами в одній країні пояснюється характерними для окремих земель особливостями історико-культурного, політико-правового, соціально-економічного розвитку.

Соціалістична модель управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів передбачає створення рад соціалістичного типу з наданням відповідних управлінських повноважень і суровим контролем зі сторони провладної партії. Особливостями соціалістичної моделі є: не визнання принципу місцевого самоврядування, відсутність комунальної (муніципальної) власності; обрана рада є органом державної влади, який формує виконавчий комітет; єдина центральна партія країни здійснює контроль за діяльністю сформованих органів управління осередків місцевого самоврядування; дія принципу патерналізму державного управління (тотальний контроль держави над людьми). У сучасних умовах певні ознаки соціалістичної системи проявляються в системі управління місцевими фінансами у В'єтнамі, КНДР, Китаї, Кубі. Так, наприклад, у Китаї рада народних представників обирає місцевий народний уряд (виконком) та постійний комітет, який виконує повноваження ради між сесіями. Контроль за усіма створеними органами управління здійснюють місцеві осередки комуністичної партії Китаю [4].

Ситуація, яка склалась в Україні у 2016 році, свідчить про необхідність проведення структурно-організаційних перетворень в країні, що стануть поштовхом для перерозподілу компетенцій між державою в особі державної влади та її адміністративно-територіальними одиницями в особі органів місцевого самоврядування. Першим кроком у цьому напрямку стало прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування [5], якою передбачено реформування системи управління на місцях у напрямку децентралізації влади та фінансів, передачі більшості повноважень й ресурсів на рівень територіальної громади. При цьому державні представництва здійснюватимуть лише адміністративний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування та координацію діяльності територіальних органів виконавчої влади. Таким чином, з реалізацією положень Концепції вітчизняна модель управління наблизиться до англосаксонської моделі управління. Вважаємо, що обрання моделі управління фінансовими потоками місцевих бюджетів, як певного вектору руху та врахування факторів, які впливають на ефективність такого управління, забезпечить досягнення економічного розвитку регіонів та країни загалом.

Список використаних джерел:

1. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / В. В. Наконечний // Теорія та практика державного управління. – Вип. 1 (44). – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDsQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.kbuapa.kharkov.ua%2Ffe-book%2Ftpdu%2F2014-1%2Fdoc%2F5%2F03.pdf&ei=vFQJVKGHOM7gOPzceAM&usq=AFQjCNFekyRBI2H8dRzD8-Rc12ptdcYKLw&bvm=bv.74649129,d.ZWU>
2. Белоус С. Мировой опыт развития органов местного самоуправления [Электронный ресурс] / С. Белоус. – Режим доступа: <http://www.justice.idknet.com/web.nsf/664d2901186e70a5c22574d5002acf18/14417de6673a225fc225761c0028d888!OpenDocument>
3. Бережний В. О. Основні світові моделі державного управління [Електронний ресурс] / В. О. Бережний. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kbuapa.kharkov.ua%2Ffe-book%2Fdb%2F2011-2%2Fdoc%2F5%2F02.pdf&ei=0-wJVM_9ACb4yQPfNyl4Dg&usq=AFQjCNEuT9OARxPmJo8dROlQ8F5XZKUqYw&bvm=bv.74649129,d.bGQ
4. Дархамбаева А. Д. Модели местного самоуправления в зарубежных странах [Электронный ресурс] / А. Д. Дархамбаева. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6556-2013-02-19-15-13-13>
5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження КМУ від 1.04.2014 р. № 333-р. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDcQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.minregion.gov.ua%2Fattachments%2Fcontent-attachments%2F3023%2F.pdf&ei=n5cRV0a2JamL7AaxlIGADw&usq=AFQjCNEGXWpPo8OGGraMqoxMO6Le0cU7rA&bvm=bv.74894050,d.ZGU>

Людмила Простебі, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОДАТКОВА РЕФОРМА В ЧАСТИНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Податкова система відіграє важливу роль в наповненні доходної частини місцевих бюджетів. Внаслідок складних економічних процесів у державі вона потребує постійного вдосконалення. Важливо, щоб реформи дали можливість місцевим органам влади отримати додаткові фінансові ресурси для виконання покладених на них функцій.

Відповідно до Податкового кодексу України [1] та Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [2], виділимо основні зміни щодо стягнення податків і зборів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів.

1. Податок на доходи фізичних осіб.

У 2016 році застосовуватиметься базова ставка 18% до усієї бази оподаткування, незалежно від її розміру. Відтак відмінено обов'язок подавати річну декларацію фізичними особами, якщо протягом податкового (звітного) року оподатковувалися доходи нараховувалися одночасно двома або більше податковими агентами і при цьому загальна річна сума таких оподатковуваних доходів перевищує 120 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року.

Зазначимо, що базовий розмір податкової соціальної пільги зменшився до 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (було 100%), встановленого законом на 1 січня звітного податкового року. Відтак базовий

розмір податкової соціальної пільги у 2016 році становить 689 гривень. При цьому гранична сума доходу, яка даватиме право на застосування податкової соціальної пільги, не змінилася (не повинна перевищувати 1,4 прожиткового мінімуму працездатних осіб; 1930 грн.).

Зазначимо, що у 2016 році збережено:

- податкову соціальну пільгу для інших пільгових категорій платників;
- поріг для оподаткування пенсій (3 мінімальних зарплати) та застосування уніфікованої ставки 15 %.
- діючу ставку для дивідендів – 5 %.
- дію військового збору – ставка 1,5 %.

Прогнозний додатковий ресурс міністерства фінансів у 2016 році – 16,7 млрд. грн. [3].

2. Податок на прибуток підприємств.

- запроваджено поквартальну сплату податку;
- збільшено базу оподаткування шляхом зниження ставки єдиного соціального внеску.

Прогнозний додатковий ресурс міністерства фінансів у 2016 році – 0,9 млрд. грн. [3]

3. Єдиний податок.

Зазнала законодавчих змін і система спрощеного оподаткування. Зокрема, з 2016 р. зменшено для платників III групи річного обсягу доходу з 20 млн. грн. до 5 млн. грн.; підвищені ставки податку для платників третьої групи (з 2 % до 3% доходу для платників ПДВ, та з 4 % до 5% доходу для неплатників ПДВ); для четвертої групи ставки єдиного податку збільшені в 1,8 рази (0,16 % – 5,4% нормативно грошової оцінки 1га землі, залежно від виду земель (у 2015 році – 0,09-1,35%).

Прогнозний додатковий ресурс міністерства фінансів у 2016 році – 5,7 млрд. грн. [3].

4. Податок на майно.

а) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки:

- в 2016 році збільшено граничну ставку податку [9] з 2% до 3% мінімальної заробітної плати за 1 кв. метр об'єкта житлової та/або нежитлової нерухомості (41,34 грн. за 1 кв. м);

- встановлено ставку податку в розмірі 25 тис. грн. на рік для квартир площею понад 300 кв. м і будинків площею понад 500 кв. м;

- з 2016 року місцеві ради позбавлені права збільшувати граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшувалася база оподаткування.

б) транспортний податок: об'єкт оподаткування транспортним податком з 2016 року змінено. Оподатковуватимуться легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше 5 років (включно) та середньоринкова вартість яких складає більш як 750 розмірів мінімальної заробітної плати (1 033,5 тис. грн.).

Прогнозний додатковий ресурс міністерства фінансів у 2016 році – 6,8 млрд. грн. [3].

Отже, зазначимо, що законодавчі ініціативи щодо реформування податкової системи дадуть можливість місцевим органам влади отримати

додаткові фінансові ресурси для виконання покладених на них повноважень. Податкова реформа має зосередитися на детінізації економіки та поліпшенні податкового адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. Текст. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році [Електронний ресурс]: Закон України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/909-19>
3. Ресурс місцевих бюджетів на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/.pdf>

Олена Семикоз,

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Банківська система є ключовою ланкою економіки, що має здійснювати розрахунки між фізичними особами, суб'єктами господарювання та державою, забезпечувати залучення коштів вкладників, їх подальше надання позичальникам як кредитних ресурсів та своєчасний розрахунок як з позичальниками, так і з вкладниками. Цьому сприяє підвищення їх довіри до банків та прозорість діяльності Національного банку.

Питанням дослідження розвитку та функціонування банківського сектору присвячені праці таких вчених, як: І. Алексєєва, А. Герасимович, О. Вовчак, Н. Головач, Г. Карчева, А. Мороза, С. Реверчука, М. Савлука та ін., проте сучасні кризові явища, низький рівень довіри до банків та повільні темпи відновлення банківської системи, спричиняють низку негативних наслідків – зниження депозитних ресурсів, зменшення фінансової стабільності та економічного розвитку та потребують подальших досліджень, що зумовило актуальність обраної теми.

У 2014-2015 рр. банківська система України стикнулась із найбільш глибокою кризою за часи свого існування. До початку поточної кризи, станом на 01.01.2014 р., банківська система налічувала 180 установ. Протягом 2014-2015 рр. НБУ визнав неплатоспроможними 60 банків (33 у 2014 р. та 27 у 2015 р.). Таким чином, платоспроможними станом на 15.12.2015 р. є 120 банків.

Фінансова криза в Україні поставила питання про реформування банківського сектору, виявила нагальну потребу щодо удосконалення регулювання Національним банком України діяльності банків відповідно до міжнародних стандартів, підвищення дієвості нормативів і необхідність зміни підходів стосовно хеджування ризиків за активними операціями. З іншого боку, висвітлила низьку ефективність роботи в екстраординарних умовах [2, с. 9].

На рівень довіри до банків впливають спричинені економічною ситуацією в країні, зокрема наслідками кризи, чинники макrorівня та мікрорівня, які наведені на рис. 1.

Макрорівень	Мікрорівень
негативний досвід минулих років (гіперінфляція та неповернення вкладів)	невідповідність політики і ставок банків загальному вектору грошово-кредитної політики та потребам економіки
наслідки кризового періоду (висока частка недіючих кредитів, триваючий процес очищення банківської системи, вихід з банківського поля України окремих іноземних банків, зниження довіри до банків у всьому світі)	домінування прав банків над правами клієнтів, відсутність у банках єдиних стандартів якості обслуговування клієнтів
макроекономічна нестабільність, негативні тенденції динаміки основних макроекономічних показників України	недооцінювання банками значення власної репутації та необхідності проведення роботи із ЗМІ щодо формування позитивного іміджу
недостатній рівень захисту прав споживачів фінансових послуг через відсутність в Україні комплексної системи захисту	непрозора інформаційна політика щодо умов надання банківських послуг та низький рівень фінансової грамотності населення

Рис. 1. Чинники, що впливають на рівень довіри до банківського сектору

З метою усунення негативних чинників, що знижують довіру до банків, можна запропонувати наступні напрями підвищення довіри до банківського сектору:

1. Підвищити довіру до національної валюти – гривні та підвищити прогнозованість валютної політики.
2. За допомогою зменшення емісії знизити рівень інфляції.
3. Скасувати можливості дострокового зняття депозитів населення.
4. Привести політику та ставки банків відповідно до грошово-кредитної політики та інтересів національної економіки шляхом:
  - продовження монетарного пом'якшення через поетапне зниження облікової ставки НБУ, виходячи зі стану макроекономічної ситуації в країні;
  - підвищувати рівень прозорості розробки та реалізації грошово-кредитної політики [3].
5. Забезпечити умови для розвитку партнерських відносин «банк – клієнт», визначити та зобов'язати банки дотримуватися стандартів інформації, яка має надаватися банком клієнту за тими чи іншими послугами, а також про діяльність банку.
6. Посилити увагу банків до своєї репутації в ЗМІ та розробки позитивного іміджу.
7. Зосередити увагу банків на тих критеріях довіри, на які найбільше звертають увагу клієнти при виборі банку (якість послуг і обслуговування клієнтів, процентні ставки) та нецінових інструментах конкуренції.
8. Рекомендувати банкам вживати достатніх заходів щодо підвищення безпеки в банківському бізнесі: забезпечення охорони банкоматів; використання більш досконалих систем захисту електронних платежів тощо.
9. Підвищити рівень фінансової грамотності населення.

Отже, проаналізувавши чинники, які знижують довіру до банківського сектору України, були запропоновані практично орієнтовані пропозиції, які сприятимуть стабілізації банківського сектору та підвищенню довіри до нього.

Список використаних джерел:

1. Треть населения Украины не держит сбережения в коммерческих банках – исследование [Електронний ресурс] / Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна», 24.09.2015. — Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/economic/292257.html>
2. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Ганна Тимофіївна Карчева; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 520 с.
3. De Facto Classification of Exchange Rate Arrangements and Monetary Policy Frameworks, 30 April 2012. The IMF Annual Report 2012. Appendix II: Financial Operations and Transactions. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2013/eng/pdf/a2.pdf>.

Юлія Табенська, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ**

Протягом періоду розвитку України як незалежної держави загалом сформувались підґрунтя та відповідні механізми для функціонування достатньо дієвої системи державного фінансового контролю як однієї із актуальних умов проведення послідовної фінансової політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання. Процесу організації державного фінансового контролю залежно від розвитку фінансово-економічних відносин, підвищення вимог до ефективності та результативності використання бюджетних коштів притаманні адаптаційні механізми, які впливають на необхідність удосконалення фінансового контролю центральних органів виконавчої влади, що надасть можливість забезпечити результативність фінансових перетворень та стійкість бюджетної системи.

Вагомий внесок у розвиток теорії державного фінансового контролю зробили такі відомі зарубіжні вчені: Р. Адамс, Т. Англерід, Дж. Бейлі, М. Грімвуд, П. Джексон, Д. Діамонд, П. Додж, В. Еверт, А. Едвард, Р. Зоді, Е. Лехан, Б. Палмер, Дж. Робертсон, С. Томкінс та інші.

Питанням розроблення теорії і методології державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади присвячені праці відомих вітчизняних вчених: В. Андрущенко, О. Барановського, М. Білухи, З. Варналія, О. Василика, В. Гейця, І. Дрозд, І. Луніної, П. Мельника, В. Мельничука, К. Назарової, С. Онишко, В. Опаріна, Н. Рубан, В. Симоненка, М. Сивульського, І. Стефанюка, Л. Тарангул, В. Федосова, В. Шевчука, О. Чечуліної, І. Чугунова та інших.

Водночас, особливо актуальним є визначення відповідних інституційних засад організації системи державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади, напрямів подальшого розвитку її складових.

За останнє десятиліття моніторинг динаміки виявлених правопорушень контролюючими органами дає змогу резюмувати, що найбільш поширеними бюджетними правопорушеннями є: визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників; порушення порядку або термінів подання, розгляду і затвердження кошторисів та інших документів, що застосовуються у процесі виконання бюджету, затвердження у кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями; порушення порядку або термінів подання і затвердження

паспортів бюджетних програм; порушення встановлених термінів доведення документів про обсяги бюджетних асигнувань до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня або одержувачів бюджетних коштів; нецільове використання бюджетних коштів.

З метою виконання основних завдань розвитку системи державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади, адаптованої до сучасних економічних вимог фінансового регулювання, підвищення результативності та прозорості використання бюджетних коштів необхідним є удосконалення механізму оцінки ефективності здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування своїх повноважень в частині виконання ефективних контрольних процедур, розроблення системи моніторингу результатів роботи зазначених органів.

Доцільним є підвищення дієвості заходів у сфері фінансового аудиту, інспекцій та перевірок за формуванням та виконанням державного і місцевих бюджетів на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди, організації системи державних закупівель. Зазначене надасть можливість підвищити якісний рівень результативних показників, які характеризують ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетних програм. Вдосконалення системи державного фінансового контролю дозволить посилити дієвість виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни. Розвиток підходів до організації вітчизняної системи державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади має враховувати сукупність відповідних критеріїв, які дозволяють виявляти ступінь досягнення поставлених цілей, що сприятиме підвищенню рівня якості контрольних процедур.

Система державного фінансового контролю постійно вдосконалюється та адаптується до структурних перетворень економіки. Водночас, важливим є подальший розвиток інституційних засад аудиту ефективності в центральних органах виконавчої влади, покращення рівня фінансового забезпечення функціонування системи внутрішнього та зовнішнього контролю, проведення підвищення кваліфікації та якісної підготовки кадрів для органів фінансового контролю, вдосконалення моніторингу діяльності контролюючих органів для оцінки її результатів та вжиття відповідних заходів. Необхідним є підвищення дієвості превентивного контролю з метою попередження бюджетних правопорушень в процесі виконання державного та місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 4 жовтня 2011р. №1247. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>;

2. Порядок утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011р. №1001. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF>

3. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005р. №158-р. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0417506-08>;

5. Табенська Ю. В. Реалізація контрольних функцій державними органами в контексті ефективного функціонування державних фінансів / Ю. В. Табенська // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2012. – Вип. 2 (46). Економічні науки. – С. 314–320.

Тетяна Томнюк, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОДАТКОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Податкова система — важливий елемент державного впливу на діяльність суб'єктів господарювання, від ефективності функціонування якого залежить продуктивність чи деструктивність соціально-економічних перетворень в країні. Ефективно функціонуюча податкова система є однією з визначальних складових забезпечення економічного зростання держави.

Дослідження змін податкового законодавства демонструє відсутність дієвих заходів щодо лібералізації податкової системи України в період трансформації 2014–2015 років, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів та підвищення рівня господарської ініціативи в Україні: зменшення кількості обов'язкових платежів є формальним, рівень податкових ставок не знижено (за винятком єдиного соціального внеску, хоча цей платіж не визначено Податковим кодексом, як обов'язковий платіж податкової системи). Таким чином, у податковій політиці України не відбулося реальних перетворень у напрямку зростання інвестиційної привабливості та активізації економіки, натомість на фоні запроваджених змін, політичної та економічної нестабільності очікувані тенденції зростання рівня тінізації, падіння ключових індикаторів конкурентоспроможності.

Досвід країн, які своєю економічною політикою продемонстрували «економічне диво» (зокрема Китай, Сингапур, Грузія та ін.), свідчить, що всі заходи антикризового управління держави спрямовувалися на залучення інвестора – це і усунення бюрократичних бар'єрів, і скорочення кількості податків, і зниження ставок оподаткування, і надання податкових канікул.

Україна має низку переваг у боротьбі за інвестиційні ресурси, зокрема:

- економіко-географічне положення – розміщена в центрі Європи, що мінімізує витрати на транспортування;
- європейська культура та звичаї – українці за ментальністю є близькими до інших європейських народностей, що розширює можливості спілкування та домовленостей;
- наявність висококваліфікованої робочої сили. Українці – освічена нація, яка є мобільною до підвищення кваліфікації та перекваліфікації. Крім того, девальвація гривні впродовж останніх років обумовила ситуацію, коли робоча сила в Україні стала найдешевшою серед європейських країн – середня заробітна плата близько 135 євро (для прикладу, найменш оплачувані сусіди: Молдова – 181 євро, Болгарія – 333 євро, Білорусь – 353 євро, Румунія – 395 євро) [1].

На нашу думку, зниження рівня податкового навантаження та усунення обмежень у провадженні господарської діяльності є безумовним підґрунтям для залучення інвестицій та активізації господарської діяльності, яке з певним часовим лагом забезпечить зростання податкового потенціалу, тобто рівня податкових надходжень у бюджети усіх рівнів. Проте разом зі зниженням ставок податків обов'язковою умовою ефективної реалізації

податкової реформи мають стати супроводжувальні та не менш важливі заходи, насамперед:

1. Забезпечення стабільності податкового законодавства.
2. Спрощення процедур адміністрування податків.
3. Створення системи податкового контролю, яка обумовить невідворотність покарання за вчинення податкового правопорушення та водночас не обтяжуватиме законослухняних платників податків податковими перевітками.
4. Подолання корупції та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. У всесвітньому рейтингу 2015 року Україна посідає 130 місце зі 168 позицій, у 2014 році країна була на 142-му місці зі 175 позицій [2]. Здійснити невеличке зростання індексу України вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. 130-те місце з нами посідають Камерун, Непал, Іран, Нікарагуа, Парагвай [3].

З метою досягнення ефективних зрушень у реалізації податкової реформи варто дотримуватись комплексного підходу, який базується на засадах лібералізації оподаткування (скорочення кількості податків, зниження ставок оподаткування, надання податкових канікул), стабільності та уніфікації податкових правил для всіх суб'єктів господарювання, жорсткого контролю та невідворотності покарання за податкові правопорушення, подолання корупції та підвищення ефективності державних видатків.

Список використаних джерел:

1. Розмір середньомісячної зарплати в країнах Європи (інфографіка) [Електронний ресурс] // 24 канал. – 8 березня 2015 р. – Режим доступу: http://24tv.ua/rozmir_serednomisyachnoyi_zarplati_v_krayinah_yevropi_infografika_n552142
2. Прес-реліз: Україна [Електронний ресурс] // Transparency International Україна. – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/CPI-2015/press_ukraine_CPI-2015
3. Порівняльна таблиця CPI-2015 [Електронний ресурс] // Transparency International Україна. – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/cpi-2015/table_data_cpi-2015

Юлія Харитонова,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

БЮДЖЕТИРОВАНИЕ КАК ОДИН ИЗ ИНСТРУМЕНТОВ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В БАНКЕ

Современный финансовый рынок и рынок банковских услуг характеризуются высокой динамичностью, что приводит к резким структурным изменениям, обусловленным появлением новых технологий, каналов распределения; изменениям природы спроса на услуги; внешними потрясениями; введением нового законодательства.

Для повышения конкурентоспособности банка в постоянно изменяющихся условиях необходимо иметь эффективные информационные системы, обеспечить диверсификацию продуктов, услуг и рынков, быстрые кадровые перестановки и организовать работу, нацеленную на скорое реагирование в изменяющейся среде.

Банки, которые не знают, какова прибыльность продуктов и услуг, предоставляемых клиентам, или насколько выгодны взаимоотношения с клиентами, рискуют оказаться неконкурентоспособными.

Таким образом, большинство причин, мешающих повышению эффективности работы кредитных учреждений, лежит в области финансового планирования и управления. Основными такими причинами являются: отсутствие у руководства четкой финансово-экономической стратегии (критериев, целей, путей их достижения); неэффективное управление финансами и денежными потоками; отсутствие всестороннего (предварительного, текущего и последовательного) контроля результатов деятельности банка; отсутствие комплексного финансового плана развития банка.

Действие перечисленных причин, препятствующих выявлению внутренних резервов развития, повышению эффективности функционирования, обуславливает необходимость комплексного подхода к организации системы финансового планирования в банках, совершенствования методов экономического анализа, планирования и контроля.

Основным инструментом финансового планирования выступает бюджетное планирование или, иначе, бюджетирование. Оно позволяет банку вести скрупулезный учет имеющихся ресурсов и выбирать оптимальные способы их использования с наибольшей отдачей при минимальном уровне рисков. Иными словами, это – формализованное выражение затрат и эффекта от совокупности утверждаемых плановых решений как для банка в целом, так и для отдельных его подразделений и сегментов деятельности [1, с. 50].

Система бюджетирования в кредитной организации представляет собой управленческую технологию по распределению ресурсов, в которую входит планирование доходов, расходов и прибыли банка и отдельных его подразделений посредством составления бюджета, а также его исполнение, контроль и анализ изменений.

Ключевыми признаками системы бюджетного планирования (бюджетирования) в банковской сфере выступают следующие:

- предполагает сквозной характер (системность) управления, то есть планирование, учет и контроль результатов деятельности в форме бюджетов как отдельных подразделений или групп подразделений банка, так и банка в целом. Иерархическая структура свободного бюджета банка подразумевает наличие бюджетов разных уровней, различающихся по степени агрегирования данных;
- является инструментом для исполнения стратегии, с одной стороны, и ключом к оперативному управлению – с другой;
- основана на данных управленческого и бухгалтерского учета;
- представляет собой основу построения системы мотивации персонала, базирующуюся на эффективности труда как подразделений, так и отдельных сотрудников.

Внедрение сложных систем бюджетного управления банком предполагает решение следующих задач:

1. Разработку бюджетной структуры бизнеса банка.
2. Разработку бюджетов, их постатейного состава и установку связи между статьями.
3. Разработку методики планирования.
4. Разработку методики управленческого учета, в том числе распределения общепанковских затрат и отнесения доходов по подразделениям и бизнесам.
5. Разработку методики трансфертного управления ресурсами (системы внутреннего ценообразования).
6. Разработку методики расчета финансового результата.
7. Разработку макетов управленческой отчетности для раскрытия информации и выработки управленческих решений [2, с. 38].

Таким образом, процесс бюджетирования в банке – это кропотливая повседневная работа, требующая высококвалифицированных кадров, соответствующего методологического инструментария и эффективной организационной структуры. Однако в период потрясений на финансовых рынках возможность оперативно мобилизовать все ресурсы для диверсификации рисков и стабилизации финансовых показателей на долгосрочную перспективу появляется только у тех кредитных организаций, которые выстроили и отработали систему планирования и бюджетирования.

Список использованных источников:

1. Колесникова А. В. Бюджетирование как средство реализации банковских стратегий / А. В. Колесникова // Банковское дело. – 2009. – № 10. – С. 50–52.
2. Коняев А. А. Организация системы бюджетирования в коммерческих банках / А. А. Коняев // Деньги и кредит. – 2009. – № 10. – С. 37–41.

Руслана Лысюк,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

НАПРАВЛЕНИЯ МИНИМИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ

Необходимость совершенствования системы управления финансовыми рисками связана с невозможностью с точностью до 100% прогнозировать будущее движение денежного потока. Исходя из этого, следует выделить основное свойство финансового риска: риск имеет место не только по отношению к будущему, он неразрывно связан с оперативным принятием решений, перспективным прогнозированием и планированием. Категория «финансовый риск» и «неопределенность» тесно связаны между собой. Необходимость постоянно принимать решения в условиях неопределенности порождает финансовый риск, при отсутствии таковой необходимости нет риска финансовых потерь.

Объективное отсутствие достоверной информации о потенциальном объеме спроса на производимую/реализуемую продукцию/товар/услугу приводит к возникновению спектра рисков для участников бизнес-процесса. Финансовый риск, порожденный неопределенностью вследствие отсутствия достоверного маркетингового исследования для бизнес-проекта, обращается

в финансовый риск для инвестора. В случае невозврата вложенных ресурсов в плановом периоде возникает риск потери ликвидности и далее риск банкротства, или этот риск трансформируется в риск непредвиденных колебаний рыночной конъюнктуры. Для каждого из участников бизнес-процесса проявление финансового риска индивидуально как в качественном, так и в количественном выражении.

Финансовый риск – это уровень финансовой потери, выражающейся в возможности не достичь прогнозируемого финансового результата. Вероятность наступления события может быть определена объективным или субъективным методом. Объективный метод определения вероятности основан на вычислении частоты, с которой происходит данное событие. Субъективный метод основан на использовании субъективных критериев (суждение оценивающего, его личный опыт, оценка эксперта) и вероятность события в этом случае может быть разной, будучи оцененной разными экспертами. На практике считается, что субъективная вероятность обладает теми же математическими свойствами, что и объективная.

Математическое ожидание – важнейшая характеристика случайной величины, т.к. служит центром распределения ее вероятностей. Смысл ее заключается в том, что она показывает наиболее правдоподобное значение фактора. На практике результаты анализа более наглядны, если показатель разброса случайной величины выражен в тех же единицах измерения, что и сама случайная величина. Для этих целей используют стандартное (среднее квадратическое) отклонение S (e). Все вышеперечисленные показатели обладают одним общим недостатком – это абсолютные показатели, значения которых предопределяют абсолютные значения исходного фактора. Поэтому гораздо удобнее использовать коэффициент вариации (CV). Определение CV наглядно для случаев, когда средние величины случайного события существенно различаются.

В отношении оценки риска финансовых активов необходимо сказать, что при сравнительном анализе финансовых активов в качестве базисного показателя следует брать показатели рентабельности, т.к. значение дохода в абсолютной форме может существенно варьировать; основными показателями финансового риска являются дисперсия и среднее квадратическое отклонение. Поскольку в качестве базиса для расчета этих показателей используется рентабельность, критерий относительный и сопоставимый для различных видов активов. В экономической литературе алгоритм расчета показателей дается без учёта взвешивания на вероятности. В таком виде они имеют ценность при проведении ретроспективного анализа.

Для проведения прогнозного анализа финансового риска рекомендуется учитывать изменение стоимостного и временного факторов, т.е. использовать метод дисконтирования. Метод корректировки нормы дисконта с учетом риска (*risk adjusted discount rate approach RAD*) – наиболее простой и широко применяемый на практике. Основная идея метода заключается в корректировке некоторой базовой нормы дисконта, которая считается безрисковой или минимально приемлемой (например, ставка

доходности по ГКО или ДГО). Корректировка осуществляется путем прибавления величины требуемой премии за риск, после чего производится расчет критериев эффективности бизнес-процесса в плановом периоде – чистая текущая стоимость (NPV), норма внутренней доходности (IRR), индекс рентабельности (PI).

Метод корректировки нормы дисконта осуществляет приведение будущих финансовых потоков к настоящему моменту. Но не дает никакой информации о степени риска (возможных отклонениях результатов). При этом полученные результаты существенно зависят только от величины надбавки за риск или уровня инфляции. Метод дисконтирования предполагает увеличение риска во времени с постоянным коэффициентом, что не может считаться корректным, так как для многих процессов и проектов характерно изменение уровня рисков в зависимости от изменения внешних и внутренних факторов. Данный метод не несет информации о вероятностных распределениях будущих потоков платежей и не позволяет получить их оценку. Обратная сторона простоты метода состоит в существенных ограничениях возможностей моделирования различных вариантов, которое сводится к анализу зависимости критериев NPV или IRR от изменений только одного показателя — нормы дисконта. Несмотря на отмеченные недостатки, метод корректировки нормы дисконта широко применяется на практике.

Список использованных источников:

1. Ковалев П. П. Банковский риск-менеджмент: учеб. пособие / П. П. Ковалев. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: КУРС:ИНФРА –М., 2013. – 320 с.
2. Инструкции об организации системы управления рисками в банках, небанковских кредитно-финансовых организациях, банковских группах и банковских холдингах: Постановление Правления Национального банка Республики Беларусь от 29.10.2012 №550 в ред. 13.08.2015. // Консультант Плюс. Законодательство. – Минск, 2016.

Софія Юрій, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Державний борг є доволі складним механізмом, функціонування якого залежить від дій багатьох суб'єктів ринкових відносин. Варто звернути увагу на те, що протягом останніх років заборгованість нашої держави невинно зростає, що вимагає все більше фінансових ресурсів для погашення та обслуговування.

У Бюджетному кодексі України (ст. 2) державний борг визначено як загальну суму боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Для розкриття суті державного боргу вагоме значення має визначення його функцій. У науковій літературі виділяють фіскальну та регулюючу функції. Фіскальна функція полягає у залученні державою необхідних коштів на фінансування дефіциту бюджету, а регулююча – у коригуванні обсягу грошової маси. Необхідно виділити ще валютно-фінансову та

перерозподільну функції. Адже саме завдяки зовнішнім позикам здійснюється поповнення міжнародних валютних резервів країни, що спрямовуються на фінансування дефіциту платіжного балансу [2].

Ефективність функціонування системи управління державним боргом також залежить від низки факторів, які впливають на поточні і стратегічні її завдання та дають можливість здійснювати вчасні й ефективні заходи.

Г. Кучер вважає, що до них слід віднести:

- рівень і стабільність розвитку економіки країни;
- фінансову стабільність держави;
- розвиток ринку державних боргових паперів;
- диверсифікованість державних боргових інструментів;
- обсяги грошової та товарної маси в обігу;
- ставку позичкового процента;
- рівень інфляції та інфляційних очікувань;
- сталість курсу національної валюти;
- рівень «доларизації» економіки;
- досконалість національного законодавства;
- незалежність національної боргової політики від політики кредиторів

[3, с. 45].

У науковій літературі визначено багатоаспектний вплив державного боргу на різні вектори економічної активності в державі, зокрема на економічне зростання та рівень інвестиційної активності в країні, на проведення фіскальної та монетарної політики, а також на стан платіжного балансу. Розглядаючи концептуальні підходи щодо наслідків державної заборгованості, ми погоджуємося з дослідженнями колективу авторів [4, с. 43], що можна виділити наступні основні аспекти:

- під час економічних спадів державне запозичення слугує цілям стабілізації економіки, оскільки перешкоджає різкому падінню сукупного попиту;
- зовнішня заборгованість дозволяє країні здійснювати більші сукупні витрати, ніж вироблений національний дохід;
- державний борг може залучатися з метою регулювання податкового навантаження на суспільство;
- значний державний борг загострює проблему його обслуговування;
- надмірний державний борг може опосередковано підірвати економічне зростання країни і перекладає тягар оподаткування на майбутні покоління;
- маневрування відсотковою ставкою за державними борговими зобов'язаннями значною мірою впливає на формування ринкових відсоткових ставок, що впливає на динаміку валютного курсу;
- найбільш руйнівним наслідком державного запозичення є падіння виробничих інвестицій і зменшення на цій основі запасу капіталу і майбутніх доходів, так званий ефект витіснення;
- державний борг погіршує розподіл доходів населення;
- внаслідок здійснення відсоткових виплат за державним боргом обмежуються можливості держави фінансувати соціально-економічні програми;

- при вичерпанні можливостей бюджету зовнішній борг обслуговувати надмірно обтяжливо;
- виплати кредиторам здійснюються за рахунок валютних резервів, що може призвести до відпливу капіталу, спекулятивної атаки на національну валюту і, таким чином, до девальвації, або за рахунок власності шляхом конвертації боргових зобов'язань держави в акції та облигації компаній;
- надмірне запозичення за кордоном, підриваючи стабільність валютної і банківської систем, робить країну вразливою до коливань кон'юнктури на світових товарних ринках і може призводити до боргових криз;
- нераціональна структура залучення іноземних позик призводить до валютних, біржових і бюджетних криз у країнах, що є міжнародними позичальниками.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 01.10.2011 р. № 2456-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Доліновська О. Я. Економічна природа та сутність державного боргу / О. Я. Доліновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [nbuv.gov.ua/j.../Znpchdtu_2010_26\(1\)_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/j.../Znpchdtu_2010_26(1)_28.pdf)
3. Кучер Г. В. Ефективність системи управління державним боргом в Україні / Г. В. Кучер // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С. 44-57.
4. Прутська О. О. Управління державним боргом: навч. посіб. / О.О.Прутська, О. А. Сьомченков та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 216 с.

Конон Багрій, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У наш час аналіз господарської діяльності займає важливе місце в управлінні промисловим підприємством. Його розглядають як одну з функцій управління діяльністю суб'єкта господарювання. Відомо, що система управління складається з наступних взаємопов'язаних функцій: планування, обліку, аналізу та прийняття управлінських рішень.

Планування – дуже важлива функція в системі управління виробництвом на підприємстві. З його допомогою визначаються напрямки і зміст діяльності підприємства, його структурних підрозділів і окремих працівників. Головним завданням планування є забезпечення планомірності розвитку економіки підприємства і діяльності кожного його члена, визначення шляхів досягнення кращих кінцевих результатів виробництва.

Для управління виробництвом потрібно мати повну і правдиву інформацію про хід виробничого процесу, про хід виконання планів. Тому однією з функцій управління виробництвом є облік. Він забезпечує постійний збір, систематизацію та узагальнення даних, необхідних для управління виробництвом і контролю за ходом виконання планів і виробничих процесів. Однак для управління виробництвом потрібно мати уявлення не тільки про хід виконання плану, результати господарської діяльності, а й про тенденції і характер змін в економіці підприємства. Осмислення, розуміння інформації досягаються за допомогою економічного аналізу. У процесі аналізу первинна інформація проходить аналітичну обробку: проводиться порівняння досягнутих результатів виробництва з даними за минулі відрізки часу, з показниками інших підприємств і середньогалузевими; визначається вплив різних чинників на величину результативних показників; виявляються недоліки, помилки, невикористані можливості, перспективи і т.д.

На основі результатів аналізу розробляються і обґрунтовуються управлінські рішення. Економічний аналіз передує рішенням і діям, обґрунтовує їх і є основою наукового управління виробництвом, забезпечує його об'єктивність і ефективність. Таким чином, економічний аналіз – це функція управління, яка забезпечує науковість прийняття рішень. Необхідно зазначити, що основний склад конкретних функцій управління підприємством принципово не змінюється зі зміною масштабу і характером виробництва. Понад те, вони подібні навіть на підприємствах різних галузей народного господарства. Різними залишаються лише обсяг і структура виконання функцій управління [2, с.12].

Як функція управління, аналіз господарської діяльності тісно пов'язаний з плануванням і прогнозуванням виробництва, оскільки без глибокого аналізу неможливе здійснення цих функцій. Важлива роль аналізу господарської діяльності в підготовці інформації для планування, оцінки якості та обґрунтованості планових показників, у перевірці та об'єктивній оцінці виконання планів. Затвердження планів для підприємства, по суті, також є прийняттям рішень, які забезпечують розвиток виробництва в майбутньому

планованому відрізку часу. При цьому враховуються результати виконання попередніх планів, вивчаються тенденції розвитку економіки підприємства, виявляються і враховуються додаткові резерви виробництва [1, с.18].

Аналіз господарської діяльності є засобом не тільки обґрунтування планів, а й контролю за їх виконанням. Планування починається і закінчується аналізом результатів діяльності підприємства. Аналіз господарської діяльності дозволяє підвищити рівень планування, зробити його науково обґрунтованим. Велика роль відводиться аналізу в справі визначення й використання резервів підвищення ефективності виробництва. Він сприяє ощадливому використанню ресурсів, виявленню і впровадженню передового досвіду, науковій організації праці, нової техніки і технології виробництва, попередженню зайвих витрат і т.д.

Таким чином, аналіз господарської діяльності є важливим елементом в системі управління виробництвом, дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки науково обґрунтованих планів і управлінських рішень. Роль аналізу як засобу управління виробництвом з кожним роком зростає. Це обумовлено різними обставинами. По-перше, необхідністю неухильного підвищення ефективності виробництва у зв'язку зі зростанням дефіциту і вартості сировини, підвищенням науко- і капіталомісткості виробництва. По-друге, відходом від адміністративної системи управління і поступовим переходом до ринкових відносин. По-третє, створенням нових форм господарювання у зв'язку з роздержавленням економіки, приватизацією підприємств та іншими заходами економічних реформ.

У цих умовах керівник підприємства не може розраховувати тільки на свою інтуїцію. Управлінські рішення і дії сьогодні повинні бути науково обґрунтованими, мотивованими, оптимальними, заснованими на точних розрахунках, глибокому і всебічному економічному аналізі. Жоден організаційний, технічний та технологічний процес не має здійснюватися до тих пір, поки не обґрунтована його економічна доцільність. Недооцінка ролі аналізу господарської діяльності, помилки в планах і управлінських діях в сучасних умовах приносять відчутних втрат. І навпаки, ті підприємства, чие керівництво серйозно ставиться до аналізу господарської діяльності, мають гарні результати та високу економічну ефективність.

Список використаних джерел:

1. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности : учебник / Г. В. Савицкая. – 2-е изд., испр. и доп. – Минск : РИГТО, 2012. – 367 с.
2. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник / І. В. Сіменко, Т. Д. Косова. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.

Конон Багрій, к.е.н., Ірина Адамова, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР НА РІЗНИХ СТАДІЯХ АУДИТУ

Аналітичні процедури можуть застосовуватися аудитором протягом усієї перевірки, тому конкретні цілі їх застосування залежать від того, на якій

стадії аудиту вони здійснюються. На стадії попереднього планування до укладання договору на проведення аудиторської перевірки аналітична процедура полягає в експрес-аналізі звітності суб'єкта господарювання. Його мета – виявити помилкові суми конкретних статей звітності, нетипові співвідношення між ними, вивчення статей звітності в динаміці, розрахунок основних фінансових показників, які дають можливість оцінити фінансовий стан підприємства і зробити висновок про можливість підприємства продовжити роботу в майбутньому. Загальний експрес-аналіз є підґрунтям для складання плану аудиторської перевірки і для здійснення її програми.

На етапі планування аналітичні процедури застосовуються для розуміння діяльності підприємства, виявлення потенційних критичних ділянок аудиту і більш точного визначення рівня аудиторського ризику.

Основна мета застосування аналітичних процедур на стадії планування – попереднє діагностування наявності або відсутності даних фінансової звітності про ті факти господарської діяльності, які визначають сферу потенційного ризику і потребують особливої уваги з боку аудитора. Аналітичні процедури дозволяють визначити особливості бізнесу, виявити факти діяльності, в результаті яких може бути спотворена фінансова звітність, що, в свою чергу, буде скорочувати число детальних аудиторських процедур, дасть загальну оцінку становища економічного суб'єкта і перспектив безперервності його діяльності [1, с.416].

На етапі планування з метою винесення попереднього судження про ступінь надійності системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю підприємства застосовуються аналітичні процедури переважно якісного характеру, що дозволяють оцінювати:

- відповідність систем контролю специфіці і масштабам діяльності;
- адекватність організаційної структури з урахуванням розміру і ступеня складності бізнесу підприємства;
- стан кадрової політики;
- рівень організаційної структури бухгалтерської служби;
- правомірність застосування тієї чи іншої системи оподаткування;
- технічні і методичні аспекти ведення бухгалтерського обліку та порядку складання фінансової звітності [2, с.73].

Поряд з якісними аналітичними процедурами для оцінки окремих засобів контролю можуть бути використані кількісні. Наприклад, визначення питомої ваги сумнівної дебіторської заборгованості в її загальному обсязі, встановлення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть служити характеристиками стану розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Основні аналітичні процедури на стадії планування аудиту пов'язані з аналізом власне фінансової звітності клієнта за аналізований період. До них відносяться: горизонтальний та вертикальний аналіз показників фінансової звітності, аналіз відносних коефіцієнтів і перехресна перевірка кореспондуючих показників звітності.

Під час основної аудиторської перевірки аналітичні процедури можуть застосовуватися поряд з іншими аудиторськими процедурами та є одним із

способів скорочення обсягу аудиторських процедур. Так, якщо аудитор вже перевіряв підприємство протягом декількох років і йому відомо, що протягом усього періоду воно мало стабільні результати фінансово-господарської діяльності, то з'являється можливість аналізувати підсумкові показники, а не детально вивчати первинні документи. Крім того, в ході перевірки аналітичні процедури застосовують щодо деяких дрібних витрат: канцелярських витрат, телефонних розмов, ймовірності спотворення даних тощо. Якщо в результаті застосування аналітичних процедур не виявлено незвичайних відхилень від очікуваних результатів, то можна припустити, що в цьому сегменті аудиту істотних помилок немає, і застосовувати детальні процедури, по суті, немає необхідності. Це дозволяє скоротити обсяг вибірки. На порядок застосування аналітичних процедур на основному етапі аудиту впливають такі фактори: цілі виконання аналітичних процедур і ступінь, в якому можна покладатися на їхні результати; особливості підприємства, що перевіряється; наявність інформації фінансового і нефінансового характеру; достовірність наявної інформації; знання, отримані аудитором під час попередніх аудитів; розуміння аудитором типових проблем, які служили причиною для зауважень і внесення коригувань у фінансову звітність, та ін.

На завершальному етапі перевірки аналітичні процедури застосовуються:

1) для виявлення можливих похибок аудиту, тобто для остаточної перевірки наявності у звітності суттєвих викривлень або інших фінансових проблем;

2) для оцінки безперервності діяльності підприємства при підготовці ним звітності на найближчу перспективу [2, с.112].

Для реалізації першого аспекту аналітичні процедури полягають в оглядовій перевірці фінансової інформації. Висновки, зроблені за результатами таких процедур, повинні підтвердити висновки, зроблені під час перевірки окремих статей фінансової звітності. У тому випадку, якщо на підставі проведених аудиторських процедур в аудитора виникають сумніви в реалізації принципу безперервності функціонування, він повинен зробити запит управлінському персоналу, щоб отримати відповідь на питання, які заходи будуть прийняті в майбутньому для підтримки фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел:

1. Петрик О. А. Аудит : підручник / О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2015. – 498 с.
2. Подольский В. И. Аудит : учебник / В. И. Подольский, А. А. Савин. – М. : Юрайт, 2011. – 605 с.

Татьяна Винокурова,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ОТЛОЖЕННЫХ НАЛОГОВ НА ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ

В рамках текущего анализа налогов предлагаем оценивать влияние отложенных налогов на финансовое состояние организации на основании следующих неравенств:

$$\begin{aligned} 1) \text{ ОНА} &\geq \text{ОНО} \\ 2) \text{ ОНА} &\leq \text{ОНО} \end{aligned} \quad (1)$$

где *ОНА* – отложенные налоговые активы;

ОНО – отложенные налоговые обязательства.

В экономической литературе многие авторы предлагают рассчитывать влияние отложенных налоговых активов и обязательств на показатели финансового состояния. Эти методики предполагают наличие у организации параллельного ведения бухгалтерского и налогового учета.

Вместе с тем, у организации, кроме отложенных налоговых активов и обязательств, есть кредиторская, иногда дебиторская задолженность по налоговым платежам. Поэтому следует сравнить все налоговые активы и налоговые обязательства и оценить их влияние на финансовое состояние организации при помощи следующих неравенств:

$$\begin{aligned} 1) \text{ НА} &\geq \text{НО} \\ 2) \text{ НА} &\leq \text{НО} \end{aligned} \quad (2)$$

где *НА* – налоговые активы ($\text{НА} = \text{ОНА} + \text{НДС}_\tau + \text{ДЗ}_n$);

НО – налоговые обязательства ($\text{НО} = \text{ОНО} + \text{КЗ}_n + \text{КЗ}_{\text{ССО}}$);

ОНА – отложенные налоговые активы;

ДЗ_n – дебиторская задолженность по налогам и сборам;

НДС_τ – налог на добавленную стоимость по приобретенным товарам, работам, услугам;

ОНО – отложенные налоговые обязательства;

КЗ_n – кредиторская задолженность по налогам и сборам;

КЗ_{ССО} – кредиторская задолженность по социальному страхованию и обеспечению.

Если выполняется неравенство (1), это означает, что налоговые активы превышают налоговые обязательства. То есть часть активов организации представлена отложенными налоговыми активами, НДС по ТМЦ, дебиторской задолженностью по налогам и сборам, социальному страхованию и обеспечению и относится к наименее ликвидной части активов, что отрицательно влияет на платежеспособность организации и может привести к дефициту собственных оборотных средств, необходимости привлечения кредитов банка в текущую деятельность организации. При выполнении неравенства (2) ситуация обратная.

На основании формулы 3 рассчитаем показатель чистой налоговой позиции, то есть разницу дебиторской и кредиторской задолженности по налоговым платежам:

$$\text{НА} - \text{НО} = \text{ЧНП} \quad ,(3)$$

где *ЧНП* – чистая налоговая позиция.

НА – налоговые активы;

НО – налоговые обязательства.

При положительной чистой налоговой позиции организация выступает кредитором бюджета, что отвлекает из оборота средства и отрицательно влияет на ее финансовое состояние, при отрицательной чистой налоговой позиции ситуация обратная.

Олег Височан, д.е.н., Ольга Височан, к.е.н.

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

КОГЕРЕНТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ПРИЧИНА ПОРУШЕННЯ НАДІЙНОСТІ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ

Надійність є однією з ключових характеристик системи бухгалтерського обліку. Вона передбачає можливість її ефективної роботи навіть у випадку порушення функціональності одного або декількох компонентів. Оскільки система бухгалтерського обліку в основному має справу з інформаційним ресурсом, то якість інформації напряму впливає на надійність системи та її корисність для управління суб'єктом господарювання.

Зовнішня (екзогенна) відносно системи обліку інформація може формуватися одним джерелом та за однією траєкторією рухатись до системи бухгалтерського обліку. Однак досить часто інформація, яка згенерована джерелом, потрапляє до системи обліку транзитом через інші суб'єкти зовнішнього середовища та/або різними шляхами. Така інформація може вважатись когерентною (тобто такою, яка поєднує різні елементи, властивості, погляди, джерела походження тощо) та чинити вплив на надійність системи бухгалтерського обліку як позитивного, так і негативного характеру. Як зазначається в роботі [1], "когерентність процесів забезпечує або стрибкоподібне зростання результативності, або ж гальмування темпів її зростання". Сам термін "когерентність" був запозичений з фізики хвиль, однак останніми роками все частіше використовується в різних сферах економіки, наприклад у синергетиці.

У монографії [2] подано таке визначення: когерентна інформація – це інформація, яка надходить до приймача від одного джерела, але різними шляхами або одним шляхом від різних джерел. Також у роботі наведено основні характеристики цієї інформації.

Схематично створення та рух інформації до системи бухгалтерського обліку за умов виникнення явища когерентності двох типів (1 – декілька джерел, один шлях; 2 – одне джерело, декілька шляхів) подані на рис. 1 та 2.

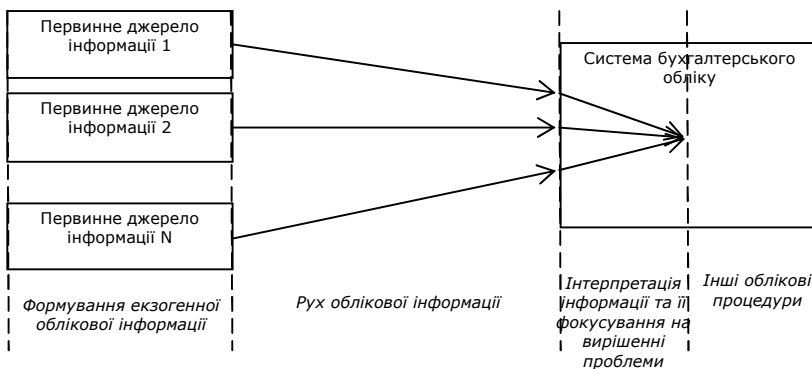

Рис. 1. Когерентність екзогенної облікової інформації першого типу*

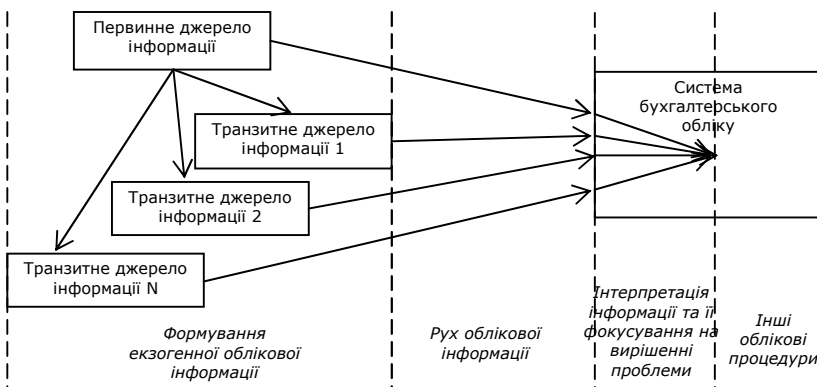

Рис. 2. Когерентність екзогенної облікової інформації другого типу*

* Власна розробка

Оскільки значна частина інформації отримується ззовні, а система бухгалтерського обліку інтерпретує її, залежність показників ефективності роботи бухгалтерії від надійності джерела та налагодженості комунікаційних зв'язків є колосальною. Когерентна екзогенна інформація повинна бути об'єктом належного вхідного контролю, оперативного та максимально інтелектуалізованого.

Може видатися, що когерентність як характеристика облікового потоку має виключно негативне забарвлення. Насправді "монохромність" облікової інформації досить часто також є причиною викривлень. Неможливість зіставити інформацію щодо одного об'єкта, отриманого з різних джерел, може призвести до односторонності суджень та недостовірності оцінки. В той же час когерентність дозволяє поглянути на інформаційний масив під різними кутами, проаналізувати надійність всіх джерел інформації, сформувати альтернативні траєкторії розвитку для прийняття максимально об'єктивних рішень. Законодавче унормування, облікова політика, графік документообігу є тими інструментами, які де-юре повинні мінімізувати негативний вплив когерентності на обліковий процес, однак де-факто вони часто обмежують розвиток облікової практики та нівелюють роботу бухгалтера до рівня виконання набору шаблонних дій за наперед встановленим алгоритмом. Виникнення явища когерентності висуває додаткові вимоги до кваліфікації бухгалтера, він перетворюється з реєстратора господарських операцій в особу, яка повинна вміти працювати в умовах динамічного середовища та мінімізувати суб'єктивізм при виборі вірного рішення з декількох альтернатив.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Л. Б. Механизмы социально-экономических процессов в отдельных регионах Сибирского федерального округа / Л. Б. Ковальчук // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2016. – Т.26, №1. – С.99-106.
2. Височан О. С. Концептуалізація розвитку бухгалтерського обліку у суб'єктів, що здійснюють туристичну діяльність : монографія / О. С. Височан. – Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2015. – 312 с.

Володимир Євдошак, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОБЛІКОВА ПАРАДИГМА В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД

Розглядаючи підходи до побудови облікових моделей за країнами світу, варто зазначити, що досить цікавий абстрактний виклад ключових концепцій присутній у системі бухгалтерського обліку англосовітських країн та Сполучених Штатах Америки (США). Саме там знаходимо розмежування облікової парадигми на дві теоретично обґрунтовані течії, а саме: інституціональну та персоналістичну [1]. Перша охоплює не лише фізичний вияв процесів, але й інтелектуальні інфраструктури та систему ключових інститутів, що злагоджено функціонують у суспільстві. Друга базувалася на потребі у здійсненні переоцінки майна відповідно до ринкової вартості, оскільки її представники вважали суттєвим обов'язковим врахування прояву інфляційних процесів.

Проте в міру розвитку людської цивілізації, тобто в ході формування нового інституціонального середовища країни, поряд із паралельним проявом кризових процесів в економіці досить нагальним стає питання всебічної підтримки й захисту ключових інститутів у державі. При цьому постійний контроль змін в інституційному середовищі за країнами світу сприятиме здійсненню детальної аналітичної оцінки таких процесів, задля пошуку реальних прерогатив у напрямі практичного впровадження на вітчизняній обліковій ниві.

Зарубіжні видання характеризують інституціональний підхід до бухгалтерської парадигми, як підхід, що базується на оцінці за собівартістю. Адже саме стабільність у підходах до оцінки майнового потенціалу суб'єкта господарювання сприяє формуванню прихованих резервів його майбутнього приросту. Саме інституціональна парадигма за своїм змістом була спрямована на захист інтересів власників компаній та надавала об'єктивну інформацію про реальну результативність бізнесу, отримані прибутки чи понесені збитки [1].

Загалом поняття «парадигма» виступає фундаментом при дослідженні змісту бухгалтерського обліку як науки та навчальної дисципліни. Адже система бухгалтерського обліку, як і будь-яке соціально-економічне явище чи процес, розвивається в епохи революційних змін та перетворень.

Введенню в практику застосування самого терміна «парадигма» вітчизняна бухгалтерська думка зобов'язана новозеландському економісту, провідному професору в університеті Сіднея Мюррею Чарльзу Уеллсу, автору численних наукових праць у галузі бухгалтерського обліку, зокрема [2; 3]. Вчений виокремив у системі теоретичних основ бухгалтерського обліку сім ключових парадигм, а саме: антропологічну, кон'юнктурну, подієву, процесуальну, ідеалізовану, інформаційну та біхверистичну [1]. Зарубіжний науковець зробив вагомий вклад у розвиток американської теорії бухгалтерського обліку, оскільки здійснив детальний та всебічний опис періодів як стабільного функціонування облікового вчення, так і кризових

тенденцій при його становленні як науки. А термін «парадигма» ототожнював з історичними етапами становлення облікового вчення як науки, що поступово змінювали одна-одну в міру розвитку людської цивілізації та інституційного середовища суспільства в цілому.

Сучасний вітчизняний вчений Метелиця В. М. пропонує визначати мету інституціональної теорії бухгалтерського обліку як інформаційне забезпечення сталого розвитку на основі уніфікації міжнародних формальних інститутів (стандартів звітності, аудиту, освіти, етики) та пропаганди неформальних обмежень бухгалтерської професії (суспільної довіри, престижу), які в процесі конвергенції адаптуються під регіональні та національні потреби екологічно безпечного соціально-економічного зростання [4, с. 100].

Цілковито підтримуємо такий підхід вітчизняного науковця, оскільки в умовах єроїнтеграційних процесів для України, як незалежної та суверенної держави, надзвичайно актуальним виступає оперативне реагування внутрішнього інституційного середовища суб'єкта господарювання (керівництво та менеджери вищих ланок управління фірм, інститути професійних бухгалтерів, облікові періодичні видання) на всезростаючі запити зовнішнього інституціонального середовища впливу, що знаходить вияв через вплив державних органів влади, взаємозв'язки із реальними та потенційними кредиторами та інвесторами, а також інститути, що відповідають за визначення на законодавчому рівні управління формальних правил здійснення господарської діяльності та відображення фактів господарських подій в системі обліку.

Постійний ритм у напрямі розвитку тієї чи іншої облікової підсистеми виступає подальшим поштовхом у напрямі «європейського вибору України». При цьому відповідного удосконалення зазнає й сучасна облікова парадигма, в рамках виокремлення таких підсистем, як: стратегічний облік, соціальний облік, актуарний облік, екологічний облік, креативний облік та ін.

Таким чином, виокремлення відповідних сучасних національних парадигм обліку практично не можливе без обов'язкового та всебічного врахування впливу як внутрішнього, так і зовнішнього інституційного середовища впливу. При цьому активна взаємодія із зарубіжними обліковими парадигмами неминуха, адже за умов єроїнтеграційних тенденцій для України характерним є постійний домінуючий вплив зарубіжних облікових підходів та концепцій.

Список використаних джерел:

1. Бухгалтерский учет в США и англоязычных странах в XX веке [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pobuh.ru/bur/accounting-in-the-united-states-and-english-speaking-countries-19-20-age.html>
2. Wells Murray C. A Revolution in Accounting Thought? // The Accounting Review. – 1976. – № 3. – Pp. 471–482.
3. Wells Murray C. Axioms for historical cost valuation // Journal of Accounting Research. – 1971. – Pp. 171–180.
4. Метелиця В. М. Інституціональна теорія бухгалтерського обліку в розвитку професії бухгалтера / В.М. Метелиця // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №3(69). – Том 2. – С. 99–104.

Дарія Ковалевич, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РЕФОРМУВАННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах, в період реформування економіки, виникають проблемні питання, пов'язані з організацією обліку виконання бюджетів та обліку виконання кошторису в бюджетних установах. Необхідність їх вирішення пов'язане з інтеграцією України у міжнародну спільноту та її прагнення до уніфікації та модернізації обліку.

Співробітництво України з міжнародними організаціями, фінансовими установами, діяльність на валютних фондових та інвестиційних ринках потребують відкритості та прозорості інформації з економічних питань, зокрема з питань бухгалтерського обліку, відповідності міжнародним стандартам [1]. В умовах євроінтеграції модернізація бухгалтерського обліку є необхідною вимогою для держави, яка прагне у європейський простір. У цьому процесі важливе місце належать уніфікованим інструментам та міжнародним стандартам.

За таких умов особливої актуальності набирають питання ролі фінансових інститутів, які забезпечують макроекономічне регулювання, раціональне акумулювання, оптимальний розподіл та ефективне використання державних фінансів. Важливо, щоб ці процеси здійснювалися прозоро і на демократичних засадах, а державні органи користувалися довірою громадян [2, с. 93].

Нагальним є питання щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Головне призначення казначейської системи обслуговування бюджетів полягає в оптимальному управлінні доходами та витратами бюджету, а також забезпеченню цільового використання коштів.

Основними завданнями реформи обліку та звітності в установах державного сектору є:

- перехід на метод нарахувань, перегляд об'єктів обліку та застосування інформаційних технологій при реформуванні управління державними фінансами;
- введення в практичну діяльність бюджетних установ та органів Казначейства єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі та інтегрування плану рахунків бюджетного обліку із бюджетною класифікацією;
- реформування організаційної системи обліку в державному секторі;
- впровадження в дію національних стандартів обліку та звітності в державному секторі ;
- формування нової системи звітності в державному секторі шляхом удосконалення складу показників та змісту фінансової звітності, організації роботи та запровадження електронного документообігу між казначейством та розпорядниками бюджетних коштів;
- удосконалення системи внутрішнього контролю та аудиту в системі органів Казначейства як основного фактора модернізації державного бухгалтерського обліку;

- уніфікація програмного забезпечення, що використовується суб'єктами державного сектору, з метою забезпечення обміну інформацією між Мінфіном, органами Казначейства і суб'єктами державного сектору з використанням баз даних та інформаційних систем.

Таким чином, реформування системи бухгалтерського обліку звітності забезпечить прозорість управління державними фінансами; покращить систему бюджетного планування; посилить контроль за процесом виконання бюджетів; сприятиме впровадженню національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності на основі загальноприйнятих міжнародних стандартів; підвищить роль обліку у державному секторі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. №34. – Режим доступу: <http://www.Rada.gov.ua>
2. Галушка Є. О. Казначейська справа : Підручник / Галушка Є. О., Охрімівський О. В., Гончарук Я. М. – Львів: Магнолія «2006», 2012. – 580 с.

Елена Ковальчук, Татьяна Моисеева, к.т.н.,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ПРОБЛЕМЫ АВТОМАТИЗАЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В МСФО

Создание отчетности МСФО в результате трансформации данных финансового и бухгалтерского учета в настоящее время является важным и необходимым условием выхода предприятий на международные финансовые рынки и их интеграции в мировую экономику. Для получения данной отчетности предприятия традиционно привлекают аудиторов или специалистов (фрилансеров), которые анализируют данные бухгалтерской отчетности определенного периода, оформленные по национальным стандартам, трансформируют их в данные, оформленные по международным стандартам. Далее предприятия обращаются к услугам аккредитованных аудиторских компаний для проверки и заверения переложенной отчетности по МСФО.

В связи с тем, что подготовка отчетности по международным стандартам крайне трудоемка, требует обработки больших объемов данных, многочисленных проверок и корректировок, то повышение качества и эффективности процесса перехода на данные стандарты может быть достигнуто только путем использования современных информационных технологий. Чаще всего при формировании отчетности по МСФО используется метод трансформации отчетности, подготовленной по национальным стандартам, в отчетность, соответствующую МСФО. Необходимо отметить, что данная задача при условии использования современных информационных технологий может быть выполнена и другими методами, такими как метод параллельного учета, метод трансляции проводок.

Метод параллельного учета подразумевает под собой ведение двух видов учета в двух различных системах, по национальным и международным стандартам в отдельности. Согласно методу параллельного учета, каждый первичный документ должен быть отражен дважды, в каждой из учетных систем, согласно установленным принципам.

Метод трансляции проводок представляет собой механизм копирования проводок бухгалтерского учета в регистры международного учета по заранее обусловленным правилам преобразования. Таким образом, в результате трансляции будут получены не только результаты на отчетную дату, но и все промежуточные операции согласно принципам МСФО.

Метод трансформации отчетности является преобразованием данных бухгалтерского учета в отчетность формата МСФО согласно заранее установленным правилам переноса и корректировки данных. Такой метод сразу предоставляет готовую финансовую отчетность на отчетную дату.

Из всех рассмотренных методов, метод трансформации отчетности в наименьшей степени поддается автоматизации, во многом он строится на искусстве бухгалтера интерпретировать и анализировать отчетность. Вместе с тем, использование компьютерной программы позволяет в какой-то степени, иногда весьма значительной, автоматизировать этот процесс. В связи с этим, если потребность в отчетности по международным стандартам возникает не регулярно, то вполне можно выполнить соответствующие процедуры с использованием электронных таблиц. Если международная отчетность должна формироваться на регулярной основе, то, по-видимому, придется воспользоваться специализированным программным обеспечением, позволяющим вести учет и подготавливать отчетность одновременно в двух учетных стандартах на основе одного из рассмотренных методов.

Следует отметить, что непосредственная трансформация национальной отчетности в отчетность МСФО невозможна. Для получения отчетности по МСФО всегда требуется привлечение дополнительной информации. Любой из рассматриваемых способов формирования отчетности по МСФО использует данные бухгалтерского учета о совершенных операциях. В связи с этим, наиболее естественным образом формирование отчетности в МСФО реализуется в программных продуктах автоматизации бухгалтерского учета. Причем чисто учетной информации, содержащейся в бухгалтерских проводках, может оказаться недостаточно, особенно для формирования примечаний к отчетам. Для этого потребуется привлечение информации справочного характера об объектах учета, учетных политиках, первичных документах. В связи с этим, реализация подготовки параллельной отчетности наиболее эффективно реализуется в интегрированных системах управления предприятиями.

Рассматриваемые три метода различаются как по степени автоматизации, трудоемкости реализации, так и качеством получаемой на выходе отчетности. Наиболее сложным с точки зрения реализации является метод параллельного учета, но он в большей степени поддается автоматизации и только он способен обеспечить наивысший уровень соответствия отчетности.

Метод трансформации является наименее трудоемким, однако погрешность в оценке показателей финансовой отчетности может быть очень высокой. Этот метод в наименьшей степени подлежит автоматизации, в силу того, что многие корректировки показателей отчетности выполняются экспертами, исходя из их профессионального суждения, что, в конечном итоге может послужить причиной ошибок и искажений. Метод трансляции проводок занимает промежуточное положение по шкале трудоемкость/качество, а также по уровню автоматизации процессов составления отчетности.

Внедрение автоматизированной системы ведения параллельной отчетности по стандартам МСФО, которая будет самостоятельно и с минимальными издержками вести учет по общепринятым мировым стандартам позволит повысить оперативность и снизить стоимость формирования отчетности и воздействие человеческого фактора. Из современных программных продуктов автоматизации бухгалтерского учета и интегрированных систем управления предприятиями следует рассматривать такие, как «1С:Предприятие 8», «Галактика» и др.

Юлія Маначинська, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

3D-ВИМІР СУЧАСНОГО ОБЛІКОВОГО ВЧЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Національна облікова система стала на шлях актуарної стадії [1] розвитку, залишивши далеко позаду статичну та динамічну облікові концепції. Для даного етапу становлення бухгалтерського обліку як науки та навчальної дисципліни стає дедалі характерним 3D-формат представлення облікової інформації. Його зміст проявляється у потрійному вимірі системи рахівництва, яка окрім звичного подвійного запису, що бере свій початок із італійської облікової школи й поєднує в собі ломбардську, тосканську й венеціанську складові, застосовує специфічний для сучасної облікової парадигми метод дескриптивного запису.

Якщо досліджувати етимологічну природу терміна «дескриптивний», то за своїм змістовим наповненням вона базується на описовому підході до вивчення економічних процесів (споріднене з англ. descriptive – описовий, від лат. describere – записувати) або прогнози їх поведінки.

Саме потрійна система рахівництва, на нашу думку, в міру розвитку людської цивілізації повинна набути 3D-формату вимірювання та реєстрації фактів господарської діяльності суб'єктів ринку. Особливої актуальності такий вимір набуває в умовах поглиблення транскордонного співробітництва з країнами-партнерами із європейського співтовариства. Потрійний вимір представлення облікової інформації формує сприятливий ґрунт для залучення іноземних інвестицій у розвиток національного бізнесу.

Узагальнення облікових даних у системі звітних форм набуває формату актуарної звітності, що носить за своїм змістовим наповненням прогностичний характер. Такий вимір узагальнення інформації базується на

досить складних актуарних розрахунках, що акумулюють в собі математичний інструментарій теорії ймовірності та фінансової статистики. А система актуарних звітних форм відображає реальну картину перспективного приросту майнового потенціалу бізнесу, особливу за умов його продажу як цілісного майнового комплексу.

Так, за умов поглиблення євроінтеграційних тенденцій та транскордонного співробітництва реальний та потенційний інвестор через систему актуарних звітних форм зможе одразу оцінити приріст майнового потенціалу бізнесу або так звану додану вартість, тобто побачити ймовірний шлях до примноження багатства. Саме 3D-формат системи рахівництва слугує віддзеркаленням перспективної віддачі на вкладений капітал сьогодні, що надзвичайно актуально для України в умовах прояву кризових тенденцій.

На нашу думку, 3D-формат сучасної облікової парадигми повинен базуватися не лише на методах простого й подвійного запису, але й застосовувати специфічний метод дескриптивного запису, що слугує базисом при веденні бухгалтерського актуарного обліку. Зміст останнього полягає в тому, що будь-яка «описова» зміна стану господарських засобів суб'єкта ринку фіксується із врахуванням прогнозних тенденцій їх зміни на двох або трьох (потрійний запис) актуарних рахунках-сили [2]. Останні пропонуємо винести у окремий клас 10 «Актуарні рахунки» діючого Плану рахунків, згідно з діючою децимальною системою його побудови, при якій кожна цифра у кодї рахунка визначає відповідну складову. В результаті цього буде досягнутий актуарний баланс, основою якого є приріст майнового потенціалу бізнесу.

Побудоване за таким підходом інформаційне забезпечення, що акумулюється у системі актуарних звітних форм, слугуватиме об'єктивним відображенням реальних можливостей відродження національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Ришар Ж. Бухгалтерский учет: теория и практика [Текст] : учеб. / Ж. Ришар. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. –640 с.
2. Ijiri Yuri. The foundation of Accounting Measurement, Englewood Cliffs. – New Jersey, 1967. – P. 227–243.

Ірина Мустеца, к.е.н.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Олена Мошковська, к.е.н.,

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Напрямок до євроінтеграції Україна підтвердила 16 вересня 2014 року ратифікацією Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Серед ключових реформ, які дозволять реалізувати на практиці Угоду про асоціацію України та ЄС, безумовно, є децентралізація державного управління. В сучасних умовах економічного та суспільного розвитку України важливим кроком є проведення процесу децентралізації влади.

Важливим кроком стало прийняття в Україні законів «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади державної регіональної політики» [1; 2]. Ці закони покликані подолати проблему обмеженості у своїх можливостях місцевих територіальних утворень і дозволить перейти до планування інфраструктурних проектів на місцевому рівні.

Нова система передбачає радикальні зміни у формуванні дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, визначення засад трансфертної політики та організації міжбюджетних відносин. У такій ситуації ключове місце слід віддати ефективному механізму державного аудиту.

На сучасному етапі виникає потреба адаптації стандартів контролю і аудиту з метою їх використання в аудиті діяльності бюджетних установ, чому сприятимуть і багато спільних рис між цими формами фінансового контролю. Зокрема, аудит і ревізія досліджують один предмет – фінансово-господарську діяльність підприємств і підприємців, використовуючи при цьому спільні методичні прийоми і процедури фінансово-господарського контролю, які допомагають виявляти негативні явища в господарюванні з метою їх усунення та запобігання їм у подальшому, тобто активно впливають на виявлення причин безгосподарності, порушень законодавства і нормативних актів господарського права, сприяють відшкодуванню завданих збитків конкретними особами.

Крім того, вони використовують однакові джерела інформації – законодавство і нормативні акти з питань фінансово-господарського контролю, первинну облікову документацію, реєстри бухгалтерського обліку, баланс і звітність суб'єктів підприємницької діяльності.

Процес запровадження стандартів аудиту полягає у профілактиці порушень фінансової дисципліни, недоліків у діяльності бюджетних установ і організацій в умовах децентралізації влади, а іноді – прямих зловживань посадових осіб, з'ясуванні їх причин, конкретизації відповідальності за них. Залишається методично невнормованим питання забезпечення контролю фактографічною інформацією при запровадженні електронного документообігу (щодо суб'єктів господарювання, виконання загальнодержавних програм, міжбюджетних відносин тощо).

Слід зауважити, що в межах МСА аудит у державному секторі розглядається як додатковий параграф до основних розділів під назвою «Застосування у державному секторі» або «Особливості застосування у державному секторі» тощо [3].

Стандартами аудиту INTOSAI визначено, що державний аудит складається з двох основних видів: фінансового аудиту відповідності/правильності (regularity audit) та аудиту ефективності (performance audit) [4].

Фінансовий аудит – це дослідження фінансової звітності, систем внутрішнього контролю і аудиту та окремих трансакцій у підконтрольних організаціях. Його сутність полягає у встановленні порушень та розбіжностей між фактичними даними та законодавчими нормами. Він проводиться на щорічній регулярній основі у чітко визначеному колі підконтрольних організацій.

Метою фінансового аудиту є оцінювання достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Фінансовий аудит, або аудит фінансової та господарської діяльності, поділяється: 1) на аудит фінансових систем та/або операцій з метою оцінювання їх відповідності чинним законодавчим та нормативним актам; 2) підтвердження змісту та порядку подання фінансової звітності державними відомствами, що включає перевірку й оцінювання фінансової документації та фінансової звітності, у разі необхідності – підготовку висновків про фінансові звіти; 3) аудит правомірності та доцільності адміністративних рішень, що приймаються організацією – об'єктом перевірки; 4) аналіз звітності з будь-яких питань, що стосуються аудиту або є його наслідком і мають бути висвітлені.

Отже, аудит фінансово-господарської діяльності, про який ідеться, містить елементи аудиту фінансової звітності та аудиту відповідності законодавству. Крім того, він набуває важливого значення в умовах децентралізації влади та адміністративної реформи з метою євроінтеграційних процесів України.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156- VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 90.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. №157-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13.
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://api.com.ua/>.
4. Міжнародні стандарти ISSAI і INTOSAI GOV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurosai.org/>.

Наталья Протасова,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

О ПРОБЛЕМАХ АДАПТАЦИИ БЕЛОРУССКОЙ ОТЧЕТНОСТИ К МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ

В настоящее время одной из наиболее актуальных проблем бухгалтерского учета в Республике Беларусь является приведение существующей в стране системы бухгалтерского учета в соответствии с требованиями рыночной экономики и международными стандартами. Многое уже сделано, но это только первые шаги. Ведь приведение отчетности в соответствие с международными стандартами не означает того, что сам учет ведется по ним. В этой связи важную роль играют GAAP, которые, как известно, являются общепринятыми правилами бухгалтерского учета в США. Американский опыт бухгалтерского учета, на наш взгляд, имеет сугубо прикладное значение: развитие внешнеэкономических связей и привлечение американских инвестиций также диктуют необходимость обеспечения финансовых партнеров достоверной финансовой информацией, позволяющей им принимать обоснованные решения при построении хозяйственных отношений с белорусскими предприятиями и организациями. Особую роль играет вопрос о доведении финансовой информации (как реальной, так и прогностической) о белорусских предприятиях до потенциальных инвесторов в привычном для них формате.

Наконец, многие принципы и концепции построения системы бухгалтерского учета и отчетности в США могут иметь большое методологическое значение как для совершенствования бухгалтерского дела в Республике Беларусь, так и для государственного строительства в целом. Ориентация на GAAP обусловлена еще и тем, что она является системой бухгалтерского учета, полностью совместимой с международными стандартами IAS, причем по ряду вопросов GAAP содержит куда более подробные методики ведения учета, чем IAS.

Однако четкого определения понятия «отчётность в соответствии с международными учётными стандартами» не существует. Наиболее доступным способом трансформации является следование требованиям Четвертой Европейской учётной директивы, в которой приводятся два формата баланса и четыре формата отчёта о прибылях и убытках с ориентацией на особенности той страны, представителю которой готовится трансформированная отчётность. Разумеется, что финансовая отчетность стран Запада также не является идеальной; многие ее элементы требуют совершенствования и развития.

На наш взгляд, декларирование требования о предоставлении бухгалтерской отчетности в практической деятельности предприятий в соответствии с МСФО достаточно проблематично.

Во-первых, Международные стандарты представляют собой свод достаточно общих правил и положений, и для их адаптации в белорусской практике необходима система национальных стандартов по бухгалтерскому учету и отчетности с закреплением в них правил учета активов, обязательств, собственного капитала, доходов, расходов и раскрытия информации о них в отчетности организации.

Во-вторых, предстоит сделать выбор, каким стандартам отдать предпочтение при разработке белорусских стандартов. В некоторых странах бухгалтерскую отчетность требуется составлять в соответствии со стандартами, отличными от международных.

Еще одна проблема, с которой сталкиваются предприятия при организации процесса трансформации отчетности – квалифицированные кадры.

Требование трансформировать бухгалтерскую отчетность в соответствии с нормами и принципами МСФО в Беларуси уже в настоящее время имеет смысл для крупных предприятий или для акционерных обществ, чьи ценные бумаги обращаются на западных фондовых рынках.

Алла Романчук, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Охрана навколишнього середовища є невід'ємним компонентом процесу розвитку будь-якої держави та, водночас, важливою складовою Концепції сталого розвитку. На сьогодні перед кожною країною постало завдання розробки і реалізації заходів переходу на модель сталого екологічно безпечного розвитку та функціонування національної економіки.

Розв'язання критичного екологічного становища, що притаманне Україні, варто починати з кожного окремого підприємства, проводячи належні заходи на підставі ґрунтового та комплексного аналізу природоохоронної діяльності.

За словами Є. В. Мішеніна, об'єктивно оцінити результати господарської діяльності підприємств, тобто вирішити основне завдання комплексного економічного аналізу, можна лише з врахуванням «взаємин» підприємства з навколишнім середовищем [3, с.130].

На жаль, до сьогодні на законодавчо-правовому рівні відсутнє трактування та розкриття сутності екологічного аналізу та його складових. В наукових колах можна зустріти різні поняття: «екологічний аналіз», «економіко-екологічний аналіз», «аналіз природоохоронної діяльності», «аналіз екологічного спрямування» тощо. Спроба систематизувати та узагальнити основні моменти у тлумаченні науковцями сутності екологічного аналізу дозволила сформулювати наступне визначення: екологічний аналіз – це система знань, спрямованих на глибоке та всебічне вивчення інформації про економіко-екологічні процеси, системно-комплексного дослідження їх впливу на фінансові показники роботи підприємства з метою оптимізації поточних та стратегічних управлінських рішень.

Екологічний аналіз відрізняється від інших напрямків аналізу своїми характерними організаційно-методичними особливостями (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальні засади екологічного аналізу

Складова	Зміст
Мета	об'єктивна оцінка впливу економіко-екологічних процесів на сутність, зміст, ефективність діяльності підприємства і перспективи його сталого розвитку як системи
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - розробка системи показників, що відображають результати економіко-екологічних процесів господарської діяльності та їх структурних підрозділів; - розробка методологічних рекомендацій з аналізу цих показників, а також вдосконалення методик аналізу існуючих техніко-економічних показників господарської діяльності підприємств, в якій знаходили б відображення фактори економічного порядку як особлива група; - розробка методики та організація планування, обліку і аналізу результатів економіко-екологічних процесів.
Метод екологічного аналізу	система наукових категорій, інструментарію та принципів дослідження економіко-екологічних процесів на підприємстві. Особливості методики: <ul style="list-style-type: none"> - відкритість, тобто активне використання прийомів дослідження суміжних наукових галузей; - мобільність та відсутність чіткої регламентації щодо їх використання; - для ретроспективного, оперативного та перспективного економіко-екологічного аналізу, залежно від цільового спрямування, специфіки господарської діяльності тощо, застосовуються різні комбінації розрахункових методів: аналітичних і економічної кібернетики система наукових категорій, інструментарію та принципів дослідження економіко-екологічних процесів на підприємстві
Напрямки екологічного аналізу	Перший напрямок – виявлення масштабів, елементів і результатів діяльності підприємства, регіону, країни в цілому, що має певний вплив на довкілля. Другий напрямок – визначення впливу такої діяльності на формування та оцінку кінцевих показників роботи підприємства
Можливі заходи за результатами екологічного аналізу	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення ефективності виробництва та доведення до мінімуму рівня забруднення; - забезпечення безпеки та рентабельності продукції відповідно до вимог споживачів; - постачання матеріалів, що придатні для повторної утилізації; - забезпечення окупності заходів щодо запобігання забруднення; - проведення попередньої екологічної експертизи проекту для оцінки його впливу на навколишнє середовище

Слід зазначити, що екологічний аналіз на даний момент переважно залишається теоретичним аналітичним напрямком, оскільки на абсолютній більшості вітчизняних підприємств практично не проводиться, і навіть зараз цей вид аналізу у всій широті його прояву застосовується лише на окремих провідних підприємствах. Більшість українських підприємств обмежує рамки екологічного аналізу оцінкою обсягів забруднень підприємством навколишнього середовища та відповідних екологічно орієнтованих платежів (податків та інших витрат). Важливою перешкодою на шляху проведення екологічного аналізу є недостатня інформаційна база. Це обумовлено тим, що сьогодні неорганізований екологічний облік, а у фінансовій звітності не відокремлюються окремо результати природоохоронної діяльності. Тому основним інформаційним джерелом даного напрямку аналізу залишаються статистична та податкова (в розрізі екологічних платежів та податків) звітності. Безумовно, така інформація є недостатньою для проведення комплексного екологічного аналізу.

Деталізуючи та поглиблюючи напрямки економіко-екологічного аналізу, можна виділити його більш конкретні блоки та послідовність їх виконання в ході аналітичного дослідження екологічного стану підприємства (рис. 1).

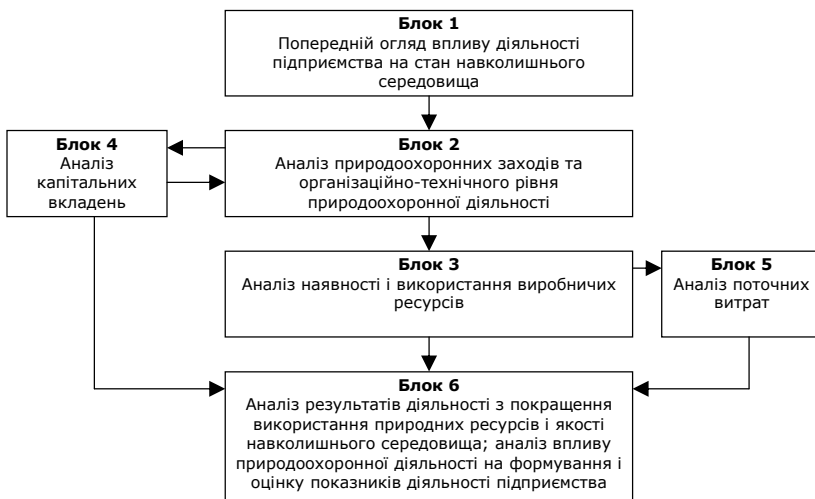

Рис. 2. Основні напрямки економіко-екологічного аналізу та послідовність їх проведення

Проте слід зазначити, що оцінку екологічного становища підприємства слід виконувати комплексно, одночасно із проведенням фінансового аналізу, виробничого аналізу та екологічного аудиту.

Отже, активний процес екологізації економіки потребує проведення екологічного аналізу, що є підґрунтям для прийняття виважених управлінських рішень. Однак, як показує вітчизняний досвід, на підприємствах поки що відсутня практика його застосування, що

обумовлено, з одного боку, недостатністю інформаційного забезпечення, та, з іншого боку, необґрунтованістю методики та системи аналітичних показників, що є основою екологічно спрямованого аналізу. Тому потреба в науково-практичному дослідженні питань методичних підходів до комплексного екологічного аналізу та розробки відповідної системи показників існує й надалі.

Список використаних джерел:

1. Балдеску Е. Экологический анализ в системе стратегического управления природоохранной деятельностью : монограф. / Е. Балдеску, Н. Ильшева. – М., 2013. – 164 с.
2. Борнос В. М. Еколого-економічний аналіз структуризації показників виробництва / В. М. Борнос, І. В. Марчук // Вісник СМУДУ. – 2012. – Вип. 7. – С. 53-58.
3. Мишенин Е. В. Эколого-экономический анализ как комплексная категория оценки экологически устойчивого развития / Е. В. Мишенин, Т. В. Токарев // Экологическая экономика и управление. – Сумы : ИПП «Мрия-1» ЛТД, 2002. – С. 129-134.
4. Паншенцева А. И. Модель экологического анализа деятельности предприятия / А. И. Паншенцева // Экономика Крыма. – 2015. – Вип.14. – С. 58-60.

Наталія Скрипник, к.е.н., Микола Скрипник, к.е.н.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ

Сучасний стан економіки диктує свої правила, змушуючи більшу частину бухгалтерів вести управлінський облік, крім того, що вони обов'язково ведуть фінансовий облік. Основним продуктом управлінського обліку є управлінська звітність. Однак, незважаючи на те, що зараз питанням організації та ведення управлінського обліку приділяється багато уваги, питання, пов'язані з управлінською звітністю, є неопрацьованими як на теоретичному, так і на практичному рівні. Водночас, вітчизняні підприємства, функціонуючи в умовах конкуренції і боротьби за виживання, відчують гостру необхідність в постановці дієвої системи управлінського обліку і звітності. У цих умовах невимірно зростає роль управлінської звітності, яка є необхідним інструментом мобілізації потенціалу підвищення ефективності діяльності підприємств. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення теоретичних досліджень сутності та змісту управлінської звітності.

Окресленому вище питанню приділяють в своїх працях увагу такі вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Карпенко О. В., Король С. Я., Куцик П. О., Любимов М. О., Нападівська Л. В., Позов А. Х., Палій В. Ф., Юдіна Л. М. та інші.

Успішний аналіз, подальша реалізація прийнятих управлінських рішень, ефективність функціонування підприємства – все це, і не тільки, є складовими успіху підприємства в майбутньому [6]. Запорукою цього є отримання користувачами складеної в необхідні терміни і в необхідних обсягах управлінської звітності. Терміни «внутрішня звітність», «внутрішньогосподарська звітність», «управлінська звітність», «внутрішня бухгалтерська звітність», «бухгалтерська управлінська звітність» – все це синоніми управлінської звітності. Науковці, характеризуючи управлінську звітність, використовують різні визначення, але мають на увазі під ним одне й теж саме.

У сучасній економічній літературі існує низка підходів до трактування сутності поняття управлінської звітності (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «управлінська звітність»*

Автор	Визначення
Бутинець Ф.Ф.	звітність, яку складає бухгалтер-аналітик і подає як адміністрації підприємства, так і менеджерам всіх рівнів управління. Основною метою складання звітності є надання оперативної релевантної інформації відповідно до вимог управлінського персоналу.
Король С.Я.	є не лише джерелом інформації, але й засобом формалізації вимог внутрішніх користувачів до облікової інформації. Вона виконує організаційну роль при виборі методики обліку і узагальнення даних.
Нападowska Л.В.	це гнучка система форм інформації, яка складається за центрами затрат і центрами відповідальності. Вона повинна відображати умови, специфіку, особливості організації виробництва та потреб управлінського персоналу.
Любимов М.О.	це інтегрована система інформаційної підтримки процесу управління, метою якої є забезпечення інформаційних потреб користувачів, що полягає у формуванні показників на основі інформації, одержаної у різних підсистемах обліку, і підготовка звітів у формі і в терміни, що відповідають запитам різних груп користувачів
Нагірська К.Є.	результат збору, ідентифікації, реєстрації, узагальнення та систематизації фінансової та не фінансової інформації у вигляді сукупності внутрішніх документів (звітів) для заінтересованих користувачів з метою оцінки, аналізу, контролю та планування діяльності підприємства і його структурних підрозділів
Позов А.Х.	(1) інструмент управління господарством (засіб інформаційного забезпечення процесу управління; засіб моніторингу економічного стану підприємства) та інструмент управління інформаційним забезпеченням (засіб адаптації та моніторингу облікової системи до потреб управління); (2) елемент методу бухгалтерського обліку (засіб узагальнення (агрегації, синтезу) та надання облікової інформації); (3) документ, вміст якого представляє економічну інформацію у певному наборі фактичних (історичних) та оціночних (розрахункових) показників для порівняння їх планово-нормативних і досягнутих значень
Юдіна Л.М.	система детальної інформації про майно, капітал, зобов'язання, доходи та витрати компанії, господарські операції та їх результати, про внутрішні і зовнішні чинники, які вплинули на досягнуті результати, необхідної управлінському персоналу для прогнозування, планування, організації, контролю та регулювання діяльності господарюючого суб'єкта
Куцик П.О.	це система взаємопов'язаних показників, що визначають фінансові та інші (виробничі, технологічні тощо) результати корпоративного об'єднання в грошовому та натуральному вимірах, що ґрунтуються на відображенні поточних і передбачуваних явищ (подій) господарської діяльності корпоративного об'єднання загалом і в розрізі сегментів управлінського поділу (види діяльності; види продуктів виробництва; підприємства, що входять до його складу; центри відповідальності, для потреб управління тощо).

* Джерело: узагальнено авторами за даними [2; 3; 5]

Основна частина авторів, даючи визначення, спирається на характеристику облікової діяльності в цілому, додаючи в нього деякі особливості, притаманні саме управлінській звітності, головна з яких – орієнтація інформації на управлінський персонал, тобто на внутрішніх користувачів.

У вузькоспрямованих визначеннях відсутня вказівка на характер аудиторії, на основного споживача інформації, що міститься в управлінській звітності. Звітність – це не просто збір інформації, це її систематизація в систему показників для подальшого подання. У той же час, дані визначення містять важливий акцент на те, що інформація звітності містить відомості не лише про фінансовий стан підприємства, а й про її виробничі і технологічні показники.

Отже, теоретичний аналіз сутності управлінської звітності дозволив зробити висновок, що існуючий понятійний апарат відображає одразу кілька

важливих моментів, які дозволяють зрозуміти суть і відмінні риси даного виду звітності: інформація управлінської звітності є базою для прийняття рішень; розрахункові показники і відомості, які є складовими управлінської звітності, відображають дані не тільки про внутрішнє, але і про зовнішнє середовище підприємства. У той же час, на наш погляд, безпідставним виглядає підкреслення на рівні визначення звітності її структурної композиції – можливості складання на рівні підприємства і його структурних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] : підруч. / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малуга, Л. В. Чижевська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир : Рута, 2004. – 480 с.
2. Король С. Я. Управлінська звітність: сутність і алгоритм формування [Електронний ресурс] / С. Я. Король // Бізнесінформ. – 2014. – № 7. – С. 325-331. – Режим доступу : / www.business-inform.net/pdf/.../325_331.pdf
3. Любимов М. О. Формування управлінської звітності підприємств (на прикладі харчової промисловості) : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / М. О. Любимов. – Одеса, 2012. – 22 с.
4. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підруч. / Л. В. Нападовська. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.
5. Позов А. Х. Формування внутрішньогосподарської (управлінської) звітності промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / А. Х. Позов. – К., 2013. – 22 с.
6. Юдина Л. Н. Управленческая отчетность предприятия / Л. Н. Юдина // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – № 15. – С. 118– 123.

Алла Труфен, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

У сучасних умовах перед кожним підприємством постає питання міжнародної співпраці, що в свою чергу вимагає розробки та впровадження нових вимог щодо організації та методології обліку. Сьогодні Міжнародні стандарти фінансової звітності (далі – МСФЗ) є інструментом зрозумілості та прозорості інформації, яка дозволяє достовірно оцінити стан підприємства з метою прийняття якісних управлінських рішень.

Питання впровадження та застосування МСФЗ в Україні є дискусійним і досить складним процесом. Аналіз останніх публікацій показав, що проблемі переходу України на МСФЗ приділяється значна увага, про що свідчать численні публікації таких вчених, як С. Голов, Г. Кірейцев, В. Костюченко, В. Пархоменко.

Міжнародні стандарти фінансової звітності – це ефективний інструмент підвищення прозорості та зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для визначення доходів і витрат, оцінювання активів і зобов'язань [1]. МСФЗ носять рекомендаційний характер, які не домінують над національними положеннями бухгалтерського обліку.

МСФЗ є найбільш поширеними стандартами у світі, що обумовлено їх стилістю та гнучкістю, мета яких полягає у забезпеченні порівняльності і зрозумілості звітності суб'єктів господарювання на міжнародному ринку.

Україна прямує до вступу в європейський простір, що не можливо без відповідної системи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Гостро щодо запровадження МСФЗ стоїть проблема контролюючих інститутів – чітко не визначено, який орган відповідатиме за контроль дотримання МСФЗ. При застосуванні МСФЗ виникають певні труднощі, однак, використовуючи досвід пострадянських країн, Україна може зробити все для уникнення помилок та використати їх позитивний досвід у впровадженні МСФЗ, враховуючи ще й особливості власної країни.

Проте більш ніж десятирічна практика запровадження в Україні МСФЗ як національних стандартів викликає сумнів, що саме такий підхід забезпечить бухгалтерському обліку статус ключової функції управління та важливого сегменту національної безпеки країни. Дана проблема є наслідком одностороннього впровадження міжнародної стандартизації обліку на потреби транснаціонального капіталу.

Дана наукова проблема має чіткий поділ – від сприйняття міжнародної стандартизації обліку до критики бездумного запровадження міжнародних норм у національній середовища.

Виділяються чотири існуючі наукові позиції, що характеризують міжнародну стандартизацію обліку та процеси, що з нею пов'язані:

- міжнародна стандартизація обліку як процес повного переходу на міжнародні стандарти обліку;
- міжнародна стандартизація як процес забезпечення зіставності бухгалтерського обліку та звітності різних країн;
- міжнародна стандартизація як процес приведення національних норм обліку до міжнародних із збереженням істотних національних особливостей;
- міжнародна стандартизація як процес уніфікації та гармонізації систем бухгалтерського обліку на міжнародному рівні.

Наявність великої кількості відносно суперечливих думок з приводу стандартизації, гармонізації та уніфікації обліку у світі свідчить про відсутність єдиного теоретичного тлумачення цих процесів, бачення подальшого його розвитку та впливу на побудову міжнародних бухгалтерських стандартів та системи національних стандартів і в Україні.

Оскільки вже розпочався процес опанування МСФЗ публічними акціонерними товариствами, банками, страховиками та підприємствами з урядового переліку, то можна визначити основні проблеми, з якими стикаються перелічені суб'єкти господарювання. Як свідчить вітчизняна практика, впровадження МСФЗ відбувається поетапно. На кожному з етапів виникають проблеми. Перш за все, це створення законодавчих та організаційних передумов впровадження МСФЗ, адаптація національної нормативно-правової бази бухгалтерського обліку, удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку, міжнародне співробітництво та світовий досвід.

Отже, трансформація звітності на МСФЗ досить трудомістка, оскільки звітність за міжнародними стандартами відрізняється від звітності за національними стандартами і не просто знайти компетентного фахівця, що володіє практикою застосування МСФЗ. Перспектива введення МСФЗ

виступить ефективним інструментом підвищення прозорості та зрозумілості інформації, створить достовірну базу для доходів і витрат, оцінить активи і зобов'язання, яка надає можливість об'єктивно розкрити і відобразити наявні фінансові ризики, а також дасть можливість порівнювати результати діяльності з метою забезпечення оцінювання потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Петраченко О. А. Перехід України на міжнародні стандарти фінансової звітності: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / Петраченко О. А., Франко Ю. П., Яковенчук О. О. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
2. Офіційний сайт Міжнародної федерації бухгалтерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifac.org>.
3. Малуґа Н. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні: теоретико-методологічні основи : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Малуґа Наталя Михайлівна. – К., 2006. – 36 с.
4. Пархоменко В. Финансовая отчетность по международным стандартам [Электронный ресурс] / В. Пархоменко // Вестник налоговой службы Украины. – 2012. – № 11. – Режим доступа: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/944>.

Ірина Готинчан, к. ф.-м.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**ПОБУДОВА РОЗВ'ЯЗКУ АЛГОРИТМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ДЛЯ ЗАДАЧІ
КВАЗІСТАТИКИ МЕТОДОМ ГІП ТИПУ ЛЕЖАНДРА 2-ГО РОДУ –
ГАНКЕЛЯ 2-ГО РОДУ - (КОНТОРОВИЧА - ЛЕБЕДЕВА) 2-ГО РОДУ –
ФУР'Є**

Останнім часом інтенсивне впровадження композитних матеріалів створює поля різної природи. Дослідження таких полів приводить до розв'язання задач математичної фізики неоднорідних середовищ, побудова розв'язків яких потребує відповідного математичного апарату. Це породило метод гібридних інтегральних перетворень (ГІП), започаткованих у працях Я.С. Уфлянда [1].

Розглянемо задачу про побудову обмеженого розв'язку сепаратної системи диференціальних рівнянь теплопровідності параболічного типу в області

$$D_3 = \{(t, r) : t \in (0, +\infty), r \in I_3^+ = (R_0; R_1) \cup (R_1; R_2) \cup (R_2; R_3) \cup (R_3; +\infty); R_0 > 0\}$$

$$\frac{\partial u_1(t, r)}{\partial t} + \chi_1^2 u_1(t, r) - a_1^2 \Lambda_{(\mu)} [u_1(t, r)] = f_1(t, r), \quad r \in (R_0, R_1)$$

$$\frac{\partial u_2(t, r)}{\partial t} + \chi_2^2 u_2(t, r) - a_2^2 B_{v, \alpha_1} [u_2(t, r)] = f_2(t, r), \quad r \in (R_1, R_2)$$

$$\frac{\partial u_3(t, r)}{\partial t} + \chi_3^2 u_3(t, r) - a_3^2 B_{\alpha_2} [u_3(t, r)] = f_3(t, r), \quad r \in (R_2, R_3) \quad (1)$$

$$\frac{\partial u_4(t, r)}{\partial t} + \chi_4^2 u_4(t, r) - a_4^2 \frac{\partial^2 u_4(t, r)}{\partial r^2} = f_4(t, r), \quad r \in (R_3, +\infty)$$

за початковими умовами

$$u_i(t, r)|_{t=0} = g_i(r), \quad r \in (R_{i-1}, R_i), \quad i = \overline{1, 4}, \quad R_4 = +\infty, \quad (2)$$

умовами спряження

$$\left[\left(\alpha_{j1}^k \frac{\partial}{\partial r} + \beta_{j1}^k \right) u_k(t, r) - \left(\alpha_{j2}^k \frac{\partial}{\partial r} + \beta_{j2}^k \right) u_{k+1}(t, r) \right]_{r=R_k} = \omega_{j1}^k(t), \quad j = 1, 2, \quad k = \overline{1, 3}, \quad (3)$$

та крайовими умовами

$$\left(\alpha_{11}^0 \frac{\partial}{\partial r} + \beta_{11}^0 \right) u_1(t, r) \Big|_{r=R_0} = g_0(t), \quad \lim_{r \rightarrow +\infty} \frac{\partial^m u_4(t, r)}{\partial r^m} = 0, \quad m = 0, 1, \quad (4)$$

де $\alpha_i > 0$, $\chi_i^2 \geq 0$, $\alpha_{jm}^k \geq 0$, $\beta_{jm}^k \geq 0$, $c_{jk} = \alpha_{2j}^k \beta_{1j}^k - \alpha_{1j}^k \beta_{2j}^k$,
 $c_{1k} \cdot c_{2k} > 0$, $i = \overline{1, 4}$, $j, m = 1, 2$, $k = \overline{1, 3}$;

$$B_{\alpha_2} = r^2 \frac{\partial^2}{\partial r^2} + (2\alpha_2 + 1)r \frac{\partial}{\partial r} + \alpha_2 - \lambda^2 r^2, \quad \alpha_2 > -\frac{1}{2}, \quad \lambda \in (0, +\infty) \quad -$$

диференціальний оператор Бесселя з виродженням у групі старших [2],

$$\Lambda_{(\mu)} = \frac{\partial^2}{\partial r^2} + cthr \frac{\partial}{\partial r} + \frac{1}{4} + \frac{1}{2} \left(\frac{\mu_1}{1-chr} + \frac{\mu_2}{1+chr} \right), \quad \mu_1 \geq \mu_2 \geq 0$$

узагальнений диференціальний оператор Лежандра [2],

$$B_{v,\alpha_1} = \frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{2\alpha_1 + 1}{r} \frac{\partial}{\partial r} - \frac{v^2 - \alpha_1}{r^2}, \quad v \geq \alpha_1 \geq -\frac{1}{2}$$

оператор Бесселя з виродженням в групі молодших, $\frac{\partial^2}{\partial r^2}$ - диференціальний

оператор Фур'є.

Запишемо систему (1) і початкові умови (2) в матричній формі:

$$\begin{bmatrix} \left(\frac{\partial}{\partial t} + \chi_1^2 - a_1^2 \Lambda_{(\mu)} \right) u_1(t, r) \\ \left(\frac{\partial}{\partial t} + \chi_2^2 - a_2^2 B_{v,\alpha_1} \right) u_2(t, r) \\ \left(\frac{\partial}{\partial t} + \chi_3^2 - a_3^2 B_{a_2} \right) u_3(t, r) \\ \left(\frac{\partial}{\partial t} + \chi_4^2 - a_4^2 \frac{\partial^2}{\partial r^2} \right) u_4(t, r) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} f_1(t, r) \\ f_2(t, r) \\ f_3(t, r) \\ f_4(t, r) \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} u_1(t, r) \\ u_2(t, r) \\ u_3(t, r) \\ u_4(t, r) \end{bmatrix}_{t=0} = \begin{bmatrix} g_1(r) \\ g_2(r) \\ g_3(r) \\ g_4(r) \end{bmatrix}. \quad (5)$$

Припустимо, що $\chi_1^2 = \max \{ \chi_1^2; \chi_2^2; \chi_3^2; \chi_4^2 \}$. Покладемо всюди $\gamma_j^2 = \chi_1^2 - \chi_j^2 \geq 0, \quad j = \overline{1,4}$. Застосуємо за правилом множення матриць операторну матрицю-рядок $H_{v,(\alpha);3}^{(\mu)}$ [2, с. 137] до задачі (5). Внаслідок теореми про основну тотожність для оператора $H_{v,(\alpha);3}^{(\mu)}$ отримуємо задачу Коші:

$$\left(\frac{d}{dt} + \beta^2 + \chi_1^2 \right) \tilde{u}(t, \beta) = \tilde{F}(t, \beta), \quad \tilde{u}(t, \beta)|_{t=0} = \tilde{g}(\beta). \quad (6)$$

Тут прийняті позначення: $\tilde{u}(t, \beta) = \sum_{j=1}^4 \tilde{u}_j(t, \beta), \quad \tilde{g}(\beta) = \sum_{j=1}^4 \tilde{g}_j(\beta),$

$$\tilde{f}(t, \beta) = \sum_{j=1}^4 \tilde{f}_j(t, \beta),$$

$$\begin{aligned} \tilde{F}(t, \beta) = & \tilde{f}(t, \beta) - \frac{a_1^2 \sigma_1 s h R_0}{\alpha_{11}^0} V_{v,(\alpha);1}^{(\mu)}(R_0, \beta) g_0(t) + \\ & + \sum_{j=1}^3 d_j \left(Z_{v,(\alpha);12}^{(\mu),j+1}(\beta) \omega_{21}^j(t) - Z_{v,(\alpha);22}^{(\mu),j+1}(\beta) \omega_{11}^j(t) \right). \end{aligned}$$

Безпосередньо перевіряється, що розв'язком задачі Коші (6) є функція

$$\tilde{u}(t, \beta) = e^{-(\beta^2 + \chi_1^2)t} \tilde{g}(\beta) + \int_0^t e^{-(\beta^2 + \chi_1^2)(t-\tau)} \tilde{F}(\tau, \beta) d\tau. \quad (7)$$

Застосуємо операторну матрицю-стовпець $H_{v,(\alpha);3}^{-(\mu)}$ [2, стр.137], за правилом множення матриць, до матриці-елементу $\tilde{u}(t, \beta)$. Після низки елементарних перетворень маємо єдиний розв'язок параболічної задачі (1)-(4):

$$\begin{aligned} u_j(t, r) = & \int_0^t \int_{R_0}^{R_1} H_{v,(\alpha);j1}^{(\mu)}(t-\tau, r, \rho) [f_1(\tau, \rho) + \delta_+(\tau)g_1(\rho)] \sigma_1 sh \rho d\rho d\tau + \\ & + \int_0^t \int_{R_1}^{R_2} H_{v,(\alpha);j2}^{(\mu)}(t-\tau, r, \rho) [f_2(\tau, \rho) + \delta_+(\tau)g_2(\rho)] \sigma_2 \rho^{2\alpha_1+1} d\rho d\tau + \\ & + \int_0^t \int_{R_2}^{R_3} H_{v,(\alpha);j3}^{(\mu)}(t-\tau, r, \rho) [f_3(\tau, \rho) + \delta_+(\tau)g_3(\rho)] \sigma_3 \rho^{2\alpha_2-1} d\rho d\tau + \quad (8) \\ & + \int_0^t \int_{R_3}^{+\infty} H_{v,(\alpha);j4}^{(\mu)}(t-\tau, r, \rho) [f_4(\tau, \rho) + \delta_+(\tau)g_4(\rho)] \sigma_4 d\rho d\tau + \\ & + \sum_{m=2}^4 \int_0^t [R_{v,(\alpha);12}^{jm}(t-\tau, r) \omega_{21}^{m-1}(\tau) - R_{v,(\alpha);22}^{jm}(t-\tau, r) \omega_{11}^{m-1}(\tau)] d\tau + \\ & \int_0^t W_{v,(\alpha);j}^{(\mu)}(t-\tau, r) g_0(\tau) d\tau. \end{aligned}$$

Тут беруть участь головні розв'язки даної параболічної задачі: породжені неоднорідністю системи (1) функції впливу $H_{v,(\alpha);jk}^{(\mu)}(t, r, \rho)$, $j, k = \overline{1, 4}$; породжені неоднорідністю умов спряження функції Гріна $R_{v,(\alpha);k2}^{jm}(t, r)$, $j = \overline{1, 4}$, $k = \overline{1, 2}$, $m = \overline{2, 4}$; породжені крайовою умовою в точці $r = R_0$ функції Гріна $W_{v,(\alpha);j}^{(\mu)}(t, r)$, $j = \overline{1, 4}$, $\delta_+(\tau)$ - дельта-функція, зосереджена в точці $t = 0 +$.

Вектор-функція $u(t, r) = \{u_1(t, r); u_2(t, r); u_3(t, r); u_4(t, r)\}$, де $u_j(t, r)$ визначені формулою (8), описує в точній аналітичній формі тепловий процес у даному середовищі. Алгоритмічний характер формули (8)

дозволяє використовувати одержані розв'язки в теоретичних дослідженнях, в інженерних розрахунках і для економіко-математичного моделювання розвитку прикордонних регіонів.

Список використаних джерел:

1. Уфлянд Я. С. О некоторых новых интегральных преобразованиях и их приложений к задачам математической физики / Я. С. Уфлянд // Вопросы математической физики. – Л.: ЛГУ, 1976. – С.93-106.
2. Готинчан Г. І. Моделювання технологічних процесів в багатозарових напівобмежених тілах методом ГПП типу Лежандра 2-го роду - (Конторовича-Лебедева) 2-го роду – Ганкеля 2-го роду – Фур'є / Г. І. Готинчан // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2006 – № 5. – С.133-140.

Ірина Дрінь, к.ф.-м.н., Сергій Рилєєв, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ**

Розвиток економіки пов'язаний з впливом на оточуюче середовище, оскільки створення нових та розширення існуючих виробництв призводить до позитивних економічних та соціальних результатів, але має негативні сторони, зокрема може погіршуватися екологічний стан.

Сьогодні у більшості випадків обґрунтування інвестиційних проєктів відбувається без необхідної економічної оцінки екологічних наслідків їх реалізації. Причиною цього є недостатня розробленість методичного інструментарію оцінки впливу завданої природі шкоди на показники економічної ефективності інвестиційного проєкту.

Для вирішення даної проблеми, насамперед, необхідно:

1. Розробити відповідний інструментарій, математичні моделі та методики, які дозволяють дослідити взаємозв'язок економічних та екологічних показників, виявити існуючі закономірності та зробити необхідні оцінки.

2. Побудувати нові, достатньо прості та зручні для аналізу інвестиційних процесів моделі, які описують зв'язок економічних та екологічних показників, параметри яких мали б певний зміст, зрозумілий економістам та екологам.

Запропоновані економіко-математичні моделі повинні дозволити визначити взаємозв'язок параметрів функцій та показників різних рівнів (економіки в цілому, її галузей, регіонів та окремих суб'єктів господарювання), оцінювати вплив структурних зрушень в економіці та зміни структури інвестицій за їх видами, досліджувати розподіл ресурсів між галузями (регіонами) [1, с. 4].

Концепція методології еколого-економічної оцінки інвестиційного проєкту наведена на рис. 1.

1. Модифікова Неймана-Гейла враховує забруднення, які відбуваються при виробництві одиниці продукції. Врахування екологічного фактора у даній моделі може носити активний чи пасивний характер. Пасивний характер не передбачає введення обмеження вектору забруднення, а активний – навпаки.

$$Z_t = \left\{ \bar{\delta} : \bar{\delta} = \left(\bar{x}, \bar{y}, \bar{z} \right) \right\} \in R_+^{n(t)+n(t+1)+s(t)}$$

2. Економічний темп росту Неймана-Гейла буде мати наступний вигляд:

$$\bar{\beta} = \min_{p \geq 0} \max_{(x, y, z) \in Z} \frac{p(y)p(z)}{p(x)}$$

3. Сстійкість стану рівноваги моделі Неймана-Гейла можна дослідити у рамках теорії магістралі у слабкій чи сильній формі [2, с. 54].

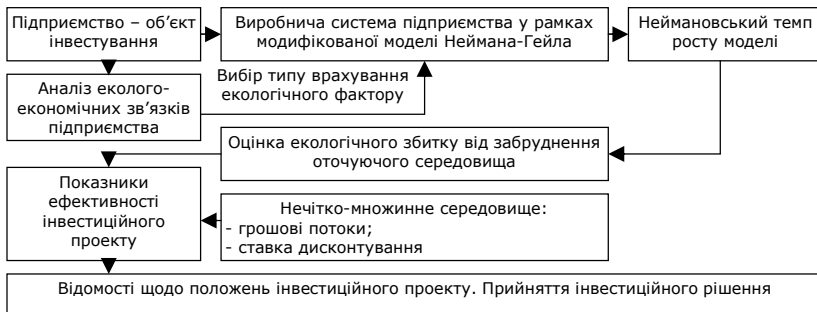

Рис. 1. Моделювання оцінки еколого-економічної оцінки інвестиційного проекту [2, с. 48]

4. Оцінка економічного збитку від забруднення оточуючого середовища:

- модель економічних витрат від забруднення водного середовища;
- модель економічних витрат від забруднення повітря;
- модель економічних витрат від забруднення ґрунту тощо.

5. Еколого-економічні зв'язки підприємства:

- фактори виробничих ресурсів, ефективність їх використання (фондовіддача, капіталовіддача, фондоозброєність та продуктивність праці, матеріаломісткість продукції, рентабельність капіталу тощо);

- показники (коефіцієнти), які характеризують екологічність виробництва (коефіцієнти: небезпечності виробництва, екологічності об'єкта, соціо-екологічності об'єкта, чистоти технологічних процесів, екологічності, безвідходності, відповідності екологічним нормам тощо) [3, с. 207]. Дана група показників дозволяє охарактеризувати рівень екологічності виробництва та відповідно до нього обрати активний чи пасивний тип врахування екологічного фактора у модифікованій моделі Неймана-Гейла;

- показники природоохоронної діяльності (обсяги фінансування природоохоронних заходів, коефіцієнт ефективності витрат на природоохоронні заходи, зниження штрафів за порушення екологічних норм тощо).

6. Показники ефективності інвестиційних проектів (дисконтований період окупності, методи чистої теперішньої вартості, індексу доходності, внутрішньої норми прибутковості) з врахуванням витрат на природоохоронні заходи, а також штрафних санкцій внаслідок порушення екологічного законодавства.

Використання модифікованої моделі Неймана-Гейла з її наповненням відповідними еколого-економічних показниками та методами оцінки збитків від забруднення оточуючого середовища дозволяє оптимізувати процес оцінки ефективності реалізації інвестиційних проєктів та програм.

Список використаних джерел:

1. Дружинин П. В. Моделирование влияние развития экономики на окружающую среду / Дружинин П. В., Морошкина М. В., Шкиперова Г. Т. – Петрозаводск : Институт экономики КарНЦ РАН, 2009. – 96 с.
2. Борлакова А. К. Моделирование эколого-экономической оценки инвестиционных проєктов : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.13 / Борлакова Асият Казимировна. – М., 2014. – 155 с.
3. Тарасова В. В. Екологічна статистика : навч. посіб. / В. В. Тарасова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.

Василь Лучик, д.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Маргарита Лучик, к.е.н.,

ПАТ «Креді Агріколь Банк», м.Київ

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Проблема ефективного управління національним господарством стає особливо актуальною, коли об'єктом управління виступає не тільки держава, а також її окремі регіони. Регіон можна визначити як чітко окреслений політичний, соціальний, інституціональний й орієнтований простір, який має двоїсту природу. З одного боку, це багатомірніа структура, що об'єднує різноякісні підсистеми, засновані на взаємодії природних, технологічних і соціальних процесах, що відбуваються одночасно, а також економічних, демографічних, екологічних, культурних і політичних чинниках. З іншого боку, регіон – це ланка просторової структури економіки, тобто особливий тип економічних систем, який виникає на основі взаємозв'язаного розвитку виробництва, населення і ресурсної сфери, що дозволяє регіону виступати самостійним суб'єктом економічного розвитку.

Одним з основних інструментів дослідження процесів, що протікають в складних системах, є економіко-математичне моделювання, на основі якого конкретизуються цілі і завдання сталого розвитку регіону та економіки держави в цілому. Для національної економіки особливої важливості набуває побудова адекватної моделі економічної безпеки кожного її регіону і всієї економічної системи в цілому, яка дозволяє описати стан економіки на мезо- та макро- економічному рівнях, провести аналіз і прогноз і, як результат, визначити оптимальні стратегії забезпечення економічної безпеки держави.

Головним при оцінці рівня економічної безпеки регіону є системне виділення тих показників, порівняння яких з пороговими значеннями дозволить дати комплексну оцінку стану економіки регіону та країни в цілому, виявити об'єктивні небезпечні тенденції. В умовах відсутності загальноприйнятої методики оцінки економічної безпеки регіону її рівень доцільніше визначати, використовуючи сукупність різних методів.

Для визначення стану економічної безпеки регіону пропонується виділяти такі функціональні компоненти: фінансова; виробнича; інвестиційно-

інноваційна; соціальна; екологічна; енергетична; інфраструктурна; зовнішньоекономічна.

Всі частинні компоненти об'єднуються в інтегральний показник економічної безпеки регіону, що обчислюється за формулою:

$$EB = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n (EB_i)} \quad (1),$$

де EB_i – інтегральний індекс економічної безпеки i -го регіону.

Тоді траєкторія економічного розвитку стає оптимальною, якщо вона відповідає оптимальному розв'язку такої задачі:

$$EB(x) \rightarrow \max$$
$$\begin{cases} Porog_{ij} \leq P_{ij}(x) \leq NP_{ij} \\ x \in X; \\ y(x) \in Y, \end{cases} \quad (2)$$

де $Porog_{ij}$, NP_{ij} – порогові значення j -го показника i -ї компоненти економічної безпеки регіону; X – множина стратегій розвитку регіону; Y – множина стратегій розвитку держави.

У деяких випадках можна припустити, що окремі показники компонент економічної безпеки регіону можуть набувати числових значень, які не задовольнятимуть порогові обмеження. Тоді задача вигляду (2) набудатиме такого вигляду:

$$EB(x) \rightarrow \max;$$
$$\begin{cases} Porog_{kl} \leq P_{kl}(x) \leq NP_{kl}; \\ P_{dh}(x) \notin [Porog_{dh}; NP_{dh}]; \\ x \in X; \\ y(x) \in Y. \end{cases} \quad (3)$$

Тут через $P_{dh}(x)$ позначено показники компонент, котрі не задовольняють всі обмеження задачі (3).

Надалі важливим є питання стійкості оптимальної траєкторії розвитку регіону в сенсі економічної безпеки.

Якщо виявиться, що оптимальний розв'язок задачі (3) не відповідає умові стійкості, то тоді потрібно змінювати стратегію економічного розвитку регіону, оскільки навіть незначні коливання можуть спровокувати невиконання критеріїв його економічної безпеки. Критерій економічної безпеки регіону володіє властивістю, яка відображає мету його виробничої діяльності і на основі чого оцінюється рівень кожної складової економічної

безпеки в цілому. За такий критерій можна брати отриманий регіоном прибуток, цільовою функцією якого має бути його максимальне значення. Але отримання максимального прибутку безпосередньо пов'язано з ефективним управлінням регіону та стратегією його розвитку. Таким чином, вибрана на основі оптимальна стратегія розвитку регіону одночасно забезпечуватиме й отримання ним максимального прибутку.

Аркадій Семчук, к.ф.-м.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РОЗБАЛАНСОВАНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАДАЧ

Міжрегіональне і прикордонне співробітництво націлено на вирішення конкретних соціально-економічних проблем кожної території. З розвитком ринкових відносин все більше прикордонних територій залучається до різних форм міжнародної співпраці. Інтенсивність цього співробітництва залежить від рівня економічного розвитку території, розгалуженості її транспортної системи, наявності конкурентних переваг у міжнародному поділі праці та багатьох інших чинників. Але за будь-яких соціально-економічних умов розвиток прикордонного співробітництва надає нового імпульсу розвитку цих територій, сприяє залученню іноземних інвестицій та створенню транспортних коридорів.

Для досягнення поставленої мети актуальним є створення таких планів міжрегіональних перевезень, для яких вартість цих перевезень є мінімальною. Розв'язування транспортних задач (ТЗ) дозволяє знаходити оптимальні за вартістю плани перевезень.

На модельних прикладах (задачах) розглянемо два підходи до розв'язання розбалансованих (відкритих) ТЗ.

Задача 1

Дві торговельні бази P_1 та P_2 забезпечують чотири крамниці S_1, S_2, S_3, S_4 борошном. Транспортні витрати на перевезення 1 т борошна від першого постачальника у кожну крамницю відповідно становлять $c_{11}=\text{€}3, c_{12}=\text{€}4, c_{13}=\text{€}2, c_{14}=\text{€}3$. а з другої – $c_{21}=\text{€}2, c_{22}=\text{€}5, c_{23}=\text{€}1, c_{24}=\text{€}4$. База P_1 одержала $z_1=1700$, а $P_2 - z_2=2200$ т цього борошна. Потреби крамниць S_1, S_2, S_3, S_4 у борошні відповідно є такими: $p_1=900$ т, $p_2=800$ т, $p_3=1200$ т, $p_4=1100$ т. Визначити план завезення борошна крамницям із вказаних баз при мінімальних транспортних витратах.

Традиційно перевіримо [1, с. 64], чи наша ТЗ збалансована. Загальні запаси (пропозиція) $Z=z_1+z_2=1700+2200=3900$, а загальні потреби (попит) $P=p_1+p_2+p_3+p_4=900+800+1200+1100=4000$. Бачимо, що $Z < P$ і наша задача є розбалансованою. Збалансуємо її, ввівши фіктивного постачальника P_3 , із запасами $z_3=P-Z=4000-3900=100$ і нульовими транспортними витратами на перевезення $c_{3j}=0, j = \overline{1,4}$ ($c_{31}=c_{32}=c_{33}=c_{34}=0$).

Позначивши через x_{ij} кількість борошна, яке перевозиться із бази $P_i, i = \overline{1,3}$, у крамницю $S_j, j = \overline{1,4}$, одержимо таку математичну модель

збалансованої ТЗ:

$$f(X) = \sum_{i=1}^3 \left(\sum_{j=1}^4 c_{ij} x_{ij} \right) \equiv \quad (1)$$

$$\equiv 3x_{11} + 4x_{12} + 2x_{13} + 3x_{14} + 2x_{21} + 5x_{22} + 1x_{23} + 4x_{24} + 0x_{31} + 0x_{32} + 0x_{33} + 0x_{34} \rightarrow \min,$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{12} + x_{13} + x_{14} = 1700, \\ x_{21} + x_{22} + x_{23} + x_{24} = 2200, \\ x_{31} + x_{32} + x_{33} + x_{34} = 100, \end{cases} \quad (2)$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{21} + x_{31} = 900, \\ x_{12} + x_{22} + x_{32} = 800, \\ x_{13} + x_{23} + x_{33} = 1200, \\ x_{14} + x_{24} + x_{34} = 1100, \end{cases} \quad (3)$$

$$\begin{cases} x_{ij} \geq 0, & i = \overline{1,3}, & j = \overline{1,4}, \end{cases} \quad (4)$$

Скориставшись надбудовою «Пошук розв'язку» електронних таблиць MS EXCEL, одержимо розв'язок ТЗ (1)-(4):

$$X^* \equiv \begin{pmatrix} x_{11}^* & x_{12}^* & x_{13}^* & x_{14}^* \\ x_{21}^* & x_{22}^* & x_{23}^* & x_{24}^* \\ x_{31}^* & x_{32}^* & x_{33}^* & x_{34}^* \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 600 & 0 & 1100 \\ 900 & 100 & 1200 & 0 \\ 0 & 100 & 0 & 0 \end{pmatrix}, \quad f(X^*) = 9200. \quad (5)$$

Оскільки постачальник P_3 фіктивний, то, як впливає із розв'язку (5) збалансованої ТЗ, споживач S_2 не отримає 100 т борошна (замість 800 т він отримає тільки 700 т).

Напишемо тепер математичну модель розбалансованої ТЗ.

$$f(X) = \sum_{i=1}^2 \left(\sum_{j=1}^4 c_{ij} x_{ij} \right) \equiv 3x_{11} + 4x_{12} + 2x_{13} + 3x_{14} + 2x_{21} + 5x_{22} + 1x_{23} + 4x_{24} \rightarrow \min, \quad (6)$$

$$+ 5x_{22} + 1x_{23} + 4x_{24} \rightarrow \min,$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{12} + x_{13} + x_{14} = 1700, \\ x_{21} + x_{22} + x_{23} + x_{24} = 2200, \end{cases} \quad (7)$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{21} \leq 900, \\ x_{12} + x_{22} \leq 800, \\ x_{13} + x_{23} \leq 1200, \\ x_{14} + x_{24} \leq 1100, \end{cases} \quad (8)$$

$$\{x_{ij} \geq 0, \quad i = \overline{1,2}, \quad j = \overline{1,4}. \quad (9)$$

Надбудова «Пошук розв'язку» видає такий оптимальний розв'язок розбалансованої ТЗ (6)-(9):

$$X^* \equiv \begin{pmatrix} x_{11}^* & x_{12}^* & x_{13}^* & x_{14}^* \\ x_{21}^* & x_{22}^* & x_{23}^* & x_{24}^* \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 700 & 0 & 1000 \\ 900 & 0 & 1200 & 100 \end{pmatrix}, \quad f(X^*) = 9200. \quad (10)$$

Задача 2

Умова цієї задачі збігається з умовою попередньої, в якій $p_3=1000$ т.

Вияснимо, чи ця ТЗ збалансована. Загальні запаси (пропозиція) $Z=z_1+z_2=1700+2200=3900$, а загальні потреби (попит) $P=p_1+p_2+p_3+p_4=900+800+1000+1100=3800$. Бачимо, що $Z>P$, а це означає, що наша задача розбалансована. Збалансуємо її, ввівши фіктивного споживача S_5 , із потребами $p_5=Z-P=3900-3800=100$ і нульовими транспортними витратами на перевезення $c_{i5}=0, \quad i = \overline{1,2}$ ($c_{15}=c_{25}=0$). Математична модель цієї збалансованої задачі така:

$$f(X) = \sum_{i=1}^2 \left(\sum_{j=1}^5 c_{ij} x_{ij} \right) \equiv 3x_{11} + 4x_{12} + 2x_{13} + 3x_{14} + 0x_{15} + 2x_{21} + 5x_{22} + 1x_{23} + 4x_{24} + 0x_{25} \rightarrow \min, \quad (11)$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{12} + x_{13} + x_{14} + x_{15} = 1700, \\ x_{21} + x_{22} + x_{23} + x_{24} + x_{25} = 2200, \end{cases} \quad (12)$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{21} = 900, \\ x_{12} + x_{22} = 800, \\ x_{13} + x_{23} = 1000, \\ x_{14} + x_{24} = 1100, \\ x_{15} + x_{25} = 100, \end{cases} \quad (13)$$

$$\{x_{ij} \geq 0, \quad i = \overline{1,2}, \quad j = \overline{1,5}, \quad (14)$$

де x_{ij} – кількість борошна, перевезена із бази $P_i, \quad i = \overline{1,2}$, у крамницю $S_j, \quad j = \overline{1,5}$.

Розв'язком задачі (11)-(14), знайденим «Пошуком розв'язку» MS EXCEL, є:

$$X^* \equiv \begin{pmatrix} x_{11}^* & x_{12}^* & x_{13}^* & x_{14}^* & x_{15}^* \\ x_{21}^* & x_{22}^* & x_{23}^* & x_{24}^* & x_{25}^* \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 800 & 0 & 900 & 0 \\ 900 & 0 & 1000 & 200 & 100 \end{pmatrix}, \quad f(X^*) = 9500. \quad (15)$$

Оскільки споживач S_5 – фіктивний, то з останнього стовпчика матриці X^* із (15) випливає, що на базі P_2 залишиться 100 кг борошна.

Розв'яжемо тепер задачу 2 як розбалансовану ТЗ, у якій $Z>P$ (загальні запаси перевищують загальні потреби). Її математична модель має вигляд:

$$f(X) = \sum_{i=1}^2 \left(\sum_{j=1}^4 c_{ij} x_{ij} \right) \equiv 3x_{11} + 4x_{12} + 2x_{13} + 3x_{14} +$$

$$+ 2x_{21} + 5x_{22} + 1x_{23} + 4x_{24} \rightarrow \min,$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{12} + x_{13} + x_{14} \leq 1700, \\ x_{21} + x_{22} + x_{23} + x_{24} \leq 2200, \end{cases} \quad (17)$$

$$\begin{cases} x_{11} + x_{21} = 900, \\ x_{12} + x_{22} = 800, \\ x_{13} + x_{23} = 1000, \\ x_{14} + x_{24} = 1100, \end{cases} \quad (18)$$

$$\begin{cases} x_{ij} \geq 0, & i = \overline{1, 2}, & j = \overline{1, 4}, \end{cases} \quad (19)$$

де x_{ij} – борошно, перевезене із бази P_i , $i = \overline{1, 2}$, у крамницю S_j , $j = \overline{1, 4}$.

«Пошуком розв'язку» MS EXCEL знаходимо розв'язок задачі (16)-(19):

$$X^* \equiv \begin{pmatrix} x_{11}^* & x_{12}^* & x_{13}^* & x_{14}^* \\ x_{21}^* & x_{22}^* & x_{23}^* & x_{24}^* \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 800 & 0 & 900 \\ 900 & 0 & 1000 & 200 \end{pmatrix}, \quad f(X^*) = 9500. \quad (20)$$

Із плану перевезень (20) випливає, що з бази P_1 вивезуть все борошно (800+900=1700), а з бази P_2 – 900+1000+200=2100 (т), тому на базі P_2 залишиться 100 т борошна.

Висновки. Із аналізу розв'язків (5), (10) та (15), (20) випливає: 1) балансування транспортної задачі потребує додаткових затрат на балансування та збільшує *розмірності* розв'язуваних задач; 2) оскільки вартості перевезень за планами розбалансованих та відповідних їм збалансованих задач однакові, то відпадає потреба у їх балансуванні; 3) математичні моделі розбалансованих транспортних задач є ближчими (природнішими) до реалій життя, а від збалансованих віє певною формальністю (штучністю).

Зауваження. Розглянута транспортна задача 1 має, як мінімум, *два оптимальні плани* перевезень як у розбалансованому, так і у збалансованому варіантах.

Список використаних джерел:

1. Семчук А. Р. Економіко-математичні методи і моделі: оптимізаційні задачі: навч. посіб. / А. Р. Семчук, В. І. Денисенко, І. З. Готинчан. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 148 с.

Владислав Яковенко, к.е.н.,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара,

м. Дніпропетровськ

ПІДХОДИ ДО ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Сучасні соціальні, економічні та політичні виклики встановлюють нові форми розуміння плину процесів, поведінки та розвитку суспільства,

економіки як системи. Використання класичних математичних методів та моделей дозволяють на первинному етапі розвитку систем досить повно формалізувати їх стан. Однак з часом, коли система отримала розвиток та ускладнила свою структуру та зв'язки, її формалізація стає досить тривалою за часом та складним процесом у цілому. Науці відомі наступні види моделювання, які відокремлені у блоки (див. рис. 1).

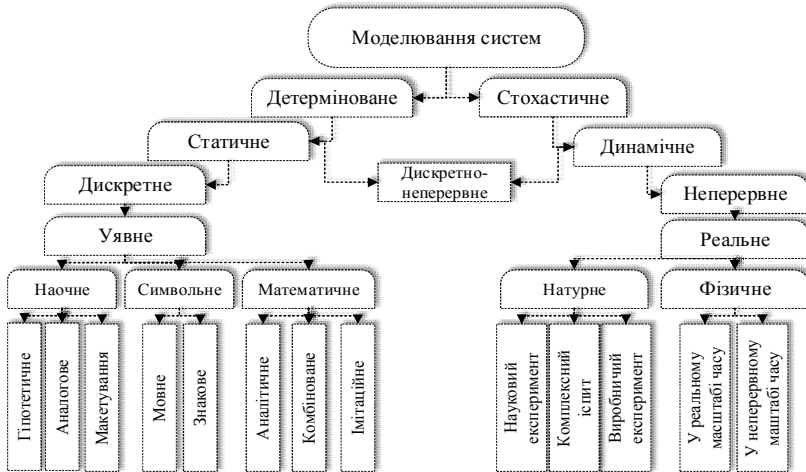

Рис. 1. Види моделювання систем

У певний проміжок часу для вирішення таких завдань методики, які дозволяють формалізувати складні системи, збагатилися новими підходами до моделювання систем, а саме: поширився апарат імітаційного моделювання, було розроблено дискретно-подійний, системно-динамічний та агентний підходи до моделювання систем. Доречно говорити і про відомі схемні підходи, наприклад: побудова ментальної, когнитивної та стратегічної карт, що дозволяє розширити глибину пізнання функціонування системи у цілому та підсилити етапи розробки імітаційних моделей [1].

Для моделювання значень показників динамічної системи Джей Форрестер, професор Масачусетського університету у 1956 році запропонував системно-динамічний підхід до моделювання, який дозволив розглядати систему у вигляді взаємопов'язаних показників, враховуючи зворотній зв'язок та динаміку системи. Автором підходу було запропоновано використання спеціальних елементів, а саме: накопичувачі, вхідні та вихідні потоки, змінні та константи, а також зв'язки між ними. Цей підхід реалізовано у програмних продуктах Powerim, Stella, Ithink тощо.

Для моделювання стану процесів, які функціонують у системі, Джеффри Гордон у 1960 р., працюючи у компанії IBM системним аналітиком, запропонував дискретно-подійний підхід до моделювання процесів, який ліг у основу розробленого продукту GPSS. Цей підхід дав змогу моделювати послідовність процесів, їх стани та характеристики. Теорія масового

обслуговування виступила математичною базою для дискретно-подійного підходу, тому як базові елементи моделей виступають замовлення, ресурси, послідовність процесів та черги. Інструментарієм моделювання виступають програмні продукти Arena, Promodel, Gpss, Automod тощо [2].

Агентний підхід до моделювання було запропоновано лауреатом Нобелівської премії Томасом Шеллінгом у 1970 році. Базовими принципами підходу виступили агенти, які мають певні властивості, характеристики, алгоритм поведінки, враховуючи його взаємодію з іншими агентами, які можуть мати власні характеристики. Агентне моделювання має суттєву перевагу над системно-динамічним підходом, можливістю адаптації під час імітаційного експерименту, тому що у системно-динамічній моделі структура жорстко задається під час побудови моделі, на відміну від агентів, які модифікують структуру моделі задля більш ефективної взаємодії в оточуючому середовищі [3].

Узагальнена схема взаємодії підходів до імітаційного моделювання соціально-економічних систем наведена на рис. 2.

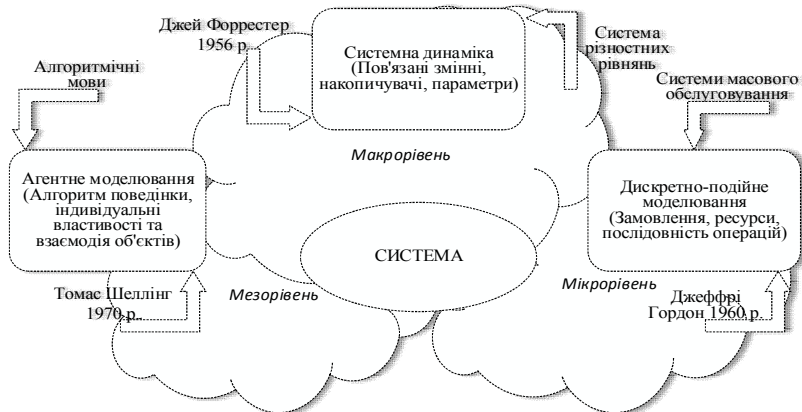

Рис. 2. Узагальнена схема векторів застосування підходів імітаційного моделювання

Підсумовуючи характеристику кожного з підходів імітаційного моделювання, слід зазначити, що буває досить складно розробити детальну агентну модель, яка могла б враховувати усі причинно-наслідкові зв'язки, які впливають на рішення агента. Залежно від проблеми варто використовувати чи системно-динамічний, агентний, чи дискретно-подійний підхід, однак найскладніші системи доречно формалізувати синтезуючі підходи імітаційного моделювання.

Список використаних джерел:

1. Rubinstein, A. Modelling Bounded Rationality. Cambridge, MA, MIT Press.
2. Camerer, C.F. (2003). Behavioral game theory: Experiments on strategic interaction. Princeton, Princeton University Press.
3. Axtell, R. (2000). Why agents? On the varied motivations for agent computing in the social sciences, Working paper 17, Center on Social and Economic Dynamics, Brookings Institution, Washington, D.C.

Татьяна Байбардина, к.э.н., Наталья Подвительская
УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь
Виктория Мачалова,
Белорусский государственный экономический университет,
г. Минск, Республика Беларусь

ПРИОРИТЕТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО МАРКЕТИНГУ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Перевод экономики страны на инновационный путь развития предъявляет качественно новые требования к человеческому потенциалу. Инновационная деятельность, результатом которой становится создание принципиально новой продукции, внедрение новых инновационных процессов, появляющихся в результате научных исследований, требует от специалистов в сфере маркетинга наличия новых компетенций, которые определяют формирование их инновационного потенциала для выполнения особых профессиональных функций и социальных ролей в современных условиях.

Умение мыслить творчески, ориентация на приобретение новых знаний, способность быстро и свободно изменять виды деятельности в зависимости от складывающихся условий, умение смотреть на события с разных точек зрения, способность к воссозданию недостающих деталей, способность к прогнозированию, склонность к выражению позитивного отношения к воспринимаемой информации являются определяющими профессиональными характеристиками поколения специалистов по маркетингу XXI века[1, с.82].

В Республике Беларусь создана система образования в сфере маркетинга, она включает 17 учреждений высшего образования (УВО), в которых студенты могут получить образование по специальности «Маркетинг» с присвоением соответствующей квалификации. Переподготовка на уровне высшего образования по специальности «Маркетинг» осуществляется в 13 УВО Республики Беларусь.

Для удовлетворения потребности рынка труда в высококвалифицированных специалистах по маркетингу, следует решить ряд комплексных задач, направленных на формирование соответствующего потенциала специалистов данного профиля. При этом решение комплексных задач, обеспечивается за счет: научно-профессионального уровня профессорско-преподавательского состава кафедр учреждений высшего образования; развития научно-исследовательской деятельности по актуальным направлениям; развития взаимодействия вузовских коллективов с наукой, взаимодействия учреждения высшего образования с сетью филиалов кафедр, инновационно-технологических центров, бизнес-инкубаторов и других структур.

Важным направлением развития высшего образования в Республике Беларусь является расширение сотрудничества вузов с заказчиками -

створення на підприємствах с високотехнологічним виробництвом навчально-виробничих комплексів і філіалів кафедр вузів. Прикладом успішного наближення навчального процесу до виробничого є діяльність філіалів кафедр закладів освіти. В білоруському торговельно-економічному університеті споживчої кооперації відкрито 15 філіалів кафедр на 15 підприємствах і в організаціях г. Гомеля, в яких в 2014/2015 навчальному році пройшли виробничу практику 347 студентів (10,6% від загальної кількості студентів), в тому числі 195 осіб (6%) в трьох філіалах системи споживчої кооперації [2, с. 97].

Основними пріоритетами формування інноваційної спрямованості спеціаліста-маркетолога повинні бути: компетентний підхід, акцентуючий увагу на результативності освіти; активізація інноваційної діяльності студентів, підготовка спеціалістів, здатних ініціювати і реалізовувати інноваційні проекти на будь-якому виробництві; впровадження інтерактивних методів навчання, передбачаючих систематичне взаємодія викладача і студентів між собою в навчальному процесі; розвиток критичного мислення, передбачаючого проявлення психологічної, емоційної, пізнавальної активності, спрямованої на розв'язання конкретних проблем; взаємодія системи закладів вищої освіти з мережею технопарків, бізнес інкубаторів, виробничих підприємств, орієнтованих на створення наукоємної продукції.

Розв'язання даних завдань, орієнтованих на формування інноваційного кадрового потенціалу в сфері маркетингу, дозволить їм відповідати вимогам світового рівня підготовки спеціалістів по маркетингу в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Байбардіна Т.Н., Грищенко І.І., Голуб Е.Е. Стаття «Тенденції підготовки спеціалістів-маркетологів в Республіці Білорусь» // Міжнародна наукова конференція «Актуальні дискусійні проблеми сучасної науки», Поволзький кооперативний інститут/ Російського університету кооперації. –Енгельс: Ред.-вд. центр ПКІ (Ф-ла) Російського університету кооперації, (14 грудня 2012г.), 2013. – с.81-84.
2. Baybardina T.N., Lapitskaya N.P., Grishenko I.I., Kuzniatsova T.A. Modern ways to transform the system of high education, science and practice trainings in Republic of Belarus. // Science, Technology and Higher Education: materials of the IX international research and practice conference, Westwood, December 23-24, 2015/ publishing office Accent Graphics communications – Westwood- Canada, 2015. - с. 94-95.

Олександр Безаров, к.і.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ГУМАНІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛЮРАЛІЗМУ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Відомо, що плюралізм розкриває свій зміст і гуманістичну цінність завдяки протиставленню догматичному монізму, адже принцип множинності у соціальному дискусії протистоїть ксенофобії та реабілітує досвід Іншого, який припиняє своє буття у світі як чужинець. Він стає партнером у конструктивному діалозі заради досягнення загальних цілей, що є неможливим за умови антигуманних принципів «подвійних стандартів».

Уніфікація, різновиди соціального панування, спроба звести буття інших до єдиної сутності завжди передбачає насильницьке ототожнення розмаїття. Історія знає чимало нелюдських і безглузвих за своєю суттю прикладів ліквідації багатьох спільнот у соціальному бутті: нації або класу, конфесії або професії, жінок або дітей. Плюралізм захищає людську різнобарвність та захищає взаєморозуміння та участь особливих ідентичностей в житті суспільства, за винятком тих, які зорієнтовані проти людини. Засадничим принципом багатомірності соціальної системи є рівнозначність її складових за умови пріоритетності загальнолюдських цілей та цінностей. Справді, ми не можемо знати напевно, який соціальний досвід і спосіб розв'язання проблеми може стати необхідною у близькому майбутньому. Отже, плюралізм підкреслює й гарантує унікальність, індивідуальну неповторність кожної людини, відкидає тоталітарний порядок, в якому особистість втрачає свою екзистенційну природу. Плюралізм, з його невичерпним потенціалом толерантності, є засадою стосовно продуктивного співробітництва між різними спільнотами з метою досягнення взаєморозуміння у вирішенні соціальних проблем. Таким чином, соціальне розмаїття формує солідарність як ідентифікацію з людством; здатність до інтеграції та нового діалогу, що постає як основа для гуманістичного мислення [1, с. 156-157].

Очевидно, що соціологія з-поміж інших соціальних наук вирізняється невизначеністю загальнотеоретичних основ і становить собою певний набір підходів, традицій, шкіл і теорій, що змагаються одна з одною за право створювати власний образ соціальної дійсності. Поліфонічність соціологічних підходів підкреслює гуманістичну спрямованість соціологічного знання, адже дослідження людської поведінки вважається справою змагальною: лише в тоталітарному суспільстві може існувати єдина, позаальтернативна площина аналізу людської поведінки.

Мультипарадигмальність соціології – запорука секуляризованого людиноцентризму, адже парадигма не є остаточним та об'єктивним відображенням реальності, а виступає лише наближеною копією соціальною дійсності. Оскільки «довести існування Бога не можливо, його можна лише описати» [4, с. 35], то очевидно, що розмаїття парадигм дає змогу розглядати феномени соціальної реальності під різним кутом зору, у нових ракурсах і відносинах, що призводить до некритичного плюралізму, створення мозаїчного образу об'єктивної реальності, в якому людина вимірюється з огляду на методологічні особливості відповідного соціологічного дискурсу [5]. На думку відомого французького соціолога П. Бурдьє застосування спрощеного дискурсу щодо соціального світу неодмінно призведе до небезпечних маніпуляцій із цим світом, а отже, сучасна соціологія є наукою з доволі широкими амбіціями, і легітимні способи нею займатися надзвичайно різноманітні [2].

Таким чином, плюралізм соціологічного знання, який виявляється у поліфонії соціологічних інтерпретацій місця і ролі людини в соціальній ієрархії суспільних систем, містить гуманістичну цінність діалогу з Іншим, адже унеможливорює стандартизовані моделі соціального мислення, незважаючи навіть на реальну небезпеку «розмивання» предметного поля соціологічного

дослідження, на чому наголошують сучасні мислителі [3]. Отже, плюралізм соціологічного знання може виступати своєрідним гарантом і передумовою гуманізму в соціальному бутті, оскільки тоталітарні моделі розвитку культивують догматичний стиль соціального мислення. Натомість, власне плюралізм залежатиме від визнання та підтримання гуманістичних імперативів, адже соціальні диференції можуть втратити свою привабливість і стають деструктивними фактором за умови відсутності толерантного суспільного середовища. Очевидно, що плюралізм соціологічного знання вимагає від носіїв цих знань високої моральної та інтелектуальної культури, що, у свою чергу, сприятиме формуванню конструктивного суспільного діалогу, розвитку гуманістичного мислення в процесі пошуку політичних компромісів

Список використаних джерел:

1. Громова Е. А. О гуманистических аспектах плюрализма / Е. А. Громова // *Философия и будущее цивилизации : Тезисы докладов и выступлений IV Российского философского конгресса (Москва, 24-028 мая 2005 г.)* : В 5 т. Т. 5. – М.: Современные тетради, 2005. – 696 с.
2. Бурдьё П. Ориентиры / Начала ; Пер. с фр. Н. А. Шматко / П. Бурдьё // [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.googletheme.com/bourdieu.name/content/burde-nachala.
3. Поппер К. Логика социальных наук [Электронный ресурс] / К. Поппер. – Режим доступа: www.gedocs.ru/v17310/карл_поппер_логика_социальных_наук.
4. Свасьян К. Очерк философии в самоизложении / К. Свасьян. – М.: ИОИ, 2015. – 240 с.
5. Соболевська М. О. Дискурсивні особливості сучасного соціологічного теоретизування [Електронний ресурс] / М. О. Соболевська. – Режим доступу: www.socd.univer.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.6.pdf

Лариса Вишневецкая, к.п.н.

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

РОЛЬ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРОДВИЖЕНИИ РЕГИОНОВ

Одним из ключевых условий развития экономики регионов и продвижения продукции их субъектов хозяйствования на зарубежные рынки является наличие специалистов, свободно владеющих иностранным языком. Согласно образовательным стандартам, иностранный язык относится к числу обязательных дисциплин социально-гуманитарного цикла, изучаемых во всех вузах. Еще в Сорбонской декларации, принятой 25 мая 1998 года (Париж, Сорбонна), акцентировалось внимание на том, что «у студентов первого (дипломного) цикла должен быть доступ к различным программам, включая возможность ... совершенствования языков» [1]. Рассматривая иностранный язык как средство профессионального и межличностного общения, вузы ставят перед собой задачу формирования у студентов иноязычной коммуникативной компетенции, что позволит обеспечить экономику регионов высококвалифицированными специалистами нужного уровня [2, с. 6].

По данным Национального статистического комитета Республики Беларусь в 2014/2015 учебном году в 54 белорусских вузах обучалось 362,9 тысяч студентов, из которых 132,0 тысяч – по профилю «Коммуникации.

Право. Экономика. Управление. Экономика и организация производства» [3, с. 137-143]. В соответствии с учебной программой для вузов, дисциплину «Иностранный язык» изучают студенты всех специальностей [2, с. 10].

Особое место среди изучаемых иностранных языков занимает английский язык. Статистика свидетельствует, что в прошлом учебном году численность учащихся учреждений общего среднего образования (школ, гимназий, лицеев – потенциальных абитуриентов вузов), изучающих иностранные языки, составила 723,6 тысяч человек, из них английский – 80,7%, немецкий – 15,4%, французский – 3,2%, испанский – 0,6%, китайский – 0,1% [3, с.84].

За период с 2010 по 2015 годы количество учащихся, изучающих английский язык, увеличилось с 76,3% до 80,7%. Соответственно, количество изучающих немецкий язык уменьшилось с 19,1% до 15,4%, французский – с 3,9% до 3,2%, испанский – с 0,7% до 0,6% [3, с. 68]. Если проанализировать количество изучающих тот или иной иностранный язык по типу местности, следует отметить, что в 2015 году английский язык изучали 86,7% учащихся городов и поселков городского типа, 57,1% – сельских населенных пунктов, немецкий язык (соответственно) – 9,2% и 39,7%, французский – 3,2% и 3,0%, испанский – 0,8% и 0,0%, китайский – 0,1% и 0,0% [2, с. 68].

Согласно данным сайта KudaPostupat.by, в 2015 году в централизованном тестировании по английскому языку участвовали 22044 человека, немецкому – 3537, французскому – 70, испанскому – 178 учащихся. Среди выпускников школ, лицеев, гимназий, колледжей, учреждений профессионально-технического образования самые высокие средние баллы в 2015 году имели выпускники гимназий, в том числе средний балл 69,52 по испанскому языку, 60,57 – по немецкому, 59,76 – по английскому, 56,55 – по французскому [4].

Приведенная статистика свидетельствует о том, что среди романо-германских языков, изучаемых в учреждениях образования, английский язык занимает доминирующую позицию, подтверждая свой статус общепринятого языка бизнеса, учебной и трудовой мобильности.

Учитывая роль английского языка для международной коммуникации, правительствами европейских государств предпринимаются различные шаги по созданию благоприятных условий для его изучения. Так, согласно указу №641/2015 Президента Украины, 2016 год объявлен в Украине Годом английского языка с целью «сприяння її вивченню для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкриває знання та використання англійської мови, забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного і науково-освітнього простору» [5]. А среди основных целей Ереванского коммюнике министров образования, принятого 15 мая 2015 года, отмечается содействие международной мобильности обучения и трудоустройства как мощным инструментам развития компетенций и возможностей трудоустройства студентов [6], что предполагает дальнейшее увеличение количества изучающих иностранные языки, в первую очередь, английский.

Список использованных источников:

1. Сорбонская декларация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru/structure/analysis-procuring/uok/garantiya-kachestva/bolonskiy-process/sorbonskaya-deklaraciya>. – Дата доступа: 27.03.2016.
2. Иностранный язык: учеб. программа для высш. учеб. заведений / сост.: Л.В. Хведченя, И.М. Андреасян, О.И. Васючкова. – Мн.: РИВШ, 2008. – 32 с.
3. Образование в Республике Беларусь: статистический сборник / редкол. И.В. Медведова [и др.]. – Минск, 2015. – 225 с.
4. Результаты ЦТ 2015 года в цифрах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kudapostupat.by/article/item/id/1465>. – Дата доступа: 27.03.2016.
5. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні: Указ Президента України №641/2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>. – Дата доступа: 27.03.2016.
6. Ереванское коммюнике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bolognaby.org/?p=2124>. – Дата доступа: 27.03.2016.

Людмила Воробей, к.ф.-м.н., Валентина Кугаева, к.э.н.,
УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

**СОТРУДНИЧЕСТВО УНИВЕРСИТЕТОВ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННЫХ
СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА**

Решением министров образования стран общеевропейского пространства высшего образования 14 мая 2015 года Республика Беларусь принята в Болонский процесс. Болонский процесс - процедура сближения и гармонизации систем образования стран Европы с целью создания единого европейского пространства высшего образования. На сегодня процесс включает 47 из 49 государств, которые ратифицировали Европейскую культурную конвенцию Совета Европы. Одной из ключевых идей Болонского процесса является академическая мобильность. В Коммюнике Конференции министров образования Европейских стран 2009 года «Болонский процесс 2020» Европейское пространство высшего образования в новом десятилетии» говорится, что «мобильность студентов, начинающих исследователей и преподавателей повышает качество исследовательских программ и способствует академической и культурной интернационализации европейского высшего образования. Мобильность важна для личного развития и возможности трудоустройства, она воспитывает уважение к многообразию и другим культурам». Цель международной мобильности на индивидуальном уровне — приобретение практических компетенций и навыков, необходимых для жизнедеятельности и профессиональной активности в условиях глобального рынка труда.

Благодаря прямым двухсторонним соглашениям между УО «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации» (БТЭУ) и Белгородским университетом кооперации, экономики и права в 2015 году были реализованы две среднесрочные (семестровые) программы обмена студентами специальности «Экономика и управление на предприятии».

Студены, участвующие в программе академической мобильности, подают на соответствующий факультет заявление о приеме на учебу и сопроводительное письмо направляющего учреждения высшего

образования. На основании договора о сотрудничестве с Белгородским университетом кооперации, экономики и права и представленных документов студенты зачисляются на заочную дистанционную форму получения образования по избранной специальности. В течение семестра осуществляется интерактивное взаимодействие российских студентов и преподавателей БТЭУ. Студенты, имея персональные данные в системе дистанционного обучения, получают доступ к курсам со всеми необходимыми материалами. За участниками программы закрепляются преподаватели БТЭУ, которые их консультируют при работе с системой дистанционного обучения, следят за выполнением учебного плана-графика, помогают при решении различных организационных вопросов. Для сдачи зачетов и экзаменов по дисциплинам курса студенты прибывают в БТЭУ. В период сессии студенты не только учатся, но и активно участвуют в культурно-массовых мероприятиях, изучают условия учебы и отдыха студентов БТЭУ, приобщаются к белорусской культуре и искусству. По завершению обучения выдается сертификат участника программы академической мобильности, где указываются изученные дисциплины, количество часов, зачетные единицы и полученные отметки. Инновационные образовательные технологии БТЭУ позволили реализовать образовательную и социально-культурную программу в рамках организации международного обмена студентами на качественно новой основе.

Академическая мобильность становится неотъемлемой частью высшего образования. Вступление в Болонский процесс позволит высшему образованию Республики Беларусь реформироваться в соответствии с общемировыми и общеевропейскими тенденциями. В свою очередь, это поднимет качество нашего образования до уровня, удовлетворяющего не только университеты, студентов и их родителей, но и работодателей. Участие в программах академической мобильности способствует укреплению имиджа университетов не только в пределах своей страны, но и в мировом образовательном процессе, содействует профориентационной работе среди абитуриентов и повышает конкурентоспособность учебного заведения.

Jana Gasperová, Mgr.

School of Economics and Management of Public Administration,
Bratislava, Slovak Republic

INFORMATION LITERACY AS AN IMPORTANT ASPECT OF TODAY'S INFORMATION SOCIETY

Use of information and communication technologies into everyday life in society makes people more proactive approach in this area, not excluding educational system of the given country. Every modern school should be an integral part of the process aimed at preparing students for work and leisure in modern society. Today the student must be prepared to handle the information environment and the active user access to information resources. Information and communication technologies are part of the educational process, both as a

means of support in various subjects and on the other hand, as an integrated part of the teaching content of selected objects.

1 Information society and information literacy

Stimulate the development of informatics is mainly the introduction of computers in daily life, as a global process is called informatization Its purpose is to quick and full use of all the knowledge in all socially important sectors of human activity basic characteristic of informatization of the universality of information methods for using information technology in all fields of human activity. A prerequisite for its implementation are (Dostál, 2008):

1. Targeted use of information
2. Targeted use of information and technology
3. Institutional base
4. People factor

Using ICT related another very busy term, and information literacy, which can be understood as a person's ability to use modern information and communication technology resources in everyday life (Green, 2007). For modern ICT and media while considering mainly computers, computer networks and mobile telecommunications equipment. The concept of information literacy with the procedure time varies in different definitions, but we can find some common features. Information literacy includes the following capabilities (Polakovič, 2015):

1. Recognize when information is needed,
2. Locate a variety of sources, containing the necessary information,
3. Find the following resources necessary information,
4. Being able to critically evaluate the information,
5. Use the information to solve problems.

The concept of information literacy, which is characterized in documents i2010 - A European Information Society for economic growth and employment strategy for informatization of society and the state information policy in education is:

- Ability to use computer and its peripherals as a working tool (for writing text, perform mathematical operations to solve simple practical problems using conventional application software roughly at mastering basic office systems, the ability to print texts prepared or obtained) (Polakovič, 2005),
- Ability to understand the structure of the text and produce simple multimedia document,
- The ability to use a computer connected to the network,
- The ability to navigate in their own computing.

2 Modern information and communication technologies in educational process

Nowadays, we often encounter the opinion that the company is increasingly based on the work with information. The company, which is not based on the penetration of information communication technology, information in all areas of life we call the information society. Current trends in education and education of students are a requirement for teacher skill to work effectively with information and lead to even their pupils. So that man could ever succeed in the information society, emphasis should be placed on information literacy and related information, education. Information Education is a complex systematic process of obtaining (Moravčík, 2009):

- Knowledge of the disciplines concerned with collecting, processing, preservation, access and use of various kinds of documents and technical information,

- Skills and habits to work with different kinds and types of documents and technical information and its sources.

Information education is intentional, systematic and planned process of preparing a person for creating, gathering, processing and using information in their personal and professional lives. Information on implementing manifestation is training in specific settings (eg. Schools at different levels, libraries, corporate training system, etc.) (Maringe, 2006). Use of information and communication technologies in educational process happens in two main areas, which to some extent overlap and do not go completely separate. It is the teaching about the computer - its technical equipment (hardware), software (software) and related service or maintenance as well as hardware and software creation. The computer in this case is the object of teaching (Reddick, 2015). Teaching a computer - includes all ways of using computers for educational purposes, namely as aids for teachers and pupils. This area is even wider and, to some extent linked with the former area.

Comment on the changes brought about by information and communication technologies is particularly important that in the area of education and training can cause damage by inappropriate application and vice versa appropriate use can contribute to more effective information literacy and the educational process itself. This opinion has shifted such matters are for the purpose of effective teaching and learning technologies to the Department of Education, which has become highly topical issue discussed. The reports of the European network of experts on issues of educational technology (EENet - Enabling Education Network) mainly focus on information and communication technologies can be included in the fulfilment of these tasks:

- Define the concept of using information and communication technologies and their application to learners
- Practically implement ICT in education,
- Create a report on the achievements and experiences on the use of information and communication technologies,
- Define the contribution of the use of information and communication technologies in education.

References:

1. Dostál, J. (2008) Pedagogická efektivita off-line learningu v celoživotním vzdělávání. SVŠES. 56 – 64. ISBN 978-80-86744-76-6.
2. Green, H., Hannon, C. (2007) Education for a digital generation. London: Demos, 2007. 79 p. ISBN 1-84180-15-5.
3. Maringe, F. (2006) University and course choice. International Journal of Educational Management, Vol. 20, No. 6: 466-479. ISSN 079447684.
4. Moravčík, M., Pekárová, J. (2009) Schoolers and digital technologies: examples from practice. Information and Communication Technology in Education. University of Ostrava. ISBN 978-80-7368-459-4.
5. Polakovič, P., Polčic, L. (2005) E-learning podpora edukačného procesu na vysokej škole. Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, Banská Bystrica. ISBN 80-8083-168-8.
6. Polakovič, P., Vránová, M., Gasperová, J. (2015) Didactic and pedagogical aspects of e-learning in concept of modern education. Croma Journal, 1/2015, s.81 – 90. ISSN 2335-7959.
7. Reddick, CH., Anthopoulos, L. (2015) Information and Communication Technologies in Public Administration: Innovations from Developed Countries. CRC Press, London. p. 352. ISBN 9781482239294.

Олександр Гімчинський, к.ф.-м.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОГРАМУВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

При вивченні комп'ютерно-орієнтованих дисциплін розв'язування різноманітних задач, які формально описані математичними залежностями, а також аналіз та моделювання будь-якого явища з використанням персональних комп'ютерів завжди практично реалізується із застосуванням алгоритмічних універсальних мов програмування.

Зазвичай це такі мови програмування, як Pascal, Turbo Pascal, середовище Delphi, BASIC, C++, Visual Basic, Visual Basic for Applications.

Наведений перелік є відображенням еволюції мов програмування високого рівня та можливістю доступу до інформаційних довідкових джерел. Наприклад, мова Pascal розроблялась як дослідницький проект і первiсний Pascal, створений у 1970-му, був мало придатний для написання великих проектiв, оскiльки програму не можна було скласти з кiлькох програмних частин – просто не було передбачено такої можливостi. Але ця мова програмування швидко завоювала популярнiсть у навчальних закладах при вивченнi програмування. А коли з'явилися дiалекти мови де можливим було окреме компiлювання програмних частин – Pascal став засобом написання великих програмних систем [1].

Враховуючи, що бiльшiсть цих продуктiв є комерцiйними версiями та викладанням на молодших курсах офiсних дисциплiн («Економiчна iнформатика» i т.п.), викладачi поступово перейшли на середовище програмування Visual Basic for Applications, вбудоване в у офiсний пакет MS Office, адже основнi принципи та прийоми програмування залишаються незмiнними, незалежно вiд версiї програмного продукту [2, с. 6].

Але сьогодення вимагає iншого пiдходу, орієнтованого на потреби ринку працi, врахування розвитку «хмарних технологiй» та реалiзацiї таких принципiв навчання, як науковiсть, наочнiсть, систематичнiсть i доступнiсть. А це спрямовує на викладання не стiльки мови програмування а напрямку спецiалiзацiї майбутнього фахiвця. Тому необiдно робити аналіз потреб ринку.

Дуже цiкавий аналіз був проведений в статтi Сергiя Немчинського в якiй були розглянутi наступнi фахiвцi з спецiальностей, яким пропонують роботу роботодавцi: Embedded розробка, UI розробка, Web- розробка, Mobile розробка, Front-End, Game Dev, Enterprise [3].

Також виходячи з опитування проведеного адмiнiстраторами сайту DOU <http://dou.ua/>, в якому прийняло участь 6181 респондентiв, 20% з яких брали участь у минулих опитуваннях, 60% не ухвалювали, ще 20% – не можуть згадати. 91,5% респондентiв проживає в Украiнi, 8,5% – за її межами [4], можна зробити цiкаві висновки рис.1.

Java як i ранiше є найпоширенiшою мовою програмування, розрив мiж Java i C# – збiльшується, а Javascript увiйшов у трійку лiдерiв, витиснувши з неї PHP. Зараз починаючим Web-розроблювачам має сенс звернути увагу на JavaScript.

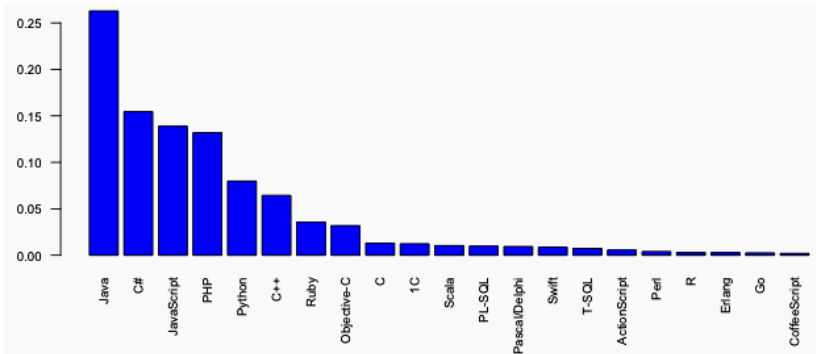

Рис. 1. Найбільш поширені мови програмування у 2015 році

Якщо врахувати, що найпоширенішим курсом, який читається у ВНЗ є Web-дизайн, а JavaScript є об'єктно-орієнтованою програмування і наявністю великої кількості ресурсів для роботи та збереженню інформації в «хмарі» (CodePen <http://codepen.io/> – open-source середовище) стає актуальним відмова від VBA та перехід на викладання JavaScript.

CodePen відмінно підходить для тестування багів, командній роботі та дозволяє створити «rep»-набір HTML, CSS і JavaScript. Розроблений код можна запам'ятовувати у власному профілі у «cloud», отримувати коментарі і мати можливість продовжити редагування в будь-який час.

Можна працювати і з іншими відкритими ресурсами (Framework – фреймворками): FiddleSalad – <http://fiddlesalad.com/>, Fiddle – <https://jsfiddle.net/>, Plunker – <http://plnkr.co/edit/?p=catalogue>, Repl.It – <https://repl.it/languages>, IDEONE.com – <http://ideone.com/>.

Аналіз використання «хмарних технологій» та сучасного стану ринку дозволяє зробити такі висновки при викладанні комп'ютерно-орієнтованих дисциплін: необхідно застосувати перехід на викладання об'єктно-орієнтованої мови програмування JavaScript, яку підтримують всі сучасні браузері; надавати студентам практичні навички і знання з програмного забезпечення, яке буде використовуватися майбутніми роботодавцями; поширювати застосування технологій «хмарних обчислень», які не вимагають витрат на підтримку власної інфраструктури, придбання програм, підтримки ліцензій, придбання антивірусного програмного забезпечення та утримування обслуговуючого персоналу; надавати студентам можливість отримання навичок та переваг командної роботи над спільними проектами.

Список використаних джерел:

1. Pascal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Pascal>
2. Основи алгоритмізації та програмування: середовище VBA : Навчальний посібник / За заг. ред. к.т.н., доц. Р.Б. Чаповської. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 430с.
3. Какой язык программирования выбрать [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dou.ua/lenta/articles/specialization/>.
4. Рейтинг языков программирования №7: PHP уходит с пьедестала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dou.ua/lenta/articles/language-rating-jan-2016/>.

Ірина Гнатишена, к.ф.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗІ СКОРОЧЕННЯМИ У ФАХОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ

Специфіка сучасного етапу соціального та економічного розвитку знаходить своє відображення у мові. Тенденція до вузької спеціалізації цілого ряду наукових напрямків призводить до прагнення більш точно фіксувати у мові певні процеси, явища, об'єкти, що часто спричинює розширені описувальні багатокомпонентні конструкції (3-х – 4-х компонентні термінологічні сполучення стали нормою у багатьох галузях знань). Їхня громіздкість створює певні комунікативні труднощі, через що аббревіація та скорочення перетворюються на досить активний спосіб словотворення. Найбільш стрімкі кількісні та якісні зміни характерні для скорочень, що належать до тих галузей знань, що розвиваються стрімко. Звичайно, такий розвиток характерний і для економічного напрямку наукових досліджень. Розпізнавання аббревіатур і скорочень перетворюються на даний момент в одну з найскладніших перекладацьких задач.

Безумовно в роботі над іншомовним фаховим економічним текстом, котрий містить велику кількість скорочених лексичних одиниць, перекладач (науковець, практик, студент) повинен бути обізнаним у структурних особливостях утворення скорочень (морфемна, ініціальна, комбінована аббревіація), знати всі можливі способи передачі скорочень українською мовою. Вибір та використання способів передачі скорочених лексичних одиниць (СЛО), як правило, є методично незабезпеченими, не регламентуються жодними нормативними документами та визначаються розумінням загальних принципів аббревіації, рівнем лінгвістичної підготовки, а також знанням галузевої специфіки тексту, що перекладається.

Досить часто при перекладі виникає проблема співвідношення значення СЛО та її розгорнутого варіанта (корелята): семантика СЛО, що розпізнається за допомогою контекста першоджерела, може не узгоджуватися з розгорнутою формою. Буквальний переклад корелята може повністю не відображати семантику СЛО а отже не може бути задовільним. В такому випадку вимагається внесення додаткових пояснень, уточнень, змішування або розширення значення корелята. Інколи навіть вимагається знаходження українського еквівалента, що не відповідає перекладу корелята.

Таким чином, перед перекладачем постає завдання не перекладу корелята, а швидше «розшифрування» СЛО.

Під час роботи з іншомовною фаховою економічною літературою можна виділити наступні типові ситуації при «розшифруванні» СЛО:

1. Наявний достатній контекст (або контексти), що визначають значення СЛО, та її корелят. Така ситуація вимагає від перекладача здійснення наступних процедур:

- переклад значення корелята на українську мову;
- аналіз контексту та встановлення повного значення СЛО;
- співставлення результатів перекладу корелята та аналізу значення СЛО з метою виявлення спільних і відмінних елементів змісту;

- підготовка остаточної редакції значення СЛО.
2. Наявний контекст, корелят відсутній. В даному випадку вимагається наступна послідовність дій:
- аналіз контексту і визначення області значення СЛО;
  - робота зі словниками скорочень з метою знаходження корелята СЛО;
  - переклад значення корелята на українську мову;
  - співставлення результатів перекладу корелята з характером використання СЛО в тексті та її значеннями, що виходять із контексту;
  - підготовка остаточної редакції значення СЛО.
3. Наявний корелят, контекст відсутній. «Розшифрування» СЛО в даному випадку є більш складним. Однак і тут можна сформулювати загальні рекомендації:
- залучення додаткових джерел інформації (довідкова література, типові словники, термінологічні нормативні документи тощо);
  - використання аналогічних моделей побудови СЛО, що мають відоме значення;
  - використання інформації, що міститься у СЛО – омонімах та омофонах, які у своїй графічній або фонетичній оболонці можуть містити певну семантичну інформацію, котра в окремих випадках може допомогти встановити істинне значення СЛО;
  - використання для «розшифрування» СЛО інших пов'язаних з нею скорочень.
4. Відсутній корелят та достатній контекст. Дана ситуація є найбільш складною при перекладі абрєвіатур. В такому випадку є корисним:
- розбити СЛО на складові, що є продуктом морфемної або ініціальної абрєвіації, виділяючи за можливістю стандартні «блоки», що стало застосовуються у даній галузі, або використовуючи наявні синтаксичні ознаки;
  - знайти український еквівалент отриманого корелята.
- В двох останніх випадках ступінь невизначеності правильності «розшифрування» є значно вищим, ніж у перших двох. Однак ця обставина не може бути підставою для відмови від надання результатів «розшифрування» в тексті перекладу. В цьому випадку доцільно збільшити кількість можливих варіантів «розшифрування» СЛО, наводячи їх у тексті, що перекладається, в якості приміток про переважний характер значення скороченої лексичної одиниці.

Наталія Гончаренко, к.і.н.,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава

ГУМАНІТАРНІ ЗНАННЯ ЯК УМОВА ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Україна наразі переживає переломний етап свого розвитку: чи виявиться вона здатною не лише на словах, але й реальними діями довести своє прагнення долучитись до європейської спільноти. Для цього необхідно

модернізувати практично всі сторони суспільного життя. Досягти ж цього неможливо без формування потужного громадянського суспільства як основи демократії. Як справедливо зазначає Дж. Кін, там, «де немає громадянського суспільства, не може бути взаємодії й обміну думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обов'язки в рамках політико-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, добре функціонування уряду, соціальну справедливість...» [1, с. 78].

Значною мірою вирішення цих доленосних проблем залежить від стану системи освіти. Визначальною ланкою становлення освітнього потенціалу нації виступає вища школа, де відбувається кульмінація процесу формування не тільки кваліфікованих професіоналів, але й всебічно розвинутої особистості. Тому основною тенденцією розвитку освіти в Україні повинно стати її спрямування у напрямку гуманізації та гуманітаризації. Гуманізація освіти – це «олюднення» процесу навчання та виховання: визнання цінності того, хто навчається, його прав на свободу, щастя, соціальний захист, створення умов для вияву його здібностей та індивідуальностей.

Особлива роль у цьому плані покладається на гуманітарні науки, які не лише розглядають проблеми суспільного розвитку, але й сприяють усвідомленню людиною свого місця у суспільстві та свого життєвого призначення.

Важливість і необхідність систематизованої гуманітарної освіти у вищій школі зумовлюється її метою, що полягає у засвоєнні людиною цінностей культури, які складають ядро її світогляду, є невід'ємною складовою переконань і допомагають відповісти на питання «Як жити?». Унікальною особливістю гуманітарної освіти є те, що засвоєння знань щодо тих чи інших сторін суспільного життя означає не просто інформаційну обізнаність. Опанування ними сприяє духовному удосконаленню особистості, формуванню її духовного світу.

Розуміння призначення університетів як гуманоцентричних установ знаходить все більшу підтримку в різних країнах світу. Відомий американський історик і філософ освіти Я.Пелікан, наголошуючи в своїй монографії «Ідея Університету» на ролі університетської освіти чи в плані громадянського виховання, наводить слова Д.Ньюмена (мислителя XIX ст.), з якими не можна не погодитись: «Якщо необхідно визначити практичну мету університетського навчання, я б сказав, що це є виховання гарних членів суспільства. Його мистецтво – це мистецтво громадянського життя, його мета – придатність для світу» [2, с.229]. В сучасних умовах це твердження набуває ще більшої актуальності. Вивчення ж дисциплін гуманітарного циклу дає змогу майбутнім фахівцям усвідомити все різноманіття та взаємозалежність соціально-політичного та культурного життя, підготувати молодих людей до виконання ними ролі свідомих громадян демократичної держави, замислитись над морально-етичними, екологічними та іншими глобальними проблемами сучасності.

При цьому необхідно виробити оптимальну модель гуманітарної освіти у вищій школі. Звичайно, у сучасних умовах, коли основний наголос у навчальному процесі робиться на самостійну роботу студентів, не варто

розраховувати на розширення гуманітарної компоненти у навчальних планах. Але й не можна погодитись із бажанням керівництва багатьох негуманітарних вишів взагалі відмовитись від вивчення гуманітарних наук. Необхідно усвідомити, що технократичний підхід загрожує не тільки руйнуванням наукових гуманітарних шкіл та викладацьких колективів, але й у довгостроковій перспективі катастрофою соціуму, деградацією засад національного менталітету. Якщо гуманітарну складову виключити з освітніх програм негуманітарних спеціальностей, то через кілька років країна отримає робочу силу, більш-менш «натаскану» на виконання технологічних функцій, але не здатну гармонійно увійти до цивілізованої соціосистеми. Абсолютизація практичних навичок замість широкого світогляду і сучасних знань – шлях в нікуди, який призведе до подальшого духовного занепаду суспільства.

Гуманітарну освіту слід розглядати як необхідний елемент підготовки студентів до їх майбутнього самостійного життя. Вона дозволяє підвищити загальну культуру, інтелігентність, формує громадянську позицію, патріотизм, допомагає засвоїти соціальні норми поведінки. Унікальною особливістю гуманітарної освіти є те, що засвоєння знань щодо тих чи інших сторін суспільного життя означає не просто інформаційну обізнаність. Опанування ними сприяє духовному удосконаленню особистості, формуванню її духовного світу.

Отже, значення гуманітарної освіти у процесі зміцнення демократичних засад українського суспільства важко переоцінити. Адже вона орієнтує молодих людей на вибір та засвоєння демократичних цінностей, життєвих позицій. Без глибокого опанування гуманітарних знань неможливо сформувати відповідальних громадян, переконаних патріотів своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. – К.: «К.І.С.»/ «АНОД», 2000.
2. Пелікан Я. Ідея Університету / Переклад з англ. – К.: Дух і літера, 2009.

Lesya Horzhu,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGES IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TOURIST MANAGER TODAY

Tourism is a powerful tool and a form of intercultural relations that contribute to the intensification of international contacts, border expanding, which entails openness to other countries and enrichment of cultures. Extraordinary importance will be gained by the proper organization of tourism in modern society, that is, tourism management and level of intercultural training of tourism professionals.

Analysis of sources and publications suggests that the issue of content and professional requirements for tourism professionals as well as their activities are in the constant focus of scientists. The role of foreign languages in professional activities of specialists in tourism were investigated by L.V.Knodel, L.V.Sakun, I. V.Skril, S. A.Hrynko and others. The essence, structure and conditions of

formation of communicative competence of foreign language of professional tourism experts in their writings were covered by N.V. Kobzar, V.A. Quartalnov, G.I.Arhipovata and others.

The purpose of this paper is to clarify and to substantiate the importance and role of foreign languages in professional activity of tourism managers and formation of their foreign language communicative competence.

Based on the widely accepted scientific understanding of the concept of a tourism manager as a tourism supervisor and organizer it should be noted that the tourism manager not only supervises, coordinates the work of other tourism employees and organizes services on tourist routes, but also provides communication contacts with business partners, representatives of other countries. Obviously, intercultural communication and interaction occupies a essential place in the work of a tourism manager.

The importance of formation of readiness for intercultural communication of tourism managers is explained primarily by the fact that their main activity is the very communication and solving communication problems. Therefore, a specialist needs the following prerequisites of successful professional activity as understanding the features of communication process, possession of methods of verbal and nonverbal communication, communication strategies and communicative competence, which includes the ability to use foreign language to achieve meaningful professional goals.

Foreign language for a manager of the tourism industry is one of the tools that help not only to act, to convince, to make decisions, but also to create a favorable business atmosphere, to understand culture of other countries and mentality of its people. The ability to efficiently carry out professional foreign language communication greatly enhances the competitiveness of tourism professionals in the labor market.

A manager, former student, often lacks knowledge of practical direction. It should be noted that the graduate of the tourist profile must have not only a certain amount of professional knowledge and skills, but also to have a good command of professional foreign language. It is a good knowledge of professionally-oriented foreign language for a professional working in tourism that is a sign of high professional competence.

Getting professional skills-based communication provides the communicative competence of workers in different sectors of the market of tourist services. We cannot deny the fact that career opportunities in the field of tourism are directly linked with knowledge of a foreign language. However, if the level of linguistic competence of a hotel attendant may be limited to knowledge of several special terms or cliché, the level of language training for tour operators or tourist agents must meet all the requirements of professional language training. Also it is well-known that a highly-qualified specialist with professional foreign language knowledge will be in high demand on the labor market.

Hence, the need for foreign language knowledge at an appropriate professional level for tourism managers is greatly enhanced with integration of the current generation into global socio-cultural space. Thus, the specialist who knows at least one foreign language and has formed intercultural communication

skills and has foreign language competence skills, can adapt to a multicultural environment and realize own professional and personal potential. Now the task of experts is not only to ensure comfortable stay of clients, but also having proper personal and professional qualities to successfully solve various tasks and professional needs of the users of tourist services. So factor for foreign languages knowledge by the managers of tourism is of primary importance after their purely professional knowledge.

The prospect of further research consists in developing mechanism and ways to improve the level of knowledge of foreign languages and foreign language communicative competence of tourism managers.

Вероніка Грицку, к.г.н., Мирослава Лапушняк, к.г.н.,

Чернівецький національний університет імі Ю. Федьковича, м. Чернівці

Юлія Грицку-Андрієш, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПІДВИЩЕННЯ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЙОГО ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Освіта є ключовим елементом забезпечення збалансованого розвитку людського потенціалу; способом отримання певного соціально-професійного статусу. Тому рівень освіченості є одним з визначальних критеріїв якості життя населення.

В оцінку освітнього рівня населення включено наступні показники, кожен з яких розрахований на 1000 осіб у віці 10 років і старших:

- частка неписьмених та осіб, що не мають початкової загальної освіти;
- частка осіб, що мають повну загальну середню освіту;
- частка осіб, що мають повну вищу освіту.

У зв'язку з тим, що статистичні дані щодо показників освіченості населення збираються тільки під час переписів, при оцінці рівня освіченості населення Чернівецької області, використані матеріали Всеукраїнського перепису населення у 2001 р. Перепис засвідчив підвищення рівня освіти населення області за 12 років, які минули після перепису населення 1989 року, збільшення чисельності осіб, які мають вищу і середню освіту. Так, чисельність населення, яке має вищу та повну загальну середню освіту, становила 465,5 тисячі осіб, що перевищило відповідний показник перепису населення 1989 року на 18,9% (по Україні – на 17,6%). Число осіб з повною вищою освітою за цей період зросло на 36,4% (по Україні – на 34,9%), а тих, які мають повну середню освіту, – на 25% (по Україні – на 21,5%) [1].

Підвищення рівня освіти в цілому характерне як для міського, так і для сільського населення. Чисельність осіб, які мали повну вищу освіту у розрахунку на 1000 осіб населення у віці 10 років і старшому, збільшилася порівняно з даними перепису населення 1989 року у міських поселеннях на 28,1% (по Україні – на 30,7%), у сільській місцевості – на 61,5% (по Україні – на 68,8%). Тобто рівень освіти сільського населення підвищився суттєвіше

міського. Відповідну динаміку мав і показник чисельності осіб із повною загальною середньою освітою, підвищення якого склало у містах 16,3% (по Україні – 17,2%), у селах – 27,2% (по Україні – 33,1).

Проте, незважаючи на більш високі темпи зростання числа осіб з високим рівнем освіти серед сільського населення, мешканці міських поселень все ще продовжують мати більш високий освітній рівень. На 1000 осіб міського населення припадає 351 особа з вищою освітою, з них 164 – з повною вищою, в той час як на 1000 мешканців сільської місцевості відповідно 136 і 42 особи. Це пояснюється тим, що розміщення в міських поселеннях великих промислових підприємств, науково-дослідних і проектних організацій, вищих учбових закладів в значній мірі сприяє концентрації в них осіб з високим рівнем освіти.

Освітній рівень населення Чернівецької області має значну строкатість. За першим показником (частка неписьменних та осіб, що не мають початкової загальної освіти) лідерами є Кельменецький (117‰), Сокирянський (107‰), Хотинський (101‰), що більш як вдвічі перевищує середньобласний показник (53‰). Найменше неписьменного населення зафіксовано в містах Новодністровськ (12‰) та Чернівці (23‰), також в Глибоцькому (31‰) і Кіцманському (39‰) районах.

Наступний показник - частка осіб, що мають повну загальну середню освіту. По області він становить 350‰. Найвищим він є в Герцаївському районі (413‰), Новодністровську (380‰), Чернівцях та Заставнівському районі (365‰). Найменша частка осіб із повною загальною середньою освітою в Кельменецькому (318‰), Сокирянському (321‰), Хотинському (327‰) районах.

Особливо слід відмітити прагнення населення одержати повну вищу освіту. Частка осіб з повною вищою освітою в області складає 92 особи на 1000 населення. Зрозуміло, що найбільшою вона є в містах: Чернівці (191‰), Новодністровськ (111‰). Серед районів лідирують Кіцманський (68‰), Кельменецький (65‰), Хотинський (59‰). Найнижчий цей показник в Сторожинецькому (42‰), Герцаївському (46‰), Путильському (48‰) районах. Більш низький освітній рівень в цих районах порівняно з іншими можна пояснити низькими показниками числа осіб з початковою загальною освітою (крім Сторожинецького району).

Причинами саме такого розподілу трьох критеріїв освіченості населення є рівень розвитку та ступінь освітніх закладів, відстань та зручність транспортного сполучення з ними, структура господарства окремих адміністративних районів області.

Є закономірним, що найвищий індекс освітнього рівня обчислено в обласному центрі, м. Чернівцях. Адже тут сконцентровані головні освітні заклади області різних ступенів акредитації. Тут майже найнижча частка неписьменних (після м. Новодністровськ (12‰)) (23‰) і найвища частка населення з повною вищою освітою (191‰).

Аналіз освітнього рівня населення Чернівецької області засвідчив домінування міст Чернівці та Новодністровськ; найнижчий рівень освіти мають Сторожинецький та Глибоцький райони.

Список використаних джерел

1. Збірник «Рівень освіти населення Чернівецької області» (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/publiy/Zbir_3osvita.pdf.
2. Лапушняк М. Рівень життя населення Чернівецької області : сучасний стан, тенденції та перспективи / М. Лапушняк // Сучасні тенденції наукової парадигми економіко-географічної освіти України / Збірник матеріалів VII всеукраїнської науково-практичної конференції (Донецьк, 8 грудня 2011 року) – Донецьк: ДІСО, 2011. – С. 176-179.

Надежда Дзвинковская,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В ВУЗАХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В КОНТЕКСТЕ РЕШЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЗАДАЧ СТРАНЫ

Особую роль в подготовке стратегического выбора играет национальная система образования, создающая новые ресурсы для новых технологий и формирующая национальную элиту, т.е. компетентные, энергичные и нравственные силы, способные перевести государство в качественно новое состояние [1, с.7]. В связи с этим перед этой системой в последние годы встал ряд задач, касающихся социально-гуманитарного блока дисциплин.

Модернизация системы образования, в итоге, является ключевым фактором модернизации страны. Благодаря развитию информационных и образовательных технологий, возрождению движения научно-технического творчества молодежи (к примеру, появлению национального проекта «100 идей для Беларуси», который активно поддерживается СМИ) это доступно заочным и дистанционным организационным формам, соответствующим лучшим мировым практикам.

Обсуждение важнейшей темы совершенствования качества социально-гуманитарной подготовки студенческой молодежи в 2012 году продолжилось публикацией в журнале «Вышэйшая школа» статьи доктора философских наук, профессора М.И. Вишневецкого, который был не согласен с тем, что целью должна являться энциклопедическая полнота и всеохватность. Перечень дисциплин, на его взгляд, слишком обширный, а социальные связи между ними проработаны неудовлетворительно, отчего отдельные вопросы с небольшими вариациями присутствуют в целом ряде курсов. Более того, вместо того чтобы подкреплять друг друга, разные социально-гуманитарные дисциплины порой расходятся в толковании одних и тех же явлений жизни общества и человека. Предлагался единый цикл дисциплин, интегрированный блок, а при определении конкретного состава модулей отбор тех разделов программ, изучение которых наиболее важно для подготовки специалистов определенного профиля [2, с.21].

Данная статья вызвала бурную дискуссию на страницах журнала. Публикации 2012 - 2013 года отмечали, что такая «оптимизация» является,

скорее, планом разрушительства социально-гуманитарного образования в негуманитарных вузах.

Коллеги предлагали определить 4 базовые дисциплины, предоставлять остальные выбору студентов, а при объединении близких по содержанию предметов объединять и количество часов, отведенных на их изучение. Отобранные 4 научно-педагогических цикла («Исторический опыт и современность», «Философские основы познания и практики», «Политология и основы идеологии белорусского государства», «Экономические основы общества») и составили обязательный для всех негуманитарных вузов государственный стандарт.

Была преодолена и такая дискриминационная мера, как директивное, без учета мнения профессионалов, смещение изучения указанных дисциплин на первый и второй курсы, теперь они изучаются на протяжении всех лет учебы.

Опыт Министерства образования по разработке и реализации Концепции представляется поучительным: он содержит широкое обсуждение, мониторинг деятельности вузов, совещание по его итогам, рекомендации по реализации Концепции. Процессы этого проекта стали управляемыми, значительно уменьшилось социальное напряжение, облегчилась деятельность специалистов. Внимание к проблеме не ослабевает, творческое сотрудничество всех заинтересованных сторон продолжается. В планах создание единого информационного ресурса, Образовательного интернет-портала по циклу социально-гуманитарных дисциплин. Требуется совершенствования и технология проведения интегрированного экзамена.

Разработка новых методов решения человеческих проблем, методов, основанных на синтезе гуманитарного и естественно-научного знания, использующих междисциплинарные связи для организации системы жизнеобеспечения, предполагает социальную мобилизацию глубоких профессиональных знаний, что предъявляет принципиально новые требования к компетентностной модели высшей школы и качеству преподавания [4, с 32]. Подготовка специалиста в университете обязана сохранить фундаментальность, системность знаний, видение целостной научной картины мира, адаптивность образовательных технологий и качество знаний и навыков наших выпускников.

Список использованных источников:

1. Блинов, А. О. Стратегические задачи страны и развитие высшего образования / А. О. Блинов // *Alma mater* (Вестник высшей школы). – 2011. – № 11 (декабрь). – С. 6–12.
2. Вишневский, М. В. Вопросы оптимизации содержания социально-гуманитарного образования в вузах / М. В. Вишневский // *Высшая школа*. – 2011. – № 6. – С. 19–22.
3. Волнистая, М. Г. Методологическая культура и междисциплинарный синтез в социально-гуманитарной подготовке студента / М. Г. Волнистая // *Высшая школа*. – 2015. – № 5. – С. 29–32.
4. Новик, Е. К. Проблемы совершенствования качества социально-гуманитарного образования в негуманитарных высших учебных заведениях: по поводу статьи профессора М. В. Вишневского / Е. К. Новик // *Социология*. – 2012. – № 2. – С. 92–98.

Елена Кабешева,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

К ВОПРОСУ О ЯЗЫКОВОМ ОБРАЗОВАНИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В условиях развивающихся международных экономических связей возникла необходимость быстрого и адекватного реагирования в конкретных ситуациях и процессах делового сотрудничества, способности напрямую взаимодействовать с представителями иной лингвокультуры.

Личные контакты между людьми, прямое взаимодействие, находят свое выражение в устной речи. Письменная речь отражает опосредованную форму коммуникации, выполняя коммуникативную роль в деловом общении, а в массовой коммуникации, в частности в сфере рекламной деятельности, роль инструмента продвижения товаров и услуг.

Знание иностранного языка дает возможность познавать мир, приобщаться к иным лингвокультурам и полнее осознавать собственную. Современный специалист должен обладать информационно-коммуникационной компетенцией, что предполагает знание английского языка, хотя бы на элементарном уровне с минимальным словарным запасом в сфере информационных технологий.

Несомненно, что на данном этапе развития среди двух иностранных языков, которые желательно освоить жителям современной Европы, первое место принадлежит английскому языку как средству межкультурной коммуникации. В большинстве белорусских школ приоритет отдан изучению английского языка, но имеются школы с изучением немецкого, французского и испанского языков, а отдельные школы и гимназии предоставляют возможность изучать и второй иностранный язык. В определении цели обучения иностранным языкам в общеобразовательной школе на современном этапе основной акцент делается на формирование иноязычной коммуникативной компетенции, стремление к достижению общеевропейского уровня, необходимого и достаточного для общения. Культуроведческий аспект в обучении способствует обогащению предметно-содержательного плана речи, вносит значительный вклад в воспитание, образование и развитие личности, открытой как для родной культуры, так и для не родной, при этом особое место отводится отбору тех слоев лексики, которые обеспечивают формирование поликультурной компетенции школьников.

Белорусские учреждения высшего образования ставят цель формирования иноязычной коммуникативной компетенции в профессиональной деятельности будущего специалиста. В связи с этим программа по иностранному языку варьируется в зависимости от специальности, в соответствии с Образовательным Стандартом Республики Беларусь. Стандарт устанавливает требования, необходимые для обеспечения качества образования, и определяет содержание образовательной программы.

Принцип професійної направленості в преподаванні іноземного мови визначає форми і методи навчання, сприяючі розвитку професійної комунікативної компетенції навчаних. Професійна направленість мовного навчання реалізується переважно через мовний матеріал і моделювання типових ситуацій професійного спілкування, що дозволяють сформувати комунікативну компетенцію.

В сучасних умовах в ряду професій в сфері економічної діяльності міжкультурна комунікативна компетентність займає пріоритетну позицію. Культурологічний компонент сприяє більш осознанному вивченню мови, формуванню культури мовного спілкування і підвищує мотивацію.

Степень впливу лінгвокультур друг на друга залежить від інтенсивності контактів, їх умов, місця лінгвокультури в міжнародному масштабі.

Vojtech Kollár, prof., Ing., PhD., **Jana Gasperová**, Mgr.,
School of Economics and Management of Public Administration,
Bratislava, Slovak Republic

THE POSSIBILITIES OF USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Increase in information sources and communication flows increasing to such an extent that it is not possible to cope with the prior information and communication technologies. According to the program of informatization of the Slovak Republic is a new vision of the information society, modern society where information is of utmost importance. Its origin / reinvention is due to new information and communication technologies that allow rapid creation and transfer of information and scientific knowledge into technological and social processes, which results in changing the life of every human being. Chua (2007) says that there are many other different definitions, but the common feature of all is the existence of new disruptive technologies, the importance of information and its major impact on every aspect of social life, which leads to changes in the lives of individuals.

1. Digital technologies in educational practice

Information literacy is considered as one of the core competencies of the 21st century and for the effective functioning of human society in a congested and command of information is necessary (Polakovič, Brtková, 2016). One of the most quoted definitions of information literacy is the one from the Association of College and Research Libraries Information literacy is a set of capabilities that allow humans to recognize information needs and to find, evaluate and effectively use information needed (Popescu, 2010). Information literacy is a complex ability to recognize when and what information is needed, locate, evaluate and effectively use information needed. In the context of higher education it helps students gain more control of their own learning and education and greater control of achievement. Information literacy is essential for global

information environment that is characterized by constant change and innovation, technological progress multiplicity of formats and media, and the explosion of information of variable quality. In this context, the growing importance of information literacy, both for the personal lives of individuals as well as for the professional and career development, the existence and application. Information literacy is a general attribute because it promotes lifelong learning. Who is literate? Information literate is one who has acquired the following competences (Zounek, 2009):

- Recognize correct and complete information is the basis for intelligent decision making,
  - Recognize the need for information,
  - Formulates questions based on information needs,
  - Identify potential sources of information
  - Developing a successful search strategy,
  - Effective access to sources of information, including computer-assisted access and other technologies
- Evaluate information
- Organizes information for practical use, it integrates newly created information into the existing state of knowledge,
  - Use information in critical thinking and problem solving.

2. Digital and information literacy

Digital literacy thus includes knowledge, skills and understanding needed for adequate, safe and productive use of ICT in the learning process and learning, at work and in everyday life (Polakovič, 2015). Manifest ability to effectively use information resources and information tools for analyzing, processing and communication of information and modelling, measurement and management of external processes. Information literate teacher and information literate student (Polakovič, Dubovská, 2015):

- Use information sources and information tools to solve problems,
- Use information sources and information tools to support their learning in different contexts,
  - Understand the social aspects and the results from the use of ICT.

As increasing information literacy learner is able to make more effective use of ICT can better assess the sufficiency and appropriateness of the instrument ICT for the job, and is less dependent in their learning more and more independent. Information literate student is able:

- Communicate and present information, it is an essential part of information literacy. It implies the most common use of a computer in the school environment, and the use of text and graphics editor and e-mail. Knowledge and skill in communicating information must include (in our less used) multimedia authoring environment, presentation tools, music software and other internet services,

- To process information, we mean the basic use of databases, spreadsheets and programming languages. While these technologies (except basic programming) We use only the minimum, it is in them is most apparent unmatched ICT.

The term information literacy used in the literature for the first time in 1974 Paul Żurkowski (Information Industry Association). In his concept for information literate individuals can be considered ready to use information sources in the works to solve problems learn to use a wide range of techniques and information tools, as well as primary sources. Polakovič (2015) confirms that currently appears in connection with the concept of information literacy series of new concepts, approaches and models. Nobody can become fully literate, because information is constantly being updated, and all of us are flooded with what he learned, produces and added more and more new information.

References:

1. Chua, A., Lam, W. (2007) Quality assurance in online education. 21Global approach. British Journal of Educational Technology, Vol. 7, 133-152. ISSN 0022-0698.
2. Polakovič, P., Brtková, J. (2016) Využitie informačných a komunikačných technológií pre prípravu edukácie v dištančných formách štúdia. Digital science magazine. 2/2016. ISSN 1339-3782.
3. Polakovič, P., Dubovská, R. 2015. Informačné a komunikačné technológie v edukačnom procese a úlohy pedagóga. e-Pedagogium, 3/2015, 98 – 106. ISSN 1213-7499.
4. Polakovič, P., Slováková, I. (2015) Information competencies and computing literacy in coaction with the Application of Lessons Learned Method in military forces. Zeszyty naukowe, vol. 3/2015. ISSN 0239-5223.
5. Popescu, M.L. (2010) Consumers Satisfaction of Higher Education Services A Problem of Education of 21st Century. Publishing House, Petroșani, Vol. 10, No. 2: 267-279.
6. Zounek, J. (2009) E-learning – jedna z podob učení v moderní společnosti. Education Review, 161 p. ISBN 978-80-210-5123-2.

Татьяна Ларченко,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ЯЗЫКОВАЯ ПОДГОТОВКА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Для современного этапа развития образования характерны два противоречащих друг другу процесса – глобализация и интернационализация.

Глобализация означает смешение национальных традиций, и создание единого гибридного образовательного пространства и мировой культуры. Интернационализация же основана на межкультурной коммуникации при сохранении национальной идентичности. Оба эти процесса взаимосвязаны и ведут к созданию новых образовательных форм.

Преимущества интернационализации высшего образования неоспоримы: расширение рамок научных исследований, объединение труднодоступных ресурсов, обогащение учебных программ, расширение культурных горизонтов и студенческого и преподавательского составов. На сегодняшний день интернационализация высшего образования реализуется в программах мобильности студентов, магистрантов и преподавателей, пересмотре и реформе учебных планов и программ, дистанционном обучении, в научно-исследовательском сотрудничестве через различные объединения и ассоциации [2, с.16].

Однако при всех своих достоинствах интернационализация и глобализация образовательного пространства сталкиваются с массой проблем, основная из которых – языковой барьер. Для успешного

осуществления академических обменов необходимо лингвистически обеспечить понимание всех участников. Поэтому изучение иностранных языков, составляющее обязательную часть большинства международных программ, всячески поощряется. Тем не менее, ориентированность образования на запросы экономики в значительной степени влияют на лингвистический выбор, сокращая языковое разнообразие. Как следствие возникла необходимость в едином языке для международных обменов. Им и стал английский язык. Многие европейские и азиатские страны, заявляя о своем переходе к интернационализации, вводят курсы по изучению английского языка для того, чтобы приспособить или привлечь иностранный профессорско-преподавательский состав или зарубежных студентов [4, с.193].

Вместе с тем, следует отметить, что поскольку одним из проявлений глобализации и интернационализации является создание так называемого единого информационного общества, изменяется и роль языка – он не только средство коммуникации, но и, одновременно с этим, средство познания действительности. И с этой позиции познавательная деятельность человека приобретает качественно новый характер, в частности для тех, кто владеет несколькими языками [1, с.193].

Таким образом, важной целью лингвистического образования в условиях глобализации и интернационализации будет подготовка человека не только к диалогу культур [1, с.268], но и к новым профессиональным возможностям. Ведь сущность образования в области иностранных языков определяется тем, что это процесс усвоения систематизированных знаний, навыков и умений, позволяющих осуществлять иноязычную речевую деятельность, не ограниченную собственным языковым пространством; возможность доступа к культуре, лежащей за пределами непосредственного опыта человека, и осуществления межкультурной коммуникации; инструмент, позволяющий человеку не только свободно ориентироваться в современном обществе, но и расширять свой профессиональный и культурный кругозор в процессе приобщения к разнообразным источникам информации, в том числе и к средствам современных информационных технологий; экономическая категория и резерв социально-экономических преобразований в стране; фактор, превращающий человека в развитую личность и расширяющий его социальную и экономическую свободу; важный показатель качества современного образования[2, с.17].

Для реализации поставленных задач понадобится создание искусственной среды билингвизма, максимально приближенной к сложившейся на данный момент социокультурной ситуации. При ее создании следует руководствоваться следующими категориями [3, с.252]:

а) Ценность информации. Информация должна отвечать глобальным требованиям обучения. Кроме того, занятие должно способствовать формированию собственной точки зрения, собственной позиции по проблеме.

б) Наличие контекста. В условиях интернационализации и глобализации образования обучение наиболее полноценно может реализовываться лишь

при умови отраження взаимовлияния различных социально-пространственных контекстов: от отдельной личности и до мирового сообщества. Масштаб рассмотрения проблемы должен расширяться и включать в себя как важность вопроса для конкретной личности, так и важность вопроса в мировом масштабе.

в) Учет временного пространства. Обучающиеся должны осознавать, что наряду со своими современниками являются творцами будущего.

Список использованных источников:

1. Ажеж, К. Человек говорящий: Вклад лингвистики в гуманитарные науки: Пер. с фр. / К. Ажеж. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
2. Вербицкая, Л. А. Глобализация и интернационализация в образовании и важность изучения иностранных языков / Л.А. Вербицкая // Мир русского слова. – 2001. – № 2. – С.15–18.
3. Загоруйко, Л. П. Языковое образование в условиях глобализации / Л.П. Загоруйко // Философия образования. – 2010. – № 4 (33). – С. 249-256.
4. Тер-Минасова, С. Г. Война и мир языков и культур: Вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации / С.Г. Тер-Минасова. – М: Слово/Slovo, 2008. – 344с.

Ольга Мижевич, к. филос. н., **Марина Алиферович**,
УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

ПРИСОЕДИНЕНИЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ К БОЛОНСКОМУ ПРОЦЕССУ: ТРЕБОВАНИЯ И ПРОБЛЕМЫ

В 2016 году Республика Беларусь отмечает своеобразный юбилей – 25 лет независимости. Для истории четверть века срок незначительный, но достаточный для подведения итогов, анализа проведенных в стране реформ и осмысления, насколько они соответствуют нашим ожиданиям, что мы смогли сделать за это время, а что еще предстоит. Целью данной работы является анализ отдельных преобразований, которые следует провести в белорусской системе высшего образования в связи с присоединением к Болонскому процессу, а также возникающие в связи с этим проблемы.

Более десяти лет Республики Беларусь пытается присоединиться к Европейскому образовательному пространству, но до сих пор все попытки по сути дела заканчиваются неудачами, чему достаточно много причин. Проанализировать их все сложно даже в рамках большой работы. Но очевидным остается факт – Республика Беларусь единственная европейская страна, не являющаяся полноправным членом Болонского процесса. И это несмотря на то, что мероприятия по присоединению к вышеуказанному процессу начались еще в 2002 году, когда Указом Президента Республики Беларусь страна присоединилась к Лиссабонской конвенции. Министерством иностранных дел и Министерством образования Республики Беларусь была проведена широкомасштабная работа по включению страны в Европейское пространство высшего образования. Но, в 2012 году Рабочая группа Болонского процесса, рассмотрев пакет документов и заявку Республики Беларусь, отклонила просьбу. Причиной отказа стало отсутствие, по мнению Рабочей группы, в белорусской системе высшего образования таких

основополагающих академических ценностей как академическая свобода, институциональная автономия и участие студентов в управлении высшим образованием. От Беларуси потребовали проведения к 2015 г. ряда мероприятий, устраняющие данные недостатки. В мае 2015 г. в Ереване на форуме по Болонской политике Беларуси было предложена «дорожная карта», содержащая требования реформирования высшего образования в части фундаментальных академических ценностей. Только после практической реализации рекомендаций «дорожной карты» Беларусь в 2018 г. сможет стать полноправным членом Европейского образовательного пространства.

Создавать Болонскую систему в республике будет нелегко. В СМИ аналитики много говорят о трудностях политического и экономического характера, и совсем не обращают внимания на культурные и социально-психологические проблемы, которые могут возникнуть в ходе имплементации «дорожной карты». Не учитываются исторические особенности развития белорусского высшего образования и менталитет белорусов, склонный к консерватизму.

Беларусь обвиняют в отсутствии академических свобод. Но все забывают то, что независимость и возможность развития демократии Беларусь получила только 25 лет назад. Входя в состав Речи Посполитой, затем в состав Российской империи и далее СССР, белорусская общественная мысль находилась под цензурой жестких авторитарных режимов, в то время как в Европе демократические принципы управления стали проявляться еще в средние века. Принцип автономии университетов в белорусской ситуации не получил должного развития также во многом благодаря историческим особенностям (не в последнюю очередь вследствие отсутствия здесь значимой традиции такой автономии на протяжении последних 200 лет).

Что же касается участия студентов в управлении высшего образования, то оно в Беларуси существует, но не в тех формах, которые хотели бы видеть в Европе. Реально работающими органами студенческого самоуправления в Беларуси являются: студенческая профсоюзная организация, подчиняющаяся Федерации профсоюзов Беларуси, либо отраслевым профсоюзам и общественная организация «Белорусский республиканский союз молодежи». Но данные организации в Европе не признают из-за их чрезмерной политизированности. Существуют также студенческие советы университетов, эффективность которых во многом зависит от активности и авторитетности ее членов – в этом, по мнению авторов, и заключается самая большая проблема студенческого самоуправления в Беларуси. В студенческой среде с каждым годом растет количество инфантильной, социально незрелой молодежи, которую не привлекает общественная работа. Целеустремленные, амбициозные, эрудированные студенты в первую очередь предпочитают тратить свои силы на учебу и научную деятельность, т.к. качественное усвоение своей профессии гарантирует в будущем материальное благополучие. И только 1-4% белорусских студентов могут и желают заниматься общественной

работой, но эффективность их работы зачастую снижена в первую очередь из-за отсутствия опыта организационной работы и финансовой независимости[1].

Мощные глобализационные процессы, идущие в мире, рано или поздно, но приведут Беларусь к интеграции с европейской системой образования. Процесс этот идет давно и достаточно успешно. Но хотелось бы, чтобы выполняя требования «дорожной карты» европейские и белорусские чиновники учитывали не только политические и экономические риски, но и социально-психологические, а белорусская высшая школа смогла бы сохранить свою индивидуальность.

Список использованных источников:

1. Студенческое самоуправление Беларуси: сильные и слабые стороны[Электронный ресурс]. – Режим обращения: <http://bolognaby.org/?p=1148>. – Дата обращения: 10.03.2016.

Аліна Мороз, к.ф.н., Наталя Сопилюк, к.ф.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЛЬОВА ГРА НА ЗАНЯТТІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сьогодні не викликає сумніву той факт, що темп сучасного життя країни і пов'язані з цим нові цілі в умовах євроінтеграції, масштаби і спрямованість перетворень потребує великої кількості фахівців, які практично володіють однією чи навіть кількома іноземними мовами. Основи оволодіння іноземною професійно-орієнтованою лексикою закладаються у вищому навчальному закладі, тому саме у вишах займаються розробкою і впровадженням новітніх методик з викладання іноземної професійно-орієнтованої лексики студентам-економістам.

Розробкою ігрових форм і методів навчання іноземної мови займалися: Вишневський О. І., Деркач А. А, Китайгородська Г. О., Красовська Н. П., Олійник Т. І., Щербак С. Д. та ін. Мета статті – розглянути місце рольових ігор у сучасній методиці викладання іноземної мови та проаналізувати використання рольових ігор у процесі вивчення іноземної мови студентами-економістами в умовах міжкультурної інтеграції.

Реалізація комунікативного підходу у навчальному процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і умінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню студентом іншомовної мовленнєвої діяльності. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування [2, с. 39]. Ефективна рольова гра забезпечує високу активність кожного учасника навчального процесу. Перевага рольової гри над іншими методами навчання полягає в тому, що надто сором'язливим і невпевненим у собі студентам легше говорити, "сховавшись" за роль. Роль викладача в процесі гри постійно змінюється. На початку гри він активно контролює діяльність учасників, але поступово його роль зводиться до ролі активного

спостерігача. Саме на викладачеві лежить відповідальність за успіх гри. Він повинен чітко визначити цілі гри та її складові елементи, створити такі умови, коли досягається максимальна зацікавленість студентів.

Рольова гра може зображувати елементарний комунікативний акт (покупка, поздоровлення, знайомство, співбесіда з роботодавцем) і складний комунікативний акт, що складається із серії елементарних актів (вибір маршруту подорожі у бюро подорожей, у залізничній касі, пошук вакансій в агенції праці). Найбільш розповсюджені форми рольових ігор: презентація, інтерв'ю, заочна подорож, прес-конференція, круглий стіл, телеміст, екскурсія, казка, репортаж, клуб за інтересами [1, с. 43].

Для проведення рольових ігор економічної тематики студенти повинні мати певний рівень мовленнєвої та професійної підготовки. Рольова гра ґрунтується на пошуку відповіді на поставлену проблему, забезпечуючи у такий спосіб максимальну активність комунікативної діяльності студентів. Під час гри студенти засвоюють такі елементи спілкування, як вміння розпочати бесіду, підтримувати її, перервати співрозмовника, навички слухання опонента і правила ставити уточнюючі запитання.

Наводимо приклади найпоширеніших рольових ігор на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням зі студентами економічних спеціальностей:

- "Автопортрет". Такий тип рольової гри передбачає розповідь студента про самого себе, свою діяльність, коло інтересів та ін. Зазначений метод інтерактивної діяльності доцільно використовувати на першому курсі немовного ВНЗ при вивченні теми „Моя майбутня професія”.
- "Колективне турагенство". Цей різновид рольової гри можна використати із студентами спеціальності "Туризм", що передбачає колективну участь усієї групи.
- "Гра в гусака". Це новаторська форма традиційної роботи на заняттях із іноземної мови – дати відповіді на запитання. Вдаючись до такого методу перевірки знань студентів, викладач активізує мовленнєву й навчально-пізнавальну діяльність студентів.
- "Доміно". Такий тип роботи можна використовувати на заняттях із другої іноземної мови з метою активізації лексичних навичок по темі „Зовнішність, психологічний портрет та одяг”.
- „Герб” або "Draw my activity". Наприклад, для студентів спеціальності "Маркетинг" можна сформулювати завдання наступним чином: представте маркетингові стратегії вашого підприємства.

Роль викладача при такій формі організації навчального процесу полягає у наступному – спостерігати за роботою студентів у кожній грі, нагадувати їм про спілкування виключно іноземною мовою і допомагати віднайти (вжити) правильну лексичну одиницю іноземною мовою.

Проаналізувавши низку наукової та методичної літератури, ми дійшли висновків, що вивчення іноземної мови за допомогою методу дидактичних ігор сприяє активізації засвоєння навчального матеріалу, позитивно впливає на різні сфери розвитку майбутніх фахівців, забезпечує високий рівень комунікативної діяльності в процесі виконання ігрових завдань, формує

колективні навички співпраці, дає можливість поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Ливингстоун К. Ролевые игры в обучении иностранным языкам / К. Ливингстоун. – М. : Высшая школа, 1988. – 328 с.
2. Касьянова В. П. Использование новых технологий при обучении иностранному языку на начальном этапе / В. П. Касьянова, Т. Л. Кучерявая // Актуальные вопросы современной педагогики : материалы Междунар. заоч. науч. конф., (г. Уфа, июнь 2011 г.). – Уфа : Лето, 2011. – С. 129-132.

Тетяна Науменко,

Первомайський політехнічний інститут НУК ім. адм. Макарова,
м. Первомайськ

**АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКТУ
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ**

На сьогоднішній день освітній процес України зазнає серйозних змін. До 2020 року передбачено створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка повинна відповідати рекомендаціям і стандартам Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) з врахуванням кращих світових практик. Тому існує наукова задача, яка полягає в управлінні розвитком систем з нормами якості як продукту освітніх послуг, так і його оцінки.

Тому робота направлена на аналіз особливостей, проблем розвитку діючих систем оцінювання з метою отримання вимірних норм для кількісного оцінювання показників якості продукту освітніх послуг (знань) з використанням динамічного підходу.

Тема порушена на досвіді експлуатації власного авторського проекту комп'ютерної системи оцінки знань «КОЗС». Система доповнює інформаційно-аналітичну систему управління навчальним процесом Первомайського політехнічного інституту Національного університету кораблебудування ім. адм. Макарова. Проект системи був орієнтований на проведення державних випробувань, але з часом в системі виконується і поточний та підсумковий контроль знань. Робота системи базується на технології «клієнт-сервер» та забезпечує ідентифікацію викладача і студента. Програмний продукт дозволяє формувати вибіркву інформацію про результати студента, групи, курсу та спеціальності, зведені відомості.

База даних складається з трьох логічних частин - бази студентів, тестів (за варіантами) та результатів тестувань.

На виході системи студент отримує результат своїх знань (рис.1), а викладач – відомість за рейтинговою системою. Студент має нагоду зробити висновки щодо рівня своїх знань.

Система пройшла апробацію, реалізується уже на протязі семи років і проявила себе як динамічна. Адже зі зміною в часі вимог до рівня якості знань функціонально-методичне забезпечення системи в цілому та її інструментарію оцінювання потребує модифікації. Взаємодію об'єктів та суб'єктів системи під впливом факторів можна представити моделлю (рис.2).

Первомайський політехнічний інститут
Національного університету кораблебудування ім. а.
Макарова

Система тестування студентів

Welcome, Тетяна Олександрівна Науменко

Вийти | Головна

ФІЛЬТР

Олександр Вікторович Голуб	10/20	задовільно
Євгеній Олександрович Чумаків	20/20	відмінно

Вийти | Повернутись до списку дисциплін | Моделювання систем

1	Рядкові функції
2	Типи даних (пройдено; отримано 10 балів)

За даним модулем ви набрали 10 балів з 10 можливих. Ваша оцінка: **ВІДМІННО.**

Рис.1 Фрагменти сторінок системи «КОЗС»

Динамічні зміни обумовлені впливом внутрішніх та зовнішніх факторів: змін в освітній політиці держави та ВНЗ, в організаційній та функціональній структурах ВНЗ($\Phi T M_1$); зміни вимог до рівня знань з боку роботодавців (ΦT_1) та стандартів якості освітніх послуг(ΦM_1); галузеве спрямування знань($\Phi T M_2$); рівень довузівської підготовки(ΦZ_1); зміни в законодавчій базі(ΦM_3); взаємодія ВНЗ та бізнес-структур на регіональному та інш. рівнях (ΦM_2), вплив новачій них рішень (ΦH_1).

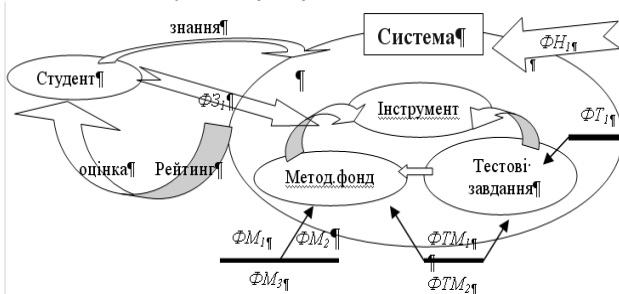

Рис.2 Концептуальна модель управління системами оцінювання якості продуктів освітніх послуг в процесі їх динамічних змін

Рівень якості є поплавковим індикатором [1,с.10], кількісне вимірювання якого визначають ознаки перерахованих факторів. Вибудовується множина неконтрольованих факторів Φ , що складається із показників, що формують вимір якості продукту освітніх проектів. Проведення критеріально-факторного аналізу надасть можливість обчислити факторні навантаження за кожним показником. Вагу фактора, на думку автора, можна буде вважати критеріальною нормою якості при складанні оцінки, і, передбачається, що обраний підхід зможе знайти відображення в удосконаленні систем, стандартів виміру якості знань, розробці методів та механізмів для модифікації інструментарію їх оцінювання на шляху стратегічних змін освітніх проектів.

Список використаних джерел:

1. Борзенко-Мірошніченко А.Ю. Моніторинг якості освітніх проєктів на основі моделей системної динаміки [автореферат]. – Київ. – 2007.–23 с.
2. Рач В.А. Формування якості продукту освітніх проєктів./ В.А Рач., А.Ю Борзенко-Мірошніченко // Управління проєктами та розвиток виробництва. 36.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Далія, 2003. – № 2 (7). – С. 55-60.

Юлія Пацаранюк, к.ф.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

**ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ
ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

У ході здобуття вищої освіти загальнонавчаним залишається традиційне розуміння професійної освіти як засвоєння певної суми знань, засноване на викладанні фіксованих предметів, що є, на наш погляд, далеко недостатнім. Основою здобуття освіти повинно стати не стільки опанування конкретного навчального предмета, скільки вироблення способів мислення і діяльності, формування світоглядних позицій, стійких морально-естетичних ідеалів, формування культури і мовної освіченості особистості. Вищезазначене яскраво свідчить про необхідність багатоаспектності у ході надання освітніх послуг, а особливо для студентів вищих навчальних закладів вузького професійного спрямування. Актуальною як ніколи є проблема формування морально-естетичної культури здобувачів вищої освіти, що передбачає розвиток ідейно-патріотичних переконань, світоглядних позицій, етичних смаків, морально-естетичних ідеалів, мовної грамотності тощо.

Мова у даній площині сприймається як з'єднуючий елемент між окремою людиною та ментальністю нації, до якої вона належить, причому завдяки мові можливо не тільки віднайти цей зв'язок на сучасному етапі, а й прослідкувати його розвиток у ході всієї історії нації та суспільства. Всі елементи народної культури знаходять відбиток у мові певного народу, яка є відмінною від інших саме через специфіку відображення в ній світу і людини в ньому.

Крім того, найважливішим завданням освіти в Україні на сучасному етапі є залучення молоді до національної культури на основі державної мови. Перегляд загальнокультурних і соціолінгвістичних підходів до вивчення української мови як рідної, так і державної зумовлює посилення уваги до фахової підготовки майбутніх працівників будь-якої сфери діяльності.

Всі вищезгадані факти сприяли виникненню нової дисципліни – лінгвокультурології, яка розглядає мову як культурний код нації. Певні феномени культури при сприйнятті їх людиною відображаються в його свідомості, там відбувається певне структурування отриманої інформації, встановлюється ієрархія, тобто відбувається її систематизація. Формується культурний простір – форма існування культури в людській свідомості.

Лінгвокультурологія розкриває співвідношення мови та культури у рамках екоантропоцентричного підходу у лінгвістиці, встановлює зв'язки між семіотикою мови та семіотикою культури.

Одиниця мови – слово – є лише сигналом, функція якого – пробудити людську свідомість, мова ж є лише механізмом, що сприяє кодуванню і

трансляції культури. Мова відображає духовний світ людини, оскільки вона нерозривно пов'язана з культурою. Мова і її текстове втілення зберігає інформацію про історію, етнографію, національну психологію, – тобто про все, що складає зміст культури.

Навчання мови у глобальному своєму значенні передбачає уміння у майбутніх фахівців користуватися мовою не тільки як засобом спілкування для задоволення потреб на професійному рівні, а й усвідомлення того, що формування знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення, прищеплення навичок культури людських стосунків, визначення громадянської позиції, національної самосвідомості, спрямування до ідеалів гуманістичного соціуму.

Ідея гармонійно розвиненої особистості пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ньому можливостей, виступає основою ціннісно-світоглядної системи гуманістичного типу. Ця ідея визначає і такі ціннісні орієнтації культури, які мають не тільки функціонально-особистісне значення, але й орієнтує особистість в історичному і соціальному світі: у соціальному часі (в історії); в соціальному просторі (в суспільстві); соціальній взаємодії; соціальний рух (діяльності).

Отож сучасна система мовної освіти має бути зорієнтована на врахування лінгвокультурологічних аспектів як невід'ємного компонента наближення здобувачів вищої освіти до ідеалів загальнолюдської та національної культури, що було і залишається основним засобом розвитку гуманістичної сутності людини. У зв'язку з цим має бути задіяний конструктивний потенціал всієї системи освіти, використовуватися кожна нагода навчального періоду в процесі підготовки всебічно розвиненого висококласного фахівця будь-якої галузі суспільної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Іващенко В. Семантика ментального концепту : [текст] / В.Л. Іващенко // Мовознавство. – 2008. – № 1. – С. 42–43.
2. Потапенко О. Історія становлення лінгвокультурології як нової лінгвістичної науки / О. Потапенко // Теоретична і дидактична філологія . Випуск 19. – 2015. – С. 251–266.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О. Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

Антон Петров-Рудаковский, к.э.н.,

УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации», г. Гомель, Республика Беларусь

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

С самого начала текущего столетия начали складываться новые условия экономического развития, связанные с окончательным формированием мировой (часто называемой – глобальной) экономики. Это также затронуло и постсоветское пространство, хотя страны, в него входящие вовлеклись в эти процессы с некоторым опозданием, обусловленным как экономическими, так и политическими причинами. Сегодня, при всех плюсах и минусах глобализации, участие в ней признаётся объективной необходимостью,

особенно для стран с малой экономикой, для которых существование, изолированное от остального мира, стало практически невозможным. И в данной ситуации особого внимания требует языковой вопрос. Из многочисленных функций языка интерес в контексте данного исследования представляют две: коммуникативная и национально-идентификационная, поскольку в складывающихся условиях реализация именно этих функций может происходить как в сопутствующих, так и в противоположных направлениях, что в последующем будет определять роль и характер взаимоотношений национального и иностранных языков на территории государства.

Современная глобализация запустила два, на первый взгляд, взаимоисключающих процесса. С одной стороны, развитие международных отношений требует освоения большого числа языков стран-соседей и экономических партнёров. С другой стороны та же глобализация приводит к унификации, в том числе и в языковой сфере. Так, постепенно на смену национальным языкам во многих отраслях приходит использование так называемых мировых языков, в числе которых сегодня бесспорное лидерство получил английский язык. Эта ситуация, ещё недавно характерная только для стран Западной Европы, стала в полной мере актуальной и для постсоветских стран Восточной Европы и России. Об уровне англоизации русского языка (претендующего также на роль одного из мировых языков) можно судить хотя бы по СМИ и терминологии новых научных дисциплин и новых направлений деятельности (например, сфера информационных технологий). Англоизация происходит по двум направлениям: как благодаря внедрению англоязычной терминологии в национальные языки, так и за счет выдавливания других иностранных языков из сферы употребления. Часто этому способствует не только объективная необходимость, но и психологический фактор: знание английского языка представляется модным и престижным, в то время как другие иностранные языки лишены столь активной пропаганды. В Республике Беларусь данная ситуация характеризуется следующими тенденциями. Ещё с советских времён в школах Беларуси традиционно изучались четыре иностранных языка: английский, французский, немецкий и испанский (очевидно, что выбор именно этих языков обусловлен в первую очередь спецификой внешнеэкономических и политических связей бывшего СССР). Анализ статистических данных за последние пять лет свидетельствует, что удельный вес учащихся изучающих английский язык в числе учащихся изучающих иностранные языки возрос на 4,4 п.п. (процентных пункта) – 76,3 % в 2010/2011 уч. году, и 80,3 % в 2014/2015 уч. году. По школьникам, изучающим: немецкий язык эта цифра характеризуется снижением на 3,7 п.п., французский – снижением на 0,7 п.п., испанский – также снижением на 0,1 п.п. [1, С. 68]. В последнее время можно отметить не учтённую статистикой особенность – выявившееся владение молодыми людьми итальянским языком. Это, скорее всего, обусловлено не факультативными занятиями в школах, а широким участием итальянских организаций в программах по оздоровлению детей Беларуси,

пострадавших от последствий Чернобыльской катастрофы, предполагавших выезд в Италию, который в последующем мог повторяться неоднократно. Таким образом, данная ситуация послужила становлению нового направления социально-культурного обмена, который может иметь потенциал и для экономического сотрудничества. Этому содействовало также создание в 2001 году кафедры итальянского языка в Минском государственном лингвистическом университете. Ещё одной особенностью оказалась востребованность китайского языка, который стал пятым иностранным языком, изучаемым в белорусских школах. Необходимость освоения китайского языка была продиктована развивающимися экономическими взаимоотношениями между странами. Хотя число изучающих его пока невелико (около 0,1 % от числа всех учащихся, изучающих иностранные языки), наблюдается постепенный их рост [1, С. 68]. Это привело к ответным действиям с китайской стороны: в марте 2016 года было заявлено, что в китайских вузах будет изучаться белорусский язык, что, безусловно, можно считать положительным результатом с точки зрения международной репутации республики [2].

Взаимоотношения постсоветских стран между собой (например, Украины, Литвы, Молдовы, России, Беларуси) характеризуются необязательностью изучения языков стран-соседей, так как имеется возможность использования русского языка как средства межнационального общения, а для многих граждан этих стран это и родной язык. Данная ситуация объективно не способствует популяризации национальных языков в странах-соседах и, тем более – в странах дальнего зарубежья, в контактах с которыми преимущество добровольно (и часто в одностороннем порядке) отдаётся английскому языку.

Но, тем не менее, глобализация не везде привела к однозначному доминированию английского языка. Некоторые государства (например, Франция) ревностно относятся к чистоте национального языка, значительное внимание уделяя так называемому языковому пуризму, с целью сохранения языка как важнейшего признака существования нации. Этот опыт должен явиться примером для стран постсоветского пространства по поддержанию роли и значения национальных языков, несмотря на экономические и политические ориентиры в условиях глобализации.

Таким образом, возвращаясь к двум функциям языка, следует отметить следующее. С усилением глобализационных и интеграционных процессов как в экономической, так и в политической сфере, роль языков, имеющих статус мировых, выходит за рамки национально-идентификационной функции в своих странах, всё более активно реализуя коммуникативную функцию, которая по своей сути может иметь более широкомасштабное распространение в мировом пространстве. При этом в странах, принимающих тот или иной иностранный язык в качестве средства коммуникации, он может также потеснить и участие в информационной сфере других иностранных языков при отсутствии пропаганды их использования, а также и национальные языки как средство идентификации нации. Мотивы такого социального явления будут продиктованы в первую очередь экономическими причинами:

современное общество рационально и прагматично и исходит из того, что нет смысла параллельного использования нескольких языков и затрат различного рода средств, времени и труда на перевод, если вполне достаточно и одного, который более успешен и востребован в мире. Поэтому для сохранения языкового и культурного разнообразия как одного из важнейших условий для качественного развития мирового сообщества необходимо принять эти тенденции во внимание и установить разумный баланс присутствия в информационном пространстве страны тех или иных иностранных и национального языков.

Список использованных источников:

1. Образование в Республике Беларусь. Статистический сборник [Электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь, Минск, 2015. -- Режим доступа : http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/obrazovanie/publikatsii_8/index_683/ -- Дата доступа: 04.04.2016.

2. Белорусский язык будут изучать в китайских вузах [Электронный ресурс] / БелТА (Беларускае тэлеграфнае агенства). -- Режим доступа : <http://www.belta.by/society/view/beloruskij-jazyk-budut-izuchat-v-kitajskih-vuzah-186447-2016/> -- Дата доступа: 04.04.2016.

Peter Polakovič, PaedDr., PhD.

School of Economics and Management of Public Administration,
Bratislava, Slovak Republic

MULTIMEDIA EDUCATIONAL SYSTEMS IN THE EDUCATION SYSTEM

The article describes electronic distance education and offers a comprehensive overview of the real possibilities of use, advantages and disadvantages. In recent years we have seen a massive increase in distance learning and thus also the use of e-learning systems to support education. We would argue that the rapid growth of the Internet serves as a catalyst for what has become a massive and diverse, not excluding education. Distance learning is defined as any form of study where the student is not under constant and immediate supervision of teachers. Distance learning is characterized by self-study, and therefore is heavily dependent on high-quality didactic design of materials which must be replaced interactivity between students and teachers, the normal teaching in attendance. Self-study is always additional support from tutors and other ancillary service that is ideally supported by the study centre and using increasingly modern communications media. Learning Management System (LMS) are currently regarded as the highest quality level of e-learning. LMS is special software allowing immediate change in course content, communicate with the tutor and the learner also communication among students. Processing online course is relatively time-consuming because it must be not only appropriate training worked, but must also include some multimedia features.

Distance learning "distance education" is a multimedia form of controlled studies, in which the teacher consultants during training permanently or predominantly separated from education. Multimedia here is the use of all the means of distance communication, presenting the specific subject matter (Besio, 2004). The main object of studying processes is the main entity processes a training organization - not a teacher. Distance learning requires the teacher completely different approach than other forms of education. Instead of a specific

group of students, usually only a certain age and a level of experience in distance education faces an unknown audience of different ages and very different experiences and practices. It may even be that some learners have more practical experience as a teacher. Studying extra work in difficult conditions, in addition to learning they are employed and have families that require significant proportion of their time (Green, 2007). Generally it's been many years since he left school, and activities such as typing tasks on several pages, they may be sending confusing signals. Insecurity is often compounded by feelings of isolation in the study (Gubalová, 2006). Learners do not constitute a homogenous group, but rather a group of individuals. Under these conditions, it is necessary to follow some principles and pedagogical approaches that of conventional full-time students are not so important. Multimedia teaching aids, all information carriers that can serve for self-study. Nowadays, it is quite common that a student uses a mobile device (laptop, mobile phone or tablet). This equipment will thus may facilitate not only communication with the tutor, but above all contribute to a higher quality multimedia study support. Author can thus take advantage of this fact to the benefit of the quality of the prepared materials (Veletsianos, 2012).

The paradigm of the future based on the assumption that each person needs different information at different times (Zounek, 2012). Today it is quite common for personal and professional development must be continuous education, and as a primary source is used very often Internet and various information channels and activities associated with it. New trends in ICT, changes in the nature of learning and the needs of students who will live in a society of online databases, thus trying to reflect konektivizmus. Konektivizmus builds on the sharing of knowledge, information sources and linking people. This theory is based inter alia on the fact that nowadays often need to be negotiated our information or knowledge that at the moment we do not have. It is therefore increasingly important ability to search and synthesize information and to recognize the connection between new and previously acquired knowledge. Therefore, it is becoming increasingly important in the field of social networks, which gives rise to various communities able to maintain and develop the knowledge and thus facilitate and support learning in the field (Kováč, 2013).

The relationship of distance education and e-learning is very difficult to separate from each other. E-learning education brings its participants many advantages, but also disadvantages. The following table shows why comprehensive list of advantages and disadvantages (barrier) e-learning.

Advantages

- Quick and easy access to information and learning resources,
- The possibility of rapid information retrieval,
- Easy storage, processing, editing, archiving materials,
- Opportunity to learn anytime, anywhere, from anywhere,
- Individualization and flexibility of learning,
- Knowledge sharing and collaborative learning,
- Increase in computer and information literacy,
- Saving time, resources and money,
- Easy communication.

Disadvantages

- Lack of knowledge and skills in the use of online technologies,
- Contradiction between learning styles and student use of technological solution,
- Lack of motivation, ability to learn independently,
- The amount of information overload or teaching materials.

The aim of this contribution is to analyze the current state of the challenges involved in the educational process by the information and communication technologies. The attention we tried to pay benefits that are associated with the use of these technologies. Art is its content focused on the issue of distance education and e-learning. Digital opportunities of education bring with it a number and pitfalls as well as benefits for teachers and pupils alike. The very creation of educational materials entails a lot of work, because many times the teacher has no direct cooperation with the pupils themselves. Several foreign authors argue that this form of education in the future will replace the established ways of education, but that argument cannot be accepted. In our opinion, the teacher has an irreplaceable role in the educational process and information and communication as an excellent means to support the education. Article authors themselves as educators appreciate the huge benefits of e-learning solutions in educational practice. That's what we consider the disadvantage is less digital literacy teachers whose creation of digital educational materials alone discourages the use of e-learning systems.

References:

1. Besio, S. (2004) Using Assistive Technologies to Facilitate Play by Children with Motor Impairment: A Methodological Proposal. *Technology & Disability*, Vol. 16, no. 3, p. 119 – 131.
2. Zounek, J., Sudický, P. (2012) *eLearning: učení (se) s online technologiemi*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 226 s. ISBN 978-80-7357-903-6.
3. Gubalová, J. (2006) *Príprava vysokoškolských učiteľov a pedagogických pracovníkov na zavedenie diaľničného vzdelávania - e-learningu*. Nitra: Slovidiac, 2006. s.15-17. ISSN 1335-003X.
4. Green, H., Hannon, C. (2007) *Education for a digital generation*. London: Demos, 2007. 79 p. ISBN 1-84180-15-5.
5. Kováč, M. (2013) *Methods and Tools of measurement of Economic Security at the Level of territorial Unities in Slovakia*. *Contemporary Research on Organization Management and Administration*. p. 60-71. ISSN 2335-7959. 1/2013, Vilnius : AVADA.
6. Veletsianos, G. (2012) *Higher education scholars' participation and practices on Twitter* In *Journal of Computer Assisted Learning*, Blackwell Publishing Ltd, Volume 28, 2012. 336 – 349.

Ігор Сінгаєвський, д.е.н., Олена Бозуленко, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОВАРОЗНАВСТВА ЯК НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Господарський механізм, що ґрунтується на ринкових відносинах і охоплює все більшу сферу суспільного життя потребує принципово нових підходів до вивчення товарознавства як наукової дисципліни.

Ще у XVIII ст. Іоганн Бекман визначив товарознавство як науку про властивості, одержання і дослідження товарів, а також про їх економічне значення. Сучасне товарознавство – це наукова дисципліна, яка системно вивчає товари на всіх етапах життєвого циклу, методи пізнання їхньої

споживної вартості (цінності), закономірності формування асортименту та вимог до якості для забезпечення ефективності їх виробництва, обігу та споживання [1].

Свою історію товарознавство розпочало ще у XVI столітті, коли у країнах Західної Європи вперше з'явилися наукові розробки, що стосувалися товарів і торгівлі, а згодом почали відкриватися і навчальні заклади по підготовці спеціалістів в цій галузі. Філософи, економісти, соціологи та представники інших напрямків наукового пізнання протягом декількох сторічч розв'язували актуальні для свого часу проблеми раціонального використання обмежених ресурсів, виробництва товарів, їх якості та корисності, руху товарів тощо. З часом змінювались технологічні уклади, поглиблювалися економічні та фінансові кризи, відбувався пошук і перерозподіл ринків сировини та ринків збуту товарів; набували нового змісту фактори зовнішнього впливу різного рівня. Наука про товари ґрунтовно розвивалась, органічно поєднуючись спершу з такими фундаментальними науками як філософія, фізика, хімія, біологія, математика, згодом з економічними – економіка, фінанси тощо, а з широким використанням ЕОМ та глобалізацією ринків товарів – і з науками, що вивчають ринки: маркетинг, менеджмент, інформаційні технології. Все це призвело до появи ринків XXI століття, які характеризуються інноваційними та високотехнологічними товарами.

Сучасний етап розвитку товарознавства повинен забезпечити гармонійний розвиток двох напрямків – практичний і науковий, які б доповнювали та збагачували один одного, виявляли нові проблеми та шляхи вдосконалення товарознавства. Такий підхід закладений вже у самому трактуванні сутності товару, який може бути представлений як матеріальний продукт, послуга чи ідея. Товари, які пропонує ринок, містять матеріальні об'єкти, послуги, досвід, заходи, образи, індивідуальність, місця, об'єкти власності, організації, інформацію та ідеї [2]. Отже, якщо з практичної точки зору товар в матеріальній, нематеріальній субстанції або у формі послуг, завдяки своїм властивостям здатний задовольняти існуючі чи передбачувані суспільні потреби й призначений для обміну та купівлі-продажу [3] то з наукової – це економічні блага, незалежно від їхньої спроможності до переміщення, незалежно від осіб, що пропонують їх для продажу, від їхньої матеріальності, від їх характеру як продукту праці, призначені для обміну [4].

Відповідно в цих умовах відбувається переосмислення понять про об'єкт та предмет товарознавства. Якщо раніше об'єктом вивчення у товарознавстві були звичайні товари народного споживання як продукти праці для задоволення потреб споживача та методи їх теоретичного та практичного пізнання [1], то тепер увага приділяється й усім матеріальним цінностям, які спершу відносились до засобів виробництва та ресурсів. Крім того об'єктом дослідження стають і здавалось такі незвичні категорії як інформація, послуги, інтелект – тобто все те, що ринок пропонує як товар. У зв'язку з цим звичне судження про предмет товарознавства як споживної вартості (цінності) товарів, закономірності її прояву і збереження [1] в ринковому середовищі набуває нового значення. При вивченні споживчої цінності товарів повинен враховуватись тісний зв'язок аскіологічних, соціальних і екологічних аспектів [5].

Подальше вивчення проблем, пріоритетів і напрямів розвитку товарознавчої науки й практики в сучасних суспільних та економічних умовах сприятиме визначенню стратегічно важливих шляхів розвитку теоретичного й практичного товарознавства в Україні та світі.

Список використаних джерел:

1. Товарознавство. Терміни та визначення: ДСТУ 3993:2000. – [Чинний від 2001-01-01]. – К. : Держстандарт України, 2000. – Режим доступу : <http://asyan.org/potr/f/ТОВАРОЗНАВСТВОf/main.html>.
2. Кірієнко Ю. А. До питання про економічний зміст категорії «товар» / Ю. А. Кірієнко // Економіка та держава. – 2009. – № 12. – С. 75-76.
3. Пугачевський Г. Ф. Дефініція товару як об'єкта товарознавства / Г. Ф. Пугачевський, Г. М. Михайлова // Вісник ДонДУЕТ. – 2006. – № 1 (29). – Серія «Технічні науки».
4. Менгер К. Избранные работы / К. Магнер. – М. : Издательский дом «Территория будущего», 2005. – 496 с.
5. Пугачевський Г. Ф. Товарознавство на межі тисячоліть / Г. Ф. Пугачевський // Сучасні проблеми товарознавства : збірник наукових праць. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – С. 169-174.

Maryna Stupak,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

**POPULARIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE STUDY
ON THE REGIONAL SCALE**

The study of foreign languages has become of vital importance for our country on its way towards the EU. The process of international communication, job search or study abroad requires not only professional qualifications, but profound knowledge of foreign languages as well. The language policy of the EU stipulates that mastering foreign languages is a key competence for successful career and participation in economic and public life. Hence, the greater part of the EU population knows at least two foreign languages, English being one of them. 38% of Europeans can speak fluent English. According to EF English Proficiency Index, 70.94% of population knows English in Sweden, 70.58% – in the Netherlands, and 70.05% – in Denmark [2].

Taking into account the above mentioned, the President of Ukraine Petro Poroshenko signed Decree "On Declaring 2016 the Year of English Language in Ukraine". According to it, the Cabinet of Ministers was instructed to elaborate and approve a complex of measures for 2016 and the following years aimed to intensify English studying in Ukraine [1]. This complex of measures includes organizing different language courses on the basis of higher education establishments, teaching various subjects in English, increasing the number of language clubs, holding the Olympiads, developing mutual exchange of pupils and students between educational establishments of Ukraine and foreign countries, etc.

What concerns Chernivtsi region, its economy is focused on innovation and investment model of development as well as the cooperation with European countries, including cross-border cooperation. Consequently, the proper knowledge of foreign languages, English in particular, is one of the necessary requirements for candidates willing to work in companies engaged in such cooperation. However, the most part of the candidates doesn't meet this very requirement.

Thus, one of the key problems to be solved is how to intensify the study of English in our region, and how to improve the level of its proficiency. In this regard, some essential measures have already been undertaken.

It is worth mentioning the launch of the "English Teachers as Change Agents" Program in Bukovyna that started on the 21st of February, 2016. This program was developed jointly by the British Council and GoGlobal public initiative within the framework of the national "Ukraine Speaking" campaign. It aims to improve the quality of English teaching in Ukraine and prepare English teacher trainers who will share their knowledge and skills with English teachers in district centers of Chernivtsi region [3]. It is expected that by the end of 2016 nearly 4 thousands of school teachers will have taught English in accordance with European standards.

In addition, teaching English in Chernivtsi higher educational establishments is reoriented towards complex approach, the main purpose of which is to combine all well-known and innovative methods and techniques of teaching, a special attention being paid to students' self-work and creativity. The implementation of such an approach in teaching English will allow the students to quickly integrate into international professional and scientific surroundings.

Another efficient way of popularizing the English language study is the availability of numerous courses in Chernivtsi and its region which specialize in teaching different age groups with different levels of proficiency using special methods and techniques.

Thus, in spite of a great number of measures having been undertaken to improve and intensify the English language study, still much remains to be done. First of all, the government should conduct fundamental educational reforms in order to prepare students for their professional activities. Besides, it is necessary to pursue the policy of popularization of the English language study on both national and regional scales implementing special programs, organizing foreign language training for Ukrainian teachers abroad, increasing the number of language courses and clubs in Chernivtsi and its the region, etc.

References:

1. Указ Президента «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» від 16.11.2015 р. № 641/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/641/2015>
2. EF English Proficiency Index - Wikipedia, the free encyclopedia. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/EF_English_Proficiency_Index
3. English Teachers as Change Agents programme | British Council. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/en/teach/teacher-development/english-teachers-change-agents-open-call>

Альона Фреяк,

Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж, м.Чернівці

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Мова є одним з основних чинників розвитку міжнародної економічної діяльності. Реалізація зовнішньоекономічних заходів передбачає необхідність взаємодії з трансконтинентальними посередниками, державними інститутами та бізнес-установами, що функціонують в різних мовних середовищах.

Проте мова, як основний конструктивний елемент в сфері міжнародного бізнесу, є не достатньо вивченим явищем для відображення специфіки сфери, де вона використовується. Такі форми мови, як національна,

корпоративна, технічна або мова, що використовується в сфері комп'ютерних технологій, їх функції та особливості в умовах поширення інтеграційних процесів набувають критичного значення для глобального бізнесу [1].

У розвитку міжнародної економічної діяльності особливу роль відіграє корпоративна мова (корпоративний жаргон).

Корпоративна мова сформована під впливом часу навколо слів, словосполучень, абревіатур та скорочень, що є предметно-орієнтованими, та часто відображає індустріально-галузевий контекст та національне мовне середовище країни походження [1]. В той час, коли така специфічна мова є зрозумілою для інсайдерів, особам, що не є ознайомлені із специфікою галузі, корпоративний жаргон є незрозумілим.

Поняття загальної корпоративної мови набуває особливого значення для міжнародного бізнесу, оскільки вона складається як з елементів національної мови, так і мови професійного спрямування – двох аспектів мови, які часто протидіють один одному в бізнес-середовищі. Корпоративний жаргон є організаційним базисом мовлення для формування думок та їх використання для комунікації [1]. Так, в умовах інтеграції та глобалізації, визначення та використання стандартних мовних формул сприяє полегшенню бізнес-комунікації та розвитку, насамперед, інвестиційної та торгівельної активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Мовні вирази, які використовуються у внутрішніх документах компаній, їх щорічних бухгалтерських та фінансових звітах є прикладами, що вимагають їх уніфікації для міжнародного бізнесу.

Сьогодні англійська мова стала глобальною для бізнесу (Lingua Franca). Ця мова є офіційною для декількох провідних економік світу, в тому числі, п'ятох членів Великої двадцятки (G-20). Все більше транснаціональних компаній обирають англійську в якості загальної корпоративної мови, наприклад: Airbus, Daimler-Chrysler, Fast Retailing, Nokia, Renault, Samsung, SAP, Technicolor [2].

Для компаній, що мають на меті працювати на міжнародному ринку, розробка мовної стратегії є життєво необхідним кроком, проте не завжди легким для реалізації, оскільки це часто викликає невдоволення і опір з боку працівників, рівень володіння іноземною мовою яких є нижчим від достатнього [2]. Підвищення мовного рівня працівників вимагає додаткових матеріальних та часових затрат. Проте, для того, щоб вижити і розвиватись в умовах глобалізованої економіки, компаніям необхідно долати мовні бар'єри, використовуючи загальну корпоративну мову, якою на даний час є англійська.

Вагомим є внесок іноземних мов у розвиток Європейського союзу, який сьогодні є прикладом успішного інтеграційного об'єднання. Неможливо говорити про об'єднану Європу, спільний ринок зі спільними кордонами, розвиток співробітництва та торгівлі, комунікації як між країнами, так і на рівні громадян ЄС без знання іноземних мов. За таких умов, мови виконують функцію засобу отримання, передачі та поширення знань, необхідних для підвищення рівня комунікації та кооперації, продажу товарів і послуг у різні частини світу [3].

В ЄС існує прямий зв'язок між розвитком регіону та рівнем освіти людських ресурсів. Тому, протягом багатьох десятиріч питання освіти було тісно пов'язаним із необхідністю вивчення іноземних мов, у тому числі, професійного спрямування [4].

Як свідчить європейський досвід, вивчення іноземних мов загального спілкування та мов сусідніх країн сприяє досягненню мети зближення шляхом усунення регіональних відмінностей та надає рівні можливості для всіх громадян спільноти використовувати переваги та перспективи інтеграційного угруповання. Іншими словами, іноземні мови є каналом комунікації і доданою вартістю як для бізнесу, так і для економіки в сьгоднішньому глобалізованому середовищі.

Євроінтеграційні перспективи України та можливості розвитку транскордонного співробітництва на західних кордонах країни вимагають від держави реалізації заходів, що сприятимуть покращенню іншомовної лінгвістичної компетенції в країні та, насамперед, в регіонах, що мають спільний кордон з країнами ЄС. А це, як свідчить європейський досвід, сприятиме першочерговому зростанню економічної привабливості регіонів.

Список використаних джерел:

1. The multifaceted role of language in international business: Unpacking the forms, functions and features of a critical challenge to MNC theory and performance [Electronic resource] / [M.Y.Brannen, R.Piekkari, S.Tietze] // Journal of international business studies. – 2014. – Mode of access: <http://www.palgrave-journals.com/jibs/journal/v45/n5/full/jibs201424a.html> (Viewed on March 22, 2016). – Title from the screen.
2. Neeley T. Global Business Speaks English [Electronic resource] / T.Neeley// Harvard Business review. – 2012. – Mode of access: <https://hbr.org/2012/05/global-business-speaks-english> (Viewed on March 22, 2016). – Title from the screen.
3. Periklis Tagkas. Foreign Language Policies and Socio-Economic Development: An EU Perspective [Electronic resource] / Periklis Tagkas // International Journal of Arts and Sciences. – 2010. – Mode of access: http://www.academia.edu/6021181/Foreign_Language_Policies_and_Socio-Economic_Development_An_EU_Perspective (Viewed on March 22, 2016). – Title from the screen.
4. GĂZ R.M. Foreign Languages for Economic Development. An Overview of the Romanian Labour Market [Electronic resource] / R.M. GĂZ // EUNoM Symposium "Managing Multilingual and Multiethnic Societies and Institutions". – 2011. – Mode of access: http://in3.uoc.edu/opencms_in3/export/sites/in3/webs/proyectos/EUNOM/_resources/documents/c07_Gaz_to_publish.pdf (Viewed on March 27, 2016). – Title from the screen.

Inna Khariuk,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

MULTILINGUALISM POLICIES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Balanced development has been an issue of priority for the international community during the past decades, especially within the European Union. However, the question of disparity of wealth is not new, having largely been responsible for the separation of the world in developed and developing or underdeveloped ("third world") countries. In this context, the bodies and institutions of the EU regard educational policy as the primary factor. Education – particularly lifelong education, namely the possibility of European citizens to learn throughout their lives – becomes the determinant for the balanced development of this Union, which, notably, unlike the USA, is still in progress [1, c.164].

In today's Europe, the diffusion of knowledge, cooperation, trade and, generally, communication between citizens and states would not be feasible

without the knowledge of foreign language. It is not possible to speak of a united Europe, a single market with common borders, without the possibility of all these people to communicate and consult with each other. This is why, for decades in the EU the issue of education has been directly connected with language learning, aiming at diffusing the benefits and positive results from the strong to the weaker countries and realizing the goal of convergence through the removal of regional disparities, so that European citizens can give and take in a spirit of equal opportunities.

Linguistic and cultural diversity, multilingualism and multiculturalism are among the main values of Europe. Nowadays, multilingualism is a bridge among cultures, but as we are well aware, it has not always been like this. Languages, together with other cultural instruments, were used as battlefields. As Robert Phillipson stresses in his book, languages are considered to be "the medium through which communication takes place in politics, commerce, defense, academia, the media, technology, the internet, and most aspects of life", therefore they are definitely "central to our increasingly international world, to globalization and to the accelerating process of European unification" [2]. In 2008, the Group of Intellectuals for Intercultural Dialogue made some proposals regarding the use of languages in the European Union. They said that: "Every language is the product of a unique historical experience, each is the carrier of a memory, a literary heritage, a specific skill, and is the legitimate basis of cultural identity. Languages are not interchangeable, none is dispensable, and none is superfluous. To preserve all the languages of our heritage, including the ancestral European languages such as Latin and Ancient Greek; to encourage, even for languages which are very much minority languages, their development in the rest of the continent is inseparable from the very idea of a Europe of peace, culture, universality and prosperity".

The importance of language and communication skills has been further analyzed by Naz Rassool who categorized these skills as follows: multilingualism; information processing skills; knowledge of different subject registers; subject knowledge; inter-cultural communication skills, awareness and knowledge; data handling; decision making skills; problem solving skills; research skills; analytical competence; interpreting meanings. The author pointed out that all these skills are the bases of a "language-based economy", taking into account that for a society to participate in today's global; cultural economy it is highly important to improve its linguistic capability together with its productive capacity. In her view, there is a positive correlation between the two of them. Building a country's linguistic capability will boost its productive capacity. This cannot be done without teaching and learning resources, educational infrastructures, physical structures, transport systems and administrative tools, that have major implications in the education system [3]. It has been said that "language skills equal business skills" and that multilingualism is becoming more and more relevant not only for multinational companies but also for small and medium enterprises.

The study shows that there is a direct connection between languages and successful exporting: " [3] elements of language management were found to be associated with successful export performance: having a language strategy,

appointing native speakers, recruiting staff with language skills and using translators and interpreters" [5]. This investment in languages has proven to be very efficient as, the study further mentions, companies, and especially SMEs, investing in the language management have registered an increase of almost 45% in export sales, as compared to companies that did not consider these elements as being important [6].

In the Europe of knowledge, a "knowledge-based society", as envisioned by Jacques Delors, regional development is linked to education and the abilities of human capital. Languages are an essential asset for receiving, transmitting and disseminating the benefits of this knowledge, aiming at either increasing communication and cooperation or selling goods and services in various parts of our world. In other words, foreign languages are a channel of communication and added value for both business and industry in today's globalized environment, with many parts of the world having become internationalized and English-speaking (e.g. China, Thailand, Singapore, Dubai).

So, investing in languages is an investment that should eventually bring additional benefits and gains at economic, social, personal, as well as regional level, which also accounts for the adoption of similar policies by member countries of the European Union.

References:

1. Balboni, Paolo E. Transition to Babel: The Language Policy of the European Union, *Transition Studies Review*, – 2004, vol. 11, 161 – 170
2. Phillipson, Robert, *English-only Europe? Challenging Language Policy*, Routledge: London and New York, 2003
3. Rassool, Naz, *Global Issues in Language, Education and Development. Perspectives from Postcolonial Countries*, Multilingual Matters LTD: Clevedon-Buffalo-Toronto, 2007
4. <http://www.ziuaдецj.ro/economie/exporturile-din-romania-au-crescut-cu-30--68417.html>,
5. www.wall-street.ro,
6. <http://piccolingo.europa.eu/en>

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Європейський вибір економічного поступу регіону»,
26-27 травня 2016 року. – Чернівці, 2016. – 280 с.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Центральна площа, 7

Підписано до друку 11.05.2016.
Тираж 120

Віддруковано ПП Глібка О.О.
(0372) 585-454 (0372) 585-196
58003 Чернівці, вул. Зелена, 5а